KOTILIEDEN ÄÄRESSÄ

CHARLES WAGNER

»TÄMÄ KIRJA ON HYVÄ KIRJA, PARAS KODIN KIRJA MIKÄ ON KOSKAAN KÄSIINI OSUNUT. SIINÄ ON TODELLISTA ELÄMÄNVIISAUTTA JOKA LEHDELLÄ».

PÄIVÄLEHTI.

WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ

KOTILIEDEN ÄÄRESSÄ

C. WAGNER

KOTILIEDEN ÄÄRESSÄ

RANSKANKIELESTÄ SUOMENTANUT

AINO LEHTONEN

NELJÄS PAINOS

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA, 1921

ALKULAUSE.

Ensimmäisiä inhimillisiä laitoksia, jotka lakkaamatta muuttuvat, mutta kuitenkin ovat ikuisia, on perhe. Eri kansojen ja aikakausien mukaan sen muoto vaihtelee.

Se ei ole ollut ainoastaan suurten muutosten alaisena, syvälle menevä turmelus ja kaikenmoiset paheet ovat sen keskuudessa päässeet vallalle ja hankkineet sille lukemattomia vihamiehiä.

Perhe on lakien ja tapojen järjestämä laitos, altis ihmisten erhetyksille ja intohimoille. Ulkonaiselta olemukseltaan se kuuluu hetkellisyyden valtakuntaan.

Mutta sen juuret ulottuvat siihen mikä on iäistä. Vuosisadat kuluvat, r a k k a u s ja v e r i s i d e pysyvät. Ne ovat ikivanhoja kuin maailma, mutta kuitenkin iäti nuoria kuin jokainen uusi aamu. Ja niiden tunteminen se se juuri on inhimillistä.

Olen tahtonut puhua tässä näistä ikivanhoista pyhistä suhteista. Meidän on tarvis niistä hakea uutta voimaa ikäänkuin Nuoruuden lähteestä.

Lukija löytää tästä kirjasta, kuten elämästäkin, valoa ja varjoa. En ole tahtonut peitellä synkkiä kohtia, mutta olen varsinkin koettanut huomauttaa valokohtia. Sen olemme velkaa ihanteelle.

Tarvinneekohan minun pyytää anteeksi, että useassa paikoin olen esittänyt personallisia muistoja. Ajattelin, että nämä rivit siitä saisivat enemmän väriä ja eloa, ja kiitollisuuden tunne viehätti minua kertoilemaan piirteitä rakkaista vainajista.

Emme koskaan rakasta kylliksi kotiliettä. Jospa saattaisin sen hiljaiselle alttarille kantaa täydellisemmän kiitosuhrin! Tuon kumminkin kaiken sydämeni lämmön ja pojallisen kunnioitukseni.

Jos edes jotkut näitä riviä lukiessaan oppisivat toisiansa paremmin rakastamaan, ei mikään vaivani hedelmä olisi minulle suloisempi.

Pariisissa, helluntaina 1898.

I LUKU.

Koti.

Liikutetuin mielin astun aina ihmisasunnon kynnyksen yli. Sen pelkkä nimikin jo herättää meissä jokaisessa niin paljon vaikutelmia ja niin paljon muistoja.

Koti on ensiksikin suoja. Kylmä ja lämmin, ilmaston koleus ja vihamieliset voimat pakottavat ihmistä laatimaan itselleen suojapaikan ja varustamaan sitä. Siltä, jolta se puuttuu, puuttuu kaikki. Kun yhdellä ainoalla sanalla tahdomme kuvailla suurinta kurjuutta, sanomme ihmisestä, että hän on ilman kotia ja kontua. Suurimman kotionnen kuva taas on lukuisa perhe, joukko vanhoja ja nuoria kotikaton alla iloisesti loimuavan lieden ympärillä, jolla illallinen kiehua porisee suuressa kattilassa.

Mutta koti on muutakin kuin suoja, se on pysyväinen asuinpaikka. Joll'ei ihminen tarvitsisikaan asuntoa tuekseen ja turvakseen, tuntisi hän kuitenkin tarvitsevansa tässä avarassa maailmassa oman nurkan, kodin, johon voisi kiintyä. Totta on, että elämä on matka, ja että me olemme kaikki toivioretkeläisiä; mutta me etsimme kotimaata. Rohkeinkaan matkustaja, väsymättöminkään tutkija ei voi ilman päämäärää ja lepopaikkaa harhailla paikasta toiseen. Kun hän, tuntien itsessään vetovoimaa kaukaiseen tuntemattomaan, on kokenut seikkailuja ja

vaaroja, nähnyt ihmeellisiä asioita, herää hänen sydämessään kodin kaipuu. Jota enemmän olemme nähneet vieraita maita, vieraita ihmisiä ja oloja, sitä voimakkaammin alamme kaivata pysyvää asuinpaikkaa, rauhaa ja kotilieden lempeä. Vaeltavalla juutalaisellakin oli vain yksi ainoa toivo: se, että hän pääsisi lepoon, lepoon ainiaaksi.

Koti ei ole ainoastaan varma turvapaikka, keskus, johon kaikki tiemme vievät; se on vielä muutakin, se on vielä enemmän. Se on yksi niistä ulkonaisista muodoista, joissa ihmisen sielu kuvastuu ja ilmenee. Ihmisen on tarvis luoda itselleen maailma kuvansa mukaan, maailma, josta hänen persoonallisuutensa saa tukea ja joka auttaa häntä pysymään uskollisena itselleen. Tämä maailma on koti. Ei mikään niin puhu sisäisestä ihmisestämme kuin kotimme. Ja se puhuu liikuttavaa kieltä. Jokainen koti, köyhimmästä, yksinkertaisimmasta mökistä komeimpaan asuntoon asti kuvastaa asujansa sielun elämää. Katto ja seinät, ikkunoiden rajaviivat, talon pääsivun väri, huonekalujen järjestys ja muoto, valokuvat, taulut, keittiön sisustus, pöydän kattaminen, kukkakin, joka kasvaa ikkunalla, — kaikissa on nähtävänä hänen persoonallisuutensa leima. Sellainen kuin on ihminen, hänen ihanteensa, hänen elämänsä, sellainen on myös hänen kotinsa. Jokaisella sivistysasteella, jokaisella tärkeällä ajanjaksolla historiassa on ollut oma rakennustyylinsä, joka tarkasti on kuvastanut ajan yhteiskunnallista tilaa.

Rakentaja osoittaa aina rakentamisessaan uskoaan ja periaatteitaan. Ihminen pystyttää talonsa perustalle, joka hänestä tuntuu vankimmalta, ja käyttää aineita, jotka näyttävät kestävimmiltä, hänen oma henkensä, kauneudenaistinsa ja tahtonsa antaa sille muodon. Kotia kaunistaa hänen hyveensä, lämmittää hänen rakkautensa, ja

sitä tahraa hänen saastaisuutensa. Hänen hyväntahtoisuutensa hymyilee siellä, hänen paha tuulensa tekee sen synkäksi. Toisen koti on peloittava ja tyly kuin metsäkarjun pesä; toisen koti on hauska ja miellyttävä vieraallekin, joka sinne hetkeksi poikkeaa. Jälkimmäisessä meitä ympäröi ikäänkuin uskonnollinen tuoksu, se on melkein kuin pyhäkkö. Edellisessä taas kaikki kertoo aineellisista harrastuksista, laskuista, voitonpyynnin kovasta taistelusta, niin että luulisi melkein olevansa torilla tai kauppapuodissa. Noissa toisissa kodeissa joudumme heti korkeampain harrastusten ilmapiiriin; siellä vallitsee merkillinen tunnelma, joka tempaa jäykimmänkin sydämen mukaansa. Monet kodit saattavat ajattelemaan ravintolaa, majataloa, vieläpä rautatieasemaakin. Toisissa taas johtuu ehdottomasti mieleen seuraavat Jobinkirjan sanat: »ulkokullattu rakentaa talonsa niinkuin hämähäkki rakentaa seittinsä.» Kaikki siinä on tehty vain siinä tarkoituksessa, että se kietoisi, hurmaisi, veisi harhaan.

Kodin henki tuntuu ja vaikuttaa tuhansin eri keinoin. Se on niin voimakas, että se näyttäytyy siinäkin, missä ihminen ei voi määrätä kotinsa ulkomuotoa. Katselkaamme esim. kymmenkuntaa eri asuntoa jossakin suuressa työväentalossa, n. k. kasarmissa. Kaikki huoneet ovat saman eteisen ääressä; ne ovat kaikki toistensa näköisiä: sama koko, sama pohjapiirustus ja samalla tavoin laitettuja. Mutta kuitenkin ne eroavat huomattavasti toisistaan, ovat usein toistensa täydellisiä vastakohtia. Tuntuu siltä kuin ei hengittäisi samaa ilmaakaan. Niin erilaisia ovat ne vaikutukset, joita saamme, että mennessä toisesta asunnosta toiseen tuntuu kuin olisi mennyt rajan yli, vieläpä siirtynyt toiseen maanosaankin.

Huone, oli se sitten vaikka vangin koppi, saa näet

asujamensa leiman. Samat käsineet näyttävät erilaisilta eri käsissä, samat puvut, samat päähineet muuttavat muotoansa niiden henkilöiden vartalon, ryhdin ja olennon mukaan, jotka niitä kantavat. Ja samat seinät eri henkilöiden asuntona ollessaan näyttävät aivan erilaisilta.

* * *

Kaikista näistä syistä on siis kodilla mitä tärkein sija ihmiselämässä. Osa meidän elämäämme on siihen sidottu. Kukaan ei siitä saata olla välinpitämätön. Siinä ihannemaailmassa, jonka haaveksiva mielikuvituksemme luo, rakennamme itsellemme kodin ja uneksimme siitä. Päästä niin pitkälle, että saisi oman kodin huonekaluineen, aivan oman kolkan, vaikka kuinka vaatimattoman tahansa, kukapa ei sitä halajaisi? Kauppias, joka seisoo tiskinsä takana ahtaan kadun ummehtuneessa ilmassa, kantaa urhoollisesti pitkien päiviensä taakkaa. Hän uneksii pientä rauhaisaa kotia, jossa hän toivoo saavansa elää vanhuutensa päivät, unhottaa kauppahuolet ja suuret konttorikirjat tuskastuttavine numeroineen. Ja hänen unelmansa pitää häntä pystyssä. Siivo säästäväinen työmies kieltäytyy monesta huvituksesta, luopuu monesta luvallisesta virvoituksesta enentääkseen säästöjään, jotta hänkin kerran voisi omistaa vaatimattoman kodin. Melkein jokaisella ihmisellä on oman kodin suunnitelma valmiina, sinne hän usein siirtyy ajatuksissaan. Ja se on perin inhimillistä.

Mutta kuinka paljon vastuksia kohtaakaan tämä unelma, joka itsessään ei suinkaan ole toteuttamaton! Meidän aikamme varsinkin on sille yhtä tyly kuin halla kevään kukille. Unelmaimme koti! Voi, useiden täytyy

sanoa sille hyvästi, ennenkuin ovat laskeneet peruskiveäkään.

Sen kautta, että suuret kaupungit ovat tulleet uudenaikuisten yhteiskuntien keskuksiksi, on ihmisten asumuksiin nähden tapahtunut suuria muutoksia. Kodin leima on kadonnut. Niinkuin kaikki muutkin, on se menettänyt erikoisluonteensa. Yksilö ja hänen asuntonsa katoaa suureen joukkoon. Se pistää silmään varsinkin alhaisemman kansan keskuudessa. Ensiksikään he eivät voi rahallakaan hankkia itselleen sitä, mitä luonto antaa ilmaiseksi ja rajattomasti: raitista ilmaa, tilaa, valoa. Työtätekevän luokan asumukset tavallisesti eivät kykene suojelemaan edes ilman kylmyyttä ja kosteutta vastaan. Vielä vähemmin ne täyttävät ihmisasunnon paljon korkeampia vaatimuksia. Perheen kokouspaikaksi, rakkauden, kasvatuksen ja elämän säännöllisen kehityksen kehykseksi ne ovat surkuteltavan sopimattomia. Kuinka voisikaan syntyä mitään todellista perhe-elämää, kun tuskin on tilaa makuusijoille, ja kun on kaikkeen käytettävissä vain yksi ainoa huone, joka ei suo yksinäisyyttä eikä lepoa.

Yhdyselämä rappeutuu ja muuttuu täydelliseksi sekamelskaksi. Asukkaat ovat toistensa tiellä ja vaivaavat toisiaan, kun heitä asuu liian monta yhdessä. Ahtaan huoneen ummehtunut ilma uhkaa myrkyttää ihmiset sekä ruumiillisesti että siveellisesti. Kummako siis, että sellaista asuntoa lakataan rakastamasta ja että se hylätään. Varakkaamman väestön koti on mukavampi; mutta harvoja poikkeuksia lukuunottamatta on se yhtä vähän mieltä kiinnittävä ja yhtä epävakainen, ennen kaikkea epävakainen. Eikö ole sanan väärinkäytäntöä ja katkeraa ironiaa, että yhä nimitämme kodiksi niitä huoneustoja, joita vuokraamme kuukaudeksi, vuodeksi tai korkeintaan kol-

meksi, kuudeksi, yhdeksäksi vuodeksi? Ne muistuttavat paljon enemmän alituista muutosta kuin sitä, mikä pysyy. Työmies viihtyy niin huonosti kodissaan, että hän muuttaa alinomaa; keskisäätyläiset tekevät samoin. Muuttoaikana kiertelee suuri osa väestöä kaduilla. Me olemme kuin paimentolaisia, teltta vain puuttuu sekä keveät kantamukset ja laaja taivaanranta, paimentolaisia, jotka harhailevat asunnosta asuntoon sälytettyinä lukemattomilla kapineilla. Ja noissa taloissa, jotka usein jätämme tyhjän tähden, on jokainen vieras toinen toiselleen. Me muutamme sinne tuntemattomien jälkeen ja tuntemattomat taas meitä seuraavat. Eikä mitään jää meidän jälkeemme. Seuraava vuokralainen ei voi nähdä sitä leimaa, jonka meidän persoonallisuutemme painoi noihin seiniin, emmekä me itse voi viedä sitä mukanamme. Se ei siis ketään hyödytä. Me kuljemme asunnosta toiseen jättämättä enempää jälkeä kuin »käärme kalliolle», käyttääksemme noita Vanhan Testamentin kuvaavia sanoja. Ainoa paikka, jossa muistomme elää ja jossa traditsioitamme säilytetään, heikko side, joka yhdistää suuren uudenaikaisen talon vuokralaiset, on talonmiehen aivot, jollei tuo talonmies itsekin ole levoton paimentolainen, joka muuttaa paikasta toiseen.

Mikä löyhä ja horjuva yhteiskunnan ja yhteishengen perustus onkaan tämä epävakainen elämänlaatu, mikä tuhoava vaikutus sillä onkaan! Kuinka paljon elävää voimaa ja kalliita sielun aarteita, jotka ovat välttämättömiä yhteiskuntarakennuksen lujittamiseksi, meneekään hukkaan tuossa alituisessa harhailussa sinne ja tänne!

Me muuttelemme liiaksi, sekä sanan varsinaisessa että kuvaannollisessa merkityksessä. Se on oikea maanvaiva. Tavat, ajatukset, uskonto, lait, kaikki ovat alitui-

sen muuttumisen alaisina. Ei mikään pysy. Ja siten olemme joutuneet viettämään kulkurielämää, jota voi verrata niiden onnettomien elämään, jotka saavat sijan yöksi, jotka unhottavat paikan, johon nukkuivat edellisenä iltana, eivätkä tiedä, mihin saavat kallistaa päänsä seuraavaksi yöksi. Se saattaa minut kadehtimaan niiden kohtaloa, joilla on oma tupa, vaikka kuinkakin pieni, jossa heidän esi-isänsä ovat kuolleet, jossa heidän lapsensa ovat syntyneet; tupa, joka saattaa jotain kertoa, joka säilyttää vanhoja rakkaita tarinoita ja lapsuuden muistoja, joka sanoo meille hyvästi, kun lähdemme, ja hymyilee meille palatessamme. Kotitalo, sinä suloinen kuva, joka herätät sydämissämme niin katkeraa kaipuuta, mistä löydämme sinut jälleen?

Mitä minuun tulee, en löydä enää jälkeäkään vanhasta kodistani. Sen paikalla kulkee nyt musta ja ruma rautatievalli, joka on halkaissut kahtia sen rauhaisan laakson, jossa lapsuuteni päivät kuluivat. Kuitenkin on minulla siitä muisto jäljellä, ja milloin tahdon, saatan ajatuksissani nähdä savuavan piipun, puutarhan puut ja sen ennen niin iloisesti vierivän virran, jonka nyt täytyy madella tietään maan alitse. Mutta suuren kaupungin asukkaalla ei ole edes muistoa kodistaan. Kun häneltä kysytään kotitaloansa, vastaa hän: »En tiedä, olen kuullut, että olen syntynyt sen ja sen kadun siinä ja siinä numerossa. Mutta seuraavana vuonna muutimme, enkä tiedä nyt siitä enempää.» Usein myöskin katu on kadottanut nimensä ja numero muuttunut. Onpa toisinaan koko korttelikin kadonnut. Tässä kohden, joka on niin tärkeätä ensimmäiselle kasvatukselle ja joka on ihmisen koko myöhemmän elämän perustana, on maalaislapsi kuin kuningas kaupungin lapsen rinnalla.

Onnellinen on talonpojan tai puunhakkaajan poika, joka on kasvanut kotikaton suojassa metsien ja ketojen suloisessa rauhassa! Aamuaurinko tervehtii häntä, kun hän herää. Linnut livertävät hänelle tervetuliaisia. Kukat kaunistavat hänen juhlapäiviään. Vanhat puut, jotka ovat hänelle kuin rakkaita ystäviä, levittävät suojellen oksiaan hänen ylitsensä, kun hän nukkuu. Vaari, joka tuvan kynnnyksellä lämmittelee auringon paisteessa, kertoo hänelle menneistä ajoista. Ja kasvaen siten rauhaisissa ja varmoissa oloissa herää hänessä vähitellen se tunne, jota paitsi ihminen on kuin veden pinnalla häälyvä varjo, tunne siitä, että on olemassa jotakin ikuisesti pysyvää, josta meidän täytyy kiinni pitää tullaksemme lujiksi ja voimakkaiksi.

* * *

Mutta palatkaamme todellisuuteen. Olkaamme miehuullisia, älkäämme vaipuko surumieliseen alakuloisuuteen. Katselkaamme olosuhteita semmoisina kuin ne ovat ja koettakaamme käyttää niitä hyväksemme mikäli mahdollista. Mitenkä on lujennettava perhe-elämän ulkonaista kehystä, mitenkä korvattava pysyvän kodin puutetta?

Ensiksikin tulee meidän koettaa muuttaa niin vähän kuin suinkin, pysyä paikoillamme mikäli mahdollista eikä hylätä turhien syiden tähden asuntoa, johon olemme jättäneet omaa olentoamme, johon lastemme ensimmäiset muistot liittyvät. Ei suinkaan ole yhdentekevää, olemmeko uskollisia vanhalle kodillemme vai emmekö. Kahdenlainen uskottomuus jäytää yhteiskuntaimme juuria: ihmiset jättävät maatilkkunsa ja hylkäävät kotinsa. Mutta jos

pakottavat asianhaarat meitä saattavatkin vasten tahtoamme muuttamaan asuntoa, niin kiintykäämme edes huonekaluihimme, kun emme voi kiintyä mihinkään taloon tai huoneistoon. Säilyttäkäämme huolellisesti kaikkea, mihinkä traditsioitamme ja muistojamme liittyy. Älkäämme hyljeksikö nojatuolia, johon olemme pienestä asti tottuneet, pöytää, jonka ääressä olemme kasvaneet. Vaikka nuo esineet olisivat kuinka yksinkertaisia tahansa, ovat ne kuitenkin äärettömän suuriarvoisia lapsillemme ja meille. Monikin vanha kapine, joka muiden silmissä näyttää mitättömältä, on meille pyhä ja kallis. Ja sellaisen kapineen myyminen romukauppiaalle on kunniaamme loukkaavaa. Jota rajummin elämän myrskyt meitä heittelevät ja sen vuolas virta meitä viskelee, sitä lujemmin on meidän pidettävä kiinni näistä pyhäinjäännöksistä. Ne ovat viimeisiä pelastuskeinoja riehuvalla merellä. Kuitenkaan emme saa olla liiaksi aineeseen sidottuja. Kun oikein asiaa ajattelemme, niin ei sentään asunto yksinään luo perhe-elämää, vaikka sillä onkin siinä niin äärettömän suuri merkitys. On yhteiskuntaluokkia, joilla on kaikki, mitä tarvitaan kodin ulkonaisen kehyksen muodostamiseen. Sivistys on antanut heille runsaasti aarteitaan, antanut heille mukavuutta, tilaa, rauhallisuutta, kaikkea sitä, mikä muodostaa kodin aineellisen puolen. Mutta kuitenkin he hylkäävät kotinsa. Vanhemmat ja lapset kulkevat omia teitään, ja perhe hajaantuu.

Toisinaan taas on asian laita päinvastoin. Eräälle Pariisin sillalle levittää muuan kaupusakka joka päivä telttansa, jossa hän myy soppaa kymmenestä pennistä lautasen. Hänen kojunansa on muutama lauta ja sateenvarjon tapaan pingoitettu kankaanpala. Tuskin voi kuvitella mielessään epämukavampaa perheen kokouspaikkaa. Ja

kuitenkin kokoontuu joka ilta tuohon yksinkertaiseen, kaikille tuulille avoimeen suojukseen joukko lapsia, joista jotkut lukevat läksyjään savuavan kynttilän ääressä. Sinne tulee myöskin isä lepäämään päivätyönsä päätyttyä. Noilla ihmisillä on perhehenkeä, ja sepä juuri on pääasia.

Tätä henkeä on pidettävä vireillä, vaalittava, vahvistettava. Sen juuret ovat elinvoimaiset, ja se voi menestyä hedelmättömimmässäkin maassa. Muutamilla rannikkoseuduilla kerrotaan jumalisien kalastajien osoittavan erikoista kunnioitusta ja rakkautta suojeluspyhimyksensä kuvalle, joka on kiinnitetty heidän veneensä keulaan. Kun myrskyävän meren aallot lyövät heidän veneensä pirstoiksi salakaria vastaan, koettavat he pelastaa veneensä pirstaleita. Mutta ennenkaikkea he tahtovat löytää sen kappaleen, jossa pyhimyskuva on. Kun paremmat ajat taas tulevat ja he rakentavat itselleen uuden veneen, niin entiselle kunniapaikalle he taas asettavat pyhimyskuvan. Kas siinä on yksinkertaista hurskautta ja syvää elämänviisautta, josta meillä on paljon opittavaa.

Myrskyinen aikamme on musertanut ne vanhat kunnianarvoiset muodot, joissa perhe-elämä ennen kehittyi. Mutta pelastakaamme kumminkin pirstaleet ja ennenkaikkea pelastakaamme »pyhimyksenkuva», pelastakaamme perhehenki, vaikka kohtalo heittelisikin kotiamme kuin aallot kalastajan venettä, vaikka meidän täytyisikin harhailla paikasta toiseen kuin mustalaisen rattaillaan.

II LUKU.

Perhehenki.

Mitä on perhehenki? Ennenkuin annamme tähän kysymykseen varman vastauksen, täytyy meidän ensin selvittää käsitteitä ja poistaa muutamia väärinkäsityksiä. Perhehenkeä käsitetään tässä maailmassa monella eri tavalla, ja sen nimellä kulkee monta eri tuotetta, jotka ovat aivan eri lajia, eivätkä suinkaan kaikki parasta tavaraa.

Kodin pilkkaajat ja vihamiehet kuvailevat perhehenkeä ahdasmieliseksi, itsekkääksi, pikkumaiseksi hengeksi, jota on kavahdettava ja jota vastaan on taisteltava.

Toisaalla taas tapaamme ihmisiä, joilla on syytä valittaa kotiolojaan ja joissa pelkkä kodin nimikin herät tää mitä surullisimpia muistoja ja kalvavinta katkeruutta.

Muutamat taas, jotka harrastavat kiihkeästi tilastotiedettä ja tahtovat käyttää numeroita kaikkialla, sanovat että perhehenkeä määriteltäessä on otettava jonkinlainen keskiarvo eri perheiden elämästä. Perhehenki on heidän mukaansa sitten se henki, joka vallitsee useimmissa tapauksissa, ja se ei ole suinkaan ylevää.

Jos sokeasti seuraisimme näitä määrittelyjä, niin tulisimme vääriin, vaarallisiin ja harhaan vieviin päätelmiin. Mutta emme sentään saa olla kokonaan huomioon

ottamatta näitä mielipiteitä, sillä silloin me helposti kadotamme todellisuuden näkyvistämme ja purjehdimme haaveiden ihannemaihin. Pysähtykäämme sentähden pohtimaan näitä mielipiteitä ja raivatkaamme itsellemme tästä tiheiköstä tie valoon.

Ennenkaikkea tulee meidän tehdä totuudelle oikeutta, missä tahansa sitä tapaamme, ja antaa tunnustus sille, mikä on oikeutettua kaikkein eriskummallisimmassakin käsityksessä.

* * *

Surullista kyllä on perheitä, joiden keskuudessa itsekäs ja ahdasmielinen henki vallitsee. Minun tarvitsee mainita vain muutamia piirteitä ja heti löytää jokainen omista muistoistaan ja kokemuksistaan lukemattomia valaisevia esimerkkejä. Kukapa ei ole tavannut perheitä, jotka ovat niin ahdasmielisiä, että niitä pikemmin voisi nimittää nurkkakunniksi! Jokainen, joka ei ajattele niinkuin he, on tyhmä; se, jolla ei ole samaa makua kuin heillä, ei osaa arvostella asioita. He ovat suljettuja kaikilta ulkoa tulevilta vaikutuksilta. Mitä hyvää voisikaan tulla ulkoapäin? Ystävyydeltäkin he sulkevat ovensa. He sanovat jäsenilleen: »Teidän on valittava ystävänne meidän piiristämme, älkääkä ottako niitä muualta.» Jokainen ystävyyden liitto ulkopuolella heidän tarkasti erotettua piiriään on rikos, ja jokaista, joka koettaa heitä lähestyä, pidetään tunkeilevana.

Toisaalla taas säätyhenki myrkyttää perhepiirin ylpeydellään ja ylenkatseellisella käytöksellään. Muutamien ihmisten kasvoista jo voimme lukea tämän ylpeän ilmoituksen: »Mitä te muut olette meidän rinnallamme!» Hei-

dän on maailma heidän ylhäisen syntyperänsä tähden, ja ne, jotka eivät ole samaa mielipidettä kuin he eivätkä notkista polviaan heidän ylemmyytensä edessä, ovat joko tyhmiä tai huonosti kasvatettuja.

Toiset perheet taas ovat kuin liittoja vaikutuksen, vallan, rikkauden, hyvien paikkojen saavuttamiseksi. Kaikki on vain heitä varten. He asettuvat asumaan johonkin kaupunkiin tai maaseudulle aivan kuin johonkin alusmaahan, jota he saavat nylkeä. Muut ihmiset ovat melkein kaikki heidän mielestään jonkinlaisia neekerioriia, jotka korkeintaan kykenevät heitä palvelemaan. Ja tällaisten perheiden ei tarvitse kuulua mainioihin sukuihin, ei polveutua ristiretkeläisistä, ei edes olla korkeampaa säätyäkään. On pikku porvareita, jotka ovat asettuneet tälle kannalle. He ovat yhteiskunnassa kuin rosvot metsässä, väijyen ja ryöstäen saalistaan.

Että tuollainen henki herättää vihastusta, että noiden perheiden pikkumaisuus, pöyhkeys ja itsekkäisyys kaikissa eri muodoissaan ovat inhottavia, sen myönnän ja olen ensimmäinen pitämään sitä luonnollisenakin. Mutta onko se perhehenkeä? Ja onko oikein kääntää kaikkia koteja vastaan, joissa eletään yhdyselämää, sitä paheksumista, jota ansaitsevat vain nuo tylyt ja itsekkäät perheet, jotka ovat säätyhengen, koston ja vallanhimon tyyssijoja?

* * *

Puhukaamme nyt niistä, joille perhe-elämä on tuottanut vain kärsimyksiä. Pelkkä kodin nimikin saattaa heidät katkeruudesta vavahtamaan. »Perhe», huutavat he äänellä, jossa värisee kaikki syvästi haavoitetun sydämen

tuskat, »älkää siitä puhuko! Perhe-elämä ei ole tuottanut minulle muuta kuin kovaa kärsimystä. Vanhempamme ja läheisimmät sukulaisemme ovat meidän pahimpia vihamiehiämme. Parempi on elää yksinäisyydessä, vieraassa maailmassa kuin perheen piirissä.»

Voi, nämä tuskanhuudot eivät aina lähde kiittämättömistä, epäinhimillisistä sydämistä, jotka ovat unhottaneet kaiken sen, minkä tulee olla meille rakasta ja kallista. Nämä huudot lähtevät usein niiden huulilta, jotka rakkauden sijasta ovat saaneet osakseen vain kovuutta ja julmuutta. Ihmisessä on myöskin eläintä, eikä tämä eläin näyttäydy missään niin hirmuisena kuin perheen piirissä. Kun se meissä herää alhaisine vaistoineen, pirullisine ilkeyksineen — onneton silloin se, joka joutuu sen uhriksi! Vanha sananlasku sanoo sen surullisen totuuden, että se, mikä on parasta, muuttuu turmeltuessaan kaikkein pahimmaksi. Kuinka monta kertaa onkaan perhe-elämässä toteutunut tämä vanha viisauden lause. Todella on paljonkin perheitä, joissa vallitsee huono eripuraisuuden ja kateuden henki. Eikä missään muualla viha ole kiihkeämpää kuin perhepiirissä. Ventovieraat eivät voi toisiaan syvemmästi inhota kuin toisinaan läheiset sukulaiset. Pojat vihaavat isäänsä, isät poikiaan, veljet sisariaan, sisaret veljiään, vieläpä aviopuolisotkin toisiaan, ja silloin tosiaankin paha on noussut huippuunsa. Ei mikään intohimo, ei mikään hirmuvalta voi kiduttaa ihmissydäntä kauheammin kuin perheviha. Emmekä voi kylliksi sääliä sen uhreja. Mutta tämän sanottuamme, sen täydellisesti myönnettyämme ja sitä valitettuamme, on meillä kuitenkin oikeus tehdä tämä vastalause: se ei ole perhehenkeä.

* * *

Mutta nyt kohtaamme numeromiehet, tilastotieteen harrastajat. He ottavat lukuun kaikki tapaukset ja tekevät laskunsa, joihin he perustavat pessimistisen käsityksensä. He tekevät eri perheissä tarkkoja huomioita ja merkitsevät ne kirjaansa. Ja tämän ainesjoukon avulla he tekevät johtopäätöksiään. Sadasta perheestä viettää niin ja niin monta onnetonta kotielämää, niin ja niin monta lasta on epäsovussa vanhempiensa kanssa, niin ja niin monta veljestä, niin ja niin monta sukulaista riidassa keskenään perinnön tähden, niin ja niin monta miestä mustasukkaista, niin ja niin monta vaimoa riidanhaluista, niin ja niin monta ampiaispesää, joissa vain panetellaan ja kiusataan lähimmäisiä, niin ja niin monta neuvostoa, joissa mietitään vain keinoja lähimmäisten nylkemiseksi. Kun nämä monet surkuteltavat kodit luetaan joukosta pois, niin tuskin jää jäljelle montakaan, joissa asiain tila on vähänkään siedettävä. Eikö siis ole syytä sanoa, että perhehenki on huono henki?

Jos meidän pitäisi turvautua tilastotieteeseen, niin täytyisi meidän tunnustaa, sen myönnän, että suurin osa perheitä kumminkin jossakin määrin joutuu tämän ankaran arvostelun alaiseksi, ja että me numeroitten häikäilemättömän todistuksen edessä yleensä saamme esiintyä sangen mitättöminä. Vaikka emme ota lukuun niitä perheitä, joissa henki on suorastaan huono, on niitä kuitenkin lukemattomia, joissa se on alhainen, maatamateleva, jokapäiväinen!

Mutta tilastotiede ei ole tässä tapauksessa paikallaan; sen tulokset eivät ole oikeita eivätkä käyttökelpoisia.

Mitähän arveltaisiin sellaisesta ihmisestä, joka saadakseen vastauksen kysymyksiin: mitä on maalaustaide? mitä on runous? kirjoittaisi listan kaikista kynän ja sivel-

timen lukemattomista tuotteista, ja sitten, ottaen siitä sekamelskasta jonkinlaisen keskiarvon, määrittelisi, mitä maalaustaide ja runous on? Runouden edustajiksi tulisivat silloin ne monet tuntemattomat, jotka ovat sepustaneet huonoja runoja. Homeros, Shakespeare, Göthe tai Corneille eivät enää olisi runouden oikeita edustajia. Rafael, Tizian, Leonardo da Vinci eivät enää olisi maalareita.

Tilastotiede on kyllä erinomaisen hyödyllinen tiede, mutta se ei sentään voi kelvata kaikkeen. Sen käyttäminen muutamissa tapauksissa on aivan järjetöntä. Tietääksemme mitä taide on, on meidän sitä tutkittava suurten mestarien teoksista. Vieläpä vastaisivat nuo mestarit, jos voisimme kysyä heiltä itseltään: »Taide ei ole sitä, mitä me uneksimme, ei sitä, mitä olemme aikaan saaneet. Meidän onnistuneimmatkin yrityksemme ovat paljon toiveittemme alapuolella, ne ovat ainoastaan saavuttamattoman ihanteen heijastusta. Kauneimmat laulut eivät koskaan ole tulleet lauletuiksi, kauneimmat taulut ovat jääneet maalaamatta.»

Sovittakaamme näitä mietteitä perhehenkeen.

Selvää on, ettei se henki, joka vallitsee useimmissa perheissä, ole perhehenkeä. Se ei ole niin paljon sitä, mikä on, kuin sitä minkä tulisi olla, sitä, joka näyttäytyy siellä täällä, toisinaan muuten aivan jokapäiväisten ihmisten keskuudessa.

Perhehenki on parasta, mitä perhe-elämä tuottaa — vaikka se paras onkin harvinaista —, eikä keskinkertaista ja huonoa, vaikka se onkin elämässä yleisintä.

Vaikka te voittekin näyttää minulle tuhansia perheitä, jotka ovat itsekkäitä, pintapuolisia, riidanhaluisia, halpamaisia, on minulla kuitenkin oikeus näyttää teille yksi

hyvänsuopa, yksimielinen, laajasydäminen, rakastava perhe ja sanoa: kas tuossa on perhe, oikea, todellinen perhe; sitä elähyttää henki, minkä pitäisi kaikkialla vallita. Ja vaikk'ei sellaista perhettä löytyisikään — täydellisyyshän ei ole tästä maailmasta — on minulla sittenkin oikeus, missä tahansa korkeampi, jalompi, hellempi, puhtaampi henki ilmenee keskellä elämän ristiriitaisuuksia ja hairahduksia, sanoa: tuossa on perhehengen tunnusmerkit! Ja koottuani yhteen sikermään kaikki tuon harvinaisen ja kallisarvoisen valon lempeät säteet, enkö ole oikeassa, kun sanon: »tämä on perhehenki?»

Koettakaamme nyt kuvata sen luonnetta sellaisena, kuin se puhtaana ja ihanteellisena pilkistää esiin ristiriitaisista, epätäydellisistä elonmuodoistamme.

Perhehenki on itsetietoinen ilmaus siitä, mitä nimitämme *verisiteeksi*. Sillä on kuitenkin hämärä, vaistomainen pohja, ennenkuin se on saanut tämän tajutun muodon; se koskee sisimpään olemukseemme jo ennenkuin sen selvästi voimme tuntea ja käsittää. Ja tämä hämärä vaisto, joka on olemassa, kun mietintä vielä uinuu, pysyy sittenkin kun olemme heränneet itsetietoiseen elämään. Perhehengen juuret ulottuvat luihin ja ytimiin asti. Perhetunteet ovat voimakkaammat kuin tahto ja ymmärrys, niiden valta on laajempi kuin ajatusten. Ne koskettavat pyhiä salaisia syvyyksiä, joissa olentomme yhtyy ikuiseen elonlähteeseen, Jumalan tahtoon.

Perhe-elämän muodot vaihtelevat. Ne ovat erilaisia alkukansoilla, villeillä ja sivistyneillä; erilaisia muinaisajan kansoilla ja nykyisillä. Niihin vaikuttaa myöskin niiden olojen historiallinen muodostus, joiden helmassa ne kehittyvät. Syvälle menevät erilaisuudet, hämmästyttävät vastakohdat erottavat patriarkallisen perheen feo-

daalisesta, »vanhan hallituksen» aikuisen perheen esikoisoikeuksineen nykyaikuisesta, moniavioisen perheen yksiavioisesta. Mutta kaikissa näissä muodoissa on jotakin, joka pysyy, se on veriside. Olkoot suhteet isän ja poikien taikka veljesten välillä kuinka erilaiset tahansa, niin tuon vaihtelevan pinnan alta pilkistää kuitenkin esiin jotakin joka ei vaihdu. Ja hetkinä, jolloin veren ääni huutaa, jolloin mahtava selittämätön tunne tempaa meidät mukaansa ja me tunnemme luonnollisen siteen voiman, silloin isä on isä, äiti on äiti, poika on poika, huolimatta tavoista, laeista, ajoista, yhteiskuntasuhteista.

Perhetunnetta saattaa syvyydeltään ja voimaltaan verrata mahtaviin luonnonvoimiin. Näemme niiden hyväätekevät tai hävittävät vaikutukset, mutta mahdotonta on niitä tukahduttaa tai mitata. Ei ole maan päällä mitään mittapuuta, jolla voisimme mitata sitä onnea ja hellyyttä taikka tuskaa ja epätoivoa, jota ihmissydämet ovat ilmaisseet noissa yksinkertaisissa huudahduksissa: isäni, lapseni, veljeni!

Kun puhumme perhehengestä, perhetunteista ja perhevaistoista, kosketamme siis itse elämän perustusta, itse olemuksen lähteitä, sitä, mikä on vanhinta ja hävittämättömintä, mutta yhä uusinta, hämmästyttävintä. Täyttäkööt ne meidät onnella ja autuudella tai tappakoot meidät tuskalla, niin kaikissa noissa tunteissa on ihmeellistä se, ett'ei niitä voida selittää eikä kuvailla. Ne vain niitä ymmärtävät, jotka ovat niitä itse kokeneet, ja joka kerta, kun niitä tunnetaan, vaikuttavat ne niin voimakkaasti, ikäänkuin olisivat ne jotakin aivan uutta, ennen tuntematonta.

Perhehenki ei hävitä yksilöllisyyden arvoa eikä voimaa. Mutta se näyttää yksilölle, että hän on kokonai-

suuden jäsen, ja tekee hänelle mahdottomaksi elää ikäänkuin hän olisi yksinään tai kokonaan erillään muista, jotka häntä ympäröivät. Perhehengen kautta me ymmärrämme, että muut ovat jossakin määrin samaa kuin me itse. Toinen on toisestaan riippuvainen. *Sinä* ja *minä*, nuo kaksi suurta antagonistia, nuo kiivaat kilpailijat, jotka niin kiihkeästi tahtovat saada itsensä huomatuiksi ja erottaa omat etunsa, huomaavat yhtäkkiä olevansa väärässä. Kun egoisti esim. tulee isäksi, kokee hän jotain aivan aavistamatonta. Hän, joka ei koskaan ennen välittänyt kenestäkään, huomaa nyt, että on olemassa olento, johon hän on kiintynyt, ikäänkuin se olisi osa hänen omaa itseänsä. Mikä ihmeellinen muutos! Nyt on olemassa olento, jolle hän sanoo *sinä*, niinkuin kaikille muillekin. Mutta kun tuota olentoa lyödään, tuntee hän iskut omassa ruumiissaan. Hän on voitettu; hän on tehnyt elämän tärkeimmän keksinnön. Hän on tullut huomaamaan, että hänellä on toisen olennon kanssa yhteinen elämä. Jumala antaa meille, synnynnäisille egoisteille, tämän opetuksen ja hän antaa sen meille perhe-elämän kautta, valmistaakseen meitä yhteiskuntaelämään.

Meidän luontainen rajuutemme olisi hillitsemätön, ollei meitä pitelisi veriside. Siihen käsiksi käymällä on toivoa saada meitä kesytetyiksi. Perhehenki on vastakohta meidän alhaisemmalle itsellemme sekä sille laille, joka näyttää maailmaa hallitsevan. Tätä henkeä ei voi nimittää muuksi kuin pyhäksi hulluudeksi. Eihän mikään ole hullumpaa kuin se, että päätämme särkee toisen päässä. Se on kovin kummallista, se tuntuu aivan erhetykseltä. Ei sitä voida milläään puolustaa käytännöllisen ja punnitsevan järjen edessä, joka äärimmäisyyksiin asti pitää kiinni yksilön oikeuksista ja joka on tämän maailman lakien perustus.

Maailman laki, yhteiskuntarakennuksen pylväs, jota paitsi — siltä ainakin meistä tuntuu — kaikki romahtaisi maahan, on etujen ristiriita, kilpailu, puhdas yksilöllinen oikeus. Terävinkään järki siinä ei voi muuta nähdä.

Perhehenki kääntää kaiken tämän päinvastaiseksi. Se ei ota, vaan antaa; se ei myy, vaan lahjoittaa; se ei kosta, vaan suo anteeksi. Perheessä käytetään vahvemman oikeutta heikompien puolustamiseen ja hoitamiseen. Ei ole siis ihmeteltävää, että perhehenki ja maailmanhenki ovat alituisessa sodassa keskenään, että jokainen ihmissydän, jokainen kotiliesi on taistelutanner, jossa nuo henget törmäävät toisiaan vastaan. Siitä johtuvat kaikki riidat ja eripuraisuudet, kaikki kuohut perhe-elämässämme. Mutta juuri tuossa taistelussa on perhe-elämän suurin viehätys. Ei mikään ole sen viehättävämpää ja mieltä kiinnittävämpää kuin taistelu sodan lain ja auttavaisuuden lain välillä. Ei mikään ansaitse enemmän huomiotamme kuin nuo lukemattomat yhäti unhottuvat ja yhäti uudistuvat opetukset, jotka vähitellen — vastoin tahtoammekin — vievät meidät läpi niiden kehitysasteiden, jotka erottavat ihmiseläimen veljellisen rakkauden jalostamasta ihmisestä.

Perhehenki valmistaa tulevaa ihmiskuntaa, tuota ihanteellista oikeuden valtakuntaa, joka on niin kaukana nykyisestä kurjuudestamme, että meillä, voidaksemme sitä edes toivoa, täytyy olla usko, joka ei mistään esteistä lannistu, joka luottaen rajattomien ajanjaksojen vaikutukseen voittaa ankarimmatkin vastukset. Äidin suudelma vihkii jokaisen ihmisen tämän valtakunnan kansalaiseksi. Antaessaan lapselleen ilmaiseksi elämän lahjan sanoo äiti hänelle ihmiskunnan nimessä: »Muista, että sinun tulee rakastaa, niinkuin sinua on rakastettu. Anna, sillä sinulle on annettu.»

Perhehenki on siis yhteishenkeä, ja tämän yhteistunteen rajat laajenevat lakkaamatta. Se yhdistää nykyisen polven esi-isiimme, joilta meille siirtyy traditsioita, perinnäisiä tapoja ja käsitteitä. Se ulottuu jälkeentulevaisiimme, joiden etua meidän on valvottava. Sanalla sanoen, jokainen yksityinen perhe on yhteydessä ihmiskunnan suuren perheen kanssa. Se saa siitä alkunsa ja siihen se päättyy vastustamattoman lain pakosta. Pieninkin sukutaulu antaa meille selvän kuvan tästä liikkeestä, ihmiskunnan yhteenkuulumisen laista. Meillä on vain *yksi* isä ja *yksi* äiti, mutta meillä on neljä esi-vanhempaa toisessa polvessa, kahdeksan kolmannessa ja niin yhä enenevässä sarjassa polvi polvelta. Esi-isiemme kautta me polveudumme kansan joukosta, jälkeläisissämme me siihen sulaudumme. Kuinka me siis voimme olla siitä välittämättä?

Koulu, jossa sellaisia oppeja annetaan ja opitaan, ei mitenkään saata olla esteenä yleiselle hyvälle, niinkuin sokeat teoreetikot väittävät; päinvastoin on se yleisen hyvän lujin turva. — Perhe on kuin solu, josta yhteiskunta ja kansa kehittyy. Se on vankin perustus, jolle voimme toiveemme rakentaa, se terve ydin, josta saattaa tulla parannusta nykyisen maailman huonouteen ja epäkohtiin. Kaikki vaikeat yhteiskunnalliset kysymykset ratkaistaan kotilieden ääressä, muualla se ei käy laatuun. Mistä saamme sitä uhraavaisuutta, jota tarvitaan sovun aikaansaamiseksi katkerain riitojen sijaan, jollemme tule toimeen niiden kanssa, jotka ovat liha meidän lihastamme? Kotielämän hylkääminen on pakenemista kunnian kentältä, jossa taistellaan ankaraa taistelua tulevaisuuden saavuttamiseksi. Perhesiteiden löyhentyessä hajoavat kaikki yhteiskunnallisetkin siteet. Kenelle sanoisin »veli»,

jos omaisenikin olisivat minulle vieraita? Suuri osa yhteiskunnallista kurjuuttamme johtuu juuri perhevelvollisuuksiemme laiminlyömisestä.

Seuraavassa puhumme sentähden perheestä, kotiiämästä, kodin hyveistä, kodin iloista ja suloisesta kodin uskonnosta.

III LUKU.

Ne kaksi ovat yksi.

Se veriside, joka yhdistää perheen jäsenet keskenään on syntyisin toisesta siteestä, jonka kaksi olentoa on vapaaehtoisesti sitonut. Ennen pesää, ennen poikasia on ollut rakkaus. *Ne kaksi ovat yksi*, se on rakennuksen kulmakivi. Kun mies ja nainen päättävät kuulua toisilleen ja perustavat kodin, yhtyvät heidän kohtalonsa ja heidän harrastuksensa tulevat pääasiallisesti samoiksi.

Tässä meidän kuitenkin täytyy jo alusta alkaen ottaa puheeksi seikkoja, jotka, vaikka ovatkin poikkeustapauksia, kumminkin ovat niin lukuisia, ett'emme voi niitä vaieten sivuuttaa. Joka kerta kuin sanat avioliitto ja rakkaus ovat mielessämme, on meidän muistaminen, etteivät ne merkitse samaa, eivätkä aina seuraa toisiaan. On rakkautta ilman avioliittoa ja avioliittoja ilman rakkautta. Miksi sitä itseltämme salaisimme? Näemmehän sitä elämässä kylliksi usein. Ennenkuin puhumme normaalisista liitoista, tulee meidän sentähden ensiksi ajatella niitä vielä lukuisempia, jotka ovat epätäydellisiä, katkenneita tai turmeltuneita. Jyrkkiä polkuja on meidän kiipeäminen totuuden kukkuloille. Ihmisen tulee tarkastella elämän todellisuutta ja antaa ylhäältä tulevan valon valaista sen pimeimpiäkin sopukoita.

* *

Yhtenä syynä liittojen epäonnistumiseen on se tapa, jolla ne tehdään. Useimmat kodit perustetaan nykyään samalla tavoin kuin teollisuus- ja kauppayritykset, joihin ryhdytään ostajien toivossa. Kunhan vain on samansuuntaiset mielipiteet ja kasvatus, jonkun verran yhtäläiset tunteet, hiukkasen alkavaa kunnioitusta ja paljon hyvää tahtoa sopeutua toisiensa mukaan, niin rakkauskin, arvellaan, tulee ennemmin tai myöhemmin. Olisi väärin moittia niitä, jotka menevät naimisiin näillä edellytyksillä. Useissa tapauksissa on mahdotontakin toisin menetellä! Uudenaikainen elämä kietoo meidät kuoreen, joka ehkäisee suhteiden syntymistä nuorten kesken, hellien tunteiden puhkeamista, avioliittojen muodostumista ystävyyssuhteista, jotka useinkin saavat alkunsa lapsuudenaikaisissa leikeissä.

Nykyajan nuorison täytyy mukautua, tahtoo tai ei, heitä kaikin tavoin kahlehtiviin olosuhteisiin. Olkoon heillä mitä parhaimmat, jaloimmat mielipiteet ja mitä hartain halu tehdä sitä, mikä on oikein, heidän täytyy kuitenkin taipua ulkonaisten olojen pakkoon. Ja niin mennään naimisiin — odottaen rakkautta rakennetaan pesä.

Elsassin talonpojat asettavat talojensa katoille pesiä keväään kaivatuille sanansaattajille, haikaroille, jotka tuovat mukanaan onnea. Usein nämä ottavatkin kutsun vastaan, mutta usein ne myöskin lentävät ohi ja vievät onnea muualle. Milloinkaan ei tiedetä, miksi ne tulevat, eikä myöskään, miksi ne jäivät tulematta. Niin käy rakkautta odottaessakin: se tulee, tai on tulematta. Minkätähden? Sitä ei tiedä kukaan.

Mutta tulkoon se tai olkoon tulematta, siitä päivästä alkaen, jolloin kaksi olentoa on ojentanut toisilleen kätensä

kulkeakseen yhdessä elämänsä tietä, on kaikki heille yhteistä, harrastukset, maine, vaarat. Tämä ei koske ainoastaan niitä koteja, joissa, vaikka rakkaus puuttuukin, vallitsee sydämellisyys, totinen ystävyys ja molemminpuolinen hienotunteisuus, vaan se pitää paikkansa eripuraisiinkin koteihin nähden.

Ja näissä jälkimmäisissä sitä ehkä juuri pitäisikin muistaa alituisesti.

Mies ja vaimo ovat yksi. Se joka tekee vääryyttä toiselle, tekee vääryyttä toisellekin, ja jos riitelevät ja halveksivat ja vainoovat toisiansa, vahingoittavat he kumpikin omaa itseänsä.

Mikähän tekee tämän yksinkertaisen totuuden sitten niin vaikeaksi ihmisten ymmärtää? Kaikkihan sitä maailmassa meille yhä uudelleen todistaa aina maailman alusta asti, ja kuitenkin vain aniharvat viitsivät sitä ottaa huomioonsa. Jo kertomus ensimmäisestä ihmisparista paratiisissa opettaa meille, että ne kaksi ovat yksi. Mutta he jo sen unhottivat. Aatami tekee ruman teon, hän heittää kaiken syyn sen vaimon niskoille, jonka Jumala hänelle on antanut, eikä huomaa, että hän siinä moittii itse Jumalaakin. Tämä teko on sittemmin usein uudistunut ja tuo taipumus toisen syyttämiseen on siitä asti ollut ikäänkuin vahvemman sukupuolen perinnäispaheena. Ja sitten ovat Eevan tyttäretkin omistaneet saman tavan, niin ettei pitkään aikaan kumpikaan sukupuoli enää ole ollut siitä vapaa. Se on surullinen perintö, inhoittava tapa, joka on elänyt kautta kaikkien aikojen ja sivistyskausien. Se estää usein miestä ja vaimoa ymmärtämästä toisiansa, antamasta anteeksi toistensa vääryyksiä ja heikkouksia ja korjaamasta vikojansa. Ja kun semmoinen suhde jat-

kuu vuosikausia, niin nuo kaksi olentoa, jotka ennen ovat toisiaan kunnioittaneet ja ehkäpä alkaneet rakastaakin, muuttuvat lopulta leppymättömiksi vastustajiksi ja vihamiehiksi.

Ne kaksi ovat yksi: jo aamulla herätessään tulee niin sanoa ja toistaa sitä yhä uudelleen päivän kuluessa.

Ne kaksi ovat yksi maailman edessä, joka käsittää heidät yhdeksi, välittämättä heidän erilaisuuksistaan.

Ja varsinkin lasten edessä tulee heidän olla yksi. Kun vanhemmat esiintyvät lapsilleen kahtena eri henkilönä, joilla on vastakkaiset mielipiteet, vastakkainen tahto ja katsantokanta, niin he ovat hukassa, ja lapset myöskin. Kaikki kasvatus käy sen kautta mahdottomaksi. Toinen tekee tyhjäksi toisen työn, perherakennus alkaa järkkyä perustuksiaan myöten ja romahtaa vanhempain ja lasten päälle. Olkoot teidän mielipiteenne, tahtonne, katsanto kantanne, teidän siveelliset ja uskonnolliset vakaumuksenne kuinka eroavaisia tahansa, pääasia on, että te lastenne edessä olette yksi. Jollei teidän pyrkimyksenne ole samat ja liittonne kuin suljettu muuri, syntyy muurinrikko, josta lasten tottelemattomuus, uppiniskaisuus ja vallattomuus murtautuu esiin kuin ryöppyävä virta. Ja silloin kaikki on hukassa. Mitä on sanottava vanhemmista, jotka antautuvat lastensa tuomittaviksi ja heidän edessään riitelevät, syyttävät ja parjaavat toisiaan ja heittävät kaiken edesvastuun toinen toisensa niskoille? Tällaisissa riidoissa voittokin on tappio. Kaikki, sekä riitaveljet että tuomarit, häviävät jutussa.

Jos puolisoltanne puuttuu ymmärrystä, hyvyyttä, arvostelukykyä ja kohtuullisuutta, täytyy teidän koettaa täydentää hänen kasvatustaan. Jolleivät hyvät sanat, esimerkki eikä hellyyskään auta, silloin on teillä vain yksi

ainoa keino jäljellä: se, että näytätte omaavanne molempien edestä niitä ominaisuuksia, jotka toiselta puuttuvat. Toivoisin, ettei näitä sanoja pidettäisi tuollaisena kauniina teoriana, jota on niin helppo laatia, mutta mahdoton toteuttaa. Minä kuvailen elämän opetuksia, henkilöiden kokemuksia, jotka itse olen tuntenut ja jotka erittäin vaikeissa, melkeinpä sietämättömissä olosuhteissa ovat mielestäni erinomaisesti osanneet suorittaa tehtävän, joka on tehnyt niin monen iäkseen onnettomaksi. Näistä asioista puhuessamme joudumme sieluntuskien ja siveellisten kärsimysten alalle, joilla ei ole vertaa. Muutamissa tapauksissa on vääryys niin ilmeisesti yksinomaan toisella puolella, ettei siitä ole epäilemistäkään. Ja vaikka toisellakin olisi syytä soimata itseänsä, on useimmiten toisen käytös antanut aihetta hänen erehdyksiinsä. Toivottominta, mitä nähdä voi, on kun kaksi ihmistä on kytketty yhteen siteillä, joita vielä lasten syntyminen on lujentanut, mutta eivät voi henkisesti sulautua toisiinsa. Toinen kokee aina vastustusta parhaimmissakin tarkoituksissaan, hänen jaloimmatkin aikeensa jäävät hedelmättömiksi. Revittyä ja lakastunutta on hänen elämänsä toisen pikkumaisuuden ja häikäilemättömän vääryyden sortamana. Hän saa kärsiä syytöksiä, joita hänen täytyy kuunnella ääneti kuin syyllisen, sillä kaikki puolustus pahentaisi vain asiaa. Ei mitkään sanat, ei mikään mielikuvitus voi kuvailla sellaisia perhehelvettejä.

Ja sentään sielläkin ne kaksi ovat yksi. Ei ainoastaan sen maailmanlain johdosta, joka saattaa syyllisen vian lankeamaan syyttömänkin päälle, vaan senkin tähden, että he ovat liittyneet yhteen. Totta on, että on jäljellä toivottomissa tapauksissa viimeinen keino, avioero. Mutta silloinkaan, kuin se näyttää olevan ainoa mahdollisuus,

ei se voi hävittää kerran tehdyn liiton seurauksia. Vaikeudet eivät ole siltä poistetut; eikä mikään laki, ei mikään tuomio voi tehdä olemattomaksi sitä, mikä on ollut. Kun meillä on yhteinen menneisyys, on meillä muistoja, jotka eivät haihdu. Avioero on kuin kirurginen leikkaus. Parhaiten onnistunutkin jättää jälkiä ja arpia, eikä ole harvinaista, että se, jota on leikattu, vielä tuntee tuskia pois leikatussa jäsenessään. Avioero koettaa irroittaa avioliiton siteitä, mutta juuri sen kautta me olemme oppineet huomaamaan, kuinka vahva se side on, kuinka lujaan se kietoo ihmiset toisiinsa. Tavallaan avioerokin todistaa, että »ne kaksi ovat yksi».

* * *

Suotakoon meidän nyt suunnata purtemme valoisammille ja lohdullisemmille vesille ja antaa katseittemme levätä kodeissa, joissa vallitsee sydämellisyys, enemmän tai vähemmän täydellinen sopusointu. Huomauttakaamme ensiksi, ettei sellainen suhde ole suinkaan hetkessä syntynyt. Hyvän tahdon ja kärsivällisyyden kasvattamana kehittyy se taivaan alla, joka useinkaan ei ole pilvetön. Rakkaus voi syttyä ensi näkemältä; mutta sellainen tunne, joka syttyy salaman nopeudella, sammuu usein yhtä pian kuin sekin. Vasta jonkun ajan kuluttua voimme kasvaa kiinni toisiimme ja täydellisesti ymmärtää toisiamme. Sopusointuun päästään vain vähitelleen monien, usein kalliisti ostettujen opetusten kautta. Miksi näistä asioista niin vähän puhutaan? Eihän ole kuitenkaan mikään tärkeämpää tietää ja ymmärtää.

Eivätkö arki-elämän ankara todellisuus, sen jokapäiväiset vaikeudet ja koetukset niitä ratkaista ole paljon tärkeämmät tuntea kuin teeskentelevät tai ainakin pintapuoliset sovinnaistavat? Mielestäni tehdään nuorisolle huono palvelus, kun siltä salataan todellista elämää. Kaikkine epäkohtineenkin on se kauniimpaa ja mieltä kiinnittävämpää kuin mielikuvituksen luomat idyllit. Kuherruskuukauden taru on ehkä vaarallisin kaikista niistä harhaluuloista, joihin itsemme tuuditamme. Se saattaa meidät näet vaaraan jo ensi alusta muodostaa itsellemme väärää elämänkäsitystä, joka ei ensinkään vastaa sitä, mitä halveksuen nimitämme elämän jokapäiväisyydeksi. Parempi olisi oppia elämään hyvää arki-elämää ja panemaan siihen hiukan henkeä ja runollisuutta. Ei, kahden tahdon sulautuminen yhdeksi ei ole helppoa, eikä se käy pian. Sitä ei saa aikaan kihla- eikä vihkisormus, vaan sen voi ainoastaan vaivalloisesti oppia ja saavuttaa. Ja niinkuin taiteellisia taipumuksia ja siveellistä voimaa on sitäkin alituisesti hoidettava, muutoin se saattaa hävitä niiltäkin, jotka sen kerran ovat omistaneet.

Ensimmäisenä ehtona yhdistyksen hyvään onnistumiseen on se, että aviopuolisot kohtaavat toisensa samalla maalla. Kun tahdomme päästä toistemme luo yli muurien, aitojen ja ojien, saatamme loukata itsemme esteissä ja takertua niihin. Ei pikkumaisuus eikä ahdasmielisyys, vaan terve järki kieltää meitä rupeamasta läheiseen yhteyteen piirien kanssa, jotka liiaksi eroavat omasta piiristämme, sekä ulkonaisessa suhteessa että käsityskannan, uskonnollisten mielipiteiden ja kasvatuksen puolesta. Jotta voisimme elää keskinäisessä sovussa ja ymmärryksessä, on viisasta jo edeltäpäin välttää kaikkia erimielisyyden aiheita. Kuinka saattaisi sellaisten nuorten aviopuolisoi-

den tulevaisuus muodostua rauhalliseksi, jotka ovat niin erilaisista piireistä, etteivät saata lukea samaa sanomalehteäkään? On liikaa vaatia ihmiseltä, että hän aina pysyisi sävyisänä ja tyynenä, kun häntä joka päivä koetellaan. Usein, liiankin usein kasvatetaan poikiamme ja tyttäriämme siten, että he hiukan vanhemmiksi tultuaan eivät enää voi ymmärtää toisiansa. Niin päinvastaisia ovat ne elämänkäsitykset, mielipiteet ja periaatteet, joita heihin juurrutetaan. Kun he sitten myöhemmin yhtyvät avioliittoon, tulee toinen kuusta ja toinen maasta. Sellaista epätasaista avioparia nähdessä tulee ajatelleeksi vanhaa tarua pegasosta ja härästä, jotka valjastettiin saman auran eteen.

Miestä ja naista tulee kasvattaa toisiaan varten, ja heidän tulee saada, ei samaa kasvatusta — se olisi järjettömyyden huippu —, vaan kasvatus, joka käy samaan suuntaan ja eri sukupuolille sopivia teitä vie heitä samaa päämäärää kohden. Kun sitten kaksi olentoa on tavannut toisensa ja liitto on tehty, on välttämätöntä että molemmin puolin mukaudutaan ja tehdään uhrauksia. Ilman niitä ei mikään liitto voi kestää. Paljon itsensä kieltämistä ja mielen jaloutta tarvitaan, jotta side, joka yhdistää kaksi olentoa toisiinsa, yhä lujentuisi. Elämämme alusta asti olemme sanoneet »minä», mutta nyt meidän tulee oppia sanomaan »me». Sen sijaan, että me itsekkäästi olemme yksin kulkeneet, tulee meidän nyt oppia astumaan tahdissa toisen kanssa.

Suurimpia harhaluuloja, joita meillä on avioliiton suhteen, on tämä ajatus, — joka jo on aivan juurtunut aivoihimme —: jotta kaksi tahtoa saattaisi kulkea samaa varmaa suuntaa ja yhdistyä yhdeksi, täytyy toisen käskeä ja toisen totella. Ja jo ennakolta ehkäistäkseen riitoja

syntymästä siitä, kenellä valta on oleva, on laki uskonut miehelle kaiken johdon ja hallinnon. Mutta eikö tämä itse asiassa ole vain yksi niistä monista teorioista, joiden merkitys käytännössä on niin ja näin.

Minun mielestäni kysymys toisen tai toisen ylivallasta on väärä, eikä siitä koskaan pitäisi olla puhetta. Mutta jos se kerran tulee esille, niin ei sitä laillista tietä voi ratkaista, vaan sielulliset seikat ovat siinä määräviä. Se, joka on tarmokkaampi, viisaampi tai itsepäisempi saa voiton. Kysymys on kovin vaikea ja sen suhteen on mahdoton tehdä mitään ennakkolaskuja tai -arveluita. Tuskinpa siinä suurempi viisauskaan aina jää ratkaisevaksi. Jos teillä on tekemistä sokeasti itsepäisen kumppanin kanssa, vaikuttaa teihin hänen itsepäisyytensä äärettömän paljon enemmän kuin häneen teidän järkisyynne, ja käy pian niin, että hän hallitsee teitä, niin vähän kuin hänen kykynsä siihen oikeuttaakin. Yleensä, kun heti ensi päivästä on etualalle noussut kysymys, kumman pitää johtaa toista, kummalla saa olla valta, loppuu taistelu ennen pitkää siten, että toinen kiistelijöistä pääsee voitolle. Silloin hän on valta-asemassa. Toinen tottelee nöyrästi. Ja jos hän ei uudelleen pyri vallitsemaan, käy kaikki hyvin. Mutta jos hän alkaa näyttää omia mielipiteitä, pahenee asema. Häntä kohdellaan kuin kapinoitsijaa, taikka sitten hän tunteittensa valtaan joutuneelta puolisoltaan yhtä mittaa saa kuulla: sinä et minua enää rakasta!

Tällainen asiaintila, jota yllä olemme kuvailleet, on sangen tavallinen. Toisinaan sitä seuraa onni. On koteja, joissa vallitsee itsevaltius; valtikkaa pitää kuningas tai kuningatar, ja molemmat ovat onnellisia. Rauha vallitsee, ei kukaan valita; alamaiset ovat tyytyväisiä ja hallitus on isällinen. Mutta kuinka usein on aivan päinvastoin

laita! Aviopuolisot vain sortavat, ärsyttävät tai halventavat toisiansa. Ja vaikka olettaisimme, ettei näitä haittoja olisikaan, vaan että itsevaltainen hallitus aina olisi onnellista, perustuen älyn, tarmon ja jalojen tunteiden oikeutettuun ylivaltaan, eikä koskaan alentuisi käyttämään huonoja aseita, kuten pelkoa, itsepäisyyttä tai — pahinta kaikista — aistillisuutta, niin silloinkaan ei tämä hallitus olisi ihanteellista.

Miehen ja naisen samanlainen arvo saattaa meitä pitämään tuota toisen lannistamista halpana. Mielestämme ei ole sopusoinnussa sen arvonannon kanssa, jota kristinoppi meille opettaa, että toinen puolisoista, vaikkapa suurempien luonnonlahjojenkin nojalla, sanoo: *Me kaksi olen minä.*

Laki, hallitus, auktoriteetti ovat mielestämme persoonattomia, yläpuolella yksilöitä. Kun täydellinen yksimielisyys vallitsee, ei enää tiedetä, kumpi käskee ja kumpi tottelee. Niinkuin linnun siivet halkaisevat ilmaa tietämättä kumpi johtaa lentoa, niin kulkevat yksimieliset puolisot yhdessä elämän tietä. Sopusointua ei saa aikaan toisen alistuminen toisen alle eikä myöskään vallan jako, jolloin mies ja vaimo vetäytyvät kumpikin rajojensa ja oikeuksiensa taakse. Sopusointua syntyy ainoastaan silloin, kun yhdessä autaudutaan järjen, oikeuden ja totuuden johdettaviksi. Ei tule kysyä, kuka käskee, vaan sitä, mitä asiaintila vaatii. Vaikka aviopuolisot olisivatkin aivan erilaisia ymmärrykseltään ja lahjoiltaan, tarvitsevat he kuitenkin toinen toistansa, ja heidän tulee kokonaan lakata ajattelemasta, kummalla on oikeus ja ylivalta. Siihen itsensäkieltämiseen on pyrkiminen.

Yksinvaltaisien avioliittojen suurimpia vaaroja on se, että yksinvaltias poistuu ainiaaksi. Vaimo, joka ei ole

saanut ottaa osaa kotitoimien hoitoon, joutuu päästä pyörälle, kun hän menettää miehensä. Tottunut kun hän on tottelemaan, ei hän osaa omin päin mihinkään ryhtyä ja kaikki vastuunalaisuus peloittaa häntä. Seuraus on se, että hän helposti joutuu muiden johdettavaksi. Ja mies, joka on katsellut maailmaa vain vaimonsa silmillä, ei näe enää mitään, kun vaimo on poissa. Siksi tulee meidän siten yhdistyä toisiimme, että tarpeen vaatiessa toinen voi olla toisen sijassa.

Sitäpaitsi nöyrää käskyläistäkö ennenkaikkea tarvitsemme elämän taipaleella, vaiko yhdenvertaista kumppania, joka kykenee meitä tukemaan silloin, kun horjumme, ja johtamaan meitä oikealle tielle astuessamme harhaan? Parhaimpana tukena elämän mylläkässä on sivullamme luja tahto, joka tarkoittaa parastamme. Ja meidän tulee sitä kasvattaa, vaalia ja pitää arvossa, eikä sen hyväksi mikään uhraus saa olla liian kallis. On niin lohduttavaista, kun meillä on joku, jolle voimme kaikki uskoa, aivan kuin omalle itsellemme. Hän tunkeutuu sisäiseen yksinäisyyteemme, jossa mietimme painavia kysymyksiä ja tunnemme raskasta edesvastuuta, ja me olemme onnellisia, kun tiedämme, etteivät taakat paina yksinään meidän hartioitamme. Silloin olemme toinen toisemme tukena ja turvana.

Muutamat luonteet näyttävät taipuisammilta orjuutteen kuin tasa-arvoiseen liittoon. Mutta sellaista taipumusta pitää vastustaa. Koetettakoon herättää heidän persoonallisuuttaan ja totutettakoon heitä toimimaan itsenäisesti. Seurauksena on molemminpuolinen luottamus ja auttavaisuus, joka puolisoiden kesken on aivan välttämätöntä. Ja se on mitä runsain korvaus vaivasta.

Molemmilla on mitä suurinta hyötyä siitä, että ilmoittavat toisilleen vilpittömästi kaikki, mikä koskee heidän yhteisiä harrastuksiaan, aineellisia tai henkisiä, ja jakavat toinen toisensa huolet. Mutta suurta hienotunteisuutta on noudatettava keskinäisessä kasvattamisessa. On puolisoita, jotka tekevät mahdottomaksi kaiken suoruuden ja pakottavat teeskentelyyn pikkumaisuudellaan ja kiusallisilla muistutuksillaan. Mutta vilpittömyyttä ei saa koskaan saattaa liian kovaan koetukseen, vaan on sitä rohkaistava ja kohdeltava lempeästi ja suvaitsevaisesti, jottei se pelästyneenä jättäisi kotiamme. Vaikka toisinaan hämmästymmekin siitä, mitä saamme tietää, emmekä saata sitä hyväksyä, niin olkaamme kuitenkin kiitollisia meille osoitetusta luottamuksesta. Suoruudella ja hyväntahtoisuudella suoriudumme aina kaikista vaikeuksista. Sinä päivänä, jona alamme pelätä toinen toistamme ja rauhan vuoksi mieluummin salaamme tunteemme, on ankara isku kohdannut liittoamme. Silloin rakennamme välillemme omin käsin muurin, joka yhä korkenee, läpipääsemättömän, näkymättömän muurin, joka saman pöydän ääressä ja saman katon alla erottaa toisistaan ne, joiden pitäisi ymmärtää toisiansa. Monen monet ovat saaneet katua, että ovat jättäneet puolisonsa tietämättömyyteen, kun onni, terveys tai joku tärkeä yritys oli kysymyksessä. Mutta harvat lienevät katuneet avomielisyyttään puolisoansa kohtaan. Kuinka moni onnettomuus olisikaan voitu torjua, jos toinen ajoissa olisi saanut tietää, mitä oli tapahtumassa! Kasvattakaamme sentähden toinen toistamme rehellisyyteen ja jakakaamme vilpittömästi kaikki elämän kohtalot. Älköön kumpikaan vaatiko, että toisen pitää ottaa ensi askel lähestymiseen. Molempien tulee se tehdä vapaaehtoisesti ja rehellisesti.

Ne, jotka eivät näin menettele, eivät tiedä, mitä tekevät. Kaikissa elämän vaikeuksissa he antavat toisilleen syytä suruun ja riitaan, sillä silloin he huomaavat, kuinka erotettuja he itse asiassa ovat toisistaan ja kuinka valheellinen heidän välinsä on. Taakat tuntuvat kahta vertaa raskaammilta, surut kahta vertaa katkerammilta. Oi, kuinka surullista onkaan, kun onnettomuudet ja vastoinkäymiset vain enentävät epäsopua niiden välillä, joiden pitäisi niitä kantaa yhdessä! Ja kuinka lohduttavaa taas onkaan, kun ne kaksi ovat yksi ja voivat täydellisesti luottaa toinen toiseensa! Tapahtukoon mitä hyvänsä, he kantavat sitä yhteisvoimin ja sanovat toisilleen: »Sinun surusi on minun suruni». He eivät ajattelekaan toistensa syyttämistä, vaan surevat toinen toisensa hairahduksia kuin olisivat ne heidän omiaan, ja koettavat parantaa niitä. Kaikkialla, missä yksimielisyyttä puuttuu, on jokainen vastoinkäyminen kuin päällekarkaaja, jolla on salainen urkkija ahdistettujen leirissä. Mutta jos yksimielisyys vallitsee, on leiri hyvin suojeltu. Tehdä työtä yhdessä, taistella yhdessä, kärsiä yhdessä; löytää aina ovi avoinna, kun tarvitsee viihdytystä ja lohduttavaa sanaa; astua yhdessä kuin uskolliset sotatoverit, — kuinka se sulostuttaakaan elämää ja antaa mielelle rohkeutta! Kuta enemmän etenee elämän tiellä, sitä lujemmin tuntee itsensä kumppaniinsa sidotuksi. Koko yhteinen menneisyys liittää meitä lujemmin toinen toiseemme. Kun kerran olemme tunteneet tällaisen yksimielisyyden suloisuutta, on se meistä kalleinta kaikesta maailmassa. Kaikki muu on toisarvoista. Kuinka usein olenkaan kuullut niiden, jotka todella ovat saavuttaneet tämän onnen, syvimmän sydämensä pohjasta huudahtavan: »Tulkoon mitä tahansa, kunhan me vain pysymme yksimielisinä!»

Näillä rauhan kukkuloilla, joilla sydämet kuuluvat toisilleen ja ovat toinen toisestaan ainiaaksi varmoja, ymmärretään parhaiten rakkautta. Mutta kuka sitä kuitenkaan täydellisesti voi käsittää, tuota taivaallista vierasta, joka on suloisempi kuin onni, kauniimpi kuin kevät, voimakkaampi kuin kuolema! Sen syvyyksiä ei milloinkaan mitata. Nuoruudessa me sitä haemme ja luulemme sitä tuntevamme, kun lämmin myötätuntoisuus, suloinen kuuma tunne vetää meitä toisen olennon puoleen ja ilmoittaa meille, että hän on meille rakas. Mutta se on vain rakkauden alkua. Useasti tämä kevään hento kukkanen katkeaa, ennenkuin se on hedelmiä kantanut. Kuinka paljon kuihtuneita kukkia, aavikon tuulten polttamia, myrskyn runtelemia ja hallan panemia onkaan sirotettuna ihmisten tiellä!

Pienet kukka raukat! Ne kasvoivat liian kylmissä, liian itsekkäissä sydämissä, ne kuolivat ravinnon ja hoidon puutteeseen! Ne näyttävät meille, kuinka hento, kuinka helposti surkastuva rakkaus on. En niitä tuomitse; surkuttelen niitä, kuten kaikkea, joka kuolee umppuunsa. Onnettomuudeksemme totumme aivan liian helposti avioliittoihin, joissa rakkaus on varhain sammunut ja uinuu kuin unohtunut pyhäinjäännös muiston syvimmässä sopukassa, kuin myrttiseppele ja morsiuspuku kaapin kätkössä. Lopulta uskomme, että niin pitääkin olla, että se on yleinen laki.

Ei, kohottakaamme ennemmin ajatuksemme johonkin pysyvämpään, rakkauteen, joka kestää kauemmin. Se ei kuihdu ruusujen kanssa. Se pysyy, se on uskollinen, elinvoimainen, kärsivällinen. Se kestää rajusäitä, se ei pelkää hallaa eikä kovia helteitä. Se on aivan toista kuin sievä, juonikas lapsi. Se on voimakas ja koeteltu kumppani.

Kauniit päivät ovat sille kyllä mieluisia, mutta se näyttäytyy varsinkin pahoina päivinä. Se osaa kärsiä, antaa anteeksi, kestää. Se ei riipu auringon säteistä eikä hiusten väristä. Sillä ei ole ikää; taikka pikemmin se tulee vanheten paremmaksi niinkuin jalo viini, ja saattaa meidät ajattelemaan tuota kaunista sananlaskua: »vanha rakkaus ei ruostu.»

Viipykäämme vielä hetkinen sen seurassa. Missäpä olisikaan parempi olla? Ja verratkaamme tätä kokonaisen pitkän elämän pyhittämää rakkautta nuoruuden rakkauteemme.

Miksikä me nuorina ollessamme rakastamme? Sillä ainahan on joitakin syitä rakkauteemme; ja väsymmekö koskaan niitä toisillemme sanomasta? Rakkaus on sokea, sanotaan. Se merkitsee ainoastaan sitä, ettei se katsele tavallisilla silmillä. Vaikkei se näekään, mitä me näemme, näkee se toisaalta sellaista, mitä me emme näe. Se katselee sisäisillä silmillä. Salaperäiset pakottavat voimat vetävät siis kahta nuorta olentoa toisiinsa. Mutta tämän käsittämättömän ja määräämättömän rinnalla on myöskin muutamia syitä, joita tunnemme ja tunnustamme toisillemme.

Me rakastamme toisiamme kauneuden, voiman, sydämen hyvyyden, lahjakkuuden, iloisuuden, kukkeuden, silmän loistavan syvyyden, kaiken sen sulon ja viehätyksen tähden, mitä Jumala on antanut sille hennolle kukalle, jota kirkastavat kaikki taivaan säteet ja kaikki maan hymyilyt ja jota me nimitämme nuoruudeksi.

Ja on oikein, että rakastamme ja koskaan väsymättä sanomme toisillemme minkä vuoksi.

Mutta jos meidän on suotu kauan rakastaa toisiamme, muuttuvat rakkauden syyt, ja erittäin kaunista on ver-

tailla toisiintsa nuoruuden rakkautta ja sitä rakkautta, jota tunnemme kypsyneemmässä iässä tai vanhuutemme päivinä; sitä rakkautta, josta kuiskailemme omenapuiden lumen alla, ja sitä, josta puhumme toisillemme vanhuuden lumen peittäminä.

Silloin rakastamme toisiamme yhdessä kestämiemme kärsimysten, yhteisen työn tähden, otsan ryppyjen tähden, joihin elämämme tarina on kirjoitettu, anteeksiannettujen vikojen, kaikkien onnellisten ja surullisten muistojen tähden. Rakastamme toisiamme lapsissamme ja lastemme lapsissa. Ja lisäksi rakastamme toisiamme sentähden, että olemme olleet nuoria yhdessä ja että herätämme toisissamme muistoja nuoruutemme ajasta.

Ne, jotka ovat tunteneet tällaista rakkautta elämänsä vaihtelevilla poluilla, ovat saaneet arvaamattoman aarteen. He ovat saaneet omistaa sitä, joka on parasta tässä maailmassa. Vaikka he ovat köyhiäkin, tuntevat he itsensä rikkaammiksi, kuin jos heillä olisi kaikki maailman tavarat ja rikkaudet. Ja vaikka he itkevätkin rakkaittensa haudoilla, vaikka he ovat jääneet yksin, sanon heille kuitenkin; »Te olette onnellisempia kuin ne, jotka eivät koskaan ole saaneet maistaa sellaista rakkautta». Ja jos minun olisi sallittu lausua toivomus kaikille niille, tutuille tai tuntemattomille, jotka lukevat näitä rivejä, tahtoisin sanoa heille: »Kuka hyvänsä oletkin, toivon että saisit kokea sellaista rakkautta.» Ja vaikkemme aina saakaan sellaista rakkautta, jota ansaitsemme, tahtoisin vielä lisätä: »Tee itsesi sellaisen rakkauden arvoiseksi.»

IV LUKU.

Isyys, äitiys.

Ihminen päättää, Jumala säätää. Tämä vanha totuus on mielessäni elävämpänä kuin milloinkaan, kun ajattelen elämän salaisuutta, jonka vartijoita me olemme. Sen salaisuuden saamme vanhemmiltamme ja jätämme sen lapsillemme, eikä sitä ole kukaan voinut selittää. Meissä ja meidän kauttamme tapahtuu teko, joka käy yli meidän käsityskykymme. Me olemme osallisia siinä sen ilon ja tuskan kautta, jota tunnemme, tekojen kautta, joista olemme suurimmassa määrin vastuunalaisia, ja kuitenkin olemme vain välikappaleita korkeamman voiman kädessä. Kaikkein lämminuskoisimmat ja kaikkein nerokkaimmatkaan henget eivät koskaan ole voineet tutkia syntymisen ja kuoleman salaisuuksia. Me emme ajattele kylliksi näitä asioita. Tottumus on tylsistyttänyt huomiokykymme. Me olemme tottuneet isän ja äidin nimiimme ilman että näiden nimien ylevä merkitys on meille selvinnyt. Me tunnemme vain ihmisolemuksen ulkonaiset piirteet; sen pyhyys jää meiltä huomaamatta. Se on taivaallinen kukka, joka meissä useimmissa ei koskaan puhkea.

Ja vielä enemmän: meidän katseemme viipyvät elämän kuonassa, sen kurjuudessa, sen erhetyksissä, sen saas-

tassa. Me sammutamme janoamme sen sakalla, teemme leipämme sen likaisista ruupuista. Niin suuri on tietämättömyytemme ja sokeutemme, että elämän pyhät lähteet ehkä juuri ovat se ala, jolla enimmin rikoksia ja riettautta harjoitetaan. Olemme ne niin sotkeneet ja sekoittaneet, että monet ovat alkaneet epäillä niiden puhtautta. Ja he ovat luulleet toteuttavansa korkeinta hyvettä, kun ovat poistuneet niiden luota, kun ikipäiviksi ovat kieltäytyneet siitä arvosta, jolle ei mikään muu vedä vertoja ja jonka puhdas sädeloiste on alkuperäisin Jumalasta: isän- ja äidinarvosta.

Isänä ja äitinä oleminen, ei ainoastaan vaistojen ja luonnonlakien voimasta, vaan sielun vapaasta antautumisesta; ulkonaisen kohtalon määräämien siteiden muuttuminen sydämen ja hengen siteiksi; siihen tahtoon liittyminen, joka on määrännyt, että meidän on elämästämme kiittäminen toinen toistamme, se on syvemmän elämän elämistä, sen kautta näköpiirimme laajenee, niin, on ikäänkuin uuden syntymisen kautta pääsisimmme korkeammalle elämän asteelle.

* * *

Oikea isyys ei synny hetkessä. Sitä on kauan valmistettu. Eikö se ole osa siitä ylevästä huolenpidosta, joka kaikessa ajattelee tulevaisuutta, suunnittelee sitä ja tekee sille sijaa?

Ei kukaan saa unhottaa, että hän kantaa tulevaisuutta itsessään. Sen mielessä pitäminen on oikean isyyden edellytyksiä. Sen unhottaminen on vetäytymistä pois ihmiskunnan yhteydestä.

Jokainen meistä vaikuttaa käytöksellään jälkeläistensä kohtaloon. Ihminen ei paina jälkiänsä ainoastaan omien kerkeästi kuluvien päiviensä hiekkaan, vaan myöskin vielä syntymättömien sukupolvien kasvoihin ja sydämeen. Meidän elämämme määrää jo ennakolta heidän ruumiinrakennuksensa, ajatuksensa ja luonteensa oleelliset piirteet.

Vanhus La Fontaine'n tarussa sanoo, istuttaessaan puitaan: »Lastenlasteni lapset kiittävät minua näiden puiden varjosta.» Ja me olemme hänelle kiitollisuuden velassa tuosta huolenpidosta, tuosta hyväntahtoisesta kaukonäköisyydestä. Kauan senjälkeen kuin hän on mennyt pois, ovat hänen istuttamansa puut jäljellä. Ne levittävät suojellen oksiaan nauravien lasten ja väsyneiden matkamiesten ylitse, ja vanhus iloitsee siitä hyvästä, jota hän niiden kautta on tekevä. Ottakaamme oppia tuosta kauas näkevästä hyvyydestä! Meillä on kaikilla päteviä syitä ajatella, mitä apua ja mitä vahinkoa me tuotamme jälkeläisillemme elämämme, veremme, tapojemme, puutteittemme ja hyvien ominaisuuksiemme kautta. Emme elä ainoastaan itseämme varten. Se on yleisesti tunnettu totuus, jota me saamme kokea kaikissa elämämme suhteissa. Mutta ennen kaikkea se koskee perinnöllisyyttä! Kaikki, mitä teemme ja mitä olemme, jättää jälkiä siihen perintöön, jonka me annamme lapsillemme. Liikuttavimpia ja kauas kantavimpia sanoja, mitä milloinkaan on lausuttu, ovat ne sanat, jotka Pasteur Sorbonnessa pidetyssä riemujuhlassaan pyhitti vanhempiensa muistolle: »kiitän teitä siitä, mitä olette olleet.»

Emme ole tässä tekemisissä enemmän tai vähemmän mielivaltaisten teoriojen, vaan ankarimman todellisuuden kanssa. Ei myöskään ole kysymys kaukaisista haaveista

eikä liioitelluista varovaisuus-toimenpiteistä, vaan välittömimmästä ja painavimmasta käytännöllisestä ymmärryksestä. Se, joka on kylliksi tarkka ja harrasmielinen huomatakseen, mitä vastainen isän ja äidin nimi käskee meitä oman käytöksemme suhteen vaarinottamaan, ei tarvitse muuta opastusta täyttääkseen hyvin velvollisuuksiaan. Kaikki siveys merkitsee suhteita ihmisten kesken. Se on meidän olemukseemme kaiverrettu ikuinen, jumalallinen laki.

Mutta tämä laki alkaa toteutua siitä päivästä alkaen, jolloin ei enää ole kysymys enemmän tai vähemmän kaukaisesta mahdollisuudesta, vaan läheisestä todellisuudesta. Ihmeelliset hämmästykset, aavistamattomat opetukset odottavat meitä silloin. Teemme kokemuksia, joista emme ole uneksineetkaan. Aina siitä asti kuin on ollut ihmisiä, on ollut isiä ja äitejä, ja sentään yhä edelleenkin jokainen ihminen, joka joutuu siihen tilaan, tuntee tunteita, niin uusia, ikäänkuin olisi tapahtunut jotakin ennen tunte matonta! Vaikka kuinka asiaa kuvailtaisiin, emme voi ymmärtää, mitä isänä oleminen merkitsee, ennenkuin itse olemme tulleet isäksi. Kuinka suuresti elämän koulu eroaakaan muista kouluista, ja kuinka läpitunkevia ovatkaan sen opetukset!

* * *

Lapsen odotus sisältää kokonaisen maailman suloa ja hiljaista hartautta. Tavallisesti se tapahtuu aivan huomaamatta, niinkuin useimmat kotielämän tapaukset. Tähän asti olen etupäässä puhunut isistä, nyt ajattelen äitejä, mutta mitä sanon toisista on aina joissakin määrin totta

toistenkin suhteen. He huomaavat sen parhaiten, kun yhdessä ajattelevat sitä, joka ei vielä ole muuta kuin toivo, sitä tuntematonta, jota he rakastavat läpi sen salaisuudenverhonkin, joka heidät vielä siitä erottaa. Mutta äidillä on tässä kohden enemmän etuoikeuksia: Jumala on tehnyt hänet toivon hoitajaksi. Kuka voi kuvailla äidin tunteita, kun hän odottaa tuota rakasta vierasta ja valmistaa hänen vastaanottoaan? Pieni kätkyt on jo valmiina ja pienet paidat ja kapalovyöt, jotka äiti rakkaudella on ommellut. Ja voidakseen kuvitella lapsen pääkköstä koettaa äiti pientä sievää myssyä käteensä. Ja kun hän katselee pieniä hohtavan valkoisia sukkia, luulee hän jo näkevänsä pienen jalan niissä sätkivän. Jos joskus joudumme epätoivoon ihmiskunnan suhteen tai alamme sitä halveksia, niin tulee meille pelastus niiltä, joille pitkissä kahdenkeskisissä keskusteluissa Jumalan pienet, pian saapuvat sanansaattajat kuiskailevat ilosta ja onnesta. Ei mikään maailmassa ole liikuttavampaa kuin vielä verhottu, näkymätön elämä. Ruusunumppu on kauniimpi kuin puhjennut ruusu, aamurusko herättää meissä suloisempia unelmia kuin keskipäivän auringon loistava valo. Tulee mieleeni enkelin tervehdys Maarialle. Kun tässä pimeyden ja synnin maailmassa, jossa kaikki todellinen kauneus on kätkettynä, tuossa suuressa joukossa, joka ei teistä välitä, kodissakin, jossa toisinaan ei näy teitä huomattavan, kohtaan teitä, nuoret äidit, joiden haltuun Jumala on uskonut ne, joille hän on uskova huomispäivän, kuulen teidän tiellänne aina näkymätönten äänten kuiskaavan tuota ikuista kunnioitusta, joka Vapahtajan äidistä ulottuu kaikkiin äiteihin: Terve, armoitettu!

Mutta jos te olette armoitettuja, te onnelliset äidit, täytyy teidän sitä enemmän ajatella niitä äitejä, jotka

kärsivät hätää, ja niitä pieniä lapsiparkoja, joiden tähden jo edeltäpäin vuodatetaan kyyneleitä. Ei ole surkeampaa näkyä maan päällä kuin äiti, joka köyhyydessä ja kurjuudessa odottaa lastansa ja jonka toivo muuttuu tuskaksi. Millä me sitä verhoamme, mihin me sen puemme? Kuinka se otetaan vastaan? Onkohan ketään, joka toivottaa sitä tervetulleeksi tähän maailmaan? Voi, kuinka raskas onkaan muutamien elämä ja kuinka kolkko niiden kovaosaisten tulevaisuus, joilla ei ole rahaa eikä terveyttä eikä onnea, joiden kotiliesi on kylmä, kukkaro tyhjä ja sydämet eripuraisia! Edellinen kuva oli valoisa, nyt saamme katsella varjoa ja pimeyttä. Ei ole mitään kylmempää ja pelottavampaa luomakunnassa. Ne, jotka nauttivat valoa ja lämpöä, eivät saa koskaan kadottaa näkyvistään tätä varjoa? Jos äitiys on pyhää, jos se otsaamme painaa taivaallisen merkkinsä, jos se oikein ymmärrettynä sisältää kaiken sen, mitä ihmiset ovat velkaa toisillensa, eikö se silloin saa sydämiämme helfymään? Arvatkaamme omien tunteittemme nojalla muiden tunteet. Onnellisten äitien tulee muistaa niitä äitejä, jotka ovat onnettomia. Yhdistäväthän yhteiset tunteet toisiinsa kaikki maan piirin isät ja äidit ja saattavat heitä ymmärtäämään toisiansa kaikesta siitä huolimatta, mikä heitä erottaa. Ja kehoittaahan lapsikin, jota odotamme, jo ennenkuin se on astunut näkyvään elämään, ottanut paikkansa yhteiskunnassa, saanut kasvatuksensa, meitä pitämään huolta tuosta toisesta lapsesta, joka on tulossa niinkuin sekin, ja jolla ehkä ei ole mitään, mihin päänsä kallistaa. Jos kuuntelisimme tuota hiljaista ääntä, joka nousee olemuksemme syvimmästä syvyydestä, opettaisi se meille puhtainta hellyyttä ja rakkautta, ja se heikko raukka, joka haaksirikkoutuneena on ajelehtimaisillaan elämän ran-

noille, löytäisi syntyessään käsiä, jotka sitä kantavat, verhoavat ja lämmittävät.

Joka päivä tutustuvat vanhemmat kirkkomaalla toisiin vanhempiin, jotka tulevat katsomaan pieniä hautoja. Siellä he usein itkevät katkeraa tuskaansa. Se on kyynelten ja kuoleman veljeyttä. Voi, jospa puhkeamistaan odottavalla elämällä olisi sama voima! Rakkaudesta lapseemme, jota odotamme, tahtoisimme, että maailma olisi parempi, tavat puhtaammat, sydämet hellemmät; tahtoisimme raivata hänelle tiet, poistaa jyrkänteet ja matkan vaikeudet. Oikeutetumpaa toivoa ei ole! Toteuttakaamme se työssä! Eläkäämme kuin yksi ainoa suuri perhe ja ojentakaamme auttava käsi niille äideille, jotka kyynelissä odottavat lapsensa tuloa!

Siten valmistamme tietä vastatuleville ja saatamme heidät rakastamaan toisiansa paremmin kuin me olemme rakastaneet. Ja laajentaen tätä ajatusta lisään: vieköön tuo odotettu vieras meitä lähemmäksi Jumalaa ja lähemmäksi ihmisiä! Lapsen tähden, jota odotamme, tulee meidän antaa anteeksi niille, jotka meitä loukkaavat, hymyillä niille, jotka näyttävät meille juroja kasvoja; antakaamme silmiemme loistaa ja pitäkäämme kotimme lämpimänä. Älkäämme antako vihaisten katseiden, epäsovun ja riitojen ottaa vastaan niitä pieniä olentoja, jotka Jumala meille lähettää.

* * *

Viimein on aika tullut. Se jota odotetaan on ovella. Ja saadaksemme hänet omaksemme, saadaksemme painaa häntä povellemme ja sydäntämme vastaan, täytyy meidän

taistella kova taistelu, kärsiä tuskaa ja kipua. Miksi nämä kärsimykset, nämä valitushuudot? Miksi tämä vaara, nämä ponnistukset, tämä syntymisen tuskallinen näytelmä! Ei koskaan, ei koskaan ihminen sitä saata ymmärtää. Jos me olisimme kohtalon herroja, emme olisi tehneet elämään astumista niin vaikeaksi ja tuskalliseksi. Se käy kokonaan yli käsityskykymme. Kuinka usein maailman alusta asti ovatkaan ihmiset liittäneet kätensä yhteen rukoillen, että tämä kalkki heiltä otettaisiin pois!

Mutta tässä tuskassa ja kärsimyksessä on kuitenkin meidän suuri rikkautemme. Kun elämä on ostettu tällä hinnalla, on se meistä vielä kallisarvoisempi!

Rakastammehan tavaraamme sitä enemmän, mitä suurempaa vaivaa meillä siitä on ollut, ja samoin lapsiamme sitä enemmän, mitä suurempia kärsimyksiä ne meille ovat tuottaneet. Jolleivät ne olisi kappale meitä itseämme, joka tuskallisesti on erotettu kokonaisuudesta, emme niistä niin välittäisi! Onnemme on aarre, jonka olemme ostaneet kärsimyksillämme.

Ja kun tuo pelätty kipu on ohitse, on se tavallisesti pian unhotettukin. Emme valita tuskaa, jota olemme kärsineet, jos se opettaa meitä paremmin rakastamaan ja jos sentähden meitä enemmän rakastetaan. Nuo tuskat, joita meidän on elämästämme kiittäminen, ovat voima, joka liittää ihmiset lähemmin toisiinsa. Mies rakastaa vaimoansa enemmän hänen kärsimystensä tähden. Ja kestettyään tuon pelättävän vaaran nuori äitikin rakastaa omaa äitiänsä enemmän kuin ennen. Hänen äänessään on aivan uutta hellyyttä kun hän sanoo »äiti». Oma kokemus on hänelle näyttänyt äidin uhrauksen suuruuden.

* * *

Raamattu sanoo: vaimo unhottaa kipunsa, »sillä ihminen on syntynyt maailmaan.» Näissä sanoissa on kokonainen filosofia, kokonainen uskonto. Unhottaa tuskansa syystä, että ihminen on syntynyt, sehän merkitsee: elämä on hyvä, täytyy iloita, että uusi olento on siihen astunut. Ja tämä ilo on vastustanut kaikkea pessimismiä ja kaikkia pettymyksiä. Raamatun sanat toteutuvat joka päivä. Maa on vanha, ihmiskunta taakkojen painama, pahuuden valta äärettömän suuri; mutta joka päivä eri tahoilla iloitaan siitä, että ihminen on syntynyt maailmaan. Eikö näytä siltä, kuin jokaisen ihmislapsen syntyessä nousisi elämämme taivaalle tähti valaisemaan synkkää yötämme, kuin Jumala sen lähettäisi meille sanomaan: »Olkaa hyvässä turvassa, minä olen läsnä, minä ajattelen teitä ja teidän vaivanne ovat loppuvat.»

Mutta alussa tuo pieni tähti on sangen kalpea ja väräjävä. Se on vain pieni valopilkku pimeydessä ja voisi pian sammua. Ensi riemastusta seuraakin säälin tunne. Mikä säälittävä pieni olento onkaan ihminen elämänsä ensi hetkinä! Hän on alaston, köyhä, vaivainen. Hän ei tiedä mitään, ei näe, ei taida mitään. Tuskin uskaltaa häneen koskea, niin hento hän on! Mutta älä pelkää, sinä pieni kerjäläinen, jonka huuto kaikuu kuin eksyneen avunpyyntö. Alastomuutesi ja heikkoutesi on sinun voimasi. Sinun kurjuutesi on syvä kuin kuilu, mutta äidin rakkaus, äidin sääli on yhtä syvä. Äitisi käsivarsilla, äitisi sylissä olet sinä kuningas. Hänen hellässä hoidossaan tulee sinusta pian vahva ja hymyilevä. Sinun silmäsi loistavat kuin kevätauringon lempeät säteet, jotka valaisevat synkintäkin otsaa ja pimeimpiäkin soppia. Rakkaus on sinut muuttanut; sinä tulet ihanaksi kuin enkeli — »kuin kaunis tähti», kuten vanha Homeros sanoo.

Oletteko huomanneet, kuinka maalaustaiteessa ja runoudessa loistaa lapsen kauneus? Se on puhtainta ja liikuttavinta kaikesta, mitä taide tarjoo. Jeesuslapseen, jota on kuvattu niin monessa ihanassa maalauksessa, on yhdistetty lapsen kaikki sulo ja viehätys, ja kaikesta äidin ilosta ja äidinylpeydestä, mitä ovat tavanneet elämässä, ovat maalarit muodostaneet sädekehän Maarialle.

Mikä valon ja lämmön keskus onkaan lapsi! Sen kätkyt, tuo valkoinen venonen, on kuin rauhan vertauskuva tässä levottomassa maailmassa. Voiko nähdä mitään rauhaisampaa kuin nukkuva lapsi, joka kädet nyrkissä lepää täydellisen tyynenä ja levollisena!

Mutta lapsen viehätysvoima ei ole ainoastaan siinä suloisessa viattomuudessa, joka ei vielä tiedä mistään pahasta. Lapsi on arkin kyyhkynen, toivon taivaallinen vertauskuva, Jumalan meille antama pantti. Jokaisessa kiharapäässä kukkii yhä uudelleen ikuisuuden unelma, jonka toteuttamiseksi maailma on luotu. Jokaisessa pääkkösessä syttyy yhä uudelleen toivon pyhä tuli tuhastaan. Harvat tosin täydellisesti täyttävät näitä kauniita toiveita. Mutta he ovat kuitenkin kukin kohdastansa muistuttaneet meille, ettei mikään koskaan lopu, että tuohon vanhaan taisteluun hyvän, oikeuden ja totuuden puolesta aina syntyy uusia sotureita, jotka kohottavat lipun ja alkavat uudelleen taistelun. Menetettyjen taisteluiden, vastoinkäymisten ja antautumisten jälkeen, kun kaikki näyttää olevan lopussa, tulevat kaukana taivaanrannalla, sankkana kuin valtameren aallot, tulevaisuden reservijoukot!

Tätä me himmeästi tunnemme keskellä vanhemman huoliamme ja tunteitamme. Äitiemme silmät näkevät meidät aina sen valon ympäröiminä, joka valaisi lapsenkasvojamme. Jos he voisivat, tahtoisivat he pitää meidät

äiti nuorina. Kuten Josua seisahdutti auringon Gabaonin tasangolla, niin hekin tahtoisivat että aamuauringon hymyily meille aina säteilisi. Ja kun he eivät voi estää elämää muuttumasta, kätkevät he unelmansa sydämeen, joka ei muutu. Langenneen miehenkin piirteissä näkee äiti sen viattoman lapsen, jona mies kerran oli; ja rakkaudesta lapseen hän antaa anteeksi miehelle. Vaikka kuinka kasvamme ja vanhenemme, rumenemme ja tulemme kaljupäisiksi ja juroiksi, hänen silmissään olemme yhä se vaaleakiharainen lapsi, jota hän käksikymmenvuotiaana tuuditti polvillaan. Hiljattain Genèvessä ollessani kävin erään seitsemänkymmentä viisi vuotta vanhan ukon kanssa tervehtimässä hänen yhdeksänkymmenen kolmen vuotiasta äitiään. Äiti kutsui häntä »pojukseen» ja kun ukko sanoi »äiti», tunsin, että se lähti lapsen sydämestä. — Maan päällä ei ole mitään suurempaa ja ylevämpää kuin se, mikä piilee tuollaisissa pienissä kohtauksissa.

Siten kuljemme elämän läpi äidin rakkauden ympäröiminä. Ennen elämään astumistamme se jo meitä odottaa ja valmistaa meille sijaa. Kun sitten saavumme, ottaa se meidät vastaan eikä jätä meitä milloinkaan. Sen silmissä olemme aina samat. Ikä ei muuta mitään, ei aika eikä kuolemakaan. Äidin sydämessä lapsi elää ikuisesti. Isän- ja äidinrakkaus, tuo uskollinen, muuttumaton hellyys, edustaa iankaikkista hyvyyttä tässä katoavaisuuden maailmassa.

Vanhempiemme katseissa Jumala katsoo meitä ensi kerran. Myöhemmin näyttäytyy hän meille toisessa muodossa, ja hänen kätensä lepää raskaana päällämme. Emme tunne häntä enää. Maailma tuntuu meistä kolkolta, kylmältä, vihamieliseltä, ja synkkä suru valtaa meidät, orpojen ja hylättyjen suru. Mutta meidän tulee säilyttää tuo

ensimmäinen vaikutuksemme. Siinä oli totuus. Voidaksemme elää emme saa kadottaa uskoamme pyhään isyyteen, josta on kotoisin isämme rakkaus, ikuiseen lieteen, jossa on syttynyt äitimme sydän!

V LUKU.

Ihmistaimien tarha. — Vanhemmat ja lapset.

Jokainen ihminen käsittää itsessään menneiden polvien vaivan ja työn summan; jokaisessa uinuu tulevaisuuden toivo. Tämän työn hedelmälliseksi tekeminen, tämän toivon toteuttaminen on kasvatuksen tehtävä. Sen tulee juuri kehittää niitä kykyjä, joita kussakin on.

Kaikista kasvattavista vaikutuksista voimakkain on perhe-elämän vaikutus. Se alkaa ensimmäiseksi, silloin kun koulu vielä on vain kaukainen mahdollisuus, ja sen vaikutus jatkuu yhä kouluaikana ja vielä sen jälkeenkin. Sitäpaitsi sitä edistävät ne yhtäläiset luontaiset taipumukset, jotka perheleimana tunnetaan lapsissa. Kotikasvatuksen vaikutus on suurempi kuin mikään muu, joko se sitten johtaa meitä hyvään tai pahaan. Ilman sen apua on vaikea saada aikaan mitään pysyväistä. Onneton perheellinen kotielämä tekee tyhjäksi innokkaimmat, väsymättömimmätkin opetukset. Nekin, jotka jo lapsena on temmattu pois huonon kodin keskuudesta, ovat kuitenkin usein saaneet häviämättömiä tahroja. Koti on heihin painanut leimansa. Ne keinot, joita meillä kasvattajilla, olemmepa sitten hengellisiä tai maallisia, on käytettävinämme, ovat vain väliai-

kaisia. Me tulemme myöhään, kun heidän luonteensa jo on saanut pysyviä muodostuksia, ja johdettuamme lapsia muutamia vuosia kadotamme heidät näkyvistämme. Meidän työtämme voi verrata niihin rakennuksiin, joita lapset luoteen aikana rakentavat meren rannalle. Vaivalloisen työn jälkeen kohoaa siellä linna varustuksineen, vallihautoineen, nostosiltoineen ja torneineen. Se on nerokas ja hauska laitos; vahinko vain, että se katoaa niin pian! Tunnin kuluessa tulevat aallot ja huuhtovat kaikki pois. Vallitukset vaipuvat, haudat täyttyvät, tornit sortuvat, eikä ole jäljellä enää muuta kuin hieno, tiivis hiekka, jossa ei näy jälkeäkään siitä työstä, joka siellä tehtiin.

Onneksi voi kodilla olla päinvastainenkin vaikutus Kun lapsi on lähtenyt terveestä kodista ja jo pienestä pitäen on saanut siellä vaikutuksia, jotka ovat tunkeneet hänen sisimpään olentoonsa, ei hän milloinkaan täydellisesti saata joutua pahuuden valtaan. Hänet voidaan kyllä vietellä väärälle tielle ja turmella, mutta hänen palaamisensa ei ole mahdotonta. Hänen omatuntonsa voi herätä, koti voi voittaa hänet takaisin, ja silloin vapauttava tuska ja katumus lyö säpäleiksi pahuuden rakennuksen. Sitä suurempi syy on siis meillä kiinnittää huomiotamme kodin kasvatustoimeen ja hoitaa sitä perustaa, jolla kaikki muu seisoo.

* * *

Meidän kasvattavan vaikutuksemme määrää se, mikä meissä on vallitsevaa. Lapsiin vaikuttaa vähemmän se, mitä sanomme, kuin se, mitä teemme. Jos meidän siveelli-

nen kulkumme on epävarmaa, ei auta että lapsellemme näytämme, missä tie kulkee; lapsi pitää kättämme kädes sään ja kulkee niinkuin mekin — hoiperrellen. Lasten kasvatus alkaa meistä itsestämme. Jotta voisimme johtaa toisia, tulee meidän itse olla lujia ja selvänäköisiä. *Kasvatuksen ensimmäinen ehto on varmuus.* Tahtoisin sanoa: auktoriteetti, mutta se kaipaa muutamia huomautuksia. Meidän aikamme on tarvis oppia, mitä auktoriteetti on. On aika, että sitä aletaan kodeissamme harjoittaa pontevammin kuin tähän asti. Mutta ennen sitä täytyy meidän tietää, mitä se on.

Mitä on siis auktoriteetti? Se ei ole mikään sovinnainen oikeus, joka on annettu vanhemmille kurin ja järjestyksen ylläpitämiseksi. Lait antavat vanhemmille suuren vallan, tapa ja uskonnolliset käsitykset vielä sitä vahvistavat; mutta se ei ole auktoriteettia. Se on useinkin itse asiassa vain vahvemman oikeutta. Ja monessa kodissa vanhempain auktoriteettia ei käytetäkään muulla tavoin. Se kuuliaisuus, jota heille osoitetaan, on pakkoa, eikä tottelemista.

Rangaistukset, joita annetaan, eivät ole muuta kuin epätasaisia taisteluita, joissa väkevämpi antaa heikomman tuntea käsivartensa voimaa tai muuten näyttää etevämmyyttään. Mutta mitä tulee sellaisesta auktoriteetista sinä päivänä, jona lapset saapuvat taisteluun yhtä suurin voimin. Silloin syttyy orjakapina, joka hävittää kaikki. Huomatkaamme, ettei näin ole asian laita ainoastaan raaoissa kodeissa, joissa isän auktoriteettia edustavat lyönnit ja iskut. Niin on laita kaikkialla, missä käytetään väkivaltaa, tapahtukoon se sitten sanoin tai muulla tavalla, joka on usein paljo vahingollisempaa ja tuntuvampaa kuin kepiniskut.

Lasten pitäminen vallassamme siten, ettemme anna heille rahaa, että kiusaamme heitä nälällä, peloitamme heitä, että tukahdutamme kaiken heidän omintakeisen toimintansa ja pakotamme heidät henkiseen ja siveelliseen orjuuteen, ei ole auktoriteetin harjoittamista.

Auktoriteetti on vapaa sielun voima, tai ei se ole mitään. Ei meillä ole sitä vain sentähden, että olemme isiä ja äitejä. Se kuuluu ainoastaan sille, joka on tehnyt itsensä sen arvoiseksi.

Auktoriteetti on siinä, että käytöksessämme, olennossamme, kaikessa mitä sanomme ja teemme osoittautuu totuus, oikeus, vilpittömyys, rehellisyys, sanalla sanoen itse elämän perussäännöt. Komentaa, puhua kovaa ja kuivasti, tehdä käskeviä liikkeitä ei ole muuta kuin pintapuolisuuden ja sisällisen tyhjyyden ilmaisua, ja noiden komeiden elkeiden alla piilee usein pikkumainen sielu ja horjuva omatunto. Meidän tulee olla se, jolta näytämme, toteuttaa, mitä sanomme. Vanhempain auktoriteettiamme emme harjoita ainoastaan silloin, kun annamme neuvoja tai käskyjä, vaan koko siveellisen toimintamme ja jokapäiväisen yhdessä elämisen kautta. *Lapset näkevät, kuinka me elämme.* Vaikka emme puhuisikaan mitään, niin siinä, mitä he näkevät elämästämme, ymmärtävät syistämme ja vaikuttimistamme, epämääräisesti käsittävät siveellisestä pohjastamme, siinä on auktoriteettimme. On yksinkertaisia vanhempia, jotka eivät kykene laatimaan käytösohjeita eivätkä opinkappaleiksi muodostamaan elämän viisautta, jotka eivät edes osaa selvästi lausua sitä, mitä pitävät hyvänä ja oikeana, vanhempia, jotka tuskin koskaan ovat jaelleet käskyjä ja antaneet määräyksiä. Mutta kuitenkin he ovat suuresti vaikuttaneet lapsiinsa uskollisella, tasaisella, suoralla elämällään.

Mutta joka päivä näemme, ettei vanhemmilla, jotka pitävät kauniita puheita tai alinomaa vetoavat oikeuksiinsa, ole mitään valtaa lastensa omaantuntoon. Elämä on toista kuin tyhjä puhe. Eikä lapsi koskaan erehdy sen suhteen. Heitä viehättää sielun lujuus; salainen laki pakottaa heitä seuraamaan niitä, jotka kulkevat suoraan ja varmoin askelin.

Todellinen auktoriteetti on suurin hyvä, mikä lasta voi kohdata elämänsä alussa. Pyhä Raamattu sulkeekin nuorison koko siveysopin tuohon yhteen ainoaan käskyyn: *kunnioita isääsi ja äitiäsi.*

Joka vähänkin tuntee ihmissydäntä, ei käsitä tätä käskyä ainoastaan ulkonaiseksi määräykseksi, jonka tarkoitus on hillitä nuorison synnynnäistä uppiniskaisuutta. Se on korkeamman tarpeen ilmaus. Jokaisessa lapsessa on kaksi olentoa: pieni kapinoitsija, joka aina on valmis pudistamaan ikeen niskaltaan ja joka, kun oikein ajattelemme, juuri varjeleekin sisällistä vapautta tukahtumasta ensimmäiseen alkuunsa, ja tottelevainen opetuslapsi, joka kaipaa mestaria. Sillä se, mikä meissä on parasta, tahtoo saada kunnioittaa jotakin. Meistä on suloista saada nojata johonkuhun vanhempaan, katsoa ylös esikuvaan, jota voimme ihailla ja seurata. Se joka ei lapsena ole saattanut ketään kunnioittaa ja ihailla, on menettänyt paljon elämässä. Yksi hänen jaloimpia tunteitaan on jäänyt ilman ravintoa ja kuihtunut.

Tämä tarve uskoa, johonkuhun ja seurata häntä johtaa lasta melkein itsestään asettumaan oikeaan, vaatimattomaan lapsen asemaan. Kun te, vanhemmat, vain olette arvoa ansaitsevia ettekä herätä lapsissa vastustushalua kovalla ja härsyttävällä käytöksellänne, tuntee lapsi kunnioitusta teitä kohtaan ja on onnellinen siitä.

Teidän etevämmyytenne ja auktoriteettinne tulee hänen elämänsä perusohjeeksi. Oikea lapsi ilmaisee sanoilla *isä* ja *äiti* kaiken sen, mikä siitä on kunnioitettavinta, varminta ja epäämättömintä maailmassa. Niin pitääkin olla. Ja kun niin on, on se onni sekä lapsille että vanhemmille ja koko yhteiskunnalle. Mitähän saattaa kunnioittaa se, joka ei ole kunnioittanut isäänsä eikä äitiänsä? Ja voisiko vapailla kansalaisilla maassa, jossa lakia kunnioitetaan korkeimpana valtana, olla kalliimpaa ominaisuutta, kuin kunnioituksen tunne, joka perustuu käskyyn: Kunnioita isääsi ja äitiäsi!

* * *

Kun nyt täten olemme osoittaneet, mitä oikea auktoriteetti on, tahdomme vielä kuvailla, kuinka se näyttäytyy, ja mainita muutamia seikkoja, joissa se selvästi esiintyy, ja toisia, jotka peittävät tai vahingoittavat sitä. Perheauktoriteetti ei suinkaan saa olla turhantarkkaa, mutta jos se pysyy liian näkymättömänä, saattaa se kokonaan kadota.

Vanhempain ja lasten välinen suhde on meidän päivinämme saanut tuttavallisemman luonteen. Nykyaikana ei enää hienoimmissa perheissä käytetä noita entisiä seremoniallisia tapoja, jotka määräsivät kullekin perheenjäsenelle paikkansa kodin hierarkiassa ja siten ylläpitivät erotusta perheen jäsenten välillä. Nyt isien valtaistuimet ovat matalammat ja lapset kumartavat vähemmän syvään. Ystävällinen sydämellisyys on nyt heidän suhteilleen luonteenomaista, kun ne nimittäin ovat sellaiset, kuin niiden olla pitää. Se on ajanhengen mukaista. Yhtä

vähän, kuin kuninkaan majesteetti, on muinainen isän majesteetti säilynyt. Sen ajallista valtaistuinta ei enää rakenneta uudestaan, ja epäiltävää on, tokko sitä kannattaa surrakaan. Mutta surkeata olisi, jos isällisen auktoriteetin henki saisi hävitä. Olkaamme siis, mikäli meille sitä onnea on suotu, poikiemme ja tytärtemme ystäviä, mutta rakastakaamme heitä kylliksi, säilyttääksemme ystävyydessämme isän arvon. Älkäämme olko heidän tovereitansa, sillä tekisimme heille sangen huonon palveluksen. Ja alentukaamme vielä vähemmin heidän palvelijoikseen. Toveruus, joka saattaa lapset unhottamaan vanhempain arvon, poistaa heidän iälleen sopivan terveellisen ujouden. Ja kun isä tai äiti alentuu lapsen palvelijaksi, turmelee hän lapsen siveelliset käsitteet ja hämmentää hänen arvostelukykynsä. Muutamia kasvatuksen tärkeimpiä sääntöjä emme saata muuttaa järkyttämättä perustuksiaan myöten koti- ja yhteiskuntarakennusta, hämmentämättä käsitteitä, tapoja ja ihmisten välisiä suhteita. Mutta sangen tärkeätä on, että lapsi huomaa olevansa pieni ja käsittää olevansa myöhemmin tullut jäsen, joka tarvitsee ohjausta, jonka täytyy kysellä tietä ja hankkia kokemuksia niiltä, joilla sitä on. Älkööt vanhemmat sitä koskaan unhottako. Älkööt nöyrtykö liiaksi lapsen edessä, sillä silloin he tekevät siitä tyrannin. Vaikka lapsi onkin heidän aarteensa, niin älköön sitä sille liian usein sanottako, taikka se alkaa pitää itseään timanttina ja vanhempia sen kotelona. Sellaista nähdään joka päivä, ja se on kaiken kotikasvatuksen surma.

Muutamilla seuduin vallitsee sangen ruma tapa. Perheen isä nauttii pöydässä valioruokia, joihin lapset eivät saa koskea, eikä aina hänen vaimonsakaan. Mutta niin törkeä kuin tämä tapa onkin, se asettaa lapsen alempaan

asemaan ja isän muitta mutkitta sen yläpuolelle. Ja tämän melkein raakalaistavan tulokset ovat usein paremmat, kuin sellaisen kasvatuksen, jossa vanhemmat kieltäytyvät välttämättömimmästä voidakseen antaa lapsilleen ylellisyyttä. Harvoin lapset heitä siitä kiittävät. Minä puolestani olen sitä mieltä, että rakkaudesta lapsiin ja heidän hyötyään silmällä pitäen ei heille koskaan saa pöydässä antaa ruokaa ensiksi eikä liioin asettaa heitä istumaan parhaimmille paikoille, missä hyvänsä he olisivatkin. Se ei ole itsekkyyttä, vaan viisautta. Ja myöhemmin, kun he ymmärtävät meidän tarkoituksemme, kiittävät he meitä siitä. Ei mikään asia tässä maailmassa vaadi meidän puoleltamme niin suurta selvänäköisyyttä, kuin uhrauksen käyttäminen lastemme suhteen. Jos emme siinä osaa oikeaan, teemme sillä niille enemmän pahaa, kuin kovalla kohtelulla, ja usein ovat liian hyvät ja liian heikot vanhemmat juuri tuolla uhrautumisellaan menettäneet poikansa ja tyttärensä.

* * *

Vanhemmilla on hyvä keino kohottaa arvoansa ja saada lasten tarkkaamaton huomio siihen kiintymään. Nimittäin se, että he toinen toiselleen osoittavat kunnioitusta ja arvonantoa. He voivat olla varmat siitä, että lapset seuraavat heidän esimerkkiään, varsinkin, jolleivät ole muuta nähneet aikaisimmasta lapsuudestaan. Se käytöstapa, joka vallitsee isän ja äidin välillä, leviää myös epäämättömästi lasten keskuuteen. Heidän ei ole vaikea kunnioittaa äitiä, jolle isä itse osoittaa kaikkea huomaa-

vaisuutta, eivätkä he koskaan puhu julkeasti isälle, jota he äidin aina näkevät kohtelevan kunnioittavaisesti. Mielestäni on perhe-elämän surullisimpia läksyjä ja ankarimpia rangaistuksia se, että lastemme suusta saamme kuulla sopimattomia sanoja, jotka eivät ole muuta kuin oman äänemme kaikua.

Sallittakoon minun tässä puhua niistä pahoista kepposista, joita meille kasvatustyössämme tekevät hermomme. Se on meikein samaa kuin jos puhuisi nuorasta hirtetyn huoneessa, sillä meidän päivinämme hermot ovat maailman vaiva. Kuitenkin minulla on rohkeutta huutaa: vihollista vastaan! Auktoriteetin ja arvokkuuden ulkonaisena muotona on tyyneys, oikeus ja kohtuus. Mutta niin pian kuin hermot sekaantuvat asiaan, katoaa tyyneys, eikä kohtuudesta voi enää olla puhettakaan. Paraskin ihminen menettelee väärin, tekee itsensä naurunalaiseksi ja puhuu hulluuksia. Sanalla sanoen aika ajoin hän menettää osan kunnianarvoisuuttaan, ja jotta voitaisiin häntä siitä huolimatta kunnioittaa, tarvitaan koko joukko arvostelukykyä ja armahtavaisuutta, jota lapsella ei ole. Kun joudumme hermojemme valtaan, on meidän mentävä yksiksemme tai ainakin oltava ääneti! Mutta sen pahempi juuri sen hetken valitsevat useat ihmiset puhuaksensa ja pitääkseen parannussaarnoja lapsilleen. Kokonaisten päivien kuluessa he puhuvat heille vähän tai ei mitään, eikä heillä toisinaan ole kylliksi tarmoa edes heitä oikaista. Mutta yht'äkkiä he hermostuvat ja pitävät pitkiä selityksiä, yleisiä ripityksiä, joihin he sekoittavat kaikki asiat. Se ei ole enää lempeää kastetta, joka virkistää ja hedelmöittää, se on runtelevaa rankkasadetta. Ja voimmeko moittia kuritettavaa siitä, että hän sellaisessa sateessa avaa sateenvarjonsa? Jollei hän sitä tekisi, olisi paha vielä

parannettavissa; mutta usein hän alkaa vastustaa, ja omien kohtuuttomien sanojemme surkeana seurauksena on silloin riita vanhempain ja lasten välillä.

Silloin vain kun olemme tyyniä ja levollisia, saamme kasvatustyötä harjoittaa. Kasvatus on samanlaista kuin peltojen kylvö. Emme kylvä silloin kun myrsky raivoo ja lunta tupruaa. Tuuli lennättää siemenet pois.

Pelkään, että nykyajan kasvatus on liiaksi kiihkeätä ja rauhatonta. Meiltä puuttuu sieluntyyneyttä ja ulkonaiselta elämältämme sitä rauhaa, jossa hedelmät saattaisivat kypsyä. Mutta meidän tulee taistella häiritseviä ja hermostuttavia vaikutuksia vastaan. Meidän tulee tarmomme ja päättäväisyytemme avulla tyynnyttää sydämemme ja tehdä kotimme rauhan asunnoksi. Ja kun rohkeutemme ja luujutemme meidät pettävät, tulee meidän hakea voimaa ylhäältä. Lujin on se kasvatus, vastustamattomin on se auktoriteetti, jonka lähteet pulppuavat siitä korkeammasta voimasta, joka hallitsee elämää ja suojelee sekä vanhempia että lapsia. Kylväjän täytyy uskoa huomispäivän Jumalaan. Samoin kasvattajankin. Siinä juuri onkin varmuus, tyyneys, muuttumaton voima. Turvautukaamme vahvempaan, niin että me vuorostamme saattaisimme paremmin tukea nuorisoa, joka noujautuu meihin.

* * *

Auktoriteetti edustaa kasvatuksessa elämän syvää lakia, kokemuksen opetuksia, perintötapojen oikeutta, perhe- ja yhteiskuntakokonaisuuden ylemmyyttä uuden tulokkaan suhteen, joka juuri on saanut siinä sijansa. Mutta

ei ainoastaan menneisyydellä, yhteiskunnalla tai perheellä ole oikeuksia, vaan myös yksilöllä. Heittäkäämme nyt silmäys tuohon maailmaan tuntemattomine rikkauksineen, tutkimattomine seutuineen, jota nimitetään lapsuuden ja nuoruuden sisälliseksi elämäksi. Ei ole kysymyksessä lasten komentaminen ja hallitseminen, etten sanoisi »äkseeraaminen», ikäänkuin he olisivat sotamiesnumeroita. Meidän tulee heitä ymmärtää, oppia heitä tuntemaan, pitää heitä arvossa ja antaa heidän elää ja hengittää. Muutoin meidän auktoriteettimme, sen sijaan että se heitä suojelisi, musertaa ja kuolettaa heidät.

Mitäpä tapahtuukaan tuossa salaisuuden maailmassa, lastemme sydämessä ja mielessä? Mitäpä ajattelevat hiljaisuudessa nuo lietemme ja pöytämme pienet vieraat? Mitä itääkään niissä pienissä päissä, joita me silittelemme ja painamme rintaamme vasten? Monen monet vanhemmat eivät sitä tiedä eivätkä välitä siitä. Se on suuri onnettomuus.

Jokainen yksilö tuntee tarvetta saada osakseen huomiota. Meidän tulee sitä hänelle osoittaa, kunnioittaa häntä persoonallisena olentona, jolla on oma arvonsa. Ja missäpä muualla meidän olentomme, luonteemme ja yksilöllisyytemme tulee huomatuksi, jollei kodissamme? Että saamme oppia alistumaan yleisen järjestyksen ja kurin alle, on oikein ja kohtuullista. Mutta miksi meitä laiminlyödään ja syrjäytetään? Älköön tukahdutettako meissä sitä, mikä oikeuttaa olemassaolomme. Sillä että olemme olemassa juuri semmoisina kuin olemme, että ihmistyypit ovat niin erilaisia, että samassa perheessä ja saman heimon keskuudessa kasvaa niin suuresti toisistaan eroavia taimia, se johtuu ilmeisesti siitä, että elämän Herrra on niin tahtonut, ja meidän tulee kunnioittaa hänen tekojansa.

Perhe-elämä on sangen sopiva tähän arkaluontoiseen tehtävään. Kodin menettelytapa ei ole summittaista, virallista. Kodin laki on lempeä ja taipuvainen, ja sitä voidaan sovelluttaa jokaiseen. Se ei ole ainoastaan auktoriteetin laki, vaan rakkauden ja selvänäköisen hyvyyden laki. Meidän täytyy olla isä tai äiti, voidaksemme tunkeutua lapsenluonteen tuhansiin eri omituisuuksiin, meillä täytyy olla intuitiivista, aavistustaitoa, joka on vain isän ja äidin sydämen salaisuus. Kodin ulkopuolella kasvatus tapahtuu yleiskohtaisesti, kotilieden ääressä sa tapahtuu yksityiskohtaisesti. Kodissa jokaista kohdellaan ja rakastetaan omalla tavallaan, ja ainoastaan siten voimmekin olla oikeudenmukaisia ja hyviä. Koskettelen tässä, sen myönnän, mitä arkaluontoisimpia asioita. Saatan ilmi kurjuutemme, kuvaillessani kuinka oikeastaan pitäisi olla. Voisinko unhottaa, että on onnettomia, siveellisessä suhteessa pahoinpideltyjä lapsia? En puhu luonnottomista kodeista, vaan kodeista, jotka ovat hyviä, mutta joissa kasvatus on liiaksi ankaraa, joissa oikeuden ja tasa-arvoisuuden varjon alla nuoret sydämet saatetaan surkuteltavaan tilaan, joissa ei kunnioiteta yksilöllistä elämää, vaan kasvatetaan ja muodostetaan lapsia samoinkuin opetetaan jahtikoiria ja vuollaan puukenkiä. Sellaisissa kodeissa joutuu sanomattomien kärsimysten alaiseksi lapsi, joka ei ole sellainen kuin muut. Hän saa osakseen kovaa kohtelua, kaikkia hänen oikeutettujakin mielihalujaan vastustetaan, ja usein hän tuntee itsensä loukatuksi sydänjuuriaan myöten. En puolusta tässä uppiniskaisia, ylpeitä ja omavaltaisia lapsia. En ojenna asetta kapinoitsijalle. Puhun vain muutamien luonteiden puolesta, jotka ovat omituisia ja vaikeitakin, sen myönnän, mutta joissa uinuu kallisarvoisia ominaisuuksia. Maailma, jolla ei ole aikaa

kiinnittää huomiotansa jokaiseen yksityiseen ja hänen erityisiin luonteenominaisuuksiinsa, antaa jyränsä vieriä niiden ylitse. Se keino on kyllä omansa hävittämään sietämättömiä kummallisuuksia, mutta se saattaa myös tukahduttaa ensimmäiseen alkuunsa valioluonteita, joiden ainoana vikana on niiden itsenäisyys. Mutta kodin piirissä tulee koettaa ymmärtää noita pieniä, omituisia olentoja, heille on annettava anteeksi, etteivät ole samanlaisia kuin kaikki muut. He tarvitsevat enemmän kuin muut rakkautta ja hellyyttä, ja heidän omituisuuksiaan on kohdeltava suvaitsevaisella hyvyydellä. Ja tuo säikkyväisyys ja arkuus, tuo kömpelyys ja kummallisuus on usein vain muodoton toukka, josta kerran putkahtaa ihana perhonen.

* * *

Useimmiten loukkaamme ja haavoitamme lapsesssa hänen totisuuttansa. En ihmettele, vaikka usea lukijoistani tästä huomautuksesta hämmästyisi. Sillä, surullista kyllä, paksu muuri on lasten ja useimpain täysi-ikäisten sielunelämän välillä. Me emme ota lasta vakavalta kannalta. Päivän selväähän on, että se, mikä koskee lapsia, on vähäpätöistä. Sehän rajoittuu vain pikkutapauksiin, elämän pienoiskuviin, joita me katselemme korkeudestamme. »Se on pikku asia, se ei ole mitään», sanotaan joka päivä. Voi, kuinka lyhytnäköisiä ja typeriä me olemme! Raskailla kengillämme tallaamme suloiset kukat siinä Jumalan puutarhassa, jota nimitetään lapsen sydämeksi! Omat asiamme otamme kyllä vakavalta kannalta, ja kaikki, mikä koskee meitä, on erittäin tärkeä-arvoista, lapsen toimet vain ovat leikkiä ja lapsellisuutta. Mutta me olem-

me väärässä. Ei kukaan ole niin totinen kuin lapsi. Ei kauppias, joka tekee laskujaan, ei tuomari, joka julistaa tuomioita, ei tutkimuksiinsa syventynyt tiedemies eikä rukoukseen vaipunut uskovainen ole totisempi kuin hän. Voisi sanoa: totinen kuin lapsi. Katsokaa noita avonaisia silmiä, jotka selkoselällään teitä tarkastavat, jotka juovat sanojanne ja sanovat uskovansa, mitä sanotte, ja luottavansa teihin. Onko maailmassa mitään, jota voisi niihin verrata! Eipä sanonut suotta Kristus kirjanoppineille, farisealaisille, opetuslapsille ja apostoleille, maailman kunnianarvoisimmille ja jaloimmille, kuin myös teeskentelijöille ja ulkokultaisille näitä sanoja: »Totisesti, totisesti sanon minä teille, jos te ette muutu ja tule niinkuin tämä pieni lapsi, niin ette suinkaan tule sisälle taivaan valtakuntaan.»

Ottakaamme lapset vakavalta kannalta. Älkäämme tehkö heistä pilkkaa ja ilkkuko heitä, älkäämme naurako sitä, mikä herättää heidän hämmästystään tai suuttumustaan tai saattaa heidät heltymään. Ajatelkaamme mikä erotus! Toisella puolen suuri avara maailma pahuuksineen ja turmeluksineen; toisella puolella lapsen puhtaat, viattomat silmät. Ajatelkaamme tätä erotusta ja olkaamme sääliväisiä. Se lannistaisi hiukkasen meidän aikaihmisylpeyttämme ja parantaisi meidät pintapuolisuudestamme. Kerron teille kertomuksen. Kuulin sen vanhalta ukolta, joka syvimmässä sydämessään vielä kärsi lapsuutensa haavoista.

Olin tehnyt erään pahantyön, hän kertoi, jommoisia lapsena niin helposti tehdään ja joilla ei itse asiassa tarkoiteta mitään pahaa. Perheen sekä eräiden perheen ystävien läsnäollessa oli minua vakavasti nuhdeltu, niinkuin sopikin, ja kun minä ymmärsin rikokseni, niin kaduin

sitä katkerasti ja purskahdin itkuun. Minun annettiin sitten mennä ulos, ja sulkeissani ovea näin vielä edessäni kaikki nuo vakavat kasvot siellä sisällä, jotka paheksuen olivat minua katselleet ja jotka niin syvästi olivat minuun vaikuttaneet. Samassa sisältä kuului naurun räjähdys. Silloin juoksin tieheni, kätkeydyin talon kaukaisimpaan kolkkaan ja itkin sydämeni pohjasta, niin tuo nauru oli minua loukannut. Ja siitä hetkestä kadotin minä lapsellisen luottamukseni, jota tulisi säilyttää niin kauan kuin suinkin. En voinut olla alinomaa kysymättä itseltäni: Eivätkö aikaihmiset tarkoitakaan totta?

Kuinka monen lapsen historia onkaan sellainen!

* * *

Mainitsin juuri sanan luottamus. Jos auktoriteetti herättää kuuliaisuutta, niin hyvyys herättää luottamusta. Kuuliaisuuden ja luottamuksen herättämisessä juuri onkin koko kasvatus. Lapsemme kunnioittakoot ja pelätkööt meitä, mutta älköön heiltä koskaan puuttuko rohkeutta avata meille sydämensä. Ja ennen kaikkea, älkäämme antoko heille aihetta epäillä meitä! Suuri onnettomuus on lakata uskomasta Jumalaan. Melkein yhtä suuri onnettomuus on, että meidän täytyy lakata uskomasta isäämme ja äitiimme.

Maan päällä on turvapaikka, aina varma, jossa avoimet käsivarret meitä ottavat vastaan, jossa tapaamme väsymättömän korvan, joka aina on valmis meitä kuuntelemaan. Iloissamme ja suruissamme löydämme siellä vastakaikua. Emme koskaan pakene sinne turhaan, emme koskaan palaa sieltä saamatta lohdutusta. Se turvapaikka on isän- ja äidinsydän. Pitäkäämme yllä sen arvoa ja

ominaisuuksia! Olkaamme lapsillemme samanlainen turvapaikka, jossa he löytävät lepoa ja rauhaa. On niin suloista, kun tuntee omaavansa suojan päänsä yli, kun tietää minne mennä itkemään tai keventämään sydäntänsä kaikesta siitä, mikä sitä painaa. Koettakaamme saavuttaa poikiemme ja tytärtemme luottamus silloin, kun he ovat pieniä, kehittäkäämmme sitä, kun he kasvavat, ja säilyttäkäämme sitä aina. Siten saatamme heitä varjella pahasta. tai ainakin vastustaa pahoja vaikutuksia ja huonoja neuvoja. Mikään taikakalu ei suojele heitä paremmin.

Ei ole myöskään parempaa keinoa, jolla voisimme voittaa kaikki ne vaikeudet, joita lastemme eri kehitysasteet tuottavat kasvatukselle. Auktoriteetti-suhteemme väkisinkin muuttuu. Jos tahdomme kasvattaa lapsiamme vapauteen, on välttämätöntä, että yhä vähemmän ja vähemmän annamme lapsen tuntea auktoriteettimme painoa, kunnes kokonaan lakkaamme sitä käyttämästä. Luottamuksen sitävastoin tulee pysyä. Kuinka monet vanhemmat eivät tätä ymmärrä! He ovat aivan erinomaisesti osanneet kasvattaa pikkulapsia ja johtaa heidän ensimmäisiä askeleitaan, mutta he kohtelevat heitä yhä edelleenkin samalla tavalla koko ikänsä. He eivät anna heidän ensinkään toimia omintakeisesti, he tukahduttavat kaikki heissä itävät taipumukset, he pitävät yhä kiinni haihtuvasta auktoriteetistaan kuin hukkuva köydestä, ja siten he tappavat luottamuksen, jonka olisivat voineet säilyttää. Meidän ei tule ainoastaan tyynesti nähdä lastemme persoonallisen tahdon ja tarmon vakaantuvan, vaan meidän tulee ilolla tervehtiä kaikkia heräävän luonteen merkkejä ja antaa, mikäli viisasta on, tilaa heidän vapaalle yritteliäisyydelleen ja itsenäisyydenhalulleen. Älkäämme estäkö miestä kehittymästä lapsessa. Tuota hellyyttä ja

huolenpitoa, tuota huolellista valvontaa, joka kasvatuksen ensi vuosina usein liiaksikin rajoittaa lapsen vapautta, tuota enemmän naisellista kasvatusta täytyy seurata miehekkäämmän kasvatuksen, sellaisen, joka karaistakseen ja terästääkseen lasten voimia, kehittääkseen heidän vastustuskykyään ja taistelukelpoisuuttaan ei väisty vaivoja ja vastuksia eikä vaarojakaan. Sillä tavoin vain kasvatetaan yksilöllisiä luonteita, joista yksi on suuremman arvoinen kuin tuhat kaavoihin kangistunutta pässinpäätä. Ja tuollaisten omintakeisten luonteiden kehitystä ja muodostumista edistää parhaiten koti, jossa elämä on yksinkertaista ja työteliästä. Siellä ne kasvavat terveellisessä maaperässä ja saavat suotuisaa ilmaa. Oikea ja lüja kotikasvatus on kuin hedelmällinen viinimäki. Se kasvattaa kunnon ihmisiä samoinkuin viinimäki hyvää viiniä, ja maaperä antaa sille makunsa. Siitä tunnetaan, että se ei ole väärennettyä tekoa, vaan hedelmällisen maan ja Jumalan auringon vapaa lapsi.

Rakas vaatimaton kolkka, kotiliesi, jonka ääressä kehtomme on seisonut! Ne, jotka syvimmässä sydämessään säilyttävät muiston siitä, mitä koti heille on ollut ja mistä kaikesta heidän on sitä kiittäminen, ne, jotka pysyvät kodille uskollisina kautta elämän, ne ovat voimakkaita ja hyviä. He kulkevat läpi elämän taistellen, valaisten, lämmittäen, takoen, rakentaen. Mutta he eivät unhota, että parhaimmasta, mitä heillä on, heidän on kiittäminen kelpo äitiään, kunnon isäänsä, ja sydämensä pohjalla, sen parhaimmassa sopessa, säilyttävät he kuin aarretta lapsenrakkauttaan, puhtainta kunnioitusta kotipyhäkköä ja sen hyveitä kohtaan.

VI LUKU.

Veljet ja sisaret.

Pankaa pussiin teräväkulmaisia piikiviä ja pudistelkaa sitä, niin että kivet hieroutuvat toisiansa vastaan. Jonkun ajan kuluttua tasoittuvat liian terävät kärjet ja kulmat. Niin ihmisluonteenkin kulmikkuudet tasoittuvat kosketuksissa muiden kanssa. Siitä on selvänä todistuksena sisarusten väliset suhteet kodissa. Ja me tiedämme, käyttääksemme vielä vertaustamme, että täytyy olla jommoinenkin joukko kiviä, jotta koe onnistuisi. Yksi ainoa kivi kuluttaisi pussin rikki. Samoin sisaruksiakin tarvitsee olla useampia, jotta saattaisi syntyä keskinäistä kasvatusta.

Tämä veljien ja sisarusten keskinäinen kasvatus on suureksi avuksi vanhemmille ja täydentää erittäin sopivalla tavalla heidän kasvatustyötään.

Me vanhemmat olemme useinkin liian ankaroita tai liian suopeita. Valta-asemamme tekee toisinaan kätemme liian raskaaksi ja esiintymisemme liian painavaksi, mutta usein taas heikkoutemme pettää meidät ja tunteellisuutemme riistää aseet kädestämme. Lapset eivät kanna epäluuloa toisiaan kohtaan, he kun ovat melkein tasa-

väkisiä. Ja toisaalta he eivät myöskään kohtele toisiaan liiallisella arkatuntoisuudella, johon usein isän ja äidin rakkaus vie.

Jokainen, joka on nähnyt lasten teuhaavan ja mellastavan omissa hoteissaan, on huomannut, kuinka tarmokkaasti he panevat toimeen kaikki, mitä heidän päähänsä pälkähtää, ja kuinka itsepintaisen sitkeästi he pitävät kiinni siitä, mitä tahtovat. Lapsen itsepäisyys, tuo myöntymättömyys, joka ei tahdo tietää mistään esteistä eikä tinkimisistä, tuottaa vanhemmille joka päivä paljon vaivaa ja vastusta. Taistelu heidän tyynen, sydämen ja järjen hillitsemän tahtonsa ja lasten kiihkeyden välillä on liian epätasainen. Usein emme voikaan vastustaa tuota lasten sokeaa, häikäilemätöntä intoa. Isän ja äidin saattaa väsyttää tai taivuttaa hyväilyillä. Mutta lasten kesken nämä keinot eivät onnistu. Toinen lapsi ei ole vähemmän itsepäinen ja taipumaton kuin toinenkaan. Antakaa niiden kiistellä, älkääkä sekaantuko niiden riitoihin muutoin kuin milloin se on välttämätöntä väkivaltaisuuksien estämiseksi. He kyllä selvittävät itse asiansa. Lapset kohtelevat toisiaan sellaisella oikeudenmukaisuudella, että se meitä hämmästyttää ja vaivaakin toisinaan; me tahtoisimme, että he olisivat suvaitsevaisempia, vähemmän tarkkoja siitä, mikä on minun ja sinun, taipuvaisempia myöntämään ja antamaan anteeksi. Heidän riitansa surettaa ja huolestuttaa meitä. Kun nuo olennot, joita rakastamme kaikkia yhtä paljon, ovat erimielisiä ja tappelevat, niin meistä tuntuu, kuin osa meistä itsestämme olisi noussut toista osaa vastaan, ja tuollainen sisällinen taistelu on niin tuskallista. Mutta kuitenkaan emme saa kotirauhan vuoksi ja siksi, että rakastamme lepoa ja tyyntä, estää lapsia vapaasti ilmaisemasta, mitä heillä on sydä-

mellään. Noiden pienten olentojen on tarvis tottua yhteiseen elämään, tottua siihen ajatukseen, — joka niin vaikeasti mahtuu itsekkäisiin aivoihimme — että on olemassa muitakin kuin me ja että heillä on samat oikeudet kuin meillä.

Kun piikivi hieroutuu toista vastaan, lähtee siitä kipinöitä. Kun koskematon ja hillitsemätön ihmistahto kohtaa tuon esteen, jota nimitetään muiden tahdoksi, kuumenee se ja alkaa kipinöidä. On välttämätöntä, että niin tapahtuu. Sen estäminen on elämän kulun pidättämistä. Antakaa lastenne toinen toiseltaan oppia inhimillistä solidaarisuutta ja koetella yhteiskunnallisia lakeja. Terveellistä on, että jo lapsina siskot ja veikot totuttavat toinen toistaan taipuvaisuuteen ja myöntyväisyyteen. Särmä särmää, itsekkyys itsekkyyttä vastaan! Kun nuo yhteiselämän nuoret oppipojat jonkun aikaa ovat eläneet kostamisoikeuden mukaan, joka ihmeellisen hyvin sopii heidän alkuperäisille ja rajuille luonteilleen, kun he ankarasti ovat vaatineet silmän silmästä ja hampaan hampaasta, aukenee heidän silmänsä vähitellen näkemään korkeamman oikeuden vaatimuksia. He huomaavat, että ihmiset perin juurin hävittäisivät toinen toisensa, jos he tahtoisivat elää jyrkän ja ankaran oikeuden mukaan. Se on hyvä opetus pikkuveljille, joilla siitä suuremmiksi tultuaan on paljon hyötyä. Sellainen opetus on kyllä muutamien revittyjen hiusten ja veljien välisten tappelujen arvoinen.

* * *

Paras todisuts siitä, että lapsimaailma muodostaa ja kehittää jäseniään, on se vaikutusvalta, jonka muuta-

mat lapset saavuttavat. Tämä valta perustuu vain heidän etevämmyyteensä, ja toiset alistuvat vapaaehtoisesti sen alle. Jos esimerkiksi joku poika on saavuttanut toisten luottamuksen, nauttii hän sitä jakamatta ja varmemmin kuin kukaan vaikka kuinkakin etevä henkilö täysikasvaneiden piirissä. Jos hän on oikeutta noudattava, annetaan hänen ratkaista kaikki riidat ja hänen tuomionsa alle alistutaan nurkumatta. Jos hän on hyvä ja häntä pidetään viisaana, niin häntä totellaan. Hänen neuvonsa ovat evankeliumin sanoja.

Tuollainen vaikutusvalta, joka muutamilla sisarilla ja veljillä on toisiinsa, on mielestäni sangen toivottava. Mutta sitä ei saavuteta yht'äkkiä. Se on pitkällisten ponnistusten hedelmä, ja se kypsyy vain vapauden ilmassa rehellisten tappelujen tantereella. Ikä ei siinä paljoa vaikuta. Vanhempi sisar tai veli, joka vain ikävuosiensa perustalla tahtoo johtaa muita, saa tavallisesti kokea vastustusta. Vain hänen normaaliset ominaisuutensa voivat häntä oikeuttaa käyttämään vanhemman oikeuttaan.

* * *

Tämä vaikutusvalta on vain yksi niistä veljiä ja sisaria yhdistävistä henkisistä suhteista, jotka lapsellisten leikkien kestäessä muodostuvat. Toinen side on rakkaus. Väärin on luulla että rakkaus on olemassa vain sen perustalla. että olemme samaa alkuperää. Veriside on kyllä yhdysside ja lujakin, mutta sen täytyy kehittyä sielujenkin siteeksi. Ei riitä, että olemme syntyneet veljiksi ja sisariksi, meidän täytyy myös oppia rakastamaan toisiamme, samoinkuin opimme toisiamme sietämään. Sil-

loin vasta tuo alkuperäinen side tulee katkeamattomaksi. Missä tätä sisällistä kehitystä ei tapahdu, siellä saattavat veljet ja sisaret jäädä toisilleen yhtä kylmiksi kuin jos olisivat aivan vieraita. Saattaapa heidän keskensä syntyä niin ankaraa vastenmielisyyttäkin, että he alkavat vihata ja kammoa toisiansa. Ensimmäinen murha, josta Raamattu puhuu, on veljenmurha. Tiedämme kaikki, että vihamielisyydet sisarusten kesken saattavat olla hämmästyttävän katkeria. »Loukattu veli on voimakkaampi kuin linnoitettu kaupunki», sanoo viisas Sirak. Veljesviha ei ole koskaan ollut harvinaista maan päällä. Monen monet kuuluisat esimerkit ja julmat kokemukset sitä todistavat.

Ketkä vanhemmat eivät toisinaan ole pelänneet tuon lasten välisen riitaisuuden kestävän ja jatkuvan läpi heidän koko elämänsä? Veljesrakkaus ei ole mikään välttämätön seuraus sukulaisuudesta, vaan sillä on paljon vaikeuksia voitettavana, ja sen täytyy taistella monia erehdyksiä vastaan. Se on kuin kallisarvoinen ja arka kasvi. Voimakkaat rikkaruohot — viha, joka tunkee sydämeen myrkylliset juurensa — uhkaavat tukehduttaa sen. Sitä täytyy hellästi hoitaa ja vaalia. Vanhemmat voivat tehdä paljon sen hyväksi ja sitä varten. He saattavat kasvattaa lapsia tavalla, joka herättää heissä henkiin kateuden ja kaikki ne pahat himot, jotka tekevät ihmisistä vihamiehiä ja veljistä vastustajia. Sopimattomilla vertailuilla, anteeksiantamattomilla suosionosoituksilla kiihoitamme heitä kilpailuun ja kylvämme eripuraisuuden siemeniä heidän nuoriin mieliinsä. Jotta lapset saattaisivat rakastaa toinen toistansa, jotta he saattaisivat voittaa pahat halunsa ja hillitä kiukkunsa ja vihansa, tulee meidän rakastaa heitä kaikkia puolueettomasti, kohdella kaikkia sa-

malla tavalla. Meidän tulee lämmittää heitä alinomaa hyvyydellämme, jotta heidänkin hyvyytensä heräisi, heidän hellyytensä enentyisi, heidän yksimielisyytensä kasvaisi. Silloin nuo välttämättömät riidat muuttuvat rauhaksi, ja tappelujenkin sattuessa sovinto vie sotatoverit vain lähemmäksi toisiaan.

* * *

Mitä enemmän tarvitsemme toisiamme, sitä enemmän kiinnymme toisiimme. Samoin lapsemmekin rakastavat toisiaan sitä enemmän, mitä useampia palveluksia he ovat tehneet toisilleen. Palvelijajoukko, joka vapauttaa lapset palvelemasta ja auttamasta toisiaan, on mielestäni suureksi haitaksi. Tuntekoot lapset, että he tarvitsevat toinen toistaan ja auttakoot toisiansa! Älkäämme antako maailman mielipiteiden, etiketin pintapuolisten vaatimusten ehkäistä heräävää veljeystunnetta.

Kun kadulla, torilla tai maaseudulla tapaamme lapsijoukkoja, jotka ovat jätetyt omiin hoteisiinsa, kun näemme suurempain lasten hoitavan ja kantavan pienempiä, tunnemme sääliä sydämissämme heitä kohtaan. Ajattelemme vaaroja, joille he ovat alttiina. Surkuttelemme pieniä lapsia, jotka kumarassa kantaa laahustavat nukkuvaa kapalolasta, joiden heikkoja hartioita painaa liian raskaat velvollisuudet ja joiden täytyy kärsiä vaikeuksia ja vastuksia, jotka vaativat kypsyneemmän iän kokemuksia.

Ja osaksi olemmekin aivan oikeassa. Jumala yksin tietää, mitä kaikkea surkeutta saavat kokea nuo pienet kovaosaiset, jotka ovat jätetyt omaan huomaansa ja joiden täytyy hoivata ja vaalia toisia, vaikka itsekin ovat

avun ja hoidon tarpeessa. Mutta jos katselemme tarkemmin, huomaamme muutakin kuin pelkkää kurjuutta noiden raukkojen keskuudessa. Heidän keskensä vallitsee luja solidaarisuuden tunne, joka on syntynyt siitä, että he tarvitsevat toinen toistansa. Lapset, jotka ovat kasvaneet suurimmassa köyhyydessä, rakastavat usein toisiaan liikuttavan hellästi. Se tulee siitä, että he aina ovat jakaneet kaikki elämässään. Olen nähnyt pienokaisparkoja, jotka olisivat kieltäytyneet kaikesta, antautuneet alttiiksi mille hyvänsä pienempien siskojensa tähden. He puolustivat niitä sankarillisen rohkeasti, he kohtelivat niitä kärsivällisyydellä sellaisella, jota useinkaan vanhemmat eivät osoita. Olenpa tavannut sellaisiakin lapsia, jotka ovat olleet huonojen esimerkkien -- noiden lapsen sielun surmaajien — turmelemia, mutta jotka eivät mistään hinnasta olisi sanoneet rumaa sanaa pikku siskoilleen. He, jotka itse aikaisin olivat joutuneet saastaisuuksien uhriksi, koettivat siitä suojella rakkaita pienokaisia. Ja onneton se, joka heidän aikanaan olisi koettanut tahrata pikku siskojen mieliä.

Tämä kaikki opettaa meitä, että meidän tulee saattaa lapsemme sellaiseen asemaan, että he tarvitsevat toinen toistaan, ja tuntevat, että heidän tulee auttaa toisiaan. Hyvä tapa alkaa tätä opetusta on se, että panemme nuoremmat lapset vanhempien lasten käyttämiin vaatteisiin. Pukeutuessaan toistensa vaatteisiin käyttävät lapset ikäänkuin sisarpukua. Tämä tapa on tavallaan veljeyden vertauskuva, ja kehoittaisin kaikkia sitä noudattamaan. Useat vanhemmat antavat nuo pienet vaatteet köyhille ja ostavat uutta jokaiselle lapselleen. Heidän sijassaan tekisin päinvastoin. Antaisin uutta köyhille ja säästäisin nuo vaatekappaleet hellyydestä ja kunnioituk-

sesta. Siitä olisi vain hyötyä kaikille. Kun pikkuveli perii isomman veljen puvun, sanoo tämä itselleen pikku veljeä katsellessaan: »tuollainen olin siis minä siinä iässä, pikku veli on melkein kuin minä, hän on minä muutamia vuosia takeperin». Ja sen vuoksi iso veli pitää vielä en‹ mmän pikku veljestä.

Ja miksi jätettäisiin pienokaisen hoito ja vaaliminen yksinomaan äidin tai palvelijattaren käsiin? Annettakoon sisartenkin ja veljien tehdä jotakin hänen edestään, hoitaa häntä joskus ja tuntea vastuunalaisuutta. Ei mikään niin kehitä lasta ja taivuta sitä hyvyyteen kuin se, että hän toisinaan saa istua vartioimassa pienen lemmikin unta tai korjata hänen pieniä vaatteitaan.

Sellaiset palvelukset ylläpitävät sisarusrakkautta.- Enentykööt ne lasten kasvaessa ja saakoot muita muotoja! Ei ole hyvä joka hetki sanoa: »Älä sido veljesi kaulaliinaa, älä toimita sisaresi asioita! Huuda palvelustyttöä, se on hänen asiansa!» Sisarusrakkaus ennen etikettiä! Ihminen ei ole pelkkä henkiolento. Sanat ja näkymättömät tunteet eivät yksinään riitä sisarusrakkautta vahvistamaan. Sallittakoon meidän näyttää teoissa sitä, mitä tunnemme sydämessämme. Älkää riistäkö meiltä sitä iloa, älkää vastustako sitä tarvetta.

Nuo pienet palvelukset eivät ole mitään turhanaikaisia ja jokapäiväisiä, niinkuin luullaan. Päinvastoin olemassaoloa juuri sulostuttaa se, että tavallisimmissakin toimissamme on sielumme mukana.

Hauskaa on minusta myöskin nähdä veljien ja sisarten opettavan toisiaan. Ei mikään ole kuivempaa kuin oppitunti ja kulmakarvojaan rypistävä opettaja. Mutta

kun kieliopin tai laskennon opetus on pienen kiltin siskon käsissä, on oppituuti kuin juhlahetki ja lukeminen pelkkää huvia oppilaalle.

Mikä kuva saattaa olla viehättävämpi kuin tämä? Suuressa nojatuolissa lepää kaksi siskoa. Uni on heidät yllättänyt keskellä oppituntia. Vanhempi pitää nuorempaa kiinni vyötäröiltä, ja aapiskirja on vierähtänyt heidän pinistä käsistään ja pudonnut lattialle.

* * *

Kaiken tulee vahvistaa sisarusrakkautta, liittää yhä ujemmin yhteen veljiä ja sisaria, tietämättömyytemme, kärsimyksemme ja kurjuutemmekin. Jollei ole aivan välttämätöntä, on mielestäni paha erottaa sairaat lapset perheen yhteydestä. On kyllä tapauksia, jolloin niin täytyy tehdä, mutta käyttäkäämme muutoin tätä tapaa niin vähän kuin mahdollista. »Sinä olet sairas, on vaarallista olla sinun lähelläsi. Siksi jätän sinut.» Siten emme saa oppia ajattelemaan. Elämän laki käskee meitä rientämään avuksi silloin, kun vaara on tarjona, eikä hakemaan pelastustamme paosssa. On terveellisiä vaaroja ja epäterveellisiä varokeinoja. Liiallinen varovaisuus vie pelkuruuteen. En luule, että on parempi sairastua siihen kuin muihin tauteihin, sillä kaikista kulkutaudeista on pelkuruus pahin. Lähentäkööt kärsimyksemme meitä sen sijaan, että ne meitä erottavat! Auttakaamme toisiamme ja uskaltakaamme jotakin toistemme edestä! Silloin synkät ja vaikeat hetket tulevat siunauksen hetkiksi. Emme koskaan ole herkempiä ystävyyteen, kuin sairaana ollessamme. Emmekä myös milloinkaan niin kaipaa ja tar-

vitse hellyyttä ja hyvyyttä. Ja ne hetket eivät unohdu. Tuskan päivät tulevat muistossamme valoisiksi. Unhotamme öiden kuumehoureet ja hetkien hitaan kulun ja muistelemme niitä lempeitä kasvoja, jotka meitä ympäröivät, ja hiljaisia askeleita, jotka hiipivät huoneessamme.

* * *

Ja nyt tahdon sitoa seppeleen noille pienille lohduttaville siskoille, jotka osaavat jakaa surujamme, jotka lempeillä sanoillaan vuodattavat balsamia haavoihimme ja suudelmalla saattavat meidät unhottamaan kaikki huolemme ja vaivamme. Sellaiset pikkusiskot eivät pidä itkusta; he pyyhkivät kyyneleet. He eivät pidä siitä, että riidellään; he sovittavat riitaveljet. Kun kaadutte, nostavat he teidät; kun likaatte itsenne, puhdistavat he teidät. Kun revitte vaatteenne, paikkaavat he ne; kun haavoitutte, sitovat he haavanne. He ovat myös sääliväisiä, nuo herttaiset pikku siskot. Heidän sydämensä paisuu hellyydestä niitäkin kohtaan, joita isän tai äidin rankaiseva käsi syystä on kohdannut. He käyvät lohduttamassa niitä, jotka seisovat nurkassa häpeämässä, ja pelkäämättä he menevät suutelemaan veliveitikoita, jotka pahojen tekojensa tähden on hetkeksi ajettu maanpakoon.

Mieleni palaa kaukaisiin aikoihin. Isäni, joka kuoli nuorena, eli silloin vielä; meitä oli suuri perhe. Varsinkin yksi sisaristani oli eroamaton seurakumppanini. Kuljimme aina käsi kädessä kaikkialla. Kun polku päättyi kapeaan lautaan, joka oli asetettu portaaksi pienen puron yli, pidimme vielä lujemmin kiinni toisistamme, ettei vaan kumpikaan meistä putoisi veteen. Ja usein juuri tuon varokeinon vuoksi putosimme sinne molemmat.

Kerran kun olin lähtenyt kotoa aivan yksin, tein erään pahan työn. Jos sisareni olisi ollut mukana, olisi hän varmaankin sen estänyt. Tein valkean liian lähelle asuinhuonetta, ja se tarttui puutarhan pensasaitaan, joka kulki aivan läheltä erästä latoa. Pelästyttiin hirveästi, ja minä sain ankaran rangaistuksen.

Saman onnettoman päivän iltana makasin vuoteellani; omantunnon vaivat kalvoivat mieltäni ja vatsani naukui nälästä. Oli annettu minun mennä maata ilman illallista, eikä minulla ollut oikeutta valittaa. Kun pikku sisareni tuli makaamaan, lähestyi hän vuodettani kuten muinakin iltoina, koetti minua lohduttaa, suuteli minua — ja sanaakaan sanomatta pujahutti käteeni kuuman perunan.

Siitä on jo monta vuotta kun pikku siskoni kuoli, mutta en ole sitä unhottanut. Vaikka eläisin niin vanhaksi kuin Israelin patriarkat, viimeiseen hengenvetooni, vieläpä iankaikkiseen elämään asti säilyttäisin muistossani tuon kuuman perunan.

* * *

Mutta jättäkäämme jo lapsimaailma, jossa ensi aseet olemassaoloa varten taotaan.

Tulemme nyt nuoruuden aikaan laajentuneine näköaloineen. Jos lapsuuden ikä on hyvin täyttänyt tehtävänsä, jos se todella on ollut perheellisen yhteyden kouluna, niin saman kodin lasten kesken on syntynyt yhä läheisempiä ja itsetietoisempia tunteita. Entiset riitaveljet ovat tehneet rauhan ja liiton keskenään. Heillä on yhteinen menneisyys ja yhteiset muistot, jotka kaikki

kietoutuvat saman keskustan ympäri. Alituisessa vuorovaikutuksessa keskenään kukin heistä on kehittänyt persoonallisuuttaan ja nähnyt luonteensa piirteiden muodostuvan. He tuntevat toistensa avut ja heikkoudet ja ovat oppineet toisiansa auttamaan ja sietämään. Koti tuttuine kasvoineen, joiden keskellä olemme eläneet niin kauan, ettemme voi enää olla niitä ilman, on siihen määrään tullut luonnolliseksi kehykseksemme, että vain siellä olemme oma itsemme. Siellä meillä on puhevapaus ja kieltämätön kansalaisoikeus.

Siellä meidän nimellämme on oikea merkityksensä, lempeä kaikunsa, joka lämmittää sydäntämme. Ja jos meidän yksilöllisyytemme on saanut tarpeellista arvonantoa, rohkaisua ja rakkautta osakseen ja sen kautta vahvistunut ja saavuttanut itsenäisyyttä, olemme samalla oppineet tekemään muille, mitä he ovat meille tehneet. Kotilieden lempeä valo loistaa kaikille ja sen lämpö lämmittää kaikkia. Se lujentaa luonteitamme, mutta se samalla niitä myöskin lauhduttaa ja kesyttää. Perhe-elämän kautta ei kehity ainoastaan persoonallisuutemme selvimmät piirteet, vaan myöskin mitä vahvin yhteisyyden tunne. Kukin tuntee itsensä vapaaksi, itsenäiseksi ja täydelleen riippumattomaksi, ja kuitenkin jäseneksi samassa ruumiissa. Perheissä opitaan ymmärtämään, mitä merkitsee yhteiselämä, yhteinen edesvastuu, yhteinen suru ja yhteinen ilo. Ahdas ja yksinäinen elämämme laajenee tässä täyteläisemmässä ja rikkaammassa yhteiselämässä. Ja me saamme heittää silmäyksen niihin *yhteistunnon* korkeuksiin ja syvyyksiin, joita itsekäs ihminen ei lainkaan tunne ja joita erakko vain voi aavistaa surullisen yksinäisyytensä kurjuudessa.

Minä en luule, että elämä voi tarjota kauniimpaa

näkyä kuin onnellisen perheen kuva on, jossa pojat ja tyttäret pyhänä säilyttävät tunnettaan siitä, että he yhdessä muodostavat kokonaisuuden. Mikäli lapset kasvavat sivistyksessä ja voimassa, lapsuuden ennen niin ahdas näköpiiri laajenee. Kukin heistä tuo työstään, opinnoistaan, seurapiiristään yhä uusia aarteita. Yhdessä he toisiaan opettavat. Yhteisillä aterioilla he kilvan ja innokkaasti kertovat saamiaan vaikutuksia ulkomaailmasta.

Ja tuonne ulkomaailmaan he menevät niin sanoakseni omaistensa muiston ympäröiminä. Se nimi, jolla heitä puhutellaan, tuo kaikille lapsille yhteinen perheennimi on heille aina muistuttamassa kotia, josta he ovat lähteneet ja johon he kuuluvat. Siinä nimessä heillä on pyhä omaisuus, jota he eivät saa turmella. »Aateluus velvoittaa.» Kaikesta aateluudesta velvoittaa meitä enimmin se nimi, jota me kannamme. Jokaisella lapsella pitää siitä olla selvä tietoisuus ja hänen tulee sen mukaan sovittaa käytöksensä. Jos me tahraamme nimemme tai annamme sen joutua huonojen toverien seuraan tai käytämme sitä epäilyttäviin tarkoituksiin, muistakaamme, ettemme siinä turmele omaa omaisuuttamme, vaan muiden: veljiemme, sisariemme, vanhempiemme, joilta olemme saaneet elämän.

* * *

Harvemmin, kuin yhteisyyden tunnetta, tavataan sisarusten kesken ystävyyttä. Ventovieraat, joita samat mielipiteet ovat vieneet yhteen, tuntevat toisiaan kohtaan usein lämpimämpää ystävyyttä kuin sisarukset. Kuitenkin sanomme, kun olemme alkaneet rakastaa jotakuta

totisella ja syvällä ystävyydellä, että rakastamme häntä kuin veljeämme. Lausumatavat eivät koskaan ole pelkkiä tyhjiä sanoja. Ne ovat alussa olleet oikeutettuja. Ne ovat asiapapereita ja muistomerkkejä. Rakastaa toisiaan kuin sisaria ja veljiä ei ole tyhjää puhetta. Niin harvinaista kuin sisarusystävyys onkin, on se kuitenkin pohjaltaan puhtain ja voimakkain ystävyyden tunteista.

Kauneimpana se ilmenee veljien ja sisarten välisessä rakkaudessa. Tällainen side, jossa yhteisen alkuperän lisäksi on tullut vapaa valinta, ei ole ainoastaan sangen suloinen, vaan sillä on myös äärettömän suuri kasvattava vaikutus. Veljessä, joka on hänen ystävänsä, on sisarella tuki, suojelija ja johtaja. Hänen nuoren tytön elämänsä rikastuu lukemattomilla aineksilla, joita hän ilman veljeä ei olisi saanut. Hän tulee itsenäisemmäksi ja iloisemmaksi. Hän oppii ymmärtämään nuorukaisen ja miehen sydäntä, ja se käy aivan yksinkertaisesti ja vaivattomasti luonnollisimman ja suositettavimman yhdistyksen kautta.

Nuorukaisella, jolla on ystävättärenä sisarensa, on hänessä uskottu, joutohetkien suloinen kumppani, luotettava tuomari, joka vaikuttaa hänen mielipiteisiinsä ja tapoihinsa. Sisar on hänen omatuntonsa, puhdas ja lahjomaton. Sisaren lempeä katse ja hyväilyt auttavat häntä kulkemaan tietänsä suoraan, ja hänen kauttaan hän säilyttää sen kunnioituksen naista kohtaan, jota ilman mieheltä puuttuu yksi oleellisista ominaisuuksistaan. Mitä kaikkea rakastava ja selvänäköinen sisar saattaa tehdä veljensä hyväksi, on melkein uskomatonta.

Lähentäköön perhe-elämä veljiä ja sisaria toisiinsa! Älkäämme luottako mihinkään kasvatukseen, joka heitä erottaa. Riistämällä pojiltamme sisartensa jokapäiväisen seuran ja vaikutuksen, estämällä heitä oppimasta toi-

siaan ymmärtämään, tekisimme heille suurta vääryyttä. Perheen yhteyskin siitä äärettömästi kärsisi. Tulevaisuus näyttäisi vielä selvemmin kuin nykyaika sellaisen menettelyn typeryyden.

VII LUKU.

Vaaleat kiharat ja harmaat hapset.

Vanhat sortuneet muurit ja nuoret orjantappurapensaat näyttävät kuin olisivat luodut toisiaan varten. Niin viehättävän ryhmän ne muodostavat. Mitä loistava neilikka tai mehiläisten surinan ympäröimä metsäruusu on sammaltuneen muurin kyljessä, sitä pieni lapsi on vanhuksen sylissä. Se vastakohta on niin liikuttava ja rikassisältöinen, että ansaitsee kyllä hetkisen siinä viipyä. Vaaleakiharaiset päät ja harmaat hapset hakevat toistensa seuraa. He hakevat sitä sen tähden, että heillä on paljon yhteistä, ja he viihtyvät hyvin yhdessä siitä syystä, että he eroavat niin suuresti toisistaan. Juuri sen vuoksi he niin hyvin ymmärtävät ja täydentävät toisiaan.

Iän erotuksesta huolimatta vanhukset ja pienokaiset monessa kohden muistuttavat toisiaan. Pienet lapset ovat usein isovanhempainsa näköisiä. He ovat kaljupäisiä, niinkuin vanhukset, ja heidän vakava naamansa saattaa ajattelemaan mitä arvokkaimpia otsia.

Isoisän ja pojanpojan elämässäkin on paljon yhtäläisyyttä. Molemmat ovat ulkopuolella elämän hyörinää ja pyörinää, edellinen on sen jättänyt, jälkimmäinen ei ole vielä siihen astunut. Sillä välin kun nuorukainen rientää huveihinsa tai työhönsä, kun kypsynyt mies on keskellä kuuminta taistelua, ovat vanhukset syrjässä muistoineen,

lapset leikkeineen. Onko sitten kummaa, että he kohtaavat toisensa! Se on aivan luonnollista ja sen saattoi edeltäpäin arvata, kohtalo on sen niin asettanut. Kesällä suurten kiireiden aikana, kun heinä kuivuu ja elonkorjuu vaatii kaikkia työhönkykeneviä käsivarsia, vilisevät vainiot työntekijöitä; mutta kylät ovat tyhjinä. Vanhat vain ja pienet lapset ovat jääneet kotia. Kynnyksillä ja puupenkeillä istuvat vanhat tutisevat eukot. Ja leuka kepin nojassa isoisät katselevat lapsiparven hyörinää ympärillään. Siinä on kokonainen pienoismaailma silmiemme edessä, ja se herättää meissä syvän rauhan ja hyväätekevän levon tunteen. Se johtaa mieleeni vaikutuksia, joita olen saanut luonnosta, ja niiden avulla tahdon nyt lähemmin kuvailla tuota maailmaa.

Kun kulkee niityillä pitkin suurten jokien rantaa, tapaa tyyniä lahdelmia, joissa haluaa viivähtää. Tuolla virran vuolteessa aallot vierivät väsymättä, ja siellä veneet ja laivat kiitävät eteenpäin. Siellä on ikuista vaihtelua. Mutta täällä rannan luona on tyyntä. Korkeat poppelit, joiden runkojen ympärillä kiertelee murattia ja kaprifolioita, upottavat juurensa liikkumattomaan veteen. Läpikuultavan veden pohjalla näkyvät selvästi kivet ja vesikasvit; ailakoivien kalojen suomukset kimaltelevat auringon säteissä. Pinnalla uiskentelee leveitä ulpukan lehtiä, joilla hohtavat sudenkorennot ja kultasilmäiset perhoset levähtävät. Ja läheisessä kaislikossa. jonne se on rakentanut pesänsä, laulella lirittelee kaislakerttu.

Niin on elämän virrallakin tyynet ja rauhaisat lahdelmansa.... Siellä äärimmäiset iät, vanhimmat ja nuorimmat, elävät veljinä.

* * *

Tästä yhdessäolosta on hyötyä molemmille. Tarkastakaamme ensiksi mitä vanhukset siitä voittavat. Mutta karttakaamme alusta alkaen ajatusta, joka ehkä muuten sekaantuisi mietteisiimme ja vain hämmentäisi ne. Vanhuudellakin on näet parjaajansa. Sitä syytetään itsekkäisyydestä. Sanotaan, että parhaimmat ihmiset kuolevat nuorina siitä syystä, että ovat liian tunteellisia, liian helposti haavoitettavissa; että täytyy olla kovasydäminen, eikä ainoastaan ruumiiltaan lujarakenteinen, jotta voisi tulla vanhaksi. Vähältä pitää, ettei korkea ikä merkitse aivan sielun ja sydämen puutetta.

Tuollaisia liioitteluja tulee kohdella ansion mukaan. Epäilemättä mielenliikutukset kuluttavat, ja jakamalla muiden kurjuutta, antautumalla vaikeisiin tehtäviin ja vaarallisiin velvollisuuksiin saatamme lyhentää päiviämme. Nurmen alla nukkuu moni, joka vielä saattaisi olla elossa, jos olisi seurannut tavallisen yksinkertaisen terveysopin sääntöjä, karttanut epäterveellisiä velvollisuuksia ja paikkoja, joissa taudit tai kuulat ovat palkkiona. Välttää liian vilkasta osanottoa, kiihkeätä innostusta, varomatonta jalomielisyyttä, — kas siinä elämänjärjestys, jota moni saa kiittää, että on niin ihmeteltävän hyvin säilynyt. »Kaukana tulesta sotamies tulee vanhaksi», sanoo muuan ilkeä sananlasku. Tarkoittaako se sitten, että kaikki hyvät sotilaat kuolevat nuorina ja että tuo niin paljon sanova ja kunnioittava nimitys »vanha soturi» ei mitään merkitse? Ei. Karttakaamme summittaisia arvosteluja. Useimmat ihmiset kaikilla aloilla kuolevat nuorina, itsekkäätkin, ja harvat vain, mutta niiden joukossa myös uhrautuvaisiakin, elävät vanhoiksi.

Mutta, vastataan meille, miksi on sitten niin paljon itsekkäitä vanhoja ihmisiä, jotka eivät välitä mistään,

mikä ei heitä koske, jotka kohtelevat tylysti niitä, jotka alkavat elämää, jotka puhkeavalle keväälle näyttävät taantuvan talven vihaista naamaa? Vastaus on aivan yksinkertainen. Miksi on paljon itsekkäitä vanhuksia? Siksi, että on paljon itsekkäitä nuoria. Itsekkäät ihmiset ovat enemmistönä maan päällä, musertavana enemmistönä maailman alusta asti. Ja enemmistönä he aina pysyvät. Mielestäni on vaikea olla hyväksymättä tätä syytä. Ja turhaa on hakea muita. Niitä on kyllä olemassa, sen tiedän, enkä sitä kiellä. Vakuutan vain, että tämä on pääsyy ja painaa enemmän kuin kaikki muut syyt yhteensä. Mutta älkäämme puhukokaan noista vuosien painamista egoisteista, jotka ovat kiukuissaan siitä, että vanhenevat, kun muut ovat nuoria, noista harmaapäistä, joiden näkeminen masentaa mieltämme. Koska meillä on valinnan vapaus, niin tahdomme puhua toisenlaisista vanhuksista, niistä, jotka mielellään kumartuvat pienokaisten puoleen ja joiden kasvot kirkastuvat, kun näkevät pienen lapsen.

He tekevät hyvää pienokaisille ja ennen kaikkea itselleen. Kerron, minkävuoksi.

Vanhuus on kova koulu. Se, joka ei ole sen opetuksia kokenut, ei saata niiden ankaruutta aavistaakaan. Puhutaan nuoruuden kiusauksista, enkä suinkaan minä tahdo niiden merkitystä vähentää. Mutta vanhuudellakin on kiusauksensa. Nuoruudella on erityiset vaikeutensa, jotka johtuvat tunteiden kiihkeydestä, kokemattomuudesta, haparoimisesta elämän tien valinnassa. Vanhuuden vaikeudet ovat toista laatua. Nuoruus saattaa olla herkkä uskomaan, että elämä on kaunis juhla, johon vain tulee heittäytyä; tai se ei sen mielestä ole muuta kuin taistelua, jossa voiton seppele tulee urhoollisimman tai parhaimman osaksi. Vanhuus taas on vähitellen saat-

tanut tulla uskomaan, että elämä on vain turhuutta, että kaikki on tyhjää, kulunutta ja hyödytöntä. Sillä onnellisinkin meistä joutuu ikään, jolloin hän on voitettu. Vierivät vuodet ovat vähitellen vieneet häneltä voiman ja työkyvyn. Luonto ei häntä enää ylläpidä. Hän on menettänyt paljon sellaista, jota emme pidä arvossa, ennenkuin olemme sen kadottaneet, niinkuin esim. veren kuumuuden, joka saattaa meitä rakastamaan elämää, aistimien terävyyden ja jäsenten joustavuuden. Vaikka hän on rikaskin, on hän köyhä useammassa kuin yhdessä suhteessa, ja ne jotka tietävät voiman, ilon ja terveyden hinnan, eivät antaisi hänelle nuoruuttaan kaikesta hänen omaisuudestaankaan. Lisäksi hän on yksinäinen. Me lähdemme lukuisina liikkeelle elämän aamuna. Illalla olemme harvenneet kuin joukot, jotka palaavat suurista taisteluista. Ei mikään pitkä elämä ole ilman eroja ja vihlovia muistoja. Olemme nähneet niin monen lähtevän, että varjo on laskeutunut mieleemme. Olemme tehneet ihmiskunnan suhteen liian ikäviä kokemuksia. Jonkinlainen katkeruus valtaa meidät. Tuolla yksinäisellä, varjojen pimittämällä tiellä on vaarassa joutua surumielisyyden saaliiksi, vaipua taakan alle ja alkaa uskoa, että elämä on paha, että synnymme tänne vain menettääksemme turhat toivomme, katkaistaksemme siipemme, oppiaksemme rakastamaan sitä, mitä emme voi omistaa, kiintyäksemme siihen, mitä emme saa pitää. En väitä, että aina näin on laita, silloin sanoisin liikaa. Mutta vanhuudella on kauheita kiusauksia, ja kun ihminen on tottunut sanomaan: »lopussa kiitos seisoo», me helposti saattaisimme tehdä sen johtopäätöksen, että elämä ei ole hyvä, koska se niin usein päättyy huonosti.

Jos kukaan, niin vanhus on avun, rohkaisun ja tuke-

misen tarpeessa. Ei kenenkään, niinkuin hänen, ole tarvis alinomaa pysytellä elämän lähteen läheisyydessä. Ja toivon voimakkaimpia ja suloisimpia ylläpitäjiä, jotka eivät ole olemassa ainoastaan ihmisjärjessä ja -ajatuksissa, vaan ovat käsin kosketeltava todellisuus, ovat lapset. Kun vähentyneet voimamme ovat saattaneet meidät vetäytymään elämästä, kun silmämme ovat kadottaneet loistonsa, lähestykäämme lastenlapsiamme. Ne ovat Jumalan sanansaattajia niille, joiden voimat voipuvat. Niitä katsellessa tuntee, ettei mitään ole menetetty, ja meitä surettaa vähemmän se mikä katoo, kun näemme aina uutta syntyvän sijaan. Kuinka surkuttelenkaan niitä, joilla elämänsä iltana ei ole lapsia ympärillään, ja vielä enemmän niitä, joilla ei ole aikaa eikä halua välittää siitä, mitä tapahtuu pienokaisten keskuudessa. He menettävät suuren elämän aarteen ja vaipuvat viisautensa taakan alle, joka heidät tukahduttaa.

Olette kuulleet satuja hyvistä haltijoista, jotka kulkevat läpi suljettujen ovien ja vankilan muurien. Matkan pituudet eivät heitä pidätä, syvyydet eivät heitä pelota. Kohtalon kovat lait eivät heille merkitse mitään, kaikkialla kulkee heidän näkymätön tiensä, jota ei mikään este ehkäise. Älkäämme naurako niille taruille. Ne ovat kaikki totta henkisessä merkityksessä, ja onnetonta on, jollemme niitä usko. Näitä taruja lapsen maailma on aivan täynnä. Lapsen mielikuvituksessa maailma muuttuu toisenlaiseksi. Hän saattaa meidät näkemään sellaista, jota hän ei itsekään näe, ja jota emme varmasti koskaan olisi aavistaneetkaan. Oi, mikä hyvä haltija onkaan hymyilevä ja leikkivä lapsi, se virkistää meitä raskaassa työssämme ja tuo meille lohdutusta suruissamme. Niinkuin talvi, pudistellessaan luntaan kaikkialle, muuttaa

puut, kalliot, rakennukset ihmeellisen muotoisiksi, niinkuin iltarusko valaa kultaansa kolkoimmillekin kallioille, korpinkin mustille siiville, niin lapsi elähdyttää kaikkea, mihin se koskee. Se levittää ympärilleen viehkeyttä, joka tulee ylempää kuin valkoiset lumihiuteet ja kauempaa kuin auringon säteet. Lapsen kautta Jumala antaa aamuruskon luoda hohdettaan sumuumme ja kukkien kierrellä tyrmiemme ristikkoikkunoihin. Palatsin otsikkoon leikattuja kypärejä ja leijonan kitoja ei ole tehty siinä tarkoituksessa, että pääskyset niitä käyttäisivät pesinään. Mutta pääskyset pesivät niihin kuitenkin. Moni synkkä elämän kehys ei myöskään ole aiottu ympäröimään lapsen päätä. Mutta kun lapsi ottaa paikkansa siinä, ja sen viaton, luottavainen jokellus sekaantuu järkevään, surulliseen puheluumme, eikö se ikäänkuin sano meille, että paremmat päivät vielä koittavat ja että aina on jäljellä toivo kauempana kuin silmämme kantaa?

Eräässä toisessa kirjassani olen kertonut, kuinka pikku poika oli ottanut isoäitinsä kainalosauvan hevosekseen ja piti siitä äärettömästi, niin että isoäiti vallan leppyi kainalosauvaansa. Kas tässä toinen samanlainen juttu.

Isoisä oli kovin pahoillaan. Muuan ilkeä sanomalehti oli puhunut pahaa hänen valtiollisesta toiminnastaan, oli vetänyt hänet lokaan, tehnyt hänet naurunalaiseksi. Kaiken vaivannäkönsä palkaksi hän oli saanut vain kiittämättömyyttä. Se oli katkera kalkki tuolle vanhukselle, sitä katkerampi, kun hän ei koskaan ollut tarkoittanut muuta kuin hyvää. Hänen poikansa tulee kotiin syvissä mietteissä; hän oli ollut eräässä kokouksessa, jossa erästä asiaa oli käsitelty tavalla, joka saattaa suurimmankin optimistin sapen kiehumaan. »Oletko lukenut sanomaleh-

teä?» — »En.» — »Sinun täytyy se lukea! Se on hävytöntä! Käydä siten vanhan miehen kimppuun, tahrata hänen nimensä, halventaa hänen työtänsä! Se on rikoksellista, sinun täytyy lukea, poikani, mitä nuo konnat sanovat isästäsi, että saatat minua puolustaa.» — »Puolustan sinua, isä, ole levollinen. Mutta missä on lehti? Anna se minulle, että saan lukea.» Isoisä hakee sitä kaikkialta, kysyy jokaiselta, mutta turhaan; kukaan ei ole nähnyt tuota ilkeätä lehteä. Minne se on joutunut? Yht'äkkiä astuu huoneeseen talon nuorin poika kovasti riemuissaan, puusapeli vyöllä ja päässä paperikypäri, jonka yläreunassa komeili sanomalehden nimi paksuilla kirjaimilla painettuna. Hän oli tehnyt siitä leikkihatun! Tuo näky lauhdutti kokonaan isoisän vihan, hän syleilee oppimatonta lasta ja sanoo pojalleen: »Me haimme vastausta. Kas tässä on paras, minkä voimme saada, älä vaivaa enää itseäsi, minä olen jo täydellisesti lohdutettu.»

Joka hetki meidän on kiittäminen lapsia suurimmista hämmästyksistä, odottamattomimmista mielenliikutuksista. Jos ihmiset eläisivät vain samanikäisten seurassa ja vanhenisivat kaikki yhdessä, kävisi elämä sietämättömäksi. He eivät näkisi muuta kuin toistensa raihnaisuutta ja kuulisivat kaikkialla vain omien synkkien ajatustensa kaikua. Ei koskaan virkistystä, ei ainoatakaan raikasta tuulahdusta. Katselkaamme esim. vanhainkoteja. Sen asujamilta ei puutu mitään. Armeliaisuusyhdistys pitää huolta heidän kaikkien aineellisista tarpeistaan. Mutta miksi siellä melkein aina vallitsee voittamaton alakuloisuus? Siksi että heitä on siellä liian paljon samanikäisiä yhdessä, ja vaikka heillä olisikin omaisia jossakin, he päättävät kuitenkin päivänsä, ikäänkuin olisivat aivan yksinäisiä raukkoja.

Sallimuksen tarkoitus ja normaalisen elämän ehto on, että eri iät sekaantuvat toisiinsa ja elävät sopusoinnussa toistensa kanssa.

* * *

Mutta se on vain mitalin toinen puoli. Meidän tulee myös tarkastaa toista puolta, katsoa, mitä hyötyä lapsille vuorostaan on yhdessäolostaan vanhojen kanssa.

Monet epäilemättä ovat sitä mieltä, ettei siitä lapsille saata olla mitään hyötyä. Se ilma, jota vanhat hengittävät, on lapsille epäterveellistä, oleskelu heidän parissaan veltostuttaa heidän sielunsa ja ruumiinsa. Isovanhemmilta on riistettävä kaikki kasvattava vaikutus lastenlapsiin. He niitä vain hemmottelevat.

Tämä on vaikea aine, ja tahdon lausua siitä mielipiteeni. Lasten kasvatus kuuluu luonnollisesti heidän vanhemmilleen, eikä suinkaan vanhuksille. Syrjäyttää kokonainen sukupolvi ja antaa lasten kasvatus isovanhempain käsiin olisi vastoin luonnon järjestystä. Se on paikallaan vain silloin, kun vanhemmat kuolevat nuorina tai pakottavat olosuhteet estävät heitä hoitamasta ja johtamasta perhettään. Kaikissa muissa tapauksissa on vanhempain velvollisuus kasvattaa lapsiaan, jäsjestää heidän opintonsa ja vastata siitä, kuinka ovat heitä johtaneet. Mutta sillä ei ole sanottu, etteivät isovanhemmat, osoittaen kaikkea mahdollista kunnioitusta vanhempien mielipiteille, voisi arvokkaalla tavalla auttaa vanhempia tässä kasvatustyössä. Onko viisasta niin vaikeassa ja monimutkaisessa työssä hylätä hyväntahtoisia auttajia, jotka kokemus ja hellyys kaksinkerroin on kehittänyt siihen tehtä-

vään? Minun mielestäni ovat paljon kadottaneet ne lapset, jotka eivät ole tunteneet isovanhempiansa, joiden on täytynyt elää heistä erossa perheellisten vaikeuksien tähden tai tuon kuumeentapaisen muuttelun vuoksi, joka on meidän aikakautemme vaivana. Keskellä yleistä rauhattomuutta vanhusraukat jäävät paikoilleen, sulkeutuvat muistoineen vanhaan kotiinsa. Ja vain aniharvoin saavat he ilon syleillä rakkaita lastenlapsiaan, jotka kasvavat kaukana kaupungissa. Ja lapset jäävät osattomiksi onnesta saada tuntea noita rakkaita vanhuksia, joita nimitetään isoisäksi ja isoäidiksi!

Meidän tulee kiittää Jumalaa siitä, että meillä on isovanhempia ja että saamme pitää niitä luonamme. Isovanhemmat eivät edusta käskyvaltaa. Se on vanhempien asia. Isovanhemmat edustavat jonkinlaista korkeampaa oikeutta, armahtavaisuuden ja suojelun oikeutta. Heidän valtakuntansa on vähemmän tästä maailmasta; he ovat lähellä sitä hyvyyden valtakuntaa, jossa hellyys ja hymyily johtaa sydämiä, ja heidän pieninkin viittauksensa vaikuttaa usein enemmän kuin sanat tai ankaruus. Ne ovat keinoja, joita vanhempain välitön ja toimeenpaneva valta saattaa käyttää vain suurimmalla varovaisuudella. Mutta kunnianarvoisten vanhusten käsissä ne ovat paikallaan. Tietysti ei saa osoittaa liiallista lempeyttä, sillä silloin se kadottaa vaikutuksensa. On onnetonta, jos isovanhemmat unhottavat, että kasvatus ei käy päinsä itsestään eikä vain hellillä keinoilla, ja estävät vanhempien kasvatustyötä alituisella sopimattomalla sekaantumisellaan. Mutta onnellista on ja inhimillistä, kun silloin tällöin ystävällinen ääni puhuu pienten syyllisten puolesta. Ei mikään liikuta lapsia niin syvästi, kuin jos isoisä tai isoäiti rukoilee heidän edestään. Nyyhkytykset

todistavat heidän katumustaan ja kiitollisuuttaan samalla kertaa. Ja puhumalla lapsen puolesta isoisä usein antaa isälle tilaisuuden antaa anteeksi, johon hän sydämessään tuntee halua, vaikkei uskalla sitä liian selvästi osoittaa pelosta, että kuri ja oikeudenkäsitteet siitä kärsisivät. Hän muistaa myös, kuinka usein hän itse ennen muinoin oli tuon lempeyden tarpeessa.

Oman kokemukseni mukaan arvostellakseni asiaa — enkä ymmärrä millä muulla keinoin saattaisin sitä tehdä — katson isovanhempain vaikutuksen erittäin tärkeäksi. Ja minua loukkaa kuulla alinomaa huudettavan, kuinka isovanhemmat hemmottelevat lapsia, kun nuo kunnon vanhukset koettavat vain tehdä pienokaisten elämää suloiseksi. Ehkäpä he tekevät sitä siinä hyvin luvallisessa tarkoituksessa, että jättäisivät hyvän muiston jälkeensä. Emme ajattele kylliksi, mitä kaikkea liikkuu ihmissydämessä, kun elämän ilta joutuu ja hetki lähenee, jolloin täytyy täältä eritä ja jättää nuo rakkaat olennot, joiden joukossa tahtoisi elää.

Olin vain viisi-vuotias, ja minulla oli äärettömän suuri ruokahalu. Ne voileivät, joita äitini minulle antoi, eivät olleet suuren suuria. Vielä pienempiä olivat ne, jotka tätini minulle levittivät. »Täytyy syödä kohtuullisesti», sanoivat he. Se oli aivan oikein, sitä vastaan ei ole muistuttamista. Mutta kun isoäiti toisinaan leikkasi kakun, antoi hän minulle oikein mahtavan viipaleen. »Siinä on liikaa! Siinä on liikaa!» huusivat kaikki. — »Saattepa nähdä ettei siitä jää mitään jäljelle», sanoi hän hymyillen, »suokaa minulle se ilo, että saan nähdä lapsen syövän kylliksensä.» Silloin en ymmärtänyt noitten sanojen koko kantoa, ja arvostelin isoäidin hyvyyttä vain niiden voileipien mukaan, joita hän minulle antoi. Mutta sittemmin

tuon herkkusuun muisto on saanut toisen merkityksen, Se on siirtynyt vatsasta sydämeen, ja se on avannut silmäni näkemään, mitä liikkuu vanhojen sydämissä. Yhä vieläkin näen elävästi isoäidin somine lotringilaismyssyineen, ja itsekseni sanon: Jos sinä tahdoit, että kauan, hyvin kauan sinua muistelisin, et ole erehtynyt! Mies kiittää sinua siitä, mitä sinä teit lapselle, ja jos koskaan tulen isoisäksi, seuraan sinun esimerkkiäsi.»

* * *

Lapset ovat kovin halukkaita kuulemaan kertomuksia, ja vanhoilla on niitä laukku täynnä. Kertoa siitä, mikä on ollut, mitä on muinoin tapahtunut, on heidän heikkoutensa. Ja kuuntelemalla heitä teemme heille palveluksen. Menkäämme heidän luokseen siinä iässä, jolloin korva on kyllästymätön, jolloin aina sanomme: vielä! vielä! vaikka silmät ovat raskaat unesta. Ei mikään teatterikoristus, ei mikään syväoppinen kirja ole sen nojatuolin arvoinen, jossa isoisä istuu. Suurimmat lapset seisovat ympärillä, pienemmät ovat hänen sylissään. Heidän silmänsä ovat kiinni hänen silmissään, ja heidän on lupa leikkiä hänen keppinsä nupilla tai silittää hänen partaansa. Missäpä olisikaan parempi olla? Kun kertomus alkaa käydä hirvittäväksi, kun se rupeaa pelottamaan, painaudutaan vain vasten isoisän rintaa. Siellä ollaan turvassa ja voidaan rauhassa kummella mitä kamalimpia juttuja. Kuinka lukemattomia, loppumattomia kertomuksia nuo rakkaat vanhukset ovatkaan meille kertoneet! Kuinka kauniita lauluja ja ihmeellisiä satuja he ovatkaan meille opettaneet! Emme enää koskaan elämässä tunne sellaista

innostusta. Mitä ovat kaikki jännittävät ja likaiset romaanit, joita myöhemmin luemme, mitä kaikkein kuuluisimmat teatterikappaleet siinä iässä, jolloin tiedämme, mitä kulissit ovat, sen rinnalla, mitä olemme kuunnelleet lapsena, jolloin mieli oli avoinna kaikille vaikutuksille ja jolloin ehdottomasti uskottiin kaikkea!

* * *

Isovanhukset ovat usein raihnaisia, he ovat avun tarpeessa. Lapsen rajulle ja vallattomalle luonteelle on hyvin hyödyllistä saada heitä palvella. Antaa isoisälle käsivarsi tueksi, auttaa isoäitiä panemaan lankaa neulan silmään, johon hän ei kykene ilman silmälasia, lukea heille, juosta heidän asioitaan, jotta heidän vanhat jalkansa eivät vaivaantuisi, meluta vähän vähemmän, jotta he saisivat nukkua rauhassa, se on kaikki siunattua leipää elämän nuorille oppipojille. Teemme lapsille suuren palveluksen, kun annamme heidän uskoa, että tarvitsemme heitä. »Isoisä, kuinka olisitkaan päässyt ylös portaita, jollen olisi sinua tukenut?» — »Enpä tosiaankaan tiedä, lapsukaiseni; olipa oikein hyvä, että sinä olit saapuvilla ja autoit minua.» Sellaisen vastauksen saatuaan lapsi pitää itseään jo pienenä miehenä ja on ylpeä ja onnellinen, kun saattaa olla joksikin hyödyksi. Antakaamme pienokaisten hoitaa ja palvella itseämme. Sallikaamme heidän meitä hemmotella. Ottakaamme vastaan heidän lahjansa ja iloitkaamme niistä suuresti. Älkäämme koskaan unhottako, halveksiko ja jättäkö kulkemaan niitä pieniä kapineita, joita he ovat meille valmistaneet. Suostukaamme olemaan juhlan sankareita ja kuunnelkaamme kärsivällisesti toistet-

tavan, että olemme hyvin vanhoja, vaikka mielellämme haluaisimmekin päästä siitä kuulemasta. Saamniehan myös kuulla, kuinka paljon meistä pidetään, ja se tuottaa meille aina iloa.

Sanalla sanoen kunnioittakaamme ja ylläpitäkäämme liittoa, jonka elämämme Herra on perustanut, liittoa vaaleiden kiharapäiden ja harmaahapsien välillä. Sen kautta elämä tulee lämpimämmäksi, värikkäämmäksi, ihmisten keskinäiset suhteet läheisemmiksi, ja me näemme selvemmin kulkea elämän synkkää tietä, kun tunnemme, että sama katse loistaa aamu- ja iltatähdestä..

VIII LUKU.

Mitä ne tekevät, jotka eivät enää tee mitään.

Ihmisen vaikein koetus on luulla itseään hyödyttömäksi. Äärettömän katkeraa on, kun täytyy sanoa itselleen: »Minä en kelpaa enää mihinkään, olen vain muitten vaivoina.» Surullista kyllä puhuvat vanhukset tavallisesti sillä tapaa. Hyvyydestä koetamme kyllä heitä vastustaa, mutta emme ole aina itsekään oikein vakuutettuja siitä, mitä sanomme.

Ovatpa monet halukkaat lukemaan vanhat vain hyödyttömien ruuankuluttajain joukkoon. Meidän aikamme varsinkin, tuo kiivaan kilpailun ja kuuman taistelun aika, on kova vanhuudelle. Niitä, jotka tahtovat nauttia elämästä, häiritsevät vanhuksen kasvot, ne ovat kuin linnunpelätin, jota näkemästä tahtoisi päästä. Työn maailmassa pidetään vanhuutta usein melkein rikoksena. Vanhaksi tultua on vaikea saada työtä. Harmaapäiset työmiehet valittavat usein, ettei heistä enää huolita. Ja kun tahdomme ilmaista, että joku kirjailija, puhuja tai taiteilija huononee, sanomme lyhyesti: *hän alkaa vanheta.*

Mutta se katsantokanta on väärä. Emme suinkaan saa pitää vanhuutta huonontumisena, arvottomuuden

asteena. Se ei ole ainoastaan väärin ja kiittämätöntä, vaan se on myös ristiriidassa tosiseikkojen kanssa. Iäkkyydellä, vieläpä silläkin korkealla iällä, jolloin olemme kykenemättömiä aktiivisesti ottamaan osaa tapausten kulkuun, saattaa olla tehtävänsä, ja ylevä ja tärkeä tehtävä. Koetan kuvailla siitä muutamia piirteitä. Tahtoisin tehdä valoisammiksi niiden sydämet, keventää niiden taakkaa, jotka vaipuvat maahan hyödyttömyytensä tunteen alla, ja avata nuorten silmät näkemään tosiseikkoja, joita he eivät kylliksi tarkkaa.

* * *

Elämä ei ole yksinomaan voimain ponnistusta, aktiivisen toiminnan uutteraa harjoittamista, leivän- ja rahanhankintaa, taistelua harrastusten ja aatteiden puolesta, luonnonlahjojen, järjen, kauneuden kehittämistä, kaiken sen nauttimista, johon nuoret, terveet ihmiset kykenevät. Se on muutakin, vähemmän näkyvää, mutta jalompaa: viisautta, itsensäkieltämistä, tasamielisyyttä, jotka ovat pitkien kokemusten, ihmisten ja asioiden tuntemuksen hedelmiä. Nuorissa näemme intoa, innostusta, kiihkeyttä, mutta myöskin usein liioittelua, puolueellisuutta, tasapainon puutetta. Keski-iän miehissä kypsynyt ikä jo on hillinnyt kiihkeyttä, teroittanut arvostelukykyä, mutta heilläkin on vielä paljon ennakkoluuloja, jotka johtuvat heidän toiminnastaan. He elävät keskellä kuuminta taistelua ja vaikeuksia, ja se jättää jälkiä heidän mieleensä. He eivät saata nähdä asioita kyllin kaukaa ja kyllin korkealta voidakseen niitä tyynesti arvostella. Hehän ovat samalla kertaa tuomareita ja vastaajia. Löytääksemme

oikeata mielentyyneyttä ja sielunjaloutta täytyy meidän mennä vanhusten luo. »Vanhojen luona on viisaus ja kohtuus.»

Sillä en tarkoita, että saavutamme viisautta, kunhan vain tulemme vanhoiksi. Kun hulluus, kohtuuttomuus, voitonhimo, yksipuolisuuden vimma, sokea itsepäisyys esiintyy vanhuksissa, ovat ne inhottavampia kuin missään muualla. »Parempi on», sanoo Jesus Sirak, »köyhä lapsi, joka on viisas, kuin vanha kuningas, joka on hullu.» Näyttää siltä, kuin ihmisen viat pahenisivat vanhetessa. Se mikä nuoressa on rumaa, on vanhassa hirvittävää, se, mikä oli vain ilkeätä, tulee pirullisuudeksi. En luule, että luomakunnassa saattaa löytyä mitään kauheampaa kuin vanhukset, jotka ovat kuuroja kaikille jaloille tunteille, kuolleita kaikelle oikeudelle ja säälille, jotka ovat myrkyllisiä, kostonhaluisia, himojensa orjia, jotka yötä ja päivää elättävät kiukkuansa ja tyydyttävät halujaan. Se on alennuksen huippu.

Mutta näihin ihmiskunnan synkkiin sokkeloihin emme tahdo kiinnittää katseitamme. Ajattelen niitä vanhuksia, jotka kunnialla kantavat harmaita hapsiaan ja joita kaikki kansat kaikkina aikoina ovat kunnioittaneet ja pitäneet arvossa. Kansojen sanastossa ukko usein merkitsee samaa kuin viisas. Vaistomaisesti yhteiskunnat ovat aina valinneet vanhat johtajikseen. Se on ollut oikein ja viisasta. He ovat ymmärtäneet, että neuvo on parempi kuin voima, ja ettei mikään niin saata hallita tahtojen ristiriitaa, sodan pauhinaa ja aseiden kalsketta kuin tyyni, oikeudenmukainen tuomari kunnianarvoisen vanhuksen muodossa.

* * *

»Vanhusten luona on viisaus.» Sitä tulee muistaa perhe-elämässä, jotta voisi käyttää hyväkseen sitä rauhoittavaa, sovittavaa voimaa, joka heillä on. Kuulen mielelläni kiihkeän nuoruuden väittelevän viisaan vanhuuden kanssa. Nuorten tulee olla herkkiä innostumaan, toimeliaita, arvostella kaikkea vallan varmasti. Hiukkanen liioittelua sopii heille hyvin, ja minä epäilisin liian hiljaisia nuoria yhtä paljon kuin seisovaa vettä: »Ei ole huonompaa vettä kuin vesi, joka seisoo.» Me tarvitsemme nuoria rajuja voimia, jotka ovat valmiit nousemaan pystyyn kuin nuoret varsat, jotka kärsimättöminä tempovat ohjiaan, joita vaarat eivät peloita, vaan viehättävät. Maailma olisi jo aikoja sitten kuollut varovaisuudesta ja asioiden punnitsemisesta, jollei jokainen uusi sukupolvi aina toisi meille uutta panosta rohkeutta ja ritarillista varomattomuutta.

Siksi meidän ei tarvitse pelätä tulevaisuuden puolesta, kun perhepiirissä uudistuu tuo vanha riita nuorten ja vanhojen välillä ja kun nuoret kuohuvat tahdot nousevat entisaikojen tapoja ja laitoksia vastaan, kuin hyrsky vasten kallioita. Niin täytyy olla. Sillä ehdolla kumminkin, että tuolla nuorella voimalla on vastapainonsa, sillä yksikseen omiin valtoihinsa jätettynä se ei saisi aikaan muuta kuin sekasortoa. Mutta mikäli vanhojen viisaus sitä pidättää, johtaa, hillitsee, on nuorten into elämän ja edistyksen elinehto. »Älä luule itseäsi vanhoja viisaammaksi», sanoo Sirak. Kaksi seikkaa, niin ristiriitaisilta kuin ne näyttävätkin, on luonnonmukaisesti yhdistyneinä nuorissa: tunteen tulisuus ja kiihkeä innostus sekä harmaiden hapsien kunnioittaminen. Oikealta nuorukaiselta, elinvoimaiselta, iloiselta, rohkealta, joka ei pelkää mitään, joka suin päin syöksyisi taistelun tuoksinaan eikä väis-

tyisi mitään mahtia maan pällä, oikealta, jalolta ja masentumattomalta nuorukaiselta, jollainen hänen tulee olla, ei koskaan puutu kunnioitusta vanhusta kohtaan. Ja vain siitä yksinkertaisesta syystä, että ylevä into vaistomaisesti kauhistuu raukkamaisuutta. Sitä kunnioituksen tunnetta, jota vanhuus herättää hyväntapaisessa nuorukaisessa, voidaan verrata siihen arvonantoon, jota naista kohtaan tuntee jokainen mies, joka miehen nimen ansaitsee. Rohkeuteen ja todelliseen miehuuteen on aina yhdistyneenä elävä kunnioituksentunne naista kohtaan. Ja suuresti epäillä saattaa sen sotilaan miehuutta, joka ei käsitä naisen arvoa ja kunniaa, vaan jossa vain voima ja aseet herättävät kunnioitusta. Naisen turvattomuushan juuri on mahti, jonka tulisi vaikuttaa mieheen voimakkaammin kuin minkään muun.

Sama tuomio kohtaa nuorukaisia, jotka eivät osoita vanhuudelle sille tulevaa kunnioitusta. Ei ole soveliasta isoisänsä edessä ajaa äärimmäisyyksiin mielipiteensä itsenäisyyttä. Vanhojen kanssa taistellessa ei saa käyttää kaikkia aseita; se ei ole kunniallista, vaan kovaa ja raakaa. Ja se, joka puolustaisi sellaista menettelytapaa, antaisi itsestään mitä epäedullisimman todistuksen. Nuoret, jotka eivät kunnioita vanhuutta, eivät ole ainoastaan tyhmiä ja huonosti kasvatettuja, vaan myös turmeltuneita ja raukkamaisia. Tullaksemme siitä vakuutetuiksi ei meidän tarvitse muuta kuin tarkastella perhe- ja yhteiskuntaelämää. Niissä kodeissa, joissa velttous ja kevytmielisyys vallitsee, aikakausina, jolloin kansat rappeutuvat ja kadottavat elinvoimansa, vähenee kunnioitus vanhoja kohtaan. Heidät työnnetään syrjään, heitä kohdellaan pahasti, heidän neuvojaan halveksitaan. Nuoriso polkee heidät jalkoihinsa. »Raaka- ja rietas kansa, joka ei välitä vanhojen

persoonasta», sanoo Baruk. Kaikkialla sitävastoin, missä kukoistaa siveellinen voima, luonteen sivistys, miehen oikeutettu ylpeys, missä tarmoa ja puhtaita tapoja pidetään kunniassa, nuoriso on voimakasta, miehekästä, kiihkeätä, mutta käytöksessään vanhoja kohtaan kunnioittava ja pojallisen nöyrä. Keskenään nuoret kohtelevat toisiaan vertaisinaan, ottelevat kiivaasti, puhuvat kovaa, lausuvat mielipiteensä häikäilemättä. He ovat jossakin määrin tasa-arvoisuuden harrastajia eivätkä tahdo myöntää muille suurempia etuja kuin heillä itsellään on. Mutta vanhuksia kohtaan he ovat toisenlaisia. Sananparsi sanoo: kuningattareen ei kosketa. He sanovat: älkää koskeko vanhuksiin.

Tuon taipumuksen säästää ja kunnioittaa vanhoja ja kuunnella heidän neuvojaan on sallimus nuorten mieliin istuttanut. Se on paras vastapaino. nuoruuden rajuudelle. Vanhojen viisaus hillitsee nuorten liiallista intoa. Nuoruus ja vanhuus ovat kaksi erilaista luonnonvoimaa, jotka täydentävät toisiaan. Kun saatamme ne sopusointuun perheessä, teemme ensiksikin palveluksen itsellemme. Sillä siinä iässä, jolloin suunnitellaan suuria, haaveksitaan maailman parannusta, on meille kaikille suureksi hyödyksi, että kokemattomuuttamme ohjaa elämän koulun veteraanien tyyni ja kypsynyt tieto. Mutta maatammekin samalla kertaa palvelemme. Yleinen normaalinen elämä on vain siellä mahdollinen, missä nuorten rajujen voimien kuohuntaa hillitsee vanhojen ja kokeneiden viisaus, missä selvänäköisyys voittaa tunteiden kiihkeyden ja mielenliikutusten vaihtelevaisuuden. On aivan väärin luulla, että vanhuuden viisaus vaikuttaa tyrehdyttävästi nuoruuden intoon ja tulisuuteen. Epäilemättä on vanhuksia, jotka eivät anna nuorille mitään arvoa ja kieltävät kaikki

heidän oikeutensa. Niiden mielestä nuoruus on rikos. He tappavat sen kauniit unelmat ja kuristavat laihoilla käsillään sen nuoret toiveet. Mutta samoinkuin oikea nuorukainen kunnioittaa vanhuutta, samoin oikea vanhus ei milloinkaan tahdo loukata nuorta omaatuntoa eikä kytkeä sitä kahleisiin. Vaikka hän vastustaakin, tekee hän sitä ainoastaan estääkseen nuorta voimaa joutumasta hukkaan. Hän tietää, että jokainen pontevuuden voima tarvitsee vastapainoa voidakseen vaikuttaa. Jotta vesi saavuttaisi suurimman paineensa, höyry suurimman pontevuutensa, täytyy niitä puristaa kokoon. Esteen kautta juuri niiden voima kehittyy ja tulee hyödylliseksi.

Tässä maailmassa voimakkaimmatkin ponnistukset jäävät hedelmättömiksi, kun puuttuu metoodia, pysyväistä johtoa, varovaisuutta. Sitä on vaikea oppia. Kun jotakin kiihkeästi halajaa, kun luulee voivansa tehdä jotakin, tahtoisi heti ensi iskulla saada toivonsa toteutetuksi. Viivytykset tekevät vain kärsimättömäksi. Kaksikymmenvuotiaan kiihkeys ei epäile mitään. Silloin luulee, ettei tarvitse muuta kuin intoa, päästäkseen päämaaliinsa. Mutta ne, jotka ovat eläneet, tietävät ettei juoksu yksinään auta. Täytyy myös tietää, minne menee, mitä keinoja on käytettävissä matkalla ja mitä toiveita on menestymiseen. Tosin on se vaara tarjona, ettei pääse milloinkaan lähtemään, jos miettii liian kauan, jos ryhtyy liikanaisiin varovaisuuskeinoihin. Yksinään vanhuus olisi liian arka. Mutta nuoruus olisi liian rohkea. Siksipä syntyy hedelmällinen ja välttämätön taistelu tai pikemmin yhteistoiminta noiden molempien voimien kesken, jotka eivät voi olla ilman toisiaan. Siihen täytyy vain tottua. Joka päivä kuulee huudahduksia sellaisia kuin tämä: jaa, jaa niitä nuoria, jos ne saisivat hallita ja vallita! — voi noita

vanhoja, jos heillä olisi valta! Ne ovat sydämen huutoja, joissa on totuus. Molemmat nuo leirit olisivat tuhoatuottavia, jos ne kumpikin erikseen saisivat johtaa maailmaa. Oppikoot ne sen tähden sietämään toisiansa! Vanhukset, älkää ihmetelkö, että nuoret niin rientävät eteenpäin! Nuoret, älkää ärtykö, vaikka vanhat seuraavat teitä niin hitaasti! Ette tee sitä tahallanne kummatkaan. Te tottelette vain lakia, joka on korkeammalla teitä.

Vaikkei vanhoilla olisikaan muuta tehtävää kodissa ja yhteiskunnassa kuin edustaa varovaisuutta, historiallista yhtenäisyyttä, yhteyden välttämättömyyttä sen välillä, mikä on ollut, mikä on ja mikä on oleva, niin he jo olisivat tuiki tarpeellisia. He ovat muistojen vartijoita, kunnioitettavan menneisyyden edustajia, joka heissä on ruumiillistunut, ja muistuttavat sitä meille, kun olemme halukkaita sitä unhottamaan. He toistavat meille menneisyyden opetuksia, ja se tuskastuttaa meitä usein. Mutta meille on hyödyllistä kuulla yhä uudestaan totuuksia, jotka sisältävät olemassaolon ja inhimillisen työn ehdot, kaiken toiminnan lait. Muinaisilla skyyteillä oli omituinen, mutta sangen viisas tapa. Kun heidän tuli kokouksissaan tehdä joku tärkeä päätös, neuvottelivat he siitä ensiksi juotuaan, kun viini oli irroittanut kielet ja tehnyt arimmatkin rohkeiksi. Mutta he eivät suinkaan panneet heti toimeen näitä humalan höyryissä tehtyjä päätöksiä. He neuvottelivat samasta asiasta toistamiseen ankarasti paastottuaan, ja ainoastaan ne päätökset, jotka kestivät molemmat koetukset, pantiin käytäntöön.

Vaikka nuo skyytit olivatkin raakalaisia, voisimme heiltä kuitenkin paljon oppia. Kun nuoruus virtaa suonissamme tulisena kuin jalo viini, suunnittelemme mielellämme suuria. Ei mikään ole mahdotonta, ei mikään

liian kaukana eikä liian korkealla. Mutta samoinkuin ylevästä naurettavaan on vain askel, niin innostus helposti vie hulluuteen. Jott'emme tekisi tyhmyyksiä, täytyy meidän ottaa vaaria vanhojen järkevistä neuvoista. Meidän hurmaustamme hillitköön heidän tyyneytensä.

* * *

Juuri sentähden, että vanhuus osaa hillitä ja lievittää, saa se usein sovittaa vastapuolueita, viedä toinen toisensa luo riitaantuneita mieliä. Yhteentörmäysten välttäminen on hyvin vaikeaa. Joka päivä syntyy riitoja perheen eri jäsenten kesken. Jos riitapuolet aina saisivat rauhassa mitellä voimiaan ja jatkaa jupakkaansa, löyhentyisi pian perheside. On erittäin onnellista, että joku puolueeton edustaa sitä sidettä. Iäkäs henkilö, joka on tyyni ja oikeudenmukainen, saattaa tehdä paljon perherauhan hyväksi. Hänen läheisyydessään asettuvat ärjyvät aallot, riitaveljet lähestyvät toisiaan, kädet yhtyvät. Vanhukset ovat siis rauhanrakentajia; heidän sielunsa ja se hiljainen nurkka, joka heillä on asunnoissamme, ovat rauhan satamia, jonne on niin hyvä paeta ulkonaisen elämän mylläkästä ja toisinaan sisällisenkin elämän myrskyistä.

Kunnioittaen paljastan pääni astuessani isoisän tai isoäidin huoneeseen. Siellä on niin tyyntä ja rauhallista. Ulkomaailman melu ei sinne tunge. Se on kuin pyhäkkö, jonne kiukku ja pahat ajatukset eivät pääse. Hyväntahtoisuuden ilma löyhähtää siellä meitä vastaan ja herättää meissä luottamusta. Me voimme kertoa tuskamme ja ilomme, tunnustaa kaikki, mitä meissä liikkuu. Vanhat ovat parhaimmat uskotut. Intohimojen ääni on heissä

vaiennut eikä estä heitä kuulemasta meidän ääntämme. He eivät toivo enää mitään itselleen, vaan muiden onni on heidän onnensa. Jos omantunnon tuskat teitä vaivaavat, jos haluatte tunnustaa, mitä on sydämellänne, menkää vanhojen luo. He ovat lempeitä ja samalla oikeudenmukaisia, he osaavat varoittaa ja antaa anteeksi, nostaa niitä, jotka ovat langenneet, ja saattaa heidät jälleen oikealle tielle. Ja heidänhän luokseen menemme silloinkin, kun sydäntämme painaa suloinen salaisuus, joka meidän täytyy jollekin uskoa! Nuori rakkaus ei voi missään paremmin kuin vanhojen turvissa. Kun emme tiedä, kelle kertoa sitä, mikä täyttää sydämemme, kuiskaamme sen hiljaa isoäidille. Ja eikös ole ihmeellistä, että hän oli sitä jo kauan aikaa aavistanut, vaikkei kukaan muu ollut huomannut mitään.

* * *

Suloista on saada pitää vanhoja uskottuinaan, mutta kuinka onnellista onkaan saada heiltä lohdutusta surun hetkinä! Kun rinnassa riehuvat sisälliset taistelut tai sydän on tuskan runtelema, kuinka hyvältä tuntuukaan silloin istuutua vanhuksen viereen, joka on paljon kärsinyt! Hän on nähnyt läheltä sitä, mitä me pelkäämme, hän on itse kokenut sitä, mitä me kärsimme, ja hän on voittanut kärsivällisyydellä ja luottamuksella. Äärettömän suuri lohduttava voima on noilla kunnianarvoisilla vanhuksilla, jotka ovat puhdistuneet kärsimysten ja suurten surujen tulessa. He ovat kohonneet korkeampaan henkiseen elämään, jossa kakki halut, himot ja alhaiset pyyteet, vieläpä onnenkin kaipuu ovat haihtuneet. Vain puh-

dasta hyvyyttä, itsensäkieltämistä ja iloista uhrautumista tapaamme heissä. Jonka mieli on avoin sielunjaloudelle ja siveelliselle kauneudelle, häneen tuollaisen jalon vanhuksen pelkkä läsnäolo vaikuttaa rohkaisevasti ja tyynnyttävästi kovintenkin koetusten keskellä. Ne, joilla on rauha, antavat rauhaa. Ne jotka ovat alistuneet kohtaloonsa, opettavat muitakin alistumaan. Mitä ihmeteltäviä siveellisiä kauneuksia kätkeytyykään monen vanhuksen vaatimattomaan elämään! Jumala yksin saattaa mitata niiden suuruuden. Sellaiset vanhukset ovat ihmiskunnan ihanin kukka.

Minä rakastan nuoruutta ja osaan pitää sitä arvossa. Tiedän kyllä, että vaikka koottaisiin yhteen kimppuun kaikki maailman kukkaset, eivät ne kuitenkaan vetäisi vertoja sille sulolle, joka hymyilee kaksikymmenvuotiselta otsalta. Eivät tähtien lempeimmät säteet, ei taivaan kaunein sini, metsän ja meren ihanimmat aarteet ole mitään sen rinnalla, mikä loistaa silmistäsi, oi nuoruus, kun rakkaus ja toivo niitä kirkastaa.

Ja kuitenkin on jotakin, joka on kallisarvoisempaa, mieltä liikuttavampaa ja kirkkaampaa kuin sinun kukoistuksesi. Se on vanhus, joka on kulkenut tuskien pätsin läpi, joka on koeteltu kuin puhdas kulta. Runoilija sanoo:

Sä nuoren silmässsä leimua näät,
mut valoa silmässä vanhan.

* * *

Kas siinä tehtäviä, joita täyttävät ne, jotka eivät enää tee mitään. Mutta vaikka he olisivatkin käyneet kykene-

mättömiksi meitä opettamaan ja tekemään meille palveluksia: turhan tähdenkö he silloin ovat olemassa? Teen tämän kysymyksen kaikille, joilla on sydäntä. Kun vuosien taakka painaa vanhoja vanhempiamme, kun väsymys elämään valtaa heidät ja he puhuvat meille poislähtemisestänsä, koska heillä mielestänsä ei enää ole täällä maan päällä mitään tekemistä, sallittakoon minun silloin heille sanoa, että he puhuvat kuin lapset, etteivät he tiedä, mitä sanovat ja kuinka heidän sanansa meitä haavoittavat.

Jospa he tietäisivät, kuinka kiitollisia heille olemme siitä, että he ovat olemassa. Kuinka onnellisia olemme, kun aina kotiin palatessamme näemme heidän istuvan vanhalla paikallaan suuressa nojatuolissaan. Kuta enemmän itse vanhenemme, sitä suloisemmalta tuntuu saada vielä jollekulle sanoa »isä», »äiti.» Olkoot he kuinka raihnaisia, muuttuneita ja heikkoja tahansa, kunhan he vain ovat olemassa. Meistä tuntuu kuin olisi suoja päämme päällä, niin kauan kuin he ovat luonamme. Inhimillisesti katsoen he ovat melkein muuttuneet lapsiksemme. Me kannamme, tuemme ja vaalimme heitä, kuten he meitä ennen muinoin vaalivat. Mutta heidän turviinsa kuitenkin sydämemme pakenee, ja heiltä se saa lepoa ja rauhaa. Siksipä, kun he ummistavat silmänsä, he jättävät niin tyhjän sijan jälkeensä. He ottivat enää tuskin ollenkaan tilaa, mutta me olimme tottuneet heitä aina näkemään. He olivat osa meidän näköpiiristämme, niinkuin siintävät metsät ja korkeat vuoret. Ja kun he poistuvat, tuntuu meistä, kuin kadottaisimme osan omasta itsestämme.

Tunsin miehen, joka oli aikamme etevimpiä ja toimekkaimpia. Hän oli erään valtion viraston johtaja ja hänen käsissään olivat monen tärkeän yrityksen langat.

Joka päivä hän oli ankarassa työssä ja taistelussa. Hänellä oli menestystä ja hän sai osakseen tunnustustakin, mutta vielä enemmän hän sai kokea hyökkäysten katkeruutta, vihaa ja vainoa. Tuo mies oli alhaista sukuperää, ja hänellä oli luonaan vanha äitinsä, joka ei koskaan liikkunut minnekään huoneestaan. Joka aamu ennen virastoon menoaan kävi poika äitiään tervehtimässä. Talvella hän itse aina teki tulen hänen takkaansa, sitä ei hän koskaan olisi tahtonut antaa palvelijan tehtäväksi. Se tuotti hänelle iloa, jota ei mikään muu saattanut korvata. Ja suloiselta tuntui hänestä alkaa huolten, ankarain taistelujen tai tärkeiden päätösten päivät äidin suudelma otsallaan ja mukanaan hänen toivotuksensa: »Jumala varjelkoon sinua, lapseni!» »Jumalan haltuun, lapseni!»

Ja tämän miehen tarina on monen muunkin. En luule, että kukaan parhaimmissa voimissaan ja työkyvyssänsäkään ollessaan voi saada aikaan parempaa kuin nuo rakkaat vanhukset. Ja sentään he luulottelevat, etteivät enää tee mitään!

IX LUKU.

Palvelijamme.

Normaalinen elämä on rakennettu keskinäisten palvelusten pohjalle. Ne jotka eivät täytä sitä tarkoitusta, ovat parasiitteja. Yhteiskuntaruumiin terveys vaatii, että se puhdistaa itsensä niistä kuin syöpäläisistä. Itse asiassa täydellinen parasiitti on harvinainen. Se on vain poikkeus ja sen olemassaolo käy yhä mahdottomammaksi tänä työn aikakautena, jona elämme, ihanne — kumminkin se, jota julkisesti uskalletaan tunnustaa — ei ole se, että eletään muiden kustannuksella, vaan että palvelemme ja hyödytämme toinen toistamme.

Siitä huolimatta on kuitenkin erityinen joukko ihmisiä, joita nimitetään palvelijoiksi. Ja heistä tahdon nyt sanoa muutaman sanan. Ääretön enemmistö koteja on kyllä ilman palvelijaa. Siellä tullaan toimeen omin neuvoin. Mutta useimmilla niistä, jotka lukevat kirjoja, on kumminkin yksi palvelustyttö. Kirjoittaessa kirjaa kodista ei siis voi heitä unhottaa, sillä palvelijat ovat tärkeitä pyöriä kodin koneistossa. Se kysymys ei ole helppo eikä huvittava käsitellä, mutta se on sangen tärkeä. Se on osa tuota suurta yhteiskuntakysymystä.

Varsinkin yksityiskohtaisesti käsiteltynä tämä asia

on kiusallinen. Siksipä mieluimmin olisimme siitä puhu matta ja sivuuttaisimme sen kokonaan, sanoen: »Ei ole palvelusväenkysymystä.» Mutta se olisi lapsellista. Puhukaamme siis siitä ja puhukaamme siitä vakavasti, sitä suuremmalla syyllä, kun kaikkialla, missä kaksi ja kolme perheenäitiä on koossa, he melkein aina joutuvat tähän asiaan, ja kerran alettuaan tuskin saattavat lakata siitä puhumasta.

»Voi niitä piikoja!» se on tavallinen laulun loppu, »ei niistä muuta ole kuin huolta ja mielipahaa! Jospa voisi olla ilman niitä. Mutta sen pahempi ne ovat välttämätön paha.»

Ilmoitan heti, etten ole tällä kannalla. Jollen voi muuta kuin valittaa ja puhua pahaa poissaolevista, olen mieluummin vaiti! Ei silti, ettei noissa valituksissa olisi paljon totta ja oikeutettua; mutta miksi niitä alinomaa toistaa, kuuleehan niitä kylliksi muutenkin!

Tahdon puhua isännille ja emännille, olkoot he rikkaita tai köyhiä, ja antaa heille hiukan terveellistä miettimistä palvelijain suhteen.

Ensi aluksi tahtoisin sanoa: olkaamme varoillamme ettei vieras, joka meitä palvelee, pysy vieraana kodissamme. Vieras kappale on elimistön vihollinen. Se kiihoittaa ja synnyttää tulehduksen, jota seuraa kuume. Ja lopuksi se täytyy poistaa, mutta se on jo ennättänyt tuottaa enemmän tai vähemmän vaikeita häiriöitä.

Jottei palvelijasta tulisi tuollaista vierasta kappaletta kotimme elimistöön, täytyy meidän hankkia hänestä riittäviä tietoja, ennenkuin otamme hänet palvelukseemme. Ja sitten kun hän on astunut kotiimme, tulee meidän häntä kohdella hyvin ja tehdä kaikki voitavamme, jotta hän tuntisi olevansa kuin kotonaan.

Alinomaa kuulee sanottavan: »Ennen muinoin palvelijat olivat kiintyneempiä isäntäväkeensä kuin nyt. Nykyaikana he eivät enää kuulu perheeseen kuten silloin, nyt he ovat vain palkkalaisia ja usein pahimpia vihamiehiämme.»

Anteeksi, ei kellään ihmisellä ole halua olla syyttä toisen vihollinen. Tässä on ratkaistavana vaikea kysymys, jota tulee tyynesti ja oikeudenmukaisesti tutkia. Ei siten, että vertaamme menneisyyttä nykyisyyteen ja suremme tuota vanhaa hyvää aikaa. Emmehän voi seisahduttaa aikaa kulussaan. Nykyiset vaikeudet vaativat ratkaisua. Mitä on tehtävä? Ei muuta kuin että kohtelemme palvelijoita ihmisinä. Tahdot saada hyvän kuskin, hyvän kyökkipiian. Se on oikeutettua. Mutta tiedä, ettei kukaan ole pelkkä kuski tai kyökkipiika. Hän on myös inhimillinen olento, jota kohtaan tulee tuntea myötätuntoa. Jota nuorempi ja yksinäisempi hän on, sitä enemmän hän tarvitsee osanottoamme. Jos hänen kanssaan puhumme vain siitä, mikä kuuluu palvelukseen, on lähellä se vaara, että hän alkaa huonosti palvella. Ota vakavasti ja hienotunteisesti selville hänen elämäntarinansa, kotiolonsa ja huolensa. Sinä itse kuljet kaiket päivät huolten ja salaisten ajatusten taakan alla, ne seuraavat sinua kaikkialla niin työssä kuin huveissakin. Palvelijasi ovat kuin sinä. Eivät he ole muuttaneet luontoaan siltä, vaikka ovat pukeutuneet palvelijan pukuun. Ei kuski koskaan yksinään nouse kuskipenkille. Se näkymätön kumppani, joka seuraa meitä jokaista, asettuu sinne hänen varjonaan. Kuinka sinä, joka olet ihminen, saatat unhottaa, että palvelijasi eivät ole lakaisu- ja keitinkoneita? Muista toki sitä! Useimmissa tapauksissa se olisi hyväksi sekä sinulle itsellesi että heille. Vain poikkeustapauksissa

saat kiittämättömyyttä palkaksesi, vain perin turmeltuneet olennot pysyvät välinpitämättöminä myötätuntoisuudestasi. Kaikki muut ovat siitä liikutettuja. Sinä et näe heissä ainoastaan palvelijaa, ja he näkevät sinussa muutakin kuin isännän. Ja siitä on vain hyötyä. Tälle perustalle sitten rakennat normaalisia suhteita. Hiukan inhimillisyyttä, hiukan hyvyyttä olkoon teidän keskenne. Luonnollinen seuraus on, että palvelijassa herää kiintymys isäntäänsä. Sinä puhut lakkaamatta tuosta tunteesta ja tahdot saada sitä osaksesi. Millä oikeudella? Oletko sitä kylvänyt? Sinä et tunne peltoa, jossa se kasvaa, etkä siementä, josta se on lähtenyt. Sinä olet itsekäs ja kylmä, välität vain siitä, mikä koskee sinua itseäsi. Sanot alinomaa: »kunhan he vain tekevät tehtävänsä, en huoli muusta.» Etkö ymmärrä, että tämän isäntien ajatuksen vastine on tämä palvelijain ajatus: »kunhan vain maksavat minulle, en huoli muusta!»

Palvelusväenkysymyksen ratkaisemiseksi on välttämätöntä se, mitä aina maailman alusta asti on tarvittu vaikeuksien voittamiseksi, nimittäin hyvä tahto ja oikeamielinen kohtelu. Jos meille tarjotaankin jotain uutta keinoa, joka on hyvä, voimme olla varmat siitä, että se on sama vanha keino, joka vain on muuttanut muotoa.

* * *

Toinen seikka, jota on hyvä aina pitää mielessään, on se, että *asettaudumme palvelijaimme asemaan*. Jotta voisi elää jonkun kanssa, täytyy osata ymmärtää häntä, ja voidaksemme ymmärtää jotakuta täytyy meidän osata tunkeutua hänen ajatuspiiriinsä ja mielialaansa.

Nuo olennot elävät sinun kattosi alla, mutta heillä on aivan toisenlainen kohtalo. Ottakoot he kuinka tarkasti tahansa vaaria siitä yhteiskunnallisesta erotuksesta, joka on heidän ja sinun asemasi välillä, aineellista erotusta ei kuitenkaan ole olemassa. Joka hetki herää vertailuja ja ajatuksia, joita ei ole helpppo selvittää ensi iskulla. Loukatusta itserakkaudesta, laiminlyönnistä ja epätahallisesta epäilystä tyytymättömyys ja kapinalliset ajatukset saavat ravintoa. Jotta voitaisiin niitä poistaa, täytyy päästä niiden syiden perille.

Toisinaan vaikeudet syntyvät siitä halveksimisesta, jota toimettomuutemme ja elämämme turhuus herättää niissä, jotka meitä palvelevat. He eivät näe meidän tekevän kylliksi työtä, eivätkä ymmärrä elämämme tarkoitusta, jolleivät he näe liiankin selvään, ettei sitä olekaan. Palvella ihmisiä, jotka eivät itse tee mitään, on siveellisesti turmelevaa. Toista on olla pyörä, vaikkapa ala-arvoisempikin, koneistossa ja avustajana tärkeässä toiminnassa. Iloisin ja reippain mielin valmistaa ruokaa uutteralle isännälle, kiilloittaa lääkärin saappaita, harjata tiedemiehen vaatteita, virittää leimuava takkavalkea väsyneelle matkustajalle, joka illalla palaa pitkältä retkeltä. Ymmärrän täydellisesti palvelijaa, joka sanoo: me teemme kohta leikkauksen, me ajamme tärkeätä asiaa, puhkaisemme tunnelia, rakennamme tehdasta; tai kyökkipiikaa, joka erityisellä huolella keittää päivällistä syystä, että hänen isäntänsä sinä päivänä on ollut luennoimassa ja palaa väsyneenä kotiin. Tarvitsee tietää, miksi tekee työtä. Toimettomien ja laiskureiden syöttäminen, pukeminen, ajeluttaminen, huvittaminen ei ole ihmisen arvoista. Se herättää riidanhalua, pilkallisuutta, epäluottamusta ja paheita. Asettautukaamme palvelijain asemaan, se saat-

taa auttaa meitä itseämmekin pääsemään oikealle paikalle elämässä.

Jotta voisi täyttää niitä ominaisuuksia, joita vaaditaan hyvältä palvelijalta, pitäisi olla tyyni kuin filosofi, notkea kuin valtiomies, taitava kuin taikuri, sukkela kuin paholainen ja kärsivällinen kuin enkeli.

Missä ovat ne isännät, joilla on kaikki nuo ominaisuudet? Itse me kyllä saamme olla oikullisia, huolimattomia, taitamattomia ja ennen kaikkea kärsimättömiä. Merkillinen etuoikeus saada olla huonompi kuin alempiarvoiset!

Mitä ajattelette ajurista, joka hoipertelee kuormansa vieressä ja hevosen vähänkin astuessa harhaan heti alkaa piestä sitä raukkaa?

Tuo miehen köntys, joka vaatii kaikkea käskynalaiseltaan, mutta itsensä suhteen suvaitsee mitä tahansa, on monien isäntien kuva, myöntäkäämme se tinkimättä.

Vakuutukseni on, että suurin syy on isäntien puolella. Ja vaikka olisinkin erehtynyt, niin onhan se puoli enimmän vallassamme. Koettakaamme pitää huolta siitä, mikä riippuu meistä! Tulokset meille kyllä näyttävät sellaisen menettelytavan oikeuden. Saadakseen hyvän palveluksen täytyy osata hyvin käskeä. Ja voidakseen hyvin käskeä täytyy ennen kaikkea olla kunnioitusta ansaitseva ja käyttäytyä hyvin.

Olkaamme inhimillisiä ja vaatikaamme sitä myös lapsiltamme. Ei mikään niin vahingoita ja tee haluttomaksi palvelijaa, kuin oleminen lasten oikkujen orjana. Suurin sankari mielestäni on aseissa oleva sotilas, joka antaa kansanjoukon kivittää itseään laukaisematta pyssyään, ja palvelija, joka tyynesti kärsii ilkeiden ja huonosti kasvatettujen lasten hävyttömyyksiä. Älkäämme laimin-

lyökö suhteitamme palvelijoihin. Olkaamme heitä kohtaan oikeudenmukaisia ja jaloja. Kunnon mies koettaa käytöksessään käskyläisiään kohtaan osoittaa enemmän arvokkuutta ja hienotunteisuutta, kuin hän osoittaa kohteliaisuutta vertaisilleen. Jos siinä kohden rikotte, saa koko talo tuntea sen seurauksia, kotirauha, lasten kasvatus, siveellinen ja uskonnollinen ilma siitä kärsii. Kuinka voitte rukoillakaan, kun sanoin ja teoin olette menneet liiallisuuksiin!

Elää epäsovussa palvelijainsa kanssa on tarttumapesän ylläpitämistä kodissaan. Jos taas suhteemme on hyvä, olemme puolestamme ratkaisseet yhden aikamme vaikeista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Siten sallimme niiden, jotka pääasiallisesti pitävät huolta elämämme aineellisesta puolesta, olla muutakin kuin työjuhtia, saamme heidät käsittämään asemansa ja tehtävänsä merkityksen, ja he tuntevat olevansa työkumppaneitamme ja vertaisiamme ihmisarvoltaan ulkonaisista erotuksista huolimatta. Ja siten vältämme sen häpeän, että sorramme muita.

Jokaisen kunniaa, joka saattaa toisen orjuuteen, tahraa häpeäpilkku. Orjuus synnyttää tapoja, jotka painavat tyranniin surkean leimansa.

Suojelkaamme itseämme ja suojelkaamme lapsiamme siitä ikihäpeästä, joka tahraa niitä koteja, joissa ihmissielua loukataan ja sorretaan. Jos tahdomme tehdä lapsistamme oikeita ihmisiä ja työntekijöitä, tulee meidän kasvattaa heitä pyhässä kunnioituksessa ihmistä kohtaan, olkoon hänen pukunsa ja asemansa minkälainen tahansa. Parempi on että ukkonen lyö huoneeseemme, kuin että on »paaria» kattomme alla.

Lapset, nuorukaiset, neitoset, olkaa hyviä niitä koh-

taan, jotka teitä palvelevat, olkaa kohteliaita, ystävällisiä, kunnioittavia ja auttakaa heitä kantamaan taakkaansa. Älkää pelätkö, että he sen kautta alkavat teitä halveksia ja tulevat haluttomiksi. Jota rakastetaan, häntä myös totellaan. Ja suloisempaa on, että teitä rakastetaan, kuin että teitä pelätään. Älkää vaatiko koskaan palvelusta, joka saattaisi alentaa jotakuta. Toimittakaa toisinaan itse vapaaehtoisesti joitakuita alempia tehtäviä, siten poistatte niiden karvauden. Te, jotka olette vapaita, ottakaa suorittaaksennne orjan työtä, jotta orja tuntisi itsensä vapaammaksi. Silloin seuraatte Kristuksen käskyä: »Se, joka tahtoo olla suuri, olkoon kaikkien palvelija», ja te olette hänen opetuslapsiaan, ainoan oikean Herran. Hänen edessään ovat kaikki yhdenarvoisia, niin ne, jotka tottelevat, kuin ne, jotka käskevät. — Ja vaikka valta ja voima on hänen, on hän kuitenkin sanan laajimmassa merkityksessä palvelijain palvelija: hän ylläpitää koko luomakuntaa veripisaroista asti, jotka virtaavat suonissamme, niihin äärettömiin maailmoihin asti, jotka kiertävät avaruudessa.

* * *

Muistossani on säilynyt joukko kunnon ihmisiä, joita minun on ollut onni kohdata elämän tiellä. He ovat kaikki eri uskontoa, eri yhteiskunta-asemassa, erilaisissa toimissa. Kun olen väsynyt pikkumaisuuteen ja ennakkoluuloihin, kyllästynyt pöyhkeyteen, kunnianhimoon ja tyhmään itsekkäisyyteen, pakenen tuohon muistojen maailmaan. Siellä mieleni elpyy ja saa uutta rohkeutta.

Noiden jalojen ihmisten joukossa, joiden muisto virkistää ja estää vaipumasta pessimismiin, on myös muuta-

mia vähäpätöisiä palvelijoita. Sanat eivät voi kuvailla sitä kunnioitusta, jota tunnen heitä kohtaan, ja sitä hyvää, mitä heidän yksinkertaiset ja uskolliset sydämensä ovat minulle tehneet. Olen onnellinen, että edes sieluni pyhäkössä, missä kaikki teennäissuuruus ja sovinnaisarvo haihtuu, saatan kantaa heidän muistolleen hartaan, kunnioittavan kiitoksen.

X LUKU.

Kotieläimemme.

Jokaisessa kodissa on vähintäin yksi eläin, koira, kissa tai lintu, joka on melkein kuin perheen jäsen. Se tuntee kaikki ja kaikki tuntevat sen. Se on lasten ilo. Usein se suojelee ja puolustaa pienokaisia, on heidän leikkitoverinsa sairauden aikana ja heidän lohduttajansa rangaistuksen hetkinä. Koira varsinkin on sovelias kaikkiin palveluksiin. Se on vetojuhtana ja selkähevosena, ja kun olemme väsyneitä leikkimään, tarjoutuu se tyynyksemme. Ja sitten nuo suopeat aasit, jotka kärsivällisesti kantavat ihmisiä ja ruokapusseja selässään tai vetävät perässään kokonaista vaunulastia iloisia lapsia, kun lähdetään huviretkelle. Matkan päähän päästyä niitä sitten hyväillään ja hemmotellaan. Ja ruohon ja ohdakkeitten särpimeksi jokainen antaa niille leipäpalasen ja sokeria jälkiruuaksi.

Kaikki, jotka tuntevat maalais- ja vuoristolaiselämää, tietävät, mikä sija lehmillä tai vuohella on perheessä. Pienokaisille ne ovat kaikki kaikessa. Ei ole ainoatakaan lapsuudenmuistoa, varsinkaan niillä, jotka ovat eläneet maalla, johon ei liittyisi kuvia eläimistä. Usein ne ovat yhteydessä tärkeinten tapausten, ensimmäisten ja haihtumattominten vaikutustemme kanssa. Eläimillä on siis

siksi tärkeä sija elämässämme, että niistä kyllä kannattaa tässä hiukan puhua. Sillä keinoin tulisi niille maksetuksi vähän kiitollisuuden velkaamme ja samalla huvin vuoksi hiukan puheen ainetta vaihdetuksi. Ihmiset eivät ole aina huvittavia. Vaikka heistä pitääkin, kyllästyy sentään toisinaan heidän juttuihinsa. Silloin viatonten ja yksinkertaisten eläinten seura tuottaa lepoa. Ne eivät tunne meidän juoniamme ja teeskentelyämme. Ne eivät ole oppineet meidän monimutkaista mietiskelyämme, pohjattomia toiveitamme ja turhanaikaisia tarpeitamme.

* * *

Mutta eläimiä tarkastellessamme ajatuksemme pian palaavat ihmisiin. Sillä jos ihmisessä on jälkiä eläimestä, niin eläimessäkin on inhimillisiä piirteitä. Eläimessä, varsinkin kotieläimessä, on ihmisen leima. Sitä ei ainoastaan runtele ilkeytemme ja julmuutemme, sen elinvoima ei ainoastaan murru sairaalloisen kulttuurin palveluksessa, vaan seuramme myös sitä hienontaa, ja vuosisatojen kuluessa se palveluksessamme ikäänkuin jalostuu. Hiukan ihmissielua on luontokappaleissakin. Yhteisyys ei lakkaa siinä, missä lakkaa rotumme. Onneksi tai onnettomuudeksi, se ulottuu yli sen rajan.

* * *

Kun näen pitkiä jonoja väsyneitä hevosia, jalat kankeina ja nahka täynnä piiskan jälkiä ja verisiä haavoja vietävän hevostorilta teurastuslaitoksiin, valtaa minut ääretön surumielisyys. Ne ovat elämän murtamia, nuo eläi-

met, joita katselen, ja ne muistuttavat minulle, mitä kaikkea yhteiskuntakoneemme musertaa raskaiden, murhaavien pyöriensä alle. Nuo eläimet vuotavat verta meidän iskuistamme, ne sortuvat sälyttämiemme taakkojen alla. Me kohtelemme niitä pahoin, ja ne palkitsevat meitä hyvillä töillään. Niiden alistuvassa tuskassa, niiden ansaitsemattomassa kärsimisessä, jota ei lievennä minkään palkitsemisen toivo, on jotakin äärettömän ylevää, joka muistuttaa kaikkia viattomia uhreja ja avaa katseelle äärettömiä syvyyksiä. En voi katsellessani noita kärsiviä eläimiä olla ajattelematta sitä suurta pelastavaa tuskaa, jonka kautta maailma vapahdettiin, ja rangaistuksia, jotka syyllisestä lankeavat syyttömänkin päälle. Älä loukkaannu tästä vertauksesta, lukijani, jos olet kristitty! Muista että Kristusta kaikkina aikoina on nimitetty Jumalan karitsaksi. Ja omasta puolestani muistelen mielelläni, kuinka Ihmisenpoika, kun hän ihastuneen joukon riemuhuutojen kaikuessa saapui Jerusalemiin, ratsasti juuri aasin, tuon enimmin halveksitun ja pahoin pidellyn kotieläimen selässä.

* * *

On pieni kovakuoriainen, jota muutamilla seuduin Ranskaa nimitetään »Hyvän Jumalan eläimeksi.» * Lapset eivät sitä koskaan tapa. Kun se on pudonnut veteen, heittävät he sille lehtiä tai heinänkorsia, joille se voi pelastua. Kun se on kylmästä kankeana, lämmittävät he sitä käsissään. Kun he löytävät sen suljettuna huoneeseen, avaavat he sille akkunan ja laskevat sen vapauteen. Tuo pieni eläin on pyhä heidän silmissään. Sillä on mahtava

---

* **Leppäkerttu.**

suojelija, tuolla pienellä kovakuoriaisella, jonka siivissä on sirotettuina mustia tai valkeita pilkkuja niinkuin tähtiä taivaalla. Kuka uskaltaisi kiusata »Hyvän Jumalan eläintä!»

Sieluni syvyydessä säilytän noita lapsuuden muistoja, mutta jokainen eläin on tullut minulle Hyvän Jumalan eläimeksi ja herättää minussa uskonnollisia tunteita. Liikuttavin piirre Fransiskus Assisilaisessa, tuossa hurskaassa pyhimyksessä, on mielestäni hänen rakkautensa eläimiin. Hän antaa niille helliä nimityksiä, kutsuu niitä veljikseen ja sisarikseen, ja se on minusta ihailtavaa. Ei se estä häntä rakastamasta ihmisiä ja ymmärtämästä ihmisarvoa.

* * *

Muutamat ihmiset kuluttavat aikaansa ottamalla selville, missä kaikessa he eroavat eläimistä, tekevät luetteloita etevämmyytensä ja ylemmyytensä tuntomerkeistä ja suurentamalla arvonsa kaikkien niiden kustannuksella, joilla ei tunnetun määrittelyn mukaan ole siivetönten kaksijalkaisten erikoisoikeutta. Tuollainen mietiskely on turhanpäiväistä ja lapsellista, se vain näyttää, että kaikesta, mikä matelee, ryömii, juoksee, ui tai lentää luomakunnassa, ihminen yksinään todellakin on »elukka»! Kun kerran on ihminen, voiko tehdä mitään tyhmempää, kuin jonkun eläinraukan nähdessään ruveta tekemään turhamaisia ja sopimattomia vertailuja, ja hevosen, rupisammakon tai keltasirkun kustannuksella lyödä rintaansa ja sanoa fariseuksen tavoin: »Minä kiitän sinua, Jumalani, etten ole kuin yksi noista.» Sehän on luojan töiden halveksimista! Ihminen ylvästelee siitä, että hän on korkeampi kuin muut häntä ympäröivät luontokappaleet, ikäänkuin

se olisi hänen oma ansionsa. Jumala yksin saattaa arvostella niitä, jotka hän on luonut, ja tietää, mikä on niiden alku ja niiden loppu. Mielestäni elämän tarkoitus on juuri se,. että olemme sitä, miksi Jumala meidät on luonut. Mielelläni olisin vaikka muurahainenkin, kunhan vain olisin Jumalan muurahainen.

* * *

Jos eläimiä usein aivan syyttömästi halveksitaankin, saattaa toisinaan niitä katsellessa tuntea oikeutettua suuttumustakin. Mutta vihan ei pitäisi kohdata eläimiä, vaan niiden ymmärtämättömiä ystäviä. Useita ihmisiä kovin suututtaa, kun näkevät eläimiä hemmoteltavan ja liiallisesti rakastettavan. Heistä on inhottavaa nähdä koiria päällysvaatteissa sateensuoja selkään kiinnitettynä, marakatteja, jotka ylpeinä ajelevat hienoissa pehmeissä vaunuissa. Heidän mielestään on väärin, että unhotetaan ihmiset, vieläpä kohdellaan heitä pahastikin ja ajatellaan vain eläimiä ja pidetään niistä huolta. Heidän suuttumuksensa onkin oikeutettua, mutta mitä eläimet sille mahtavat, että niiden ystäviltä puuttuu arvostelukykyä?

Sitä paitsi tulee sellaisissakin tapauksissa koettaa ymmärtää asiaa, ennenkuin heittää ensimmäisen kiven. Kiintymys muutamiin eläimiin on alkanut usein sangen liikuttavalla tavalla. On väärin moittia niitä, joilla ei ole enää ketään rakastettavana, siitä että he antavat kaiken hellyytensä eläimelle, kun elämä ja ihmiset ovat heiltä kaikki kieltäneet. Sisältäpäin katsottuna, selitettynä tuo hellyys on vähemmän naurettavaa kuin arvosteltuna vain ulkoapäin. Se ansaitsee kyllä huomiotamme ja saattaa usein herättää meissä sääliä, vieläpä ihailuakin.

En saata moittia vanhoja yksinäisiä naisia siitä, että he kantavat sylikoiraansa, jottei se kastelisi käpäliään, tai lämmittävät sitä povellaan, jottei se kylmettyisi ja saisi nuhaa. Kuka voi mitata kaiken hukkaan kulutetun hellyyden, pidätetyn rakkauden, tyydytyksettä jääneen kaipuun tässä matoisessa maailmassa? Kuka voi ihmetellä sitä, että selvän leivän puutteessa syödään pettua, että kuljetaan kainalosauvoilla, kun ei ole jalkoja, että tehdään tulta takkaan silloin, kun aurinko ei paista? Hyvin vähän tuntee ihmissydäntä, sen kipeätä rakkauden, hellyyden ja seuran tarvetta se, joka ei ymmärrä, mikä sija eläimellä saattaa olla ihmisen elämässä.

Tunsin vanhan hienon naisen, joka oli kadottanut kaikki omaisensa. Hän oli aivan yksin maailmassa, eikä hänellä ollut muuta seuraa kuin pieni musta koiransa, joka oli häneen kovin kiintynyt. Yöt se makasi hänen ovensa edustalla ja päivällä se seurasi häntä kaikkialle. Kun hän oli sairas, ei se liikahtanutkaan hänen sairasvuoteensa vierestä. Eräänä päivänä tuo pieni eläinrukka sai keskelle rintaansa kavion iskun ja kuoli paikalla. Saatuani kuulla tapauksesta riensin heti lohduttamaan tuota naisparkaa, sillä käsitin, kuinka kova isku se hänelle oli. Samalla kerroin hänelle vanhasta kahdeksankymmenen vuotiaasta ukosta, joka eli yksinään ja sairaana kuudennessa kerroksessa ja kieltäytyi menemästä sairaalaan, kun ei saanut ottaa mukaansa valkoista sylikoiraansa — viimeistä ystäväänsä tässä maailmassa — eikä tietänyt, minne sen olisi pannut. Ei kukaan ollut koskaan ymmärtänyt tuon vanhuksen itsepäisyyttä ja kaikki pitivät häntä hulluna. Vanha rouva ymmärsi hänet ja antoi hänelle pienen rahasumman, niin että koira voitiin saada hoitoon hyvien ihmisten luo. Vanhus rauhoittui ja suostui lähtemään sairaalaan,

jossa hän silloin tällöin sai nähdä uskollista kumppaniaan. Kuinka voisi sellaisessa nähdä mitään naurettavaa?

* * *

Minulla on ystävänä pieni koira, nimeltä Tom. Se on nuoren isäntänsä seurassa kulkenut kaikki Europan suurimmat kaupungit ja ollut hänelle kaukana olevien omaisten sijassa hänen pitkillä opintomatkoillaan. He olivat aina yhdessä. Joka kutsui luokseen isännän, kutsui koirankin...

Noista eroamattomista ystävistä on nyt vain Tom enää jäljellä. Nuoruutensa kukoistuksessa sen nuori isäntä temmattiin pois viime syksyn kukkien keralla. Tyhjä on nyt hänen paikkansa kotilieden ääressä. Mutta Tomista on tullut kallis pyhäinjäännös. Se muistuttaa rakasta poismennyttä, edustaa häntä joka hetki. Ja kun se makaa surevien vanhempien jalkojen juuressa, tekee hyvää heidän särjetyille sydämilleen, että heillä on lähellään joku, jota heidän poikansa ennenmuinoin rakasti, ja joka suree isäntäänsä niin syvästi, että se pitkiin aikoihin ei ottanut ollenkaan ravintoakaan. Joka kerta, kun Tom otetaan mukaan asemalle, luulee se, että mennään vastaanottamaan häntä, joka on poissa ja jota se yhä odottaa tulevaksi. Kun se huomaa erehdyksensä, ilmaisevat sen silmät niin syvää surua, että sitä oikein tulee sääli.

Ja sellaisia eläimiä ei muka kannattaisi rakastaa!

* * *

Joka päivä kohtaan eräällä Pariisin sillalla keskiikäisen, melkein kääpiömäisen pienen naisen koiran seu-

rassa. Heti huomaa, että nainen seuraa koiraa, eikä koira naista. Sillä on siis seuranainen, tuolla koiralla!

Se on suuri harmaa villakoira, vanha ja kankeajalkainen. Kun se kävelee, kävelee nainen. ja kun se pysähtyy, pysähtyy nainenkin. Koira se määrää suunnan ja siirtyy valosta varjoon mielensä mukaan. Toisinaan se näyttää tahtovan laskeutua pitkäkseen. Silloin levitetään sille pieni matto maahan. Kun se nousee, ottaa nainen taas maton ja kantaa sitä sen takana... On melkein loukkaavaa nähdä ihmisen sillä tavoin palvelevan eläintä. Mutta tuo seuranainen ei näyttänyt suinkaan niin ajattelevan. Ei mikään ilme hänen kasvoissaan osoittanut, että hän olisi pitänyt sitä arvoaan loukkaavana. Hän näytti päinvastoin aivan tyytyväiseltä kohtaloonsa ja piti koirasta mitä hellintä huolta. Ja sen mielestä, joka tuntee koiran historian, ei siinä ole mitään merkillistä. Se on erään meriupseerin koira. Sen isäntä kuoli siirtomaissa. Ennen sinne lähtöään oli hän uskonut koiran omaistensa hoitoon. Ja se rakkaus ja kunnioitus, jota omistetaan vainajien muistolle, oli nyt osaksi siirtynyt koiraan. Jo vuosikausia se on edustanut isäntäänsä. Eikä tuo naisparka, joka sitä hoitaa, ikinä myöntäisi, että se on samanlainen koira kuin muut. Ja itse asiassa hän onkin tuhat kertaa oikeassa.. Mutta hölmö, joka kulkee ohi, ei tunne tuota tarinaa ja häntä suututtaa, että koiraa kohdellaan ikäänkuin se olisi ihminen.

* * *

Ihmisen ja eläimen välillä on enemmän vuorovaikutusta, kuin saattaa aavistaakaan. Eläin saattaa usein lohduttaa ihmistä. Olen nähnyt onnettomien, melkein epätoivoon joutuneiden ihmisten, jotka lähimmäistensä

kautta ovat saaneet äärettömästi kärsiä, yhtäkkiä vilkastuvan ja vuodattavan liikutuksen kyyneliä hevosensa tai koiransa heitä hyväillessä. Ne heillä vielä oli jäljellä, ne uskoivat vielä heihin ja ne pysyisivät aina samoina.

Vasta kun on saanut kärsiä loukkauksia ja panettelua, kun on kokenut ystävien epäluottamusta, kun on joutunut epäluulojen ja väärinymmärrysten alaiseksi ja jäänyt aivan yksin, vasta silloin saattaa täysin käsittää, kuinka suureksi lohdutukseksi on uskollinen eläin, jolle saattaa sanoa: »Sinä kumminkin minuun luotat!»

Eräänä päivänä suuri Luther oli aivan masentunut ankaroista sisällisistä taisteluistaan, ja hänen mielensä oli täynnä pahoja aavistuksia. Hän vaipui maahan metsäpolun syrjään ja vietti yhden noista synkistä hetkistään, jolloin hän ennen muinoin oli kadehtinut kuolleita, sanoen: »Onnelliset ovat he, sillä he ovat päässeet lepoon.» Samassa pieni punarinta-satakieli lennähti metsästä ja istahti laulaen läheiseen pensaaseen. Uskonpuhdistajan silmät sattuivat siihen ja hän katseli sitä kauan aikaa. Kuin auringon säde tunkeutui tuon metsän asukkaan suloinen huolettomuus hänen sieluunsa. Hän sanoi itsekseen: »Tuo eläinrukka ei tiedä mitään Jumalasta eikä Vapahtajasta; sen elämä on tuhansien vaarojen alainen, lukemattomat viholliset väijyvät sitä yötä ja päivää; se ei tiedä mistä se huomenna saa ravintoa eikä mistä ensi talvena elää. Miksi se sitten on niin levollinen ja luottavainen? Luontonsa vaistolla se turvautuu korkeampaan olentoon, vaikka se ei sitä tunne. Se laulaa, kuten kukkii kielo, kuten lirisee puronen . . Ja minä, joka palvelen taivaallista isää, minä tuskittelen tässä ja luulen että kaikki on hukassa! . . .»

Tämän sanottuaan Luther nousi rauhoittuneena ja lähti uskoen tiensä Jumalan haltuun. Hän oli saanut ko

kea, että me usein tarvitsemme niitä, jotka ovat vähäisempiä kuin me.

* * *

Niiden eläinten kuolema, joiden kanssa olemme kasvaneet ja joita olemme rakastaneet, on elämämme ensimmäisiä suruja. Eläinten elonaika on lyhyt. Mutta oletteko nähneet niiden kuolevan? Silloin varmaan ajattelette kuten minä, että on väärin sanoa: kuolla kuin eläin, samoin kuin on väärin sanoa: elää kuin eläin. Nuo sananparret tarkoittavat alhaista ja rumaa elämää ja kauhistuttavaa ja inhoittavaa kuolemaa. Eläin ei ole törkeä, se ei ole kohtuuton eikä rietas, jollei ihminen tee sitä siksi. Ja se kuolee hiljaa ja yksinkertaisesti, usein rohkeastikin. Se ei pidä paljon melua kuolemastaan. Jospa kaikkein ihmisten kuolema olisi yhtä kaunis, levollinen ja tuskaton!

Pieninkin luotu olento, joka kuolee, kuihtuva kukkanen, katolta pudonnut lintu, samoin kuin suuri henki, joka sammuu, saattaa minut ajattelemaan elämän suurta salaisuutta, sitä ikuista päämaalia, jota kohden kaikki kulkee. En voi nähdä minkään menevän pois tuntematta kaipuuta, mutta en myöskään voi olla ajattelematta: Pieni tai suuri, hämärä vaisto tai valistunut henki, kaikki on alkuperäisin samasta lähteestä, osa samasta äärettömästä luomistyöstä. Voiko se, jonka elämä on synnyttänyt, lakata olemasta? Eikö siinä kaipauksessa, jota tunnemme, kun näemme elämän sammuvan, ole aavistus ikuisesta elämästä? Voiko se, mitä Jumala on luonut, hävitä?

XI LUKU.

Kodin järjestys.

Rakastatko järjestystä? Minä puolestani en sitä ainoastaan rakasta, vaan tunnen sitä kohtaan melkeinpä taikauskoista kunnioitustakin. Mutta vaikka rakastankin järjestystä, niin sitä ajatellessani kuitenkin tunnen itseni nöyryytetyksi. Rikon usein sitä vastaan, ja puhuessani tässä järjestyksestä tunnen mielipahan ja hämmingin sekaista hartautta. Yksi ajatus minua kuitenkin rohkaisee: se että useat lukijani ovat samanlaisia kuin minä. Sitä mitä pidämme kauneimpana, emme itse aina uutterimmin käytännössä toteuta.

Järjestys on minusta kuin hengen voitto raa'an aineen, elementtien, sekasortoisten ja levottomien voimien yli. Järjestys on valo, tyyneys, kohtuus, työn tuki, elämän vakuus. Mitä olisi yhteiskunta ilman sitä? Laiton ja tarkoitusperätön lauma, jonka tulisi käydä oppia muurahaisten ja mehiläisten luona.

Mutta tarkoitukseni on puhua kodin järjestyksestä. Siellä järjestys merkitsee ensiksikin, että kukin esine asetetaan paikalleen.

Astun huoneeseen, jossa vallitsee epäjärjestys. Luulisi

olevansa jossain romukaupassa tai lastivaunussa. Huonekalut näyttävät juuri kuin pelästyneiltä siitä, että ovat toistensa läheisyydessä. Kirjoja huiskin haiskin, hukkuneita avaimia, kuihtuneita kukkia, jonkun kaukaisen juhlan jätteitä. Tuolille unhotettu viulu näkee synkkää unta. Missä on soittaja? Tomua tuuman paksulta kaikkialla. Näyttää siltä kuin huoneen asukkaat olisivat lähteneet jotain onnettomuutta pakoon jo kauan sitten.

Avatkaa laatikko tai kaappi, katsokaa työkoria tai lasten kirjahyllyä: kaikkialla mitä suurin sekamelska.

Mitä vaikuttaa perhe-elämään tuollainen epäjärjestys, jota saattaa tavata suuremmassa tai vähemmässä määrin?

Ensiksikin se vaikuttaa alituista pahaa tuulta. Epäjärjestys synnyttää tyytymättömyyttä ja alakuloisuutta. Aamusta asti se vaivaa katsetta ja saattaa meidät pahalle tuulelle. Sitäpaitsi se on meille alituisena moitteen aiheena. Eikä se ainoastaan tee mieltämme raskaaksi, vaan se tuottaa meille myös ajan hukkaa. Kun ei mikään ole paikallaan, täytyy pienimmänkin esineen tähden panna toimeen etsiskelyjä. Haetaan ja kaivetaan lippaat, kirjahyllyt, laatikot, kuten tehtäisiin tulipalon vahingoittamassa arkistossa. Maailma on täynnä noita etsijöitä, joilta aina on hukassa jotakin. He eivät löydä kirjeitään, eivät työkalujaan, eivätkä vaatteitaan. Kun he pukeutuvat, panevat he koko talon ylösalaisin. »Missä ovat käsineeni?» »Etkö ole nähnyt kaulanauhaani?» »Minne minun vaaleanviheriäinen silkkinauhani on joutunut?» »Kuka on vienyt kengänkoukkuni?» Huomaa, että epäjärjestyksen ihmiset pian alkavat epäillä muita: »minulta viedään kaikki kirjani, hukataan avaimeni!»

He eivät milloinkaan laske rahojaan. Heidän kukkarossaan oli eilen illalla ihan varmasti viidenmarkan seteli,

Minne se on joutunut? Jos he olisivat järjestystä harrastavia, niin he tietäisivät, että he käyttivät sen ja mihin. Mutta sen sijaan he nyt epäilevät kumppaneitaan tai palvelijoitaan. Samat henkilöt maksavat kahteen kertaan epärehelliselle tai huolimattomalle tavaranhankkijalle, mutta seuraavana päivänä he sanovat ompelijaraukalle, joka tuo heille maksamattoman laskun: »Olette varmaankin erehtynyt, tämän laskun olen jo maksanut.» Sitten he alkavat selailla paperipakkojaan, jotka ovat sekaisin kuin »silsalatti», vetävät päivän valoon vanhoja kellastuneita lehtiä ja löytävät ohimennen useita tärkeitä papereita, jotka ovat olleet vuosikausia kateissa. Hämillään oleva ompelijatar odottaa yhä. Viimein he maksavat hänelle, ja hän menee tiehensä pahoillaan ja epäiltynä.

Epäjärjestyksen ihmiset ovat aina kiireissään ja myöhästyvät aina; niin kauan kuin he luulevat, että heillä on aikaa, ei mikään saata heidän levollisuuttaan häiritä. Mutta viime hetkellä he joutuvat kuin kuumeeseen ja panevat kaikki ylösalaisin. Sellaiset ihmiset ovat oikea maanvaiva kaikkialla, missä liikkuvat, matkoilla, kokouksissa, seuraelämässä.

Muutamissa tapauksissa epäjärjestyksestä koituu vaaraakin, joko se sitten uhkaa niiden henkilöiden elämää ja turvallisuutta, jotka ovat meidän huostaamme uskotut, taikka emme ratkaisevalla hetkellä saa käsiimme kapineita, joita tarvitsemme. Syystä, että olemme hukanneet avaimen, lääkepullon tai jonkun tärkeän esineen, täytyy meidän ehkä voimattomina jäädä odottamaan onnettomuutta. Ovi ei aukene, kello ei soi, ase ei laukea. Huudetaan: voi kovaa onnea! Pitäisi huutaa: voi epäjärjestystä!

Järjestys suojelee kaikkia. Sen kautta osoitamme kunnioitustamme muiden oikeuksille. Sen kautta saadaan

selville vääryys, keksitään totuus, voitetaan aikaa, säästetään rahaa, vältetään riidat, torjutaan vaarat.

* * *

Epäjärjestyksen ihmiset eivät tunnusta vikojaan. Tokkopa he enää voisivatkaan olla sellaisia, jos huomaisivat, kuinka hermostuttavia, hulluja ja naurettavia he ovat? Mutta he pitävät parempana pilkata niitä, jotka harrastavat järjestystä, ja nimittävät heitä kiihkoilijoiksi. Tietysti saattaa mennä liiallisuuksiin kaikessa, järjestyksessäkin. Muutamissa kodeissa järjestys muuttuu hirmuvallaksi, hulluudeksi. Niin esimerkiksi siellä, missä kaikki kapineet pidetään lukkojen takana ja avainkimppu suljetaan vielä erityiseen laatikkoon, jonka avain taas huolellisesti kätketään. Pienimmänkin kapineen esille ottaminen tuottaa silloin vaivaa, ikäänkuin olisi kysymyksessä joku valtion asia.

Muutamat taas harrastavat kiihkoisesti puhtautta, joka on yksi järjestyksen muodoista. Vaikkei rakastaisikaan sitä, mitä he nimittävät »likaisuudeksi», on kuitenkin tuskallista nähdä itseään joka hetki vainottavan tomuhiukan tähden, joka ehkä on tarttunut takkiin, tai muutaman hietajyvän vuoksi, joka on jäänyt kenkään. Tunsin erään perheen maalla, perin puhtaan, jossa heti eteisessä käytiin käsiksi vieraaseen, häntä harjattiin ja puhdistettiin ja hänen jalkaansa vedettiin mitä huolellisimmin tomutetut huopakengät. Vasta sitten hän sai astua vierashuoneeseen. Jokaisen tuolin edessä oli pieni matto, ja jollei hän näyttänyt aikovan siitä välittää, asetetiin se hänen jalkojensa alle. Ruoka, jota tarjottiin, oli erinomaisen hyvää.

Mutta onneton se vieras, joka sattui kaatamaan viiniä pöytäliinalle! Hän oli iäksi menettänyt emännän suosion.

Toisissa kodeissa taas on minua hämmästyttänyt se, että huonekaluja kunnioitetaan ikäänkuin ne olisivat jonkinlaisia pyhiä taikakaluja. Ei saa koskea mihinkään, ei saa käyttää mitään. Olisiko tuoli muka tehty istuttavaksi, matto tallattavaksi, vuode maattavaksi, ruoka-astiat, jotta niistä syötäisiin, mikä tyhmä ja raaka ajatus! Ihminen on olemassa huonekaluja varten, eivätkä huonekalut ihmistä varten. Jos kaappi on tielläsi, pimittää huoneen ja estää sinua työskentelemästä, saat siirtyä; mutta kaappia ei siirretä. Se on todellakin järjetöntä ja kiusallista.

Mutta en siltä liity teihin, te epäjärjestyksen ihmiset! On helppo pilkata turhantarkkoja, hassuuteen asti täsmällisiä ihmisiä. Mutta parempi olisi seurata heidän hyviä puoliaan.

Vain ne, jotka harrastavat elämässään järjestystä, eivät hukkaa elämäänsä. Kaikessa tarvitaan järjestystä, asioissa, tieteessä. Ilman järjestettyä suunnitelmaa suurimmatkin tiedot, laajimmatkin tutkimukset jäävät hajanaisiksi ja hyödyttömiksi.

Kaikkialla, missä kohtaan järjestystä, tervehdin sitä ilolla. Se miellyttää minua rikkaan kodissa, jossa monet kädet ovat avullisina sen ylläpitämisessä, ja vielä enemmän sitä ihailen köyhän majassa. Työmiehen vaimo, joka pitää kotinsa ja lapsensa siistinä ja puhtaina ja hoitaa hyvin talouttaan, ansaitsee mielestäni mitä suurinta kunnioitusta, kun ajattelen kuinka paljon tarmoa, kestävyyttä ja valppautta häneltä vaaditaan. Sellaisia hyveitä on virkistävä nähdä. Ja mies, joka rakastaa järjestystä ja hoitaa hyvin tehtäviään, levittää viihtymystä ympärilleen, hänen

seuransa minua vahvistaa ja virvoittaa. Hänet jättäessäni tunnen kuin olisin hengittänyt puhdasta ja elähyttävää ilmaa.

Järjestys on kasvattava voima. Jollemme sitä harrasta itsemme tähden, niin harrastakaamme sitä edes rakkaudesta lapsiimme. Kodissa, jossa ei ole järjestystä eikä säännöllisyyttä, jossa ei määrätunteina tehdä työtä, levätä, syödä, vallitsee vain sekasorto ja vallattomuus. Kaikki kasvatus on siellä mahdotonta. Lapsen tarvitsee kehittyä vissien tottumusten piirissä, joista jokainen ottaa vaarin. Siten hän oppii astumaan rivissä, puolustamaan muiden oikeuksia, tekemään myönnytyksiä yleiseksi hyväksi, hillitsemään liikkeitänsä. Hyvin johdetussa kodissa, jossa kaikki kunnioittavat yhteistä lakia, alistuvat määrätunteihin, asettavat aina paikoilleen esineet, joita ovat käyttäneet, kuulee vähän sanoja, huutoja ja selityksiä. Mutta siellä saadaan paljon aikaan. Kukin hoitaa tehtäviänsä, ja se mitä toinen tekee liittyy toisen työhön.

Ne voimakkaat henget, jotka nousevat kapinaan kodin järjestystä vastaan, ovat itse asiassa vain ahdasmielisiä pikkusieluja. Riippumattomuuden varjon alla he saavat aikaan mitä sietämättömintä orjuutta. Jotteivät itse vaivaantuisi, vaivaavat he kaikkia muita. Jottei heidän tarvitsisi kiirehtiä, antavat he odottaa itseään. Onhan se mitä julkeinta hävyttömyyttä. Ja lopuksi tuo paha muuttuu paheeksi, joka tekee vaikeaksi kaiken yhdyselämän luku-, työ-, vieläpä huvittelutoverienkin kanssa.

Järjestys on välttämätöntä kaikessa. Tehköön koti itsensä sen ensimmäiseksi opettajaksi. Kaiken vaivan korvaa sen kautta saavutettu rauha ja tyytyväisyys. Ja perheen jäsenille siitä on suurta hyötyä tulevaisuudessa.

XII. LUKU.

Ahkerat kädet, keijukaissormet.

»Lapset, korjatkaa ruoka pöydältä, tänä iltana valvotaan meillä. Kehrääjätytöt ovat täällä tuossa tuokiossa.» Kuinka monena talvi-iltana kuulinkaan siten huudettavan kotona Elsassissa! Ja heti juoksin piiloon suuren halkolaatikon taa jykevän uunin nurkkaan. Sieltä saatoin ilman että minut nähtiin nähdä kaikki, mitä tapahtui tuvassa, ja sinne kuului jok'ainoa sana, joka sanottiin. Ja ennenkaikkea toivoin, että minut unhotettaisiin ja pääsisin kuulemasta tuota hirveätä käskyä: »Charles, on aika, että menet nukkumaan!»

Suuri tupa oli tuuletettu ja näytti vain odottavan vieraita... Pian alkoikin kuulua ulkoa pienten puukenkien kopinaa, kun niistä pudistettiin lunta kiviportaita vastaan. Iloista naurua kuului eteisestä, jonne sammutetut lyhdyt asetettiin pitkin seiniä. Ja sitten astui sisään joukko talonpoikaistyttöjä, toinen toistaan tanakampia ja raittiimpia. Jokainen kantoi varovasti rukkiansa, joka usein oli oikea taideteos, sulhasmiehen antama. Suurten hamppukuontaloiden ympärillä kierteli kauniita nauhoja. Nuo nauhat olivat edellisenä keväänä liehuneet jonkun nuoren asevelvollisen lakissa, kun hän lähti kylästä. Missäpä

muualla kuin noiden upeiden kuontaloiden ympärillä ne olisivat paremmin saattaneet todistaa muistojen kestävyydestä ja uskollisuudesta?

Kehrääjät istuutuivat neliskulmaisen pöydän ympärille ja alkoivat heti työnsä, kilpaillen siitä kuka osaisi kehrätä hienointa, lujinta ja tasaisinta lankaa.

Vähän ajan perästä alkoi uudestaan kuulua puukenkien kopinaa. Mutta se kuului kovemmalta ja raskaammalta. Kylän nuoret miehet ne nyt saapuivat. Yksi heistä kolkuttaa ovelle, raottaa ja kysyy, saavatko tulla sisään.

»Onko teillä rukit mukana? Jollei, saatte jäädä ulos, tänne ei huolita laiskureita», vastattiin hänelle.

Mutta hetken perästä talon emäntä tulee välittämään:

»No, no lapset, älkää nyt enää kiusatko niitä poikaparkoja. Tulkoot jo sisään. Kunhan vain käyttäytyvät hyvin, ovat he kaikki tervetulleita.»

Ja silloin astui sisään toinen toisensa jälkeen puoli tusinaa reippaita maalaispoikia, jotka vaatimattomasti asettuivat istumaan pimeimpiin nurkkiin.

Rukit pyörivät, pyörivät ja hyrisevät hauskasti. Tyyni puhelu säestää niitä. Usein kerrotaan joku tarinakin, joka aina on liian lyhyt. Ei mikään yksinkertaisen ja uutteran maalaiselämän kuva saata mielestäni olla viehättävämpi kuin tämä. »Mutta missä ovat viime talven lumet?»

Nykyaikana ei enää taloudellisesti kannata kuluttaa pitkiä talvipuhteita hamppukuontaloiden ääressä. Rukit ovat joutuneet saman kohtalon alaisiksi kuin isoisiemme kiiltonappiset takit. Ne tomuttuvat nyt yhdessä ullakolla. Ja nuoret miehet kulkevat kapakoissa. Kun kaivaten muistelen noita vanhoja tapahtumia, joita silmäni eivät enää koskaan näe, käsitän täydellisemmin vanhojen tapojen

merkityksen. Se lanka, jota teidän ahkerat kätenne kehräsivät, te kotiseutuni immet, oli muutakin kuin pelkkä aine, josta valmistitte kapionne, kaapin täydet kaunista palttinaa ja hohtavia pöytäliinoja. Siihen lankaan oli kiinnitettynä rakkaus, kotionni ja nuoruuden ilo.

* * *

Ei saa halveksia taloudellisia lakeja eikä olla vain laudator temporis acti, menneen ajan ylistäjä, kun yhteiskunnalliset muutokset ovat kysymyksessä. Mutta sentään on sallittua huomauttaa, mitä kaikkea muutamien tapojen kautta olemme kadottaneet, varsinkin henkiseen hyvään nähden.

Kankaat, jotka lähtevät nykyaikaisista tehtaistamme, ovat hienompia kuin ne, joita perheenäitimme muinoin kutoivat. Mutta vaikka ihailenkin niiden teknillistä täydellisyyttä, eivät ne kuitenkaan tee minuun samaa vaikutusta. Ne ovat hinnaltaan halvempia, mutta niiltä puuttuu kuitenkin paljon sellaista, jota ei voida numeroissa arvostella. Runollisuutta, hyvyyttä, muistoja, rakkautta oli vanhoissa pöytäliinoissa, vanhoissa pyyhkimissä ja vanhoissa nenäliinoissa. Sellaiset esineet ovat minulle suuren arvoisia, ja ihmiskunta tarvitsee niitä, sillä ne ovat niitä sisällisiä aarteita, joista ihmissydän elää.

Oletko koskaan kaukana kodistasi vieraassa maassa ottanut esille matkalaukustasi pieniä vaatekappaleita, äitisi tai siskosi valmistamia, ja tuntenut sitä puhdasta onnea, jota tuottaa niiden katseleminen ja käyttäminen? Silloin sinä ymmärrät minua. Ja sinä ymmärrät minut vielä paremmin, sinä, joka kannat ja kunnioitat kuin siu-

nausta tuottavaa taikakalua jotakin vanhaa kapinetta, joka on tullut pyhäksi sinun silmissäsi, sen jälkeen kuin kädet, jotka sen valmistivat, iäksi ovat laskeutuneet lepoon. »Tämä esine on minulle kallisarvoinen», sanot sinä, »sen on antanut minulle armas äitini, siitä en erkane koskaan.» Ja sinä olet oikeassa, vaikka sinulle sen sijaan tarjottaisiin joku muodikas ihmekalu, joka aivan sädehtii uutuuttaan!

Ulkonaisen elämän ehdot muuttuvat. Ihmissydän pysyy samana. Pitäkäämme huolta siitä, ettei se kadota liikaa muutoksissa. Luulen, että se kyllä on mahdollista. Naisen tulee vain pysyä naisena. Kun hänellä ei enää ole rukkia, keksii hän muuta. Tavalla tai toisella on hän osaava uudelleen solmia rakkauden ja onnen langat. Sillä hänen sormensa ovat keijukaissormet.

* * *

On taide, joka ei ole maalausta, ei soitantoa, ei kuvan veistoa, vaan joka on niitä korkeampi. Se on taito henke võittää aineellista. Naisella on tämä taito vaistona, mutta hänen tulee sitä kehittää. Sen pahimpia vihollisia on konetyö, joka tuottaa tusinoittain esineitä, joilla ei ole vähintäkään persoonallisuuden leimaa. Sen tuotteet ovat tunkeutuneet pukuihin, koteihin, kaikkialle, missä ennen naisen kätevyys kukoisti yhä uusissa ja loppumattomissa vaihtelevissa muodoissa. Julistakaamme sille sota! Vihatkaamme sitä niinkuin elävä vihaa automaattia, soittotaiteilija posetiivin soittoa, ennustaja papukaijaa, joka jäljittelee hänen lauseitansa. Kuka pelastaa meidät sen tylsistyttävästä ylivallasta!

Se tunkeutuu joka alalle. Melkeinpä enin inhoan sitä keittotaidon alalla. Yhtä vastenmielistä kuin minusta olisi kuulla puhekoneen esittävän Homeeron runoja, vuorisaarnaa, tai sanovan »minä rakastan sinua», yhtä vastenmielistä minusta on nähdä keittotaidon taantuvan, valmiina ostettujen ruokien tulevan kotona valmistettujen sijalle. Se tietää perheen ja yhteiskunnan rappeutumista.

Ehkäpä luulette minua herkkusuuksi, joka pidän tärkeänä sellaista, mikä ei ole tärkeätä. Mutta kuunnelkaahan minua ja ymmärtäkää mitä tarkoitan. Puhun paljon enemmän sydämen ja järjen kannalta kuin vatsan. Perheen ruokapöytä ei ole mikään yleinen ruokala, jonne tulemme pistämään kiireisesti ruokaa suuhumme, niinkuin puita ajetaan uuniin. Ruokapöytä on vertauskuva. Kun Vapahtajamme tahtoi kaikiksi ajoiksi valita vaikuttavan kuvan veljeydestä ja keskinäisestä hyväntahtoisuudesta, asetti hän ehtoollisen. Ateria, tapa, miten sen valmistamme, miten sitä nautimme, kuvastaa elämäämme ja sivistyskantaamme. Ateria kokonaisuudessaan on siveellisesti ja henkisesti suurenarvoinen. Pieninkin yksityisseikka merkitsee jotakin. Keskustelu ja pöydässä vallitseva siisteys, huolellisuus ja sydämellisyys ovat erittäin tärkeitä. Eikö ole yhdentekevää, mitä syömme ja miten ruoka tarjotaan? Ajattele esim., että olet ollut sairas ja lääkäri antaa sinulle luvan syödä vaikkapa vain keitetyn munan. Onko sinusta yhdentekevää, miten se sinulle tarjotaan? Eikö käsi, joka sen sinulle ojentaa, merkitse mitään? Eikö se maistu paremmalta, jos se tarjotaan sinulle hymysuin, ystävällisin sanoin ja katsein, jos sanotaan: »kas tässä, syö tämä, se on hyvää, minä olen itse sen keittänyt, se tekee sinulle hyvää», etkö silloin tunne tyytyväisyyttä?

— Minä ainakin olen sellainen, terveenäkin, ja luulen että monet ovat minun kaltaisiani.

Surulla olen nähnyt, kuinka on asian laita työväen perheissä, joissa vaimo pelkästä laiskuudesta on keittämättä ruokaa perheellensä. En puhu niistä surkeista tapauksista, joissa surullinen välttämättömyys hänet siihen pakottaa. Ei hätä lakia lue. Mutta näen edessäni perheenemännän, joka päivällisajan tullessa pyörähtää ruokakauppaan ostamaan jotakin valmista ruokaa; tämä syödään seisoalta, ettei tarvittaisi kattaa pöytää. Sehän on niin mukavata, ei tarvitse juosta torille, ei sytyttää tulta takkaan, eikä pestä astioita.

Mutta voi mikä inhoittava tapa! Yksistään terveydenhoidon kannaltakin se on hylättävä. Tiesi minkälaisista aineksista sellainen ostoruoka on valmistettu ja mitä sairauden siemeniä se ajan pitkään tuo elimistöön. Tuhannet perheet turmelevat sillä terveytensä, mutta perheelämän kannalta ja siveellisessä suhteessa on haitta vieläkin suurempi.

Kun isä ja nuorukainen, palatessaan työpaikalta, ja lapset, koulusta tullessaan, siististi katetulla pöydällä näkevät höyryävän keitoksen, ei se tunnu heistä ainoastaan miellyttävältä, vaan he tuntevat lisäksi, että rakkauden henki valvoo köyhässä majassa, että heitä on ajateltu heidän poissaollessaankin, että heitä rakastetaan. Eikä kenkään voine kieltää, että hiukkanen hellyyttä on ihmiselle yhtä tarpeellinen kuin jokapäiväinen leipä. Kansan naisella on raskain taakka talouden hoitamisessa, mutta hänen palkintonansa on saada pitää miehensä ja poikansa kotilieden ääressä. Ja kyllä kannattaa sentähden sytyttää tuli takkaan.

*   *

Puhumattakaan asian taloudellisesta puolesta, vaikka se on kylläkin tärkeä, on olemassa monta muuta syytä, miksi jokaisen naisen, säätyerotuksesta huolimatta, tulee osata työskennellä keittiössään. Se on yksi hänen kuningaskuntansa alueita. Älä sano: »minä hankin kyökkipiian tai taloudenhoitajan.» — Kuinka voisit heitä käskeä, ellet itse osaa heidän ammattiaan? Etkö pelkää heidän arvos .eluansa? Jos heillä olisi syytä sanoa: »rouva ei tiedä mitään talon komennosta», olisithan silloin jossakin suhteessa heitä alempana.

Älköön siis nainen vetäytykö pois käytännöllisestä elämästä! Älköön tyytykö pintapuolisiin tietoihin ja ennen kaikkea, älköön pitäkö tämänlaista työtä alempiarvoisena. Se osoittaisi sekä järjestämis- että arvostelukyvyn puutetta.

Mitä arvelette morsiamista, jotka kirjoittavat kireensä kirjekaavojen mukaan jostakin »Neuvonantajasta»? — Minä asetan heidät sellaisten perheenemäntien rinnalle, jotka ovat kokonaan palvelijainsa, makkarakauppiaiden, sokurileipurien ynnä muiden ohjattavissa, jotka eivät omin päin kykene valmistamaan ainoatakaan ruokalajia tai vähintäkään ruokalistaa. Eläkööt ne ruokalajit, jotka itse keksitte ja valmistatte! Eläköön se keittotaito, johon panette sydäntäkin ja joka ravitsee sielua samalla kuin se vahvistaa ruumista! Ja ennen kaikkea, eläkööt ne naiset, jotka osaavat panna kätensä taikinaankin, siltä olematta vähemmän viehättäviä ja siistejä!

Ja joskin, neitiseni, ruuanlaitto ei teitä huvittaisi, kulkaa ystävän neuvoa. Jollette ruuanlaitosta pidä, niin koettakaa sitä enemmän oppia sitä. Muuten teitä kuljetetaan talutusnuorassa, jos saatte oman kodin, ja mitä nöyryyttävimmässä talutusnuorassa. Olette kokonaan

palvelijoittenne armoilla, ja jos kerran tulisitte olemaan ilman palvelijaa — sellaistakin tapahtuu —, niin saa perheenne nähdä nälkää. Jota paremmin tunnemme tehtävämme, sitä vähemmän meille tuottavat häiriötä kaikenmoiset pikku onnettomuudet ja harmit, joita äkkiarvaamatta saattaa meille tapahtua. Asiaan perehtymättömälle taas on pieninkin tehtävä kuin ylipääsemätön muuri. Jos tahdotte, että kodissanne henkinen vallitsee aineellista, niin aineellisen täytyy olla kuin vaha käsissänne. Mutta ellette tahdo läpikäydä oppiaikaa, saatte opiskella koko elämänne. Perheenne haitaksi te pysytte emäntänä, joka ei osaa järjestää talouttansa ja kotiansa, ja siinä on sentähden aina ikävä olla. Ja ehkäpä joskus tekeydytte sairaaksikin, jos odottamatta saatte vieraita luoksenne.

Osata käyttää sormiaan, osata laittaa ruokaa, osata käyttää neulaa, ei ole ainoastaan aineellinen, vaan myös henkinen pääoma. Käsien toiminta on sydämen paras vartija. Minä enemmän säälin kuin moitin toimettomia naisia. Heidän rangaistuksensa on ikävystyminen, pintapuolisuus, huonon kirjallisuuden lukeminen ja tyhjä lörpöttelemmen. Heitä ei mikään huvita, vaikka he aina ovat huvin ja uutuuksien haussa.

* * *

Mutta kaikki nämä aineelliset huolet vaikuttavat ehkä ehkäisevästi henkiseen elämään! Niin monet käytännölliset tiedot ja taidot ovat varmaankin omiansa painamaan alas henkeä, tekemään näköpiiriä ahtaaksi?

Ei siitä pelkoa. Jollei nainen ole lääkärinä, tai opettajana, tai jossain muussa virassa, joka vie koko hänen

aikansa, niin voi hän empimättä toimia kodin piirissä, ilman että hänen henkinen kehityksensä siitä kärsii. Ja vaikka olisin opettajanakin, niin kernaasti jättäisin joskus matematiikat ja historiat ja viljelisin puutarhaani; tai lääkärinä pitäisin kunniana voida määrätä potilailleni itse keksimiäni ruokalajeja.

Olen siis sitä mieltä, että kaikki seikat puolustavat tämäntapaista käytännöllistä kasvatusta, ja tahdon vielä lisätä, että jokaisen naisen tulee hieman osata hoitaa sairaitakin ja tulee hänen jo nuorena tyttönä sitä oppia. Hänen tulee tietää, miten hoitaa haavoja ja menetellä onnettomuuden ja sairauden kohtauksissa, hänen tulee omata päättäväisyyttä ja mielenmalttia, johon vain tottumus opettaa. Nämä ominaisuudet ovat kultaakin kalliimpia, ja aika kyllä tulee, jolloin niitä tarvitaan.

Kaikissa meissä on jossakin määrin ihailukykyä, ja jotkut suuntaavat ihailunsa aivan kehnoihin ja arvottomiin esineihin. Minä puolestani olen aina suuresti ihaillut ahkeruutta ja kätevyyttä. Syvästi liikutettuna olen aina katsellut niitä ihmeitä, joita naisen kädet hiljaisuudessa kodin kätkössä tekevät. Ei millään inhimillisen toiminnan alalla, ei teollisuudessa, eikä tieteessäkään, ole tavattavissa tätä salaperäistä syvyyttä. Ja kaikki tämä hyvyyden, kestävyyden ja kärsivällisyyden työ on sellaista, jota ei rahalla makseta. Tämä itsekkäisyydestä vapaa antautuminen toisten hyväksi on meille korvauksena ja lohdutuksena monessa pettymyksessä. Se, joka sitä ei tunne, ei tiedä mitä ihmisyys on, ei ole milloinkaan nähnyt sen kalleinta aarretta, tuntenut sen sisintä voimaa.

Olkaa siunatut, te ahkerat kädet! Pienten tyttöjen kätösistä asti, jotka koettavat lohduttaa ja auttaa äitiään ja nostaa osan raskasta taakkaa hänen hartioiltaan, aina

isoäidin ryppyisiin ja vapiseviin käsiin saakka, jotka käyttelevät sukkapuikkoja, vaikka näkökin jo on himmentynyt, olkaa siunatut, te sisariemme, puolisojemme ja äitiemme kädet! Kaikesta, missä Jumala on meille osoittanut hyvyyttään, ei mikään vedä teille vertoja. Sillä te osaatte kehrätä pellavaa, käyttää neulaa, somistaa kotia, kattaa ruokapöytää, tehdä ihmeitä taloudellisen säästäväisyyden alalla, ja sen lisäksi olette te hyviä ja lempeitä. Te tuuditatte meitä elämämme aamuhetkenä, te pyyhitte ensimmäiset kyyneleemme, te johdatte ensimmäiset askeleemme elämän polulla ja myöhemmin elämässä te kosketatte haavojamme niin pehmeällä ja kevyellä kädellä, että unohdamme valittaa, kun te niitä sidotte.

* * *

Jokaisessa taulussa pitää olla varjoakin, älköön sitä siis tästäkään puuttuko. Kuitenkin ovat tämän taulun varjot enimmäkseen huvittavaa laatua; esitän teille pari pilakuvaa, jotka olkoot toistensa vastineita, kuvan kummastakin sukupuolesta.

Näen edessäni kuvan perheen isännästä, joka luulottelee, että naisen ahkerat ja kätevät sormet ovat olemassa yksinomaan häntä varten. Kaikista niistä eriskummallisista otuksista, joita esittää ihmisten koomillinen kokoelma, on kaikkein hullunkurisimpia, kaikkein naurettavimpia itsevaltias aviomies. Itsekkäänä. ylpeänä ratsastaen etuoikeuksillaan hän pitää vaimoansa orjanaan. Ei hän katso toisen mieltä, yöt ja päivät hän ajattelee vain omaa itseänsä ja mielitekojansa, välittämättä kenestäkään. Sitä raskasta kuormaa, joka useinkin lepää emännän hartioilla,

ei hän vähintäkään koeta keventää, hän vielä sitä lisää minkä voi: »Täytyykö minun odottaa?» »Perunat ovat palaneita!» »Lapsesi ovat laiskoja, huolimattomia, nenäkkäitä!» »Hyvä ystävä, vesasi eivät anna minun nukkua yöllä!»

Sanotaan lyötyvän kansoja, joissa nainen on vetojuhtana. Kun on kannettavana taakka, niin hän sen tekee, ja mies kulkee ratsastaen aasilla joko edellä tai jäljessä. Vielä kertovat matkustajat totena, niin mahdottomalta kuin se kuuluukin, että kun vaimo saa lapsen, asettuu mies vuoteeseen ja hoidattaa itseään sairaana. Sen tapaisia aviomiehiä on meilläkin. Näkisitte vain, kuinka vakavalta kannalta he asiansa ottavat, kuinka arkoja he ovat arvostaan ja sen säilyttämisestä. Heihin ei saa koskea muuta kuin hansikas kädessä. Minä tartun heihin pihdeillä ja pistän heidät luonnontieteelliseen kokoelmaani ilkeinä kuhnureina, jommoisia he ovat.

* *

Mutta on toinenkin kummallinen hyönteinen, jonka pistämme aivan vastapäätä. Ja se on vaimo, joka alituisesti komentaa miestään, pitää häntä passaripoikanaan ja kamaripalvelijanaan, ehkäpä viuhkanaan tai päänalaisenaankin. Sellaisessa kodissa tapahtuu uskomattomia. Tässä pari esimerkkiä aivan eri yhteiskuntaluokista; voin taata niiden todenperäisyyden.

Kävellessäni eräänä lauantai-iltana maantiellä kotiseudullani kuulin kahden uunintekijän keskustelevan seuraavasti: — »Älähän kävele niin nopeaan, onhan päivätyömme lopussa. Menkäämme vähän vielä kävelemään muuanne.» — »Sinä miekkonen kyllä voit sen tehdä, sinulla kun on vaimo, joka osaa neuloa ja keittää ruokaa. Kun

tulet kotiin, on höyryävä ruoka pöydällä sinua odottamassa. Minä en ole niin onnellinen, en milloinkaan tiedä, minkä näköistä on kotona, kun astun sisään. Ei siitä väliä, milloin tulen kotiin, ei mitään ole tehtynä; ja tiedäpäs, että huomenna on sunnuntai ja minun täytyy vielä tänä iltana ennen maatapanoa parsia Katrin sukat.»

Mitä siitä sanotte? Mies panee kädestään savilaastan tarttuakseen parsinneulaan. Se on kovaa, eikö olekin? Mutta kuulkaahan seuraavaa juttua:

Eräs varakas nainen käytti kaiken aikansa terveytensä hoitoon. Hänen mies parkansa oli aina tiivistämässä tai peittämässä ikkunoita ja ovia tai katsomassa ilma- tai lämpömittaria. Pienintäkin kävelyä varten hän sälytti mukaan koko varaston päivän- ja sateenvarjoja, eripaksuisia huiveja ja vaippoja, suoloja ja muita rohtoja sekä erilaisia kirjoja. Olisi luullut häntä kulkukauppiaaksi. Eikä rouva sittenkään ollut tyytyväinen. Turhaan mies koetti olla rouvallensa mieliksi, aina puuttui jotakin, ja kirjat, joita hän raahasi mukaan, olivat sopimattomat sinä päivänä luettaviksi. Eräänä päivänä pisti rouvan päähän mennä kylpemään jokeen, joka virtasi heidän puutarhansa läpi. Ensin mies juoksi mittaamaan veden lämpöä. Se ei ollut aivan tarpeeksi lämmintä. Mutta rouva pysyi päätöksessään... ja saatiin nähdä seuraava hullunkurinen näytelmä: Rouva kävelee rantaan päin käärittynä kylpyvaippaansa ja hänen jäljessään astuu mies kantaen kahta suurta, kiehuvalla vedellä täytettyä vesiastiaa. kaataakseen ne jokeen, jotta rouvan olisi helpompi astua veteen.

Hän lämmitytti itselleen virran veden!

Voiko mennä pitemmälle!

XIII LUKU.

Pahat päivät.

Tahdon nyt puhua kotielämän varjopuolista ja vaikeuksista ilottomina päivinä. Yhteisen koettelemuksen päivistä, jotka koskevat koko perhettä ja vaikuttavat siihen joko tuhoavasti tai terveellisesti.

Aloittakaamme niin sanotuista pikku vastoinkäymisistä. Ne johtuvat luonteiden epätasaisuudesta ja mielentilojen vaihtelevaisuudesta.

Tahdon lujuudella ja tarkkaamalla itseämme voimme tosin parantaa luontoamme, mutta ei kukaan ole siihen määrään luontonsa herra, ettei hän joskus joutuisi huonojen taipumuksiensa vaikutuksen alaiseksi, varsinkin jos ulkonaiset vastoinkäymiset saattavat ne hereille. Jokainen tietää, että toisinaan kaikki käy nurin. Koko maailma on mullin mallin. Ilmakin on raskas ja hermostuttava. Ja aivan kuin varta vasten tulevat juuri sellaisina päivinä luoksemme vähimmän tervetulleet vieraat, meille puhutaan ikävistä asioista, saamme kirjeissäkin ikäviä uutisia. Nämä erilaiset ainekset täyttävät kodin ilmapiirin uhkaavalla sähköllä. Ukkosta on ilmassa. Kohta salamoi. Satelee kiivaita sanoja, lapsia torutaan ja palvelijat saavat kyytiä. — Sellaisia päiviä ei voi välttää. Toivoisi silloin

olevansa ainakin sadan penikulman päässä siitä paikasta missä on. Mutta seuraavana päivänä kaikki on muuttunutta. Aurinko paistaa kirkkaalta taivaalta, pilvet ovat haihtuneet, kaikki ovat ystävällisiä ja hymyilevät toisilleen, ikäänkuin osoittaakseen, että katuvat eilistä käytöstään. Kaikki tulee jälleen hyväksi. Sadetta seuraa päivänpaiste.

Vakavampaa laatua ovat erimielisyydet, jotka eivät johdu juonittelusta eivätkä pahasta tuulesta, vaan perustuvat eri katsantokantaan elämän kysymyksissä, niinkuin uskonnossa, ystävyyssuhteissa, harrastuksissa ja sellaisissa. Ei puutu rakkautta eikä arvonantoa, mutta on kysymyksiä, joissa ei voida sopia. Syntyy selityksiä ja väittelyjä, ja seuraus on, että entinen sydämellisyys ja luottamus katoavat ja sijaan tulee jäykkyys ja itseensä sulkeuminen. Perhe-elämän koneisto alkaa narista ja pian huomaa, kuinka koko perhe-elämä siitä kärsii. Jos sellaisina vaikeina aikoina vielä perheessä seurustelee pintapuolisia, ivallisia ystäviä, joille riita on mieluista, niin asia käy entistä pahemmin. Onneksi on muunkinlaisia ystäviä, auttavaisia ja rauhaa rakastavia. He kaatavat öljyä pyöriin, jotka hankaantuvat toisiaan vastaan ja uhkaavat kuumentua. He puhuvat lohduttavia sanoja, vaikuttavat rauhoittavasti ja yhdistävät sydämiä. He huomauttavat, ettei pidä satunnaisen takia uhrata oleellista, ei antaa välien kylmetä, vaikka mielipiteet ovatkin erilaisia. He kutsuvat esiin vanhoja muistoja, koskettavat jalomielisyyden kieliä, kehoittavat suvaitsevaisuuteen ja toistensa ymmärtämiseen. Usein silloin erimieliset sopivat, ojentaen toisilleen kätensä, häpeissään siitä, että ovat käyttäneet aikaansa eripuraisuuteen, eikä rauhan ja hyvyyden töihin. Jollei meillä ole ystävää, voi omatuntomme saattaa meitä maltta-

maan mieltämme. Ne ihmiset, joita häijy ja tyhmä itse-rakkaus ei estä kuulemasta sydämen ääntä, sopivat kyllä aina pian keskenään. Ääni, joka tulee sielumme syvyydestä ja puhuu »paremman itsemme» kieltä, sanoo, että elon päivät ovat liian kalliit, jotta niitä saisi tuhlata murjottamiseen ja toinen toisensa mielen pahoittamiseen.

* * *

Vaikeisiin päiviin kuuluvat nekin, jolloin lapset ovat tottelemattomia, tekevät työnsä huonosti ja saattavat meidät murheellisiksi tulevaisuuden suhteen. Ennenkuin luonteet ovat kehittyneet ja elämän suunta ikäänkuin määrätty, kysyy usein itsekseen, mihin päin nämä nuoret vasta-alkajat mahtavat kääntyä. Iloitsemme kaikesta, mikä osoittaa oikeudentuntoa ja hyviä taipumuksia. Mutta toisinaan ilmaantuu pahoja merkkejä. Silloin epävarmuus valtaa mielemme ja näemme jo lastemme menevän perikatoon, hukkaavan elämänsä, ja tuskamme on suuri. Onneksi meidän tuskamme useimmiten on liioiteltua, mutta ei se siltä ole vähemmän todellista. Ja kun ajattelee, mitä surua kelvottomat lapset tuottavat vanhemmillensa, on aivan luonnollista, että jo pelkkä ajatuskin, että pienokaisistamme tulisi huonoja ihmisiä, saattaa meidät vapisemaan.

Toisenlaisia surunpäiviä ovat sairaudenpäivät. Joku perheestämme kääntyy vuoteen omaksi. Hänen tilansa on arveluttava. Vaara suurenee. Silloin kouristaa sydäntä, jokainen menee toimiinsa salainen tuska rinnassa. Tulevaisuus näyttää synkältä ja kotielämä ei ole entisellään. Mutta jos tauti päättyy onnellisesti, vaikka se olikin vaarallinen, niin voimme sen lukea pikku onnettomuuksiin,

jotka pian unohtuvat. Seuraa sitten sairaan paraneminen ja voimistuminen, ilo korvaa kaikki kärsityt tuskat, eikä kukaan ajattelekaan valittamista. Kaikki unohtuu ja rakastamme toisiamme vain entistä enemmän.

* * *

Mutta kaikki taudit eivät pääty näin onnellisesti. Ja silloin me pikku onnettomuuksista joudumme suuriin. Joku perheen jäsenistä tulee halvatuksi, joku lapsista kalpenee kalpenemistaan ja kuihtuu pois. Joku omaisistamme saa parhaassa iässä taudin, joka keskeyttää hänen kehityksensä, katkaisee koko hänen elämänuransa. Raskas risti, painava taakka on silloin kannettavanamme, suuri onnettomuus sanalla sanoen.

Toinen suuri onnettomuus kohtaa silloin, kun tauti päättyy kuolemaan. Olet ehkä kaukaa nähnyt kuoleman, niinkuin näkee rajuilman kulkevan ohi ja riehuvan toisessa paikassa. Mutta nyt se on likellä. Perheesi on ollut terve, vihreä puu, ja nyt rajuilma siltä katkaisee oksan tai vieläpä iskee salama itse runkoon ja halkaisee sen. Olemme saaneet syvän haavan, josta virtaa veremme ja voimamme, onnemme on särkynyt pitkiksi ajoiksi, ehkä ainiaaksi.

On seikkoja, jotka vielä raskauttavat surua, kun nimittäin ero ja kuolema tuovat mukanaan epävarmuutta ja rappeutumista aineellisessa toimeentulossamme. Se yhteiskunnallinen asema, missä elämme, muodostaa pysyvän kehyksen kaikille niille tapauksille, joita meille voi sattua. Niin kauan kun tuo kehys on luja, tunnemme olevamme turvatut. Me saamme pysyä tavoissamme, meitä ympäröivät tutut kasvot ja esineet, meitä ylläpitävät toi-

met ja tavat, joihin olemme tottuneet. Mutta usein kaikki tämä horjuu ja menee kumoon.

Aina sen mukaan, missä yhteiskunnallisessa asemassa olemme, voivat eri seikat uhata kotejamme: työnpuute, pulat teollisuuden alalla ja raha-asioissa, taloudelliset mullistukset, sodat, kulkutaudit, toisin sanoen kaikki, mikä voi tuottaa suuria muutoksia tavalliseen asiain kulkuun. Helposti on ymmärrettävissä, kuinka eri tavalla samantapaiset seikat vaikuttavat, sen mukaan koskevatko ne koko perheitä vai yksityisiä henkilöitä.

On toista menettää työnsä, omaisuutensa tai asemansa, jos on yksin elämässä, kuin jos on perhe, josta tulee pitää huolta.

On ollut levottomampia aikoja kuin meidän aikamme on, mutta on meidän aikammekin kyllin kova. Epävarmuus monella alalla on nykyään lisääntynyt peloittavassa määrässä. Alinomaa kuulemme sanottavan, että se ja se on vararikon tilassa, ja usein tapahtuvat onnettomuudet tekevät meihin tuskastuttavan vaikutuksen: voivathan ne kohdata ketä tahansa, meitäkin.

Kuinka menettelisimme, jos äkkiä tulisimme köyhiksi, menettäisimme kaiken omaisuutemme tai vaikkapa vain osankin, jos elämänehtomme muuttuisivat? Mikä olisi seuraus, jos meidän täytyisi taipua itsemme kieltämiseen ja nöyryytyksiin? Vakavia kysymyksiä. Kun kaukaa niitä katselee ja ainoastaan otaksuu ne mahdollisiksi, näyttävät ne usein helpoilta ratkaista. Mielikuvituksessa on helppo taistella ja voittaa, mutta todellisuudessa on toista. Niin monet asianhaarat vaikeuttavat sen asemaa, joka menettää omaisuutensa. Ei milloinkaan voi edeltäpäin tietää, miltä sellainen koettelemus tuntuisi, eikä kuinka siinä menettelisi. Mieliharmit, oikeudenkäynnit, tuhannet

selkkaukset yhteiskunnallisessa elämässämme tekevät ihmisten onnettomuudet raskaammiksi. Pikku seikat voivat katkeroittaa jo ennestään katkerata kalkkia, ja ne, joiden pisara pisaralta täytyy sitä tyhjentää, saavat aina pelätä, että jotakin vielä on pohjalla kätkettynä.

Ja jospa onnettomuudet edes tulisivat yksitellen! Mutta sananlasku sanoo, etteivät onnettomuudet milloinkaan tule yksin. Ne tulevat joukottain ja toinen tuo mukanaan toisen. Jos menetätte omaisuutenne, niin harvoin saatte pitää kaikki ystävänne. Vaikkakin onnettomuus usein kohtaa teitä ilman omaa syytänne, niin ystävänne teitä kuitenkin tuomitsevat, vieläpä saattavat teidän ja lähimpiennekin välit rikkoontua.

Ja päälle päätteeksi ette aina voi pelastaa mainettannekaan haaksirikosta, jossa menetitte omaisuutenne. Sitten kun myrsky on tauonnut ja te katselette ympärillenne, näette sen tekemät tuhot, joita ette olleet huomanneetkaan taistelun tuoksinassa. Joku rakkaistanne on menettänyt terveytensä, toinen palaa taistelusta mieli ja tahto murtuneena, toinen haavoitettuna, joskus kuolemakin seuraa rahallisia tappioita ja taloudellista perikatoa. Silloin yö pimenee ympärillänne, näkö himmenee, rohkeus horjuu, heikot ihmisvoimat eivät riitä kantamaan kuormaa. Mitä on tuska ja koettelemus, ei tiedä se, joka ei omaisineen milloinkaan ole kulkenut näitä pimeitä polkuja.

* * *

Ja kuitenkin on vieläkin pimeämpiä teitä. Niitä meidän on kuljettava, kun tapain puhtaus tai ihmisarvo ovat alttiiksi annetut, kun poikiemme, tyttäriemme, vaimomme

kunnia tai oma kunniamme on kysymyksessä. Jos omalla käytöksellämme olemme aiheuttaneet, että ympäristömme meitä moittii, jos kärsiessämme olemme pakotetut tunnustamaan, että itsemme tai omaistenıme kautta olemme joutuneet siihen tilaan, on suru kylläkin suuri. Mutta jos olemnıe syyttömästi joutuneet panettelun ja kanteen alaisiksi, jos tuo kamala käärme, jota sanomme parjaukseksi, on sylkäissyt tyttärenne valkealle puvulle, saattanut teidän arvonne kansalaisena tai virkamiehenä epäilyksen alaiseksi, niin kuilu laajenee, käy ylipääsemättömäksi. Vaikka sinulla olisi Danten tai Vergiliuksen mielikuvitus, tai Torquemadan koko helvetillinen nero, et kuitenkaan voisi kuvata sitä kärsimyksen määrää, jota parjauksen alaiseksi joutunut perhe saa kantaa.

Mutta on vielä edellistäkin suurempia kärsimyksiä. Kun esimerkiksi yleisen häpeän lisäksi vielä tulee oma epäilynne ja kun syyttömästi parjattua ja syytettyä vielä oma perhekin epäilee. Toverinne, seurustelupiirinne ja kansalaisenne tuomitkoot ja epäilkööt teitä, kunhan perheenne säilyttää uskonsa ja luottamuksensa teihin. Silloin valaisee edes yksi tähti pimeää yötänne. Mutta jos tämä viimeinenkin tähti sammuu, jos vaimonne ja lapsenne kääntyvät luotanne, niin en voi ajatella mitään kauheampaa.

* * *

Jättäkäämme nyt sikseen ne koettelemukset, jotka voivat kohdata perheitä. On mahdotonta ja tarpeetontakin huomauttaa kaikista. Olkoon kylliksi, että olemme luoneet katseemme näihin surullisiin mahdollisuuksiin,

että olemme saaneet varoituksia siitä, mitä saattaa tapahtua. Katsokaamme nyt, mikä merkitys surunpäivillä on elämässämme, mitä seurauksia niistä on.

Pahat päivät eivät vaikuta samaa kaikkiin. Niiden vaikutuksia ei voi supistaa yleiseen kaavaan. Ne vaikuttavat aivan eri tavalla eri perheisiin, riippuen siitä, minkälainen henki perheessä vallitsee. Missä puuttuu järjestystä, kasvatusta ja kurinpitoa, siellä onnettomuudet ovat hajaannuksen alkuna. Missä taas kasvatus on hyvä, missä perheen jäsenet rakastavat ja kunnioittavat toisiaan, siellä siteet vain lujittuvat. Mikä on lujaa ja kestävää, se vastoinkäymisen pätsissä puhdistuu, mikä on heikkoa, hajaantuu. On surkeata nähdä — ja sitä näkee useinkin — että perheen jäsenet syyttävät toisiaan onnettomuuksistaan. He pahentavat toistensa haavoja koskemalla niihin kovilla ja likaisilla käsillä. Onnettomuuksien onnettomuus on se. ettei enää rakasteta toisiaan, ei enää ymmärretä toisiaan, ettei voida antaa anteeksi

Kun pahat päivät koittavat perheelle, jossa vallitsee yksimielisyyden, rakkauden ja järjestyksen henki, niin rivit sulkeutuvat. Jokainen tekee velvollisuutensa. Ei milloinkaan tunnu suloisemmalta voida täydellisesti luottaa toisiinsa. Toisen luottamus ja alttiiksiantavaisuus antaa toiselle rohkeutta. Jokainen suostuu mielellään kieltäytymyksiin, sillä kaikki puolestaan tekevät samoin. Vaikka itkeekin, ei itke yksin.

Kun ottaa osaa toisen suruun, koettaen saattaa hänelle lohdutusta, niin unohtaa omansa.

Surun päivät niissä perheissä, joissa rakkaus vallitsee, ovat talvi-iltojen kaltaisia. Kun ulkona on pimeä ja kylmä, niin ihmiset sulkeutuvat huoneisiinsa, liittyvät lähemmäksi yhteen ja kodissa tuntuu lämpöiseltä ja hyvältä. Kau-

niilla ilmoilla oltiin päivät ulkona vuorilla ja metsissä, usein kaukana toisistaan. Nyt, kun taivas pimenee, liitytään yhteen, ja saman lieden tuli valaisee vanhojen ja nuorien kasvoja. Surun päivinä hellyys ja hyvyys innostuttaa keksimään keinoja, jotka ilon päivinä jäisivät keksimättä.

Vastoinkäyminen tuo esiin paljon uutta. Toiset siinä näyttäytyvät epäedullisessa valossa, toisissa taas näet ennen aavistamattomia hyveitä. Eivät mies ja vaimo, vanhemmat ja lapset, veljet ja sisaretkaan oikein tunne toisiaan, ennenkuin yhdessä ovat taistelleet, itkeneet, kärsineet ja rukoilleet. Hyvien päivien onnellisessa yksitoikkoisuudessa ei alttiuden ja uhrautuvaisuuden henki pääse ilmenemään. Sielumme jaloimmat siemenet eivät idä pehmeässä maaperässä ja päivän paisteessa, ne tarvitsevat karua peltoa ja ankaraa ilmanalaa, jota ainoastaan koettelemuksen päivät tarjoavat.

Samoin myötätuntoisuus on hedelmä, joka harvoin kypsyy alituisesti kirkkaan taivaan alla, mutta kovina päivinä se kasvaa ja varttuu. Epäilemättä on henkilöitä, joiden mieli katkeroituu ja sulkeutuu onnettomuuksissa, joiden oma kärsimys tekee heidät kykenemättömiksi huomaamaan lähimmäistensä suruja. Monet ihmiset ovat niiden vanhempien kaltaisia, jotka eivät voi nähdäkään toisten lapsia, syystä että ovat kadottaneet omansa. Heidän surunsa lisääntyy joka kerta, kun näkevät iloisen lapsilauman leikkimässä. En moiti sellaisia vanhempia, minä ymmärrän ja surkuttelen heitä. Mutta kaikki eivät ole samanlaisia. Kuinka monet ovat itkiessään pienten hautojen ääressä, joissa heidän rakkaansa lepäävät, oppineet tuntemaan syvää hellyyttä kaikkia lapsia ja etenkin kärsiviä kohtaan. Kaipuu on puhdistanut ja laajentanut heidän tunteitaan. Se, jota he surevat, puhuu heidän haa-

voitetussa sydämessään kaikkien ikäistensä puolesta. Rakkaudesta häneen he voivat hymyillä muiden lasten ilolle. Muistellen häntä he ottavat syliinsä ja kantavat niitä, jotka ovat joutuneet ennenaikaisten kärsimysten uhreiksi.

Ei siis surun päivillä ole pelkkiä varjopuolia. Me olemme kuin merimiehet: he kyllä pitävät enemmän kauniista säästä, mutta parhaat ominaisuutensa ovat he saavuttaneet myrskyn ja vaaran päivinä.

Kun taivas on kirkas, meri sininen, tuulet suotuisat, on merimiehen ammatti viehättävää. Mutta suurenmoisempaa on se silloin, kun taivas peittyy pilviin ja aallot nousevat korkealle. Ihmeteltävintä, mitä ihmisvoima saa aikaan, on minusta nähdä, kuinka laivan valiomiehistö johtaa alusta eteenpäin myrskystä, sumusta ja rajuilmasta huolimatta. Siihen verrattava on minusta perheen taistelu vastoinkäymisiä vastaan. Onnellinen se, joka — niinkuin merimies — on tyynellä säällä harjaantunut kuriin, joka karaisee, yhteyden tuntoon, joka lisää voimia ja rohkaisee mieltä, ja onnellisempi vielä se, joka pimeässä, missä ei ole majakkaa johtamassa, on oppinut ohjaamaan kulkunsa sitä tietä, joka ei vie harhaan, tietä, jonka Jumala omassatunnossamme on meille osoittanut ja jota myöten Hän meitä johdattaa läpi yön ja pimeyden sammumattoman valon lähteille.

XIV LUKU.

Kauniit päivät.

Kauniita päiviä ovat ne, jollòin rakkaus lämmittää sydämiämme, vaikkakin ne muutoin olisivat täynnä vastoinkäymisiä. Kauniita päiviä ovat nekin, jolloin tunnemme olevamme terveitä ja työhön kykeneviä, jolloin tapaamme jonkun rakkaan ystävän, josta kauan olemme olleet erossa.

Valoisia ovat nekin päivät, jolloin työn perästä saamme levätä, jolloin siis huvittelemme. Tarkoitan tässä ainoastaan yksinkertaisia huvituksia, joita kaikki voivat hankkia ja jotka tekevät perhe-elämän iloiseksi ja miellyttäväksi Ensiksi puhun niistä, joita kodissamme voimme valmistaa lapsillemme. Ne eivät vaadi suuria kustannuksia. Ei tarvitse ensinkään olla rikas voidakseen niitä saada aikaan. Vain sydäntä ja vähän kekseliäisyyttä tarvitaan. Yksi ehto mielestäni kuitenkin on olemassa: perheessä pitää olla useampia lapsia. Yhtä lasta on vaikea huvittaa.

Tiedämmehän kaikki, että vaimo voi vaikuttaa paljon miehensä elintapoihin tekemällä kodin hauskaksi ja miellyttäväksi. Ei tule kysymykseen, onko koti yksinkertainen vai komea, kunhan siellä viihtyy ja tuntee olevansa rakastettu. Samoin vanhemmat monella tavalla voivat tehdä kodin lapsille hauskaksi.

Linnun pesästä, jossa vanhemmat tappelevat ja riitelevät, lähtevät poikaset pakoon, niin pian kun siivet kantavat. Monta nuorta miestä on joutunut harhateille, syystä että isä ja äiti ruokapöydässä ja joutohetkinään riitelevät ja sanovat katkeria sanoja toisilleen. Silloin lapset poistuvat ja pakenevat, minne voivat. Koti ei lämmitä heidän sydäntään.

Toisaalta taas on koteja, joissa vallitsee hyvyyden ja rakkauden henki, mutta puuttuu tarkkanäköisyyttä. Vanhemmat ovat kylliksi toinen toiselleen ja rakastavat kyllä hellästi lapsiaan, mutta eivät osaa keksiä lapsilleen huvia ja ajanviettoa. Ja kun näitä kelpo vanhempia muistuttaa siitä, mitä he ovat unohtaneet, niin he loukkaantuvat. Nuoret näyttävät heistä kiittämättömiltä, vaativaisilta, moittivaisilta, syystä etteivät tyydy siihen, mitä heillä on. Heitä muistutetaan, jos nauravat liian ääneen, juoksevat huoneissa tai leikkiessään siirtävät huonekalut paikoiltaan. On olemassa koko joukko itseään suojelevia vanhempia. He tahtovat välttää kaikkia niitä pieniä epämukavuuksia, joita lasten leikit ja huvit tuovat mukanaan. He tekevät monilla kielloillaan kodista lintuhäkin. Mutta vaikka häkki olisi kuinkakin kaunis ja vaikka sen asujamet olisivat kuinka hyvin ruokittuja tahansa, uneksivat ne sentään lentoa vapauteen.

Toisinaan vastustetaan lasten leikkejä ja huveja soveliaisuuden kannalta: »tyttöseni, ei sovi juosta noin, ei nauraa noin ääneen! Ulkona ei sovi laulaa, ainoastaan alempi kansa tekee niin». Eräs jäykkä herra, joka poikineen kerran käveli niityn poikki, missä näki erään opettajan paitahihasillaan leikkivän oppilaittensa kanssa, sanoi, kohauttaen olkapäitään: »tuo on naurettavaa ja sopimatonta, kuinka noin voi unohtaa arvonsa!» Mutta hänen omat poi-

kansa nauttivat sangen vähän kankeasta kävelymatkasta, he näyttivät ikävystyneiltä, kun »naurettavan» opettajan pojat sitävastoin pitivät aika hauskaa.

Useinkin surut ja kuolemantapaukset estävät vanhempia ajattelemasta lapsiparkojaan. He pitävät luonnollisena, että nuoret lopettavat leikit ja naurut ja ovat ääneti, kun kantavat surupukua. Onhan tuo inhimillistä ja anteeksi annettavaa, mutta ei se ole hyvää eikä oikeata. Miksi ette ennemmin koeta hymyillä, kyyneleet silmissäkin, tehdäksenne elämän vähän valoisammaksi lapsillenne? Kuinka voisivat he rakastaa elämää, tulla vahvoiksi ja rohkeiksi, jos jo heidän elämänsä aamu on synkkä ja taakkojen painama.! Elämän aamuhetkinä tarvitsee hiukan onnea ja iloa, jotta jaksaisi kulkea matkansa päähän asti.

Sekä rakkaus että varovaisuus kehoittaa meitä siis tekemään kodin iloiseksi, rohkaisemaan lapsia heidän leikeissään ja jos mahdollista ottamaan niihin osaa, sillä se on lasten suurin ilo. Tiedän, kuinka sydämellisesti lapsi saattaa iloita nähdessään isän tai äidin synkän otsan joskus kirkastuvan. Emme aavistakaan, kuinka on virkistävää ja siveellisesti kasvattavaa viettää yhdessä joku hetki nauraen ja leikkien.

* *

Älkäämme unohtako perhejuhlia. Järkeilijät väittävät kaikkien päivien olevan yhtäläisiä, mutta se ei ole totta. Kellonviisarille päivät ovat samanlaiset, mutta ei ihmissydämelle. On merkkipäiviä elämässä, jotka kohoavat kuin vuorten huiput taivaan rannalla. Antakaamme niille päiville oma leimansa.

Perhe on vanhin ja kunnianarvoisin kaikista pyhäköistä. Ja niinkuin sellaisissa yleensä, pitää perheessäkin viettää juhlia. Ne surut, joita olemme kokeneet, ovat pyhiä. Mutta älkäämme siltä antako niiden synkistyttää koko elämäämme. Iloistenkin tapahtumain tulee jättää jälkiä ja niiden muisteleminen antakoon nuorisolle tilaisuutta iloon. Erittäin hyvä tapa on syntymäpäivien viettäminen.

Jos perheessä on isoisä tai isoäiti, niin he ovat asetettavat etusijalle. He teeskentelevät epäilemättä ihmeteltävän taidokkaasti, etteivät muka välitä kunnianosoituksista, varsinkaan sellaisista, jotka heitä muistuttavat siitä, että ovat syntyneet kauan sitten. Mutta itse asiassa eivät ketkään ole herkempiä pienille rakkauden osoituksille kuin he. Mikä koskee vanhuksia, koskee luonnollisesti myös vanhempiamme.

On helppoa kodissa saada lapset juhlimaan vanhuksia. Ja kun se kerran on tullut tavaksi, niin se yhtyy perhehenkeen ja kulkee perintönä suvusta sukuun.

Juhlien valmistuspuuhatkin ovat hauskoja. Ja koska sellaisen juhlan luonteeseen kuuluu, että pitää tapahtua jotain aivan odottamatonta, niin perhe jakaantuu kahteen osaan: ne, jotka tietävät salaisuuden, ja ne, jotka eivät sitä tiedä. Lapset kuiskuttavat, tekevät suunnitelmia ja näyttävät salaperäisiltä. Lujasti suljetut laatikot näyttävät sfinkseiltä, joiden salaisuutta ei mikään viisaus maailmassa voisi arvata. Eipä ole juuri mitään, joka olisi hauskempaa ja jännittävämpää, kuin saada olla mukana valmistamassa toisille aavistamatonta iloa. Se on kuin oikea salaliitto levottomuuksineen ja hupaisine kohtauksineen, mutta sillä ei ole mitään tämän varjopuolia. Se antaa meille mieltäkiinnittävää puuhaa moneksi päiväksi ja tekee meidät

paremmiksi. Huonot salaisuudet ovat kuin myrkkyä; hyvät salaisuudet taas vaikuttavat puhdistavasti.

Mutta suuri päivä valkenee. Ja salaa valmistettuna pieni juhla räjähtää kuin loistava raketti. Salaisuudet tulevat ilmi ja niiden joukossa yksi, jota juhlan toimeenpanijatkaan eivät aavistaneet, mutta joka kuitenkin on ihmeellisin kaikista. Jokainen havaitsee äkkiä, että ilmassa on jotain eriskummallisen suloista, joka muuttaa koko ympäristön. Samat kasvot, huonekalut ja huoneet esiintyvät aivan uudessa valossa. »Koti hohtaa ja hymyää.» Kaikki perheen jäsenet osoittavat erinomaista hyväntahtoisuutta toisiaan kohtaan, näyttävät tulevan lähemmä toisiaan. Vanhat riidat unohtuvat hymyyn, tehdään uusia hyviä päätöksiä ja uusia toiveita herää ihmisten sydämissä.

Erittäin liikuttavaa on nähdä työhuoneen muuttuneen juhlahuoneeksi. Kirjat ja työkalut lepäävät. Työn sijaan on tullut virkistys. Mutta tämä virkistys iloineen ja riemuineen on vain työn kirkastamista, sillä siitä se lähtee. Minua ihastuttaa nähdä kukitettuna pöytä, jonka yli raskaat ajatukset niin usein saattavat pään painumaan, ja kerran kuulla laulua ja naurua vakavasta työhuoneesta. Kun kukat ja köynnökset koristavat työhuonetta, niin minusta siellä aina on tekeillä jotain suurta ja pyhää.

Perhejuhlia ei milloinkaan saata kyllin ylistää. Luonnollisesti nuorten tulee saada viettää omia juhliaan. Jos nuoret valmistavat juhlia vanhemmille ja isovanhemmille, joiden kautta vanhat muistot heräävät ja nuoriso ikäänkuin liittyy menneisyyteen, niin tulee vanhempienkin puolestaan viettää juhlia nuorten kunniaksi. Osat siis vaihtuvat, mutta henki on sama. Siitä perheen jäsenestä, jonka kunniaksi juhlaa vietetään, tulee päiväksi perheen keskus. Hän tuntee olevansa tärkeä ja hyvin rakastettu

henkilö. Hän on päivän sankari, jonka seppelöidyn pään ympärillä kaikki kotiväki hyörii. Mutta ei se häntä turmele, sillä toisena päivänä hän on mukana puuhaamassa juhlaa toiselle, sen päivän sankarille. Siten syntyy ja kehittyy perheyhteyden henki. Yksi kaikkia varten ja kaikki yhtä varten.

Näitä juhlia voi viettää missä muodossa tahtoo, pääasia on, että sydän on mukana. Älköön luultako, että niiden viettäminen on jonkun erityisen kansanluokan etuoikeus. Niiden viettämiseen vaaditaan vain: ensiksi, että on tehty työtä, toiseksi vähän kekseliäisyyttä, hyvää tahtoa ja hilpeää mieltä. Koska mikään näistä ei ole kauppatavaraa, ei siis tarvitse olla varakas pannakseen toimeen perhejuhlia.

Jos ihmiset ymmärtäisivät, kuinka vähällä usein voi ilahduttaa lähimmäistään, varsinkin nuorta, jolloin siis luontokin tulee avuksi, niin emme näkisi niin monta synkkää otsaa, jokapäiväistä, ikävää kotia, vaan jalostava ilo — tulvien aina uhkuvasta lähteestä — valtaisi mielet ja sydämet.

XV LUKU.

Vieraanvaraisuus.

Älkää säikähtäkö, hyvä rouva! Se vieraanvaraisuus, jota minä suosittelen, ei ole sitä laatua, että se mullistaisi kotianne tai vaatisi suuria kustannuksia. Vieraanvaraisuus on minusta yksi kauneimpia muotoja, joissa rakkaus lähimmäiseen ilmautuu. Siinä yhteiskunnassa, jota nimitämme perheeksi, voi vallita itsekkyyden tai veljeyden henki. Itsekäs perhe on kuin linnoitus, jonka vallien takana harrastetaan yksityistä hyvää yleisen hyvän kustannuksella. Sellaisessa perheessä sekä tuttua että tuntematonta pidetään vihollisena. Jos häntä varten laskusilta lasketaan alas ja linnan portit avautuvat, on varmaa, että linnan asukkaat aikovat ryöstää hänet paljaaksi tai käyttää häntä palvelukseensa, jos hän on alhaisoa, tai päästä hänen suosioonsa, jos hän on korkeassa asemassa. Toisissa kodeissa itsekkyys ilmenee hienommalla tavalla. Ei välitetä muista, ei pyydetä mitään muilta, mutta pelätään, että ulkopuolella olevaiset häritsevät perheen yhteiselämää, loukkaavat läsnäolollaan sen sisäisiä iloja ja pyhiä suruja. Tässä katsantotavassa voi mennä pitkälle. Viimein pidetään jokaista, joka tulee sellaiseen perheeseen, rauhanhäiritsijänä. Sellainen perhe on lopulta kuin rakennus, jossa ikkunat

aina ovat uutimilla verhotut, niin ettei auringon sädekään pääse näkemään, mitä sisäpuolella on. Ja vaikka rakennuksessa onkin asujamia, näyttää se kuitenkin autiolta. Minusta perhe, jossa vallitsee sellainen eristyshenki, on yhteiskunnalle vaarallinen, vieläpä vaarallinen omille jäsenilleenkin. Siinä on huono, ummehtunut ilma, jossa kokoontuu hometta mieliin ja jossa pahat taipumukset ja paheet rehoittavat. Valo ja ilo sitävastoin pakenevat sellaista kotia. Tuo julma itsekkyys ja kodin kateellinen vartioiminen luulee toimivansa lasten hyväksi, mutta juuri lapset ja nuoriso enin kärsivät tämän kehnon järjestelmän seurauksista. Enin kärsii ainoa lapsi: hän on aina yksin, suljettuna pois kaikkien samanikäisten yhteydestä, oikeinpa vahdittuna; kaiken tämän on ymmärtämätön rakkaus tehnyt lapsen suojelemiseksi ja yhtäkaikki lapsi tukehtuu ja menehtyy.

Vastakohtana tälle itsekkäisyyden hengelle on veljeyden henki, joka synnyttää vieraanvaraisuutta. Sellainen koti ei ole suljettu, vaan avoin; ei tosin avoin siinä merkityksessä kuin kyyhkyslakka tai katu, jossa tulijat ja menijät vapaasti kulkevat toistensa ohi, mutta niinkuin linnoitus, joka yhtaikaa on avonainen ja tarkoin vartioitu. Ihmisen tarvitsee aika ajoin antautua palvelemaan vertaisiaan, avata heille sylinsä ja kotinsa, sanoa vierailleen: »olkaa tervetulleet, olkaa kuin kotonanne!» Meidän siis tulee olla vieraanvaraiset ja itsekin nauttia toisten vieraanvaraisuudesta. Paljon hyvää menisi todella hukkaan, jos vieraanvaraisuutta ei olisi olemassa. Ottakaamme vastaan toisemme yksinkertaisesti ja sydämellisesti. Onhan aina jotain aihetta tulla yhteen, keskustella omista ja yhteisistä asioista. Käymällä toisissa perheissä, oppimalla tuntemaan heidän elämäänsä oma näköpiirimme laajenee,

tulemme tueksi ja lohdutukseksi toisillemme. Vieraanvaraisuus saa aikaan ihmeitä. Se auttaa meitä paljon lastemme kasvatuksessa. Jos teillä on lapsia, niin kehoitan teitä kutsumaan perheeseenne muiden lapsia, mikä yhteiskunnallinen asema teillä lieneekin. Ihminen tarvitsee seuraa, varsinkin nuoruudessansa. Hän elää mielellään joukoissa. Ainoastaan toisten nuorten keskuudessa, seurustelemalla erilaisten ja eriluontoisten toverien kanssa, lapsemme saattavat kehittyä sopusointuisasti. Luonteet muodostuvat joutuessaan kosketukseen toisenlaisten luonteiden kanssa, törmätessään toisiaan vastaan. Harrastusta ja sangen vilkasta harrastusta herää kysymyksiin, joita erakko ei tunnekaan, Täytyy olla koolla useampia, voidaksemme oikein huvitella, innostuttaa toisiamme, nauttia toisten luonteiden alkuperäisestä omituisuudesta. Kukapa meistä ei tuntien syvää onnea muistelisi muutamia nuoruudenaikaisia tovereita, joiden kanssa ennenvanhaan oltiin yhdessä ja joiden koko olento ja luonnonlaatu oli kaikenmoisten yllätysten ja ilon ehtymätön lähde. Mutta jotta nuorten seurustelu pysyisi sopivaisuuden rajoissa, tulee vanhempien olla mukana ja ottaa siihen osaa. Älä jätä sattuman varaan, keitä lapsesi valitsevat ystävikseen, silloin he voivat saada huonoja ystäviä Äläkä pane esteitä lastesi seurustelulle, se tuottaa katkeruutta ja ilottomuutta. Auttakaamme lapsiamme saamaan hyviä tovereita ja tovereita kummastakin sukupuolesta. Kutsukaamme sitten nämä toverit kotiimme. Ei meidän tarvitse olla rikkaita antaaksemme nuorisolle tilaisuutta yhdessäoloon. Se tahtoo vain vapaasti iloita, ja sillä on jo itsessään ilon aiheet, ei se niitä muilta pyydä. Mitä vähemmän valmistuksia ja laitoksia, sitä parempi. On valitettavaa, että vastaanotot usein tehdään komeiksi ja kalliiksi. Ne harvenevat, sillä ne

maksavat paljon, ne ovat kylmiä, koska kateus ja turhamaisuus niihin liittyvät. Jotta seurustelu tuottaisi iloa ja siitä oikein voisi nauttia, on välttämätöntä, että tapaamme toisiamme usein ja ilman sivutarkoituksia.

Tulen nyt kohtaan, joka on minulle sydämen asiana. Ajattelen yksinäisiä nuoria. On sangen hyvä, että kutsutte luoksenne toistenne lapsia ja annatte niiden yhdessä iloita. Mutta olisi anteeksi antamatonta, jos vieraanvaraisuutenne rajoittuisi siihen. Ajatelkaa nuoria, jotka ovat kaukana omaisistaan tai muuten ovat aivan yksin maailmassa, mikä meidän aikanamme ei ole harvinaista. Ei mikään ole surullisempaa kuin olla aivan yksin, syntymäpäivänä esimerkiksi, jolloin jokainen koettaa olla yhdessä omaisten ja ystäväin kanssa. Ihminen voi taistella aivan epätoivoisesti yksinäisyyden vaikutuksia vastaan. Tunnen nuoria, jotka ovat olleet ihmeteltäviä tässä taistelussa. He ovat koettaneet somistaa pientä huonettaan, koota ympärilleen rakkaita muistoja, tehdä siitä jonkinlaisen kodin. Kun astun heidän kynnyksensä yli, tunnen syvää kunnioitusta näitä yksinäisiä kohtaan, sillä heidän asuntonsakin todistaa heidän korkeata siveellistä kantaansa. Mutta näen samalla selvästi, mikä heiltä puuttuu. Heiltä puuttuu hellyyttä ja hyväilyjä. Ja tulee hetkiä, jolloin tunne siitä, jota minä en epäile kutsua heidän onnettomuudekseen, käy niin valtavaksi, että he ovat kykenemättömiä taistelemaan sitä vastaan. Silloin tulevat raskaat ajatukset, suuret kiusaukset. Petolliset kasvot saattavat meitä uskomaan, että kaikki, mikä meiltä puuttuu, on juuri vieressämme, tarvitsee vain ojentaa kätemme tarttuaksemme siihen. Parhaatkin saattavat langeta sellaisina hetkinä. Ei mikään ole niin omiansa turmelemaan

meitä kuin yksinäisyyden tunne. Jos siitä päästäksemme kerrankin olemme ottaneet harha-askeleen, saamme siitä kärsiä usein koko elämämme. Sen tähden minä pyydän, että kodit avautuisivat yksinäisille. Ani harvat perheet ymmärtävät, mitä hyvää tässä suhteessa voisivat saada aikaan; tarvittaisiin vain vähän hyväntahtoisuutta ja selvänäköistä huomaavaisuutta. Ne, jotka kodissa rakkauden ympäröiminä kokoontuvat perhepöydän ympärille virkistyttävään yhdessäoloon, ne eivät ymmärrä, kuinka raskasta yksinäisen elämä on. Heillä ei ole oikeutta tuomita niitä nuoria, joita ikävyys ja yksinäisyys johtavat harhateille. Mutta heitä minä syytän tästä pahasta, koska he eivät ole tehneet mitään sitä ehkäistäkseen.

Minulta kysyttäneen, miten nuorisoa sitten pitää huvittaa ja innostuttaa.

Minä vastaan: sääntöjä ei ole olemassa, sydämen ja mielen laatu sen ensi sijassa määrää. Muistot oman nuoruuteni ajoilta ovat selvinä mielessäni. Missä sain osalleni todellista hyväntahtoisuutta, siellä tunsin itseni onnelliseksi. Ulkonainen komeus, ruoka, huvitukset, leikit, koko aineellinen puoli sanalla sanoen on vähemmän arvoinen kuin yleensä luullaan. Pääasia on, että saa osakseen sydämellisyyttä, tuntee olevansa tervetullut, tuntee olevansa hieman kuin kotona. Muistan erään herttaisen vanhan parin, joka sunnuntaisin kutsui luokseen useita ylioppilaita. Kaikki oli yksinkertaista ja vanhanaikaista, mutta vanhukset olivat niin herttaisia, nauroivat niin sydämellisesti nuorten kanssa, ottivat sellaisella harrastuksella osaa heidän asioihinsa, tekivät olon heille niin kodikkaaksi, että kaikki viihtyivät äärettömän hyvin heidän luonaan.

Muistan sitävaiston iltoja toisissa, itserakkaissa perheissä, jotka kutsuivat ylioppilaita luokseen torriakseen

heitä ja pitääkseen heille saarnoja, muistan kuinka mahdottoman ikäviltä ne illanvietot tuntuivat. Jokainen ajatteli sieltä lähtiessään: sinne en enää milloinkaan mene.

Sanon siis teille kaikille: älkää olko huolissanne siitä, miten nuorisoa huvittaisitte, siitä, onko huoneustonne kyllin laaja ja hieno, siitä, onko päivällisenne tarpeeksi hyvä. Avatkaa kotinne ja sydämenne, olkaa vain ystävällisiä! Halunne olla hyödyksi tekee teidät kekseliäiksi, ja te saatte nähdä avuksenne tulevan saman salaperäisen voiman, joka saattaa varsat hyppelemään niityllä ja linnut visertelemään puiden oksilla ja joka nuorten parvessa saattaa naurun raikumaan ja laulun kaikumaan, kun tilaisuus heille vain tarjoutuu.

* * *

Tässä tahtoisin mainita jonkun sanan nuorten miesten ja naisten välisestä seurustelusta sekä niistä huvituksista, joita heille yhteisesti on tarjona. Tässä suhteessa olisi meilläkin yhtä ja toista korjattavaa, sillä eri sukupuolien välisessä seurustelussa on olemassa paljon luonnottomuutta.

Mutta vanhempien tulee tehdä alku. Jos teillä on poikia ja tyttöjä, niin kutsukaa heidän tovereitansa, sekä tyttöjä että poikia, luoksenne, mutta olkaa itse mukana.

Kun nuoret tytöt ja pojat ensi kerran tulevat yhteen, he tavallisesti ujostelevat toisiaan. Mutta kutsukaa heitä useammin, koettakaa keksiä heille huvia ja leikkejä, kuitenkin niin, etteivät tunne teidän johtavan kaikkea. Jos isoäiti asuu kodissanne, on hän välttämättä saatava nuorille seuranpitäjäksi, sillä meidän aikamme nuorison on juuri vanhoilta opittava todellisen ilon salaisuus. Ei mis-

sään tanssi tunnu hauskemmalta kuin vanhojen lehmusten ja suurten tammien juurella. Nämä levittävät vehreät lehvänsä tanssivien suojaksi. Samoin lastenkin ilo raikkaampana puhkeaa ilmoille, kun vanhusten lempeä hymy heitä seuraa.

En tahdo kieltää, että vanhemmilla on paljon vaivaa valmistaessaan nuorisolle tilaisuutta yhdessäoloon kodissa. Heidän täytyy olla vieraanvaraisia ja nuorisoa kohtaan hyväntahtoisia, heiltä kysytään tarkkuutta ja tarkkanäköisyyttä, heidän tulee nähdä kaikki ja tietää kaikki, kuitenkaan sitä näyttämättä. Mutta älkää väsykö! Ilo ja onni, jota sillä olette muille tuottaneet, on teille yltäkylläisenä palkkiona vaivoistanne. Useimmat ihmiset eivät aavistakaan, kuinka paljon nuorissa uhkuu elämää, iloa, jalomielisyyttä ja innostusta, kun he vain pääsevät kokoontumaan koteihin. Mutta nykyisten olosuhteiden vallitessa nuoret poikamme ja tyttömme ovat hyödyttömiä toisilleen elämänsä kauneimpina vuosina. Heissä on ominaisuuksia, jotka hoidotta kuihtuvat tai muuttuvat vioiksi. Tunnen koko joukon nuoria miehiä, synkkämielisiä kirjatoukkia, jotka ovat juuri sellaisen seurustelun puutteessa, josta ylempänä olen puhunut. Pian kyllä he katselisivat elämää valoisammalta puolelta, eivätkä vaivaisi päätään turhanpäiväisellä pohtimisella.

Ja eikö nuorille tytöillemme, joiden elämä on hieman väritöntä ja tyhjää, tekisi hyvää seurustella ahkerain nuorten miesten kanssa, joilla on suuria tulevaisuudentuumia mielessä, ja jotka niiden eteen innolla työskentelevät? Nuoret tyttömme, sanotte, opiskelevat jo liiankin paljon ja kärsivät jo paljon tästä melkein miehisestä kasvatuksesta. Mutta minä sanon teille, ettei mikään ole enemmän omiansa tuomaan esille naisellisia ominaisuuksia ja korjaa-

maan niitä vikoja, joita valitatte, kuin seurustelu molempien sukupuolien välillä. Nainen herää silloin hänessä. Siitä saatte olla varma.

Lähempää seurustelua tyttöjen ja poikien kesken vastustetaan kahdelta kannalta. Toiset arvelevat, että saatamme nuoret tyttömme vaaranalaisiksi, jos annamme heidän nauraa ja leikkiä samanikäistensä poikain kanssa. Paras keino saattaa miestä kunnioittamaan naista olisi kaiketi antaa hänen tulla hyvien naisten seuraan. Ja aivan erehdyttävää on luulla, että yksinäisyys opettaisi nuorta tyttöä paremmin suojelemaan itseään. Uskokaa minua, eivät ne henkilöt suinkaan ole suurimmassa hukkumisen vaarassa, jotka ovat tottuneet vesillä olemaan. Eivätkä ne ensiksi saa nuhaa ja yskää, jotka ovat tottuneet ulkoilmaan. Uskokaa minua, sydämen puhtaus säilyy huonoimmin yksinäisyydessä ja itseensäsulkeumisessa. Siinä juuri taudin siemenet itävät ja rehoittavat, mutta puhdas raitis ilma ne tappaa.

Toiset taas vastustavat tällaista seurustelua siltä kannalta, että ilon ja leikin ohessa voisi syntyä hellempiä tunteita nuorten kesken. Saattaisipa syntyä liittoja, joissa ei olisi kylliksi otettu varteen sopivaisuutta, olosuhteita, varovaisuutta. Ja vanhemmat katuisivat liian myöhään, että suostuivat niin vakavaseurauksellisten huvitusten toimeenpanoon. Siihen vastaan: vaara joutua onnettomaan avioliittoon on aina olemassa, sielläkin, missä kaikki näyttää edeltäpäin lasketulta ja määrätyltä. Tämä vaara uhkaa varsinkin sellaisia nuoria tyttöjä, joita on kasvatettu kuin lintuhäkissä, jotka ensimäisessä nuoressa miehessä, jota heidän sallitaan puhutella, näkevät tulevan aviomiehensä, sillä siinä uskossa heitä on kasvatettu, että heidän on meneminen naimisiin. Vaara on suuri silloinkin, kun nuo-

ret kohtaavat toisiaan sattumalta eivätkä tunne toisiaan ennen naimisiinmenoaan. On siis päinvastoin luultavaa, että syntyisi vähemmän onnettomia avioliittoja, jos tytöt ja pojat saisivat pienestä pitäen seurustella keskenään. He oppisivat arvostelemaan ja vertaamaan. Kun heitä olisi useampia yhdessä, eivät he niin helposti ja yksinomaisesti kiintyisi yhteen. He eläisivät enemmän pikkuilojen selkeässä ilmapiirissä, joka ilahduttaa mieltä ja tekee sydämen hyväksi ja jalomieliseksi, kuin rajujen, lopullisesti määräävien tunteiden vallassa. He nauttisivat siitä, mitä nuoruuden ajalla on puhtainta ja kirkkainta ja, tahtoisin lisätä, siveellisesti kasvattavinta tarjottavana.

Mutta jos tästä huhtikuun kukasta kehittyisikin oikea hedelmä, todellinen rakkaus, mitä pahaa siinä olisi? Pitääkö meidän suojella itseämme rakkaudelta ja sitä ehkäistä? Onko meillä sitä sitten niin ylen paljo? Oi, ovathan ihmiset kuolemaisillaan rakkauden puutteeseen! Rakkaudella on niin paljon vihollisia. Lukemattomat vastukset estävät sen syntymistä, ja kun se on syntynyt, liittoutuvat monen monet seikat sitä tuhoamaan. Ja mistähän meidän yhteiskuntamme enemmän kärsii, tapojenko turmeluksesta, vaiko rakkaudettomuudesta! Meillä ei ole kylliksi pyhää tulta, lujaa ja kestävää tunnetta taistellaksemme niitä epäpuhtaita intohimoja vastaan, jotka nuorisoamme turmelevat. Jospa minun neuvojani seuraamalla jokukin todellisen rakkauden kotiliesi saattaisi syttyä, niin minä ilosta hykertelisin käsiäni kuin puutarhuri, joka on saanut ruusut kukkimaan siinä, missä ennen kasvoi nokkosia ja ohdakkeita.

XVI LUKU.

Iloinen mieliala kodissa.

Oletteko huomanneet, että hyvä tuuli ja hilpeä mieliala usein ovat vientitavaraa? Ja kun sitä on sijoitettu vähän joka paikkaan, ei sitä enää riitä kodin varalle. Toiset ovat seurassa aina hyvällä tuulella, he elähdyttävät ja huvittavat kaikkia, mutta kotonaan he eivät esiinny samalla tavalla. Mistä se johtuu? Monista syistä varmaankin.

Toiset ihmiset tarvitsevat uusia vaikutuksia, hauskojen puhekumppanien seuraa voidakseen valaista ja loistaa. Heidän kotoinen ympäristönsä ei sitä anna, ja siksi he pysyvät äänettöminä ja synkkinä.

Ja tämä on helposti ymmärrettävissä.

Toiset ovat puheliaita ja huvitettuja kaikesta. Mutta heidän kaskuvarastonsa ei ole loppumaton ja kotona kaikki jo ennestään tuntevat heidän kertomuksensa ja käsityksensä ihmisistä ja asioista, ehkäpä ovat ikävystyneetkin niitä kuulemaan. He ajattelevat silloin vanhaa sananlaskua: ei kukaan ole profeetta omalla maallaan.

Toiset ovat näyttelijöitä, mutta kotona he eivät viitsi näytellä. He tarvitsevat katselijoita ja suosionosoituksia esiintyäkseen miellyttävästi.

On myös suhteita, jotka ovat hyvinkin tavallisia ja ikäviä, mutta joita voi ymmärtää. Myönnän, että ymmärtää ei ole antaa anteeksi, mutta ne tuntuvat vähemmän sietämättömiltä, jos tuntee niiden syyn.

Talon herra esimerkiksi tulee usein työstään kotiin synkkänä, ärtyisenä ja kärtyisenä. Hän ei kerro mitään siitä, mitä on nähnyt ja kuullut. Hyvälläkin säällä hän tuo rajuilman kotiinsa.

Puolustakaa itseänne, hyvä herra! Te seisotte katse maahan luotuna ettekä sano mitään. Minä puhun puolestanne.

Hän tulee kotiin väsyneenä ja uupuneena. Hänen kärsivällisyyttään ja hyväntahtoisuuttansa on kysytty niin paljon, että se jo on lopussa. Hän on ehkä kohdannut ikäviä ihmisiä, on niiden kanssa joutunut väittelyyn päivän kysymyksistä, politiikasta ja uskonnosta. Kaikki tuo on saattanut hänet pahalle tuulelle. Kotona hän odottaa saavansa lepoa, ystävällisen vastaanoton, näkevänsä vaimonsa hymysuin tulevan häntä vastaan ja lasten olevan kilttejä. Eikä suinkaan kukaan voine häntä siitä moittia. Mutta kuinkas onkaan? Hänen poissa ollessaan kotiväelläkin on ollut vastuksia joka puolelta. He ovat koettaneet tehdä parastaan, mutta onnistumatta. Lapset ovat riidelleet. Siellä on tapahtunut asioita, joista isännänkin täytyy saada tietoa. Lyhyesti sanoen kaikki on nurinpäin. Isäntää odotettiin kotiin palauttamaan järjestystä ja tasapainoa, tyynnyttämään ja rauhoittamaan mieliä. Niin se on: hän tulee kotiin siellä saadakseen lepoa ja rauhaa, ja kotona elettiin siinä toivossa, että juuri hän toisi sen mukanaan. Käy samalla tapaa kuin usein huvimatkoilla. Kun on saavuttu kokouspaikalle ja aukaistaan korit ja mytyt, kysyy joku:

»Onko sinulla suolaa?»

»Ei, luulin, että sinulla olisi.»

»Onko kukaan muistanut etikkaa?»

»Ei, olimme varmat, että sinä muistaisit sen.»

Se on kyllä ikävää, mutta ei hämmästyttävää. En väitä, ettei olisi valittamisen syytä. Mutta meidän tulee olla maltillisia, eikä syyttää muita, vaan yksissä koettaa tehdä kaikki hyväksi ja ottaa paremmin vaaria itsestämme kuin muista.

Itse asiassa on hyvä tuuli hyvin suurenarvoinen kotielämässä. Siinä suhteessa meidän usein tulisi tutkia omiatuntojamme. Jos sen laiminlyömme, tulemme me huolimattomiksi ja välinpitämättömiksi.

Te tomutatte huonekalujanne, muuten ne pölystä menettäisivät kiiltonsa ja vahingoittuisivat. Uskokaa minua, on yhtä tarpeellista valvoa käytöstämme, tehdä mieli hilpeäksi ja puhdistaa se pahoista kasvannaisista. Välttäkäämme pahaa tuulta. Se on hyvin tarttuvaa.

Vanhemmista se tarttuu lapsiin ja koko taloon. Olenpa nähnyt sen tarttuvan papukaijaankin. Se osasi koko joukon mukavia puheenparsia, mutta oltuaan kaksi vuotta eräässä riitaisessa perheessä, se oli unohtanut ne kaikki ja hoki kaiket päivät: minä olen vihoissani, minä olen vihoissani!

Nuoriso ei ota kylliksi vaaria itsestään. Nuorilla ei ole niin syviä suruja, ei niin suurta syytä synkkämielisyyteen kuin täysi-ikäisillä ja vanhoilla. Mutta koska heiltä usein puuttuu itsensähallitsemiskykyä, pitävät he hyvin tärkeinä pahan tuulen ja murjottamisen puuskiaan. Olen pahalla tuulella tänään! Sillä luulevat monet nuoret herrat ja neidit voivansa puolustautua, ja ratsastaen noilla

sanoilla he ylväştelevät ja ärsyttävät muita ihmisiä. Ei mikään tee heitä niin suuriksi heidän omissa silmissään kuin heidän paha tuulensa.

Täytyy jo alusta alkaen oppia pitämään tuollaista suuruutta hyvin epäiltävänä ja naurettavana. Kun näemme, kuinka tuollainen nyrpeä mieli ikävystyttää elämää kodissa ja kaikkialla, käännymme mieluummin toisaalle osoittamaan kunnioitustamme.

Kuinka paljon hyvää sentään leikillisyys ja hyvä tuuli saavat aikaan tässä matoisessa maailmassa! Hyvä tuuli on yksi hyvyyden herttaisimpia ilmenemismuotoja. Maailma on täynnä suuria ja pieniä vastoinkäymisiä ja suruja, lähimmäisemme sydän on ahdistuksessa: koettakaamme hymyllämme luoda vähän valoa tähän varjoon. Siten voimme tasoittaa ja poistaa monta vaikeutta. Hyvä tuuli on voima. Se on meidän voittomme olosuhteista ja omasta sydämestämme. Se muuttaa maailman silmissämme. Sekin tarttuu, mutta se tarttuminen on vain terveydeksi. Usein sen palkintona on kaiku, jonka se synnyttää.

Totta kyllä on olemassa ihmisiä, jotka ehdottomasti saattavat meidät pahalle tuulelle. Mutta nämä ovat surkuteltavassa tilassa. Kuinka surullista onkaan olla ärtyisä ja kiukkuinen. Muistakaamme tätä, jos joskus joudumme tekemisiin sellaisen onnettoman kanssa, joka voi saada lampaankin sapen kiehumaan.

Oikeastaan kukaan ei ajan pitkään voi vastustaa hyvän tuulen vaikutusta. Ihminen yleensä vastaa samaan tapaan, kuin häntä puhutellaan. Hän murahtaa murisevalle ja hymyilee hymyilevälle.

Kohtasin eräänä päivänä kaksi henkilöä, jotka hakivat huoneustoa samalta kadulta. Toinen huudahti: »oi,

kuinka portinvartijat tässä kaupunginosassa ovat epämiellyttäviä!» Toinen sanoi: »kuinka näiden portinvartijoiden seassa on monta miellyttävää ja kohteliasta miestä!»

Epäilemättä nuo kaksi henkilöä, kumpikin omalla tavallaan, puhuttelivat portinvartijoita. Ei näiden keskuudessa varmaankaan ollut useampia tyyniä, hyvänsävyisiä ihmisiä kuin muuallakaan. Muiden esiintymistapa riippuu teidän esiintymisestänne.

Hyvä tuuli tekee joka päivä ihmeitä. Te sanotte: »tuo ihminen on aivan sietämätön, hänen kanssaan on mahdotonta tulla aikaan.» Hyvä tuuli vastaa: »eipä suinkaan, hänhän on vallan säädyllinen, vieläpä oikein miellyttäväkin.»

Tunsin kerran erään vanhan miehen, joka sairasti jotakin vatsatautia. Hän oli kovin synkkämielinen, ärtyisä ja pisteliäs puheissaan. Kukaan ei voinut pysyä hänen luonaan. Hänen ärtyisyytensä vaikutti kaikkiin, ja he antoivat hänelle takaisin samalla mitalla, mutta siitä hän yhä yltyi. Erään naisen onnistui lopulta rauhoittaa häntä ja lauhduttaa hänen mieltänsä, vaikkakaan häntä ei voinut kokonaan muuttaa. Ja tämän saivat aikaan ystävälliset ja hymyilevät kasvot ja pitkällinen kärsivällisyys. Mies parka oli tästä kovin kiitollinen. Kuulin hänen sanovan hyväntekijättärellensä: »oi kiitoksia, kiitoksia! Rupesin jo uskomaan, että olin oikein paha ihminen. Sinun ystävällinen hymysi, jota niin vähän ansaitsen, on osoittanut minulle, etten ole paha, vaan onneton raukka.»

Hyvä tuuli auttaa, kun on tekemisissä riitaisten ihmisten kanssa, kun saa kaikenlaisia ikävyyksiä; kasvatuksessa, vieläpä liike-elämässäkin siitä on verraton hyöty.

Minä lasken sen hyveiden joukkoon, niin — siinä on useampiakin hyveitä. Sillä, ollaksemme hyvällä tuulella,

meiltä usein kysytään lujaa luottamusta Jumalaan, suurta lähimmäisenrakkautta ja tahdon lujuutta, ja vielä lisäksi hiukan veitikkamaisuuttakin.

Myönnän, ettei hyvä tuuli ole niin suurenmoista, kuin nuo neljä kardinaalihyvettä, mutta mitä ne kaikki olisivat, ellei tämä valon säde niitä ympäröisi? Sinä hyvyyden hymy, sinä avulias ilomielisyys, kuinka valoisaksi teetkään meidän kuolevaisten tien! Sinä annat anteeksi, sinä rohkaiset! Sinä poistat etäisyydet, sinä sulatat jäät, sinä saatat kukat puhkeamaan erämaassakin. Olen sinulle kiitollinen, että silität ryppyjämme, annat meidän nauttia suloisuuttasi. Totta tosiaan, sinä et sulostuta ainoastaan elämämme päiviä, sinä teet kuolemankin valoisaksi. Minä rakastan sinua sen tähden, mikä sinussa on kuolematonta.

XVII LUKU.

Seurustelu ja ystävät. — Ystävämme köyhät.

Perhesiteet, yhteiset harrastukset ja yhteinen työ saattavat ihmiset suhteisiin keskenänsä. Tavallisesti samalla yhteiskunta-asteella olevat keskenään seurustelevat ja parasta se onkin. Tuottaa aina hankaluutta seurustella perheissä, jotka elävät aivan erilaisissa oloissa kuin me. Ei ole hyvä etsiä seuraansa piiristä, joka on meitä korkeammalla. Ennen pitkää saamme tehdä saman kokemuksen kuin yöperhoset, jotka lentävät kattokruunun kynttilöihin ja polttavat siipensä. Lain, omantunnon ja Jumalan edessä olemme kaikki samanarvoiset. Mutta seurustelussa on parasta pysyä vertaistensa parissa. Älköön siltä mentäkö liiallisuuksiin tässä suhteessa. En suinkaan puolusta jyrkkää rajaa eri yhteiskuntaluokkien välillä. Ei mikään ole niin typerää kuin kopeus ja kastijaon henki! Minua on aina loukannut nähdessäni, miten ihmiset seurustelussa panevat arvoa varallisuuteen, korkeaan syntyperään, korkeaan asemaan yhteiskunnassa ja kaikenlaisiin ulkonaisiin seikkoihin ja sen mukaan käyttäytyvät toisiaan kohtaan. Mutta on toista tuntea yhteisyyden tunnetta ja osoittaa ystävällisyyttä, olkoot ihmiset mistä kansanluokasta hyvänsä, toista valita jokapäiväinen seura-

piirinsä. Tullaksemme hyvin toimeen seurustelussa, ymmärtääksemme toisiamme ja viihtyäksemme toistemme seurassa on tarpeellista, että kaikki olemme jokseenkin samalla asteella. Kuinka monet perheet ovatkaan köyhtyneet sen kautta, että ovat seurustelleet sellaisissa piireissä, joissa seurusteleminen kysyy suurempia varoja. He joutuvat pois yksinkertaiselta ja varmalta polultaan koettaessaan rikkaiden ystäviensä rinnalla elää komeammin kuin varat kannattavat. He laiminlyövät tehtävänsä, heidän varansa menevät ja heidän lapsistaan ei tule sitä, mitä ovat uneksineet.

Ystävyyssuhteet ovat meille suurena tukena ja ilona elämässä. Toiset eivät ystävistä huoli. Ystävä on heistä epäluulonalainen henkilö, sellainen, joka tulee luoksemme etsiäkseen omaa parastaan. Mitä harvempia ystäviä, sen parempi, arvelevat he. »Oi, noita ystäviä», kuulette heidän sanovan, »ilman heitä olisimme saaneet elää rauhassa. He ovat tuottaneet paljon ikävyyksiä, osoittaneet huonoa esimerkkiä lapsillemme, tyhjentäneet kukkaromme ja levitelleet salaisuutemme maailmalle. Ei, ystäviä ei pidä hankkia!»

Sellaiset valitukset ovat toisinaan kyllä oikeutettuja. On olemassa petollisia ystäviä, epähienoja ja vaarallisia ystäviä, joista meillä on enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Enkä sen tähden ihmettele, että pettyneet, kun heiltä kyselet heidän kärsimyksiensä syytä, usein vastaavat: »ystäväni ovat saattaneet tämän minulle.» Tahtoisin sen tähden varoittaa jokaista liian äkkinäisesti rupeamasta toisen ystäväksi. Luottamuksellammekin täytyy olla rajansa.

Mutta en liioin saata ajatella kotia aivan erotettuna muusta maailmasta. Ilman ystäviä oleminen on köyhyyden merkki sekä perheelle että yksityiselle ihmiselle. Synk-

kää ja ilotonta mahtaa sen perheen elämä olla, jolla ei ole ystäviä, ei seurustelupiiriä, joka ei keltään saa osanottavaisuutta, eikä liioin itse sitä toisille osoita. Harvoin se, jolla ei ole ystäviä kodin ulkopuolella, itse kodissakaan on hellä ja osanottavainen. Hän on kuin karhu pesässään. Eikä minusta karhujen yhteiselämä ole erittäin kadehdittavaa. Mutta vaikkakin otaksuisimme, että perhe, joka erottautuu kaikista muista, keskuudessaan eläisi onnellisena ja rakastavana, niin minä sittenkin väitän, että se on itsekkäisyyden pesä.

* * *

Mutta paitsi tätä seurustelua, jota viljelemme sen huvin vuoksi, mitä tuottaa keskinäinen ajatustenvaihto ja yhdessäolo, minä suosittelisin erästä toista lajia, jota sangen vähän tunnetaan ja harjoitetaan.

Tahdon puhua köyhistä ystävistämme. Haemme kyllä itseämme ylempien seuraa, mutta harvoin haemme itsellemme ystäviä köyhien joukosta. Jos kuulisimme sydämen ääntä, niin meillä varmaankin olisi paljon köyhiä ystäviä. Sanotte ehkä, että minä nyt suosittelen sellaista seurustelua, jota äsken moitin. Mutta se olisi tarkoitukseni väärinkäsittämistä. Lähemmin selitettynä on se puolustava itseään.

Jokaisen perheen — olkoon sitten suurempi- tai vähempivarainen — tulee asettua persoonalliseen suhteeseen muutamiin köyhiin perheisiin. Pienemmissä yhteiskunnissa se on helpompaa kuin suuremmissa, mutta juuri jälkimmäisissä se on enin tarpeen. Meidän kaupungeissamme ovat tavallisesti rikkaat ja köyhät kaupunginosat toisistaan

erillään. Jälkimmäisissä harvoin näkee hyvästi puetun ihmisen, edellisissä taas harvoin köyhän, lukuunottamatta kerjäläisiä, jotka useimmiten ovat pettureita. Erotus niiden välillä, joilla on jokapäiväinen leipänsä, ja niiden, joilla ei sitä ole, on jo itsessäänkin suuri ja valitettava. Tuo paikallinen rajoitus tekee sen vielä suuremmaksi. Yhteishyvänkin kannalta meidän täytyy koettaa saada aikaan parannuksia.

Suuriakin ponnistuksia on tehty tällä alalla, mutta ne ovat olleet liian hallinnollista laatua ja ovat siksi käyneet konemaisiksi. Ja konemaisuus johtaa aina lopulta kuolleeseen tapaan ja väärinkäytökseen. Matkallaan säännöksien, virkamiesten ja laitosten kautta lahjamme jäähtyvät, niinkuin lämpö vähenee kulkiessaan monimutkaisten johtojen kautta. Siitä johtuu, että vaikka yhteiskunnassamme lahjoitetaan aivan riittävästi kaikkien hädänalaisten avustamiseksi, niin monet elävät suurimmassa kurjuudessa ja kuolevat nälkään. Köyhällä on kaksi vihollista: palkattu asiamies, jonka käskystä on pidettävä hänestä huolta, ja ne, jotka tekeytyvät köyhiksi ja avuttomiksi. Jos rupeatte persoonalliseen kanssakäymiseen köyhien kanssa, ette tarvitse asiamiestä eivätkä teeskentelijät voi teitä pettää. Tunnettua on, kuinka konemaisesti työskentelevä asiamies usein antaa apua likaiselle, ryysyihin puetulle, paheelliselle kerjäläiselle, jotavastoin siististi, vaikka kuinkakin yksinkertaisesti puettu, siivo ja kunnon ihminen, joka ei osaa teeskennellä, jää avuttomaksi. Tämä on yleistä, mutta häpeällistä. Jos itse viitsisimme ottaa selkoa oloista, ei tapahtuisi tuollaisia erehdyksiä.

Menkäämme siis itse köyhien luokse, jos todella tahdomme, että he saavat apua ja että lahjoistamme koituisi todellista hyötyä.

Älkäämme sanoko: »ei minulla ole aikaa, enkä minä osaa puhua heidän kanssaan, ei, se on mahdotonta.» Tällainen puhe ei sovi, kun on käsiteltävänä elinkysymyksiä, joihin tämä kuuluu; toisarvoiset asiat vain ovat ehdonvallan asioita. Sydämemme kyllä sanoo, kuinka ja mitä puhua, kunhan kerran olemme paikalla. Todellinen köyhyys, johon nuo ihmiset itse eivät ole syypäät, vaan joka on seurauksena yhteiskuntaelämämme puutteista, meidän paheistamme, ja rikoksistamme, sinun ja minun elämästämme, se on vielä raivaamaton maa-ala, viljelemätön kolkka keskellä sivistynyttä maailmaa. Se on meille häpeäksi, että tämä ala on tuntematonta, ja siitä vielä koituu meille vaara. Jos me sitä tuntisimme ja rakastaisimme, niin se menettäisi kauhunsa ja uhkaavan luonteensa.

Mutta kuinka on meidän meneteltävä oppiaksemme tuntemaan köyhiämme? Kunhan vain tahdomme oppia heitä tuntemaan, siinä kyllin. Me koetamme päästä ministerien, valtiomiesten ja paavin puheille, päästä piireihin, joihin pääsee vain toisten suosituksella ja avulla. Köyhällä ei ole odotushuonetta eikä henkivartijoita, hädänalaisen asuntoon pääsee päivällä ja yöllä, milloin vain haluttaa. Voinpa sanoa että meitä siellä odotetaankin. Kun kadulla näemme ryysyisen lapsen tai kärsivän vanhan vaimon, seuratkaamme heitä heidän kotiinsa. Seuratkaamme varsinkin niitä, jotka eivät ano meiltä almua, sillä kerjäläisiin ei useinkaan ole luottamista.

Jos me, peläten sitä, mitä mahdollisesti saisimme nähdä, emme uskalla ottaa tätä askelta, niin on olemassa muitakin keinoja. Ostaessamme niin perin halvalla esiliinoja lapsillemme tai tyynyjä, nenäliinoja tai lasten leluja, kysykäämme kauppiaalta, missä ne ovat valmistetut, ja menkäämme sinne niiden ihmisten luo. Silloin saamme

oppia tuntemaan työntekijöitä, vaimoja ja nuoria tyttöjä, jotka ovat kuolla nälkään, vaikka aamusta iltaan istuvat neula kädessä tai valmistelevat leikkikaluja. Jos tunkeudumme niille alkulähteille, joista useimmat meitä ympäröivät esineet ovat kotoisin, niin huomaamme, että sielläkin meitä odotetaan.

Ja kun kerran olemme tulleet tekemisiin näiden ihmisten kanssa, niin oppikaamme tuntemaan heitä. Käykäämme silloin tällöin heidän luonansa, seuratkaamme heidän elämäänsä, keskustelkaamme heidän kanssaan ja tunkeutukaamme syvemmälle heidän sielunelämäänsä. Kun ei heitä tunne, niin luulee kaikkia köyhiä samanlaisiksi. Mutta meidän täytyy oppia heitä lähemmältä tuntemaan. Silloin saamme tietoja heidän menneisyydestään, heidän elämänsä vaiheista, heidän taisteluistaan ja suruistaan, sanalla sanoen koko heidän elämänsä avautuu meille. Saamme nähdä, että köyhät ovat aivan meidän kaltaisiamme ihmisiä, ja että he useinkin enemmän ovat hellyyden kuin leivän tarpeessa. Ja kun kerran olemme päässeet niin pitkälle, emme pysähdy siihen, sillä olemme löytäneet uuden maailman. Saamme yhä uusia opetuksia seuratessamme onnettomien perheiden elämää. Vähimmissäkin yksityiskohdissa on jotain opittavaa ja huomattavaa: heidän asuntonsa, vuoteensa ja ruokansa, heidän perhesuhteensa, lasten kasvatus, vanhuksien kohtalo ja vaimojen kärsimykset. Eivät mitkään kirjat eivätkä taulut voi kuvata meille, mitä siellä omin silmin saamme nähdä. Menkäämme heidän luokseen, ottakaamme osaa heidän elämäänsä. Silloin myös saamme nähdä, kuinka paljon todella voimme tehdä näiden veljiemme ja sisariemme puolesta ja kuinka paljon parempi on tuntea heitä persoonallisesti, kuin muiden kautta antaa heille almuja. Saammepa

nähdä, kuinka vähällä monesti voimme toista ilahduttaa.

Tässä vain yksi esimerkki:

Eräs vanha ukko oli kuolemaisillaan. Läheisyydessä asui eräs nuori neiti, jonka hän usein oli nähnyt, kun hän, vaikkakin sairaana ja heikkona, vielä jaksoi istuskella ovensa edustalla. Naisen kasvot olivat aina ystävällisessä hymyssä, kun hän ohikulkiessaan ukkoa tervehti; joskus lähetti hän ukolle ruoka-aterian, olipa eräänä päivänä antanut hänelle kukkiakin. Vanhus oli sentähden sydämessään ruvennut häntä melkeinpä jumaloimaan, ja kun hän tunsi loppunsa lähestyvän, pyysi hän saada häntä tavata. Hän tulikin. »Mitä voin tehdä puolestanne», kysyi nainen? »Istukaa tähän vain hetkeksi», sanoi ukko, »tekee niin hyvää sydämelleni nähdä teitä? Älkää minua säälikö, älkää katselko minua noin surullisin silmin, olkaa niinkuin tavallisesti! Luulen, että minun sitten on helpompi kuolla.»

* * *

Tähän asti olemme puhuneet vain siitä, mitä me annamme köyhille, mutta älkäämme unohtako sitä, mitä he antavat meille sijaan.

Heistä opimme elämään ja olemaan tyytyväisiä osaamme. Meillä on mielessä tulevaisuuden tuumia, me rakennamme tuulentupia, toivomme niin paljon tulevaisuudelta ja huolehdimme siitä niin paljon. Meille on terveellistä seurustella niiden kanssa, joilla ei ole tulevaisuutta, jotka elävät päivästä päivään. Me mietimme, mitä meidän pitää syödä ja juoda, mikä elämän ura olisi pojillemme sopivin, kuinka paljon myötäjäisiä voimme antaa tyttärillemme.

Me huolehdimme, onko korko nousemassa vai laskemassa. Köyhällä ei ole korkoja nostettavana, ei hänellä ole mitään antaa pojilleen ja tyttärilleen, ja heidän täytyy kuitenkin elää. Hän on tyytyväinen, kun on ruokaa ja lämmintä itselleen ja perheelleen täksikin päiväksi. Rohkenisitteko todella valittaa tämmöistä nähtyänne.

Kehoitan teitä käymään köyhien luona varsinkin silloin, kun teillä on suruja. On aikoja elämässämme, jolloin tuntuu sietämättömältä seurustella tavallisten tuttaviemme kanssa. Tuntuu niin tyhjältä, että meitä oikein kammottaa. Sellaisina hetkinä on hyvä mennä köyhien asuntoihin, missä intohimot ja ajan ennakkoluulot ovat tuntemattomia. Jos kuolema on käynyt vieraana kodissamme, on terveellistä mennä sellaisten luo, jotka ovat kokeneet samaa. Te lesket, menkää toisten leskien luo, te vanhemmat, jotka itkette lastanne, menkää vanhempien luo, jotka ovat samassa asemassa! Meidän osanottomme on heille lohdutukseksi, ja he ovat meille avuksi. Heidän yksinkertaiset sanansa tulevat sydämestä ja menevät sydämeen. Lähtiessämme heidän luotaan ymmärrämme paremmin elämämme tarkoituksen. Surun jakaminen lieventää surun katkeruutta.

Yhdessäolo kovaosaisten kanssa on terveellistä monessa muussakin suhteessa, jopa välttämätöntäkin. Sen kautta pelastumme vaaroista, joihin juuri parempi yhteiskunnallinen asemamme meitä saattaa. Me tulemme helposti niiden olojen orjiksi, joissa elämme, niin että määrätyt tavat ja tottumukset lopulta hallitsevat meitä kokonaan. Retkeily toisenlaiseen seutuun tuottaa aina ilmanvaihtoa. Useimmat luulevat köyhien elävän tietämättömyydessä, jonkinlaisessa tylsyydessä ja välinpitämättömyyden tilassa. Myönnän, että kun ihminen oikein on

joutunut kurjuuteen ja puutteen valtaan, eivät suuret ja hirveätkään kärsimykset häneen koske, ja jos hän sen lisäksi on paheiden orja, käy näky kerrassaan kauhistuttavaksi. Mutta ne ovat poikkeustapauksia. Paljon useammin näemme puutteen ja kärsimyksien kasvattaneen ihmisiä. He eivät ole ainoastaan kärsineet, vaan kärsimys on herättänyt heitä ajattelemaan. Jos ahkerasti käymällä heidän luonansa ja osoittamalla heille hyväntahtoisuutta meidän on onnistunut saada heidän luottamuksensa, niin saammepa nähdä, että heidän sydämissään piilee arvaamattomia aarteita. Köyhät tarvitsevat meitä, mutta vielä enemmän me tarvitsemme heitä.

Se on todella surkeata perhe-elämää, missä ei osoiteta mitään auttavaisuutta köyhiä kohtaan. Meidän täytyy olla erinomaisen kovasydämisiä, jos rakastamme omaisiamme eikä tämä rakkaus pysty meissä herättämään rakkautta lähimmäistämmekin kohtaan. Jolleivät lapsemme ja lastenlapsemme — niin terveinä kuin sairaina — saata meitä ajattelemaan kovaosaisia pienokaisia, herätä meissä halua tekemään jotakin näiden raukkojen hyväksi, niin pelkäänpä, ettei rakkautemme ole todellista.

Kotimme älköön olko kylmä ja vieraanvaraisuutta sieltä älköön puuttuko, vaan olkoon se herttainen, lämmin ja vieraanvarainen. Hyväntahtoisuus siellä vallitkoon. Kärsivä saakoon siellä aina osanottoa, älköönkä se polku ruohoittuko, joka johtaa meidän asunnostamme köyhien ystäviemme asuntoon. Sillä tiellä voimme toivoa löytävämme rauhan, jota me kaikki etsimme.

XVIII LUKU.

Kun linnut jättävät pesän.

Tähän asti olemme puhuneet perheestä, joka vielä on ikäänkuin lämpöisesti suojeltu poikue. Mutta kaikki tiedämme, että kun siivet ovat kasvaneet, jättävät linnut pesän. Toisin ei saattaisikaan olla. Siivet eivät kasva pysyäkseen suljettuina tai että niiden kantajat jäisivät kotoiselle puunoksalle tai läheisille vainioille. Ne ovat luodut käytettäviksi, jotta ne kohoisivat korkeuteen, liitelisivät kohti toisia taivaita. Lintujen yhteiskunnassa eroaminen yleensä näyttää tapahtuvan mitä helpoimmin. Kun halu lentää omin siivin ei ole kyllin voimakas linnunpoikasilla, niin niiden vanhemmat ajavat ne ulos pesästä nokan iskuilla, lakkaavat tuomasta niille ruokaa tai jättävät ne muitta mutkitta. Silloin nuorten täytyy tulla toimeen omin neuvoin. Vanhat linnut puolestaan viettävät taas uusia häitä, rakentavat uuden pesän ja uuden perheen ja unhottavat vuodesta vuoteen menneisyyden.

Ihmisten yhteiskunnassa käy toisin. Meillä on vain yksi perhe ja se kestää läpi elämän; mutta suloista yhdessäoloa ei kestä aina. Ennen muinoin kaukaisina aikoina oli toisin. Silloin oli sääntönä, että perhe pysyi koossa. Mutta nykyaika käytännöllisine vaatimuksineen ja sen levoton

elämä on salaliitossa meitä vastaan. Se ottaa meiltä lapsemme. Olosuhteiden pakosta ne jättävät kodin toinen toisensa perään, ensin vähäksi aikaa, sitten kokonaan. Kotiliesi käy autioksi, pöytä tyhjäksi, yksinäisyys saapuu. Lopulta olisimme onnellisia, jos saisimme pitää edes yhden lapsen luonamme. Mutta sekään ei ole aina mahdollista.

Kas tässä yksi ihmiselämän surullisimpia puolia. Ei kumma että kaikin keinoin koetamme puolustautua sitä vastaan; on luonnollista että sanomme: älkäämme koskaan jättäkö toisiamme, pysykäämme aina yhdessä!

Mutta minnekä tämä eron kauhu meidät veisi? Me näivettyisimme ja kuihtuisimme tallatessamme aina samaa tannerta. Perhe menettäisi olemassaolonsa, oikeutensa, kasvatus hedelmänsä. Kaikella on aikansa. On aika imeä itseensä kodin henkeä ja tapoja, on aika viedä ulos, käyttää elämässä sitä, mitä on oppinut kodissa. Me kasvatamme lapsiamme elämää varten. Jotta he voisivat hyvin täyttää tehtävänsä elämässä, täytyy heidän laajentaa näköalaansa ja nähdä maailmaa.

Kun ajattelemme, kuinka vaikeata on jättää kotiliesi, näyttää siltä kuin ne olisivat oikeassa, jotka aikaisimmasta lapsuudesta totuttavat lapsensa elämään poissa kotoa. Kasvattaaksemme vapaita luonteita, miehiä, joiden retkiä eivät mitkään muistot häritse, todellisia maailman kansalaisia, eikö olisi parasta välttää tuota kodin hellyyttä, jonka siteet vain ehkäisevät vapaata kehitystä? Eivätkö vanhemmat menettelisi viisaimmin ja kaukonäköisimmin, jos he jo alusta alkain lähettäisivät lapsensa kasvatuslai-

toksiin? Silloin lapset eivät kaipaisi äidin siipeä ja sen lämpöä, kun eivät koskaan olisi sitä tunteneet. Ensi silmäykseltä tämä näyttääkin järkevältä; mutta tässä meillä taas on tilaisuus nähdä, että ihminen ei elä vain siitä, mikä on järkevää. Ja ennen kaikkea kaipaamme kautta koko elämämme juuri sitä, mitä emme koskaan ole omistaneet. Vanha tarina tuolta onnettomalta ajalta, jota nimitetään kolmenkymmenen vuotiseksi sodaksi, kertoo eräästä kahdeksantoista vuotiaasta nuorukaisesta, joka kuoli jossain Saksanmaalla. »En sure elämää», sanoi hän, »suren vain sitä, etten koskaan ole saanut syödä leipää.» Jokainen tuntee Rautanaamarin valituksen: »En ole koskaan saanut maistaa äidin suuteloita.» Me kaipaamme sitä hyvää, jota emme koskaan ole omistaneet, kun se on oleellista, sisimmän olemuksemme vaatimaa hyvää. Ilman omia muodostamiamme tarpeita voimme elää. Parasta on, ettemme koskaan opi niitä tuntemaan. Mutta perhe-elämä, kotipesän hyvää tekevä lämpö on oleellista hyvää. Meidän on tarvis yletä äidin ja isän polvilla, heidän katseittensa alla, heidän turvissaan. Kananpoikasia saattaa kasvattaa keinotekoisissa hautomiskoneissa, vaikkakin nuo pienet keinotekoiset raukat ensimmäisinä sitä valittaisivat, jos saattaisivat ilmaista sitä, mitä hämärästi tuntevat. Mutta ei ole olemassa mitään keinotekoista hautomiskonetta, joka saattaisi korvata kotiliettä, mitä kasvatukseen tulee. Kaikki merkillisimmätkin keksinnöt, joilla sitä tahdotaan korvata, ovat siihen riittämättömiä. Voi kuinka surkuteltavia ovat ne lapset, jotka kasvavat kaukana kodista, ilman hellyyttä, lapset, joita ruokitaan, vaatetetaan, kävelytetään, vieläpä huvitetaankin sääntöjen mukaan, joilta ei puutu mitään muuta kuin hyväilyjä. Kautta koko elämän heidän sydäntänsä palelee, eikä mikään heissä ole

niin elävää kuin suru siitä, etteivät ole saaneet kylliksi rakkautta.

Älkääkä luulko, että he viehtyneimpinä rientävät avaraan maailmaan, että he ovat uskaliaimpia taistelijoita, itsenäisimpiä työntekijöitä, tuntemattoman rohkeimpia valloittajia. Sekä fyysillisessä että siveellisessä maailman kaikkeudessa hallitsevan lain kautta voimien keskitys määrää niiden pontevuuskyvyn. Kuta suuremman paineen alaiseksi höyry saatetaan, sitä enemmän kasvaa sen pontevuus; kuta enemmän jousta jännitetään, sitä nopeammin lentää nuoli. Kansat, joilla on hyvin kehittynyt kansallistunne, voimakas yhteiskuntahenki, ne enimmin leviävät ja lähettävät siirtolaisia maapallon kaukaisimpiinkin seutuihin. Ja lujasti yhteenliittyneet perheet, joissa sydämellinen rakkaus vallitsee, lämpimät ja elähdyttävät kotiliedet kasvattavat miehekkäitä luonteita. Siellä ravitaan niin voimakkaalla leivällä, että sieltä lähtevä saattaa mennä vaikka maailman loppuun asti. Kodin henki on hänessä elävä. Hän vie sen mukanaan, levittää sitä, ja se elämä, joka hänet täyttää, idättää kaikkialla elämää.

Heikontaa perhetunnetta siinä tarkoituksessa, että siten edistettäisiin yksilön itsenäistä toimintakykyä, olisi siis samaa kuin että jännettä koetettaisiin pingoittaa hellittämällä sitä.

* * *

Tarvitsemme siis kotia ja sen väsymätöntä huolenpitoa varttuaksemme, pesää, missä tiedämme, mitä tämä huolenpito merkitsee. Mutta kun olemme varttuneet ja täysi-ikäiset, täytyy meidän se jättää.

Perhe hajaantuu hyvin erilaisten olosuhteiden vallitessa. Useimmiten jättävät pojat kodin aikaisemmin kuin tyttäret. Joskus tapahtuu tämä ero surkuteltavissa olosuhteissa ja rikkoutumisen muodoissa. Tämä on elämässä katkera kohta, luokaamme hetkinen siihen huomiota.

Pesässä on rauhattomia ja kärsimättömiä linnunpoikia, jotka jättävät pesänsä, ennenkuin siivet heitä kantavat, ja saattavat itsensä vaaraan kuolla nälkään tai kylmään taikka joutua kissan ruuaksi. Perheessä tavataan usein nuoria yltiöpäitä, jotka menettelevät juuri samoin. Kodin järjestys on heille haitaksi. Tämä rauhallinen, säännöllinen ja hiukan ankara elämä on heille raskasta. »Äiti muistuttaa liiaksi», sanovat he, »ja isä on liian ankara. Ei mitään saa tehdä. Tuntuu ikävältä. Eihän nyt enää lapsiakaan oltane!» Aluksi he häiritsevät rauhaa kodissa, ja sitten he sen jonain päivänä jättävät. He ottavat jonkun toimen, matkustavat pois junalla tai laivalla, taikka tarttuvat yksinkertaisesti matkasauvaan eivätkä aina muista jättää tietoja itsestään. Tällainen menettely on vanhemmille lähteenä suruun, jonka syvyyttä ei voi mitata kukaan, joka ei sitä ole koettanut. Omituista on, että usein juuri ne lapset, joita enin on rakastettu, tekevät itsensä syypäiksi tällaisiin menettelyihin ja iskevät vanhempien sydämiin haavoja, jotka voivat vasta aikojen kuluessa parantua tai eivät koskaan.

Yltiöpäät voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ne, jotka eroavat perheestään, niinkuin lakastunut lehti tai kuivanut hedelmä putoaa puusta. Ne ovat noita eksyneitä, kadonneita. He eivät koskaan palaa, taikka, joskin he tulevat jälleen, ovat he vain pirstaleita, hyödyttömiä olentoja, jotka jäävät taakaksi ja häpeäksi omaisillensa. Miksi puhua enempää heistä? Onhan jo kyllin sur-

keata heitä ollenkaan mainita, sanoa, että heitä on olemassa ja että heidän onnettomat vanhempansa kuolevat surusta ja huolesta heidän tähtensä. Olkoon kylliksi tämän helvetin mustan portin osoittaminen, helvetin, jonne me emme tahdo vajota.

Toiseen yltiöpää-ryhmään kuuluvat ne nuoret, jotka ero herättää miettimiseen ja joita kokemukset kehittävät. Koti ei ole voinut muovailla tuota kovaa, mutta samalla rikasta luonnetta. Elämä itse on ottanut sen tehdäkseen. Nämä nuoret palaavat jälleen. Mutta tässä puhumme nyt kotoalähdöstä emmekä takaisintulosta, ja kukapa tietää silloin, kun te kodin jätätte, te nuoret yltiöpäät, tokko teitä enää koskaan saadaan nähdä? Levottomuus voittaa toivon, ja huolestunein katsein teitä seurataan, ikäänkuin olisitte iäksi kadonneet.

Samalla levottomuudella seurataan niiden lapsien kehitystä, jotka kasvaessaan eivät säilytä samaa ajatustapaa ja samoja mielipiteitä kuin vanhempansa, ja jotka henkisesti eroavat omaisistaan. On suuri ilo nähdä poikiemme kannattavan samoja mielipiteitä, tuntevan samaa vakaumusta ja lämpenevän samoista ihanteista kuin me itse. Heidän menettelynsä katkeroittaa meitä, kun he taistellen vastustajiemme riveissä hävittävät sen, mitä me olemme ihailleet. Mutta tässä suhteessa täytyy meidän olla kohtuullisia vaatimuksissamme. Ei kukaan voi vaatia, että hänen lapsensa ajattelisivat kaikessa niinkuin hän itse ja että he kulkisivat saman uskonnollisen tai valtiollisen puoluelipun alla. Meidän täytyy oppia ajattelemaan, ettei kukaan sentähden ole kadotettu, vaikkakin hän kuuluu toiseen kirkkoon tai puolueeseen kuin me. Ja jos me sen kautta, että joku omaisistamme kannattaa mielipiteitä, jotka me hylkäämme, voisimme tulla suvaitse-

vaisemmiksi vastustajiamme kohtaan, niin olisi siinä pikemmin onnittelemisen kuin valittamisen syytä.

Samalla kuin puhumme näistä katkerista eroista, täytyy meidän kosketella niitä eripuraisuuksia, joita perheessä ilmaantuu, kun joku sen jäsenistä tuntee vastustamatonta halua johonkin vanhoista totutuista teistä poikkeavaan suuntaan. Huolehtien lapsistaan uneksivat vanhemmat tavallisesti heille uria, joita kulkiessaan nämä kohtaisivat mahdollisimman vähän tuntematonta. Maailman tavallinen kulku on sellainen, että suuri enemmistö kulkee pitkin vanhoja latuja. Mutta on, vaikkakin harvassa, itsenäisiä luonteita, reformaattoreja, keksijöitä, tienraivaajia niin hyvin aatteen kuin toiminnan alalla, ja niitä täytyykin olla. Ne eivät ole muiden kaltaisia, eivät kenenkään kaltaisia. Omaiset usein eivät heitä ymmärrä, heissä on jotakin outoa, käsittämätöntä. Sen mukaan kuin he varttuvat ja heidän luonteensa omituisuudet tulevat tunnetuiksi, herättävät he ihmettelyä ja usein myöskin pelkoa. Jos hautovan kanan alle pannaan ankanmuna, tehdään sen elämä hyvin levottomaksi. Tuo ainoa ankanpoika tuottaa sille enemmän huolta kuin kaikki muut poikaset yhteensä, ja sinä päivänä, jolloin ankanpoika veden huomattuaan heittäytyy siihen uimaan, onnellisena, löydettyään oman valtakuntansa, ei muuta saata verrata sen riemuun kuin sitä tuskaa, jota emo silloin tuntee.

Näiden valittujen, näiden uranuurtajain osana on tuottaa omaisilleen ja myöskin itselleen paljon kärsimystä. Heitä ymmärretään väärin perheensä keskuudessa, heidän syntyperänsä kielletään ja heidät suljetaan pois siitä piiristä, jossa ovat kasvaneet ja johon heidän lämmin sydämensä hellin sitein on kiintynyt. Heitä kohdellaan kuin mielipuolia, pettureita ja kavaltajia. Heitä surraan niin-

kuin vainajia, vaikkakin he vielä elävät, ja usein he sortuvat, ennenkuin heidän aikalaisensa ovat ehtineet havaita, mistä kaikesta he saavat olla heille kiitollisia. Jälkimaailma antaa heille korvauksensa ja sitoo heille myöhästyneen laakeriseppeleensä. Mutta millä tuskalla ovatkaan he eläessään saattaneet lausua: »Minulla ei ole enää isää eikä äitiä, ei omalsia eikä ystäviä. Ketuilla on luolansa ja taivaan linnuilla on pesänsä, mutta minulla ei ole, kuhunka minä pääni kallistaisin.» Tosinhan on meidän kaikkien osana jättää tämä suojeleva piiri, jossa lapsuutemme olemme viettäneet, ja nähdä rakkaittemme hajaantuvan, joiden koskaan emme luulleet eroavan, mutta tämä jokaisen suru kohtaa kipeimmin juuri niitä, joita ihmiskunta saa kiittää suurimmista voitoistaan ja kalleimmista aarteistaan. Heissä täyttyy totisesti vanhat sanat: »Lähde pois isänmaastasi, suvustasi ja isäsi huoneesta siihen maahan, jonka minä sinulle osoitan.»

* * *

Tavallisesti tapahtuu eroaminen aikaisemmin säätyluokissa kuin kansan keskuudessa. Talonpojan ja työmiehen pojat voivat jäädä kauemmaksi aikaa kotiin kuin ne, joiden elämänurat vaativat pitempiä ja perusteellisempia opinnoita. Se välttämättömyys, että lapset kasvatuksen tähden lähetetään sopiviin kouluihin, se pakottaa vanhempia useinkin koviin kieltäymyksiin, ja suurin niistä kaikista on eroaminen lapsistaan. On sentään vanhempia, jotka mielestäni liian aikaiseen ottavat itselleen tämän hirveän koetuksen. He lähettävät lapsensa kauas kotoa jo kahdeksan, kymmenen vuotisista asti. Pienokaisraukat!

Siinä iässä ei vierasten osoittama suurinkaan ystävällisyys voi täydellisesti korvata todellista kotia. Saati sitten elämä asumakoulussa! Kaikista surkuteltavimpien olentojen joukkoon, joita tässä maailmassa on, luen nuo pienet kahdeksanvuotiaat koulupojat, joiden täytyy tehdä kaikki sääntöjen mukaan, nukkua, syödä, kävellä. Voi sinua pientä poika parkaa, jota rasitetaan lukemattomilla säännöillä ja määräyksillä, jonka hennot jäsenet tupataan univormuun ja kiharat katkaistaan liian aikaisin, joka teljettynä koulupihan muurien taakse kaipaat ilmaa ja vapautta! On kauhistuttavaa ajatella niitä katkeria, hämärästi käsitettyjä taisteluita, joita tällaisissa olosuhteissa moni onneton pienoinen sydän on taistellut.

Niiden kärsimysten vuoksi, joita tämä laitos on tuottanut, niiden kyynelten vuoksi, joita niin moni lapsensilmä on vuodattanut, niiden luonnottomuuksien ja paheiden tähden, jotka sen ruumiille epäterveellisessä ja sielulle turmiollisessa ilmassa sikiävät ja versovat, vihaan minä asumakoulua. Selvänäköisimmät tuomarit ovat sen tuominneet, ja vanhentuneen tavan kaikesta voimasta ja vallasta huolimatta koittaa vielä päivä, jolloin se yleisen mielipiteen kiroamana romahtaa maahan.

Mutta millä se korvataan? Nuorempien lapsien suhteen ei millään. Heidän paikkansa on kotona. — Mutta kuinka saavat he opetusta? Kaikilla ei ole varaa pitää kotiopettajaa. — Mutta miksi ei heitä lähetetä kansakouluihin? Vasta-alkaville se on paras koulu. Siellä oppivat lapset lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan paremmin kuin missään muualla. Ja mitä siitä, vaikka siellä kerrataan ylen paljon muutamia alkeita, jotka teistä tuntuvat naurettavilta, onhan kokemus osoittanut, että ne, jotka eivät kylliksi kertaa, unohtavat ensimmäiset alkeet

ja saavat koko opintoaikansa kärsiä alkuperustusten huonouden vuoksi.

Lähettäkäämme lapsemme kansakouluihin, ilman minkäänlaista pelkoa siitä, että tulevat istumaan sellaisten lasten rinnalla, jotka ovat alhaisemmista kodeista. Tuo suuri juopa yhteiskuntaluokkiemme välillä on yksi aikamme onnettomuuksia. Olisi maallemme voitoksi, jos meitä kaikkia kasvatettaisiin samoilla koulupenkeillä aina kaksitoistavuotiaiksi saakka. Te pelkäätte yhteensekoittumista, sitä henkeä ja kieltä, jota lapsenne voisivat oppia köyhemmiltä lapsilta. Oppikaamme paremmin tuntemaan aikaamme ja sen tapoja. Verrattuina asumakouluihin ovat kansakoulut pienoisia korkeakouluja. Pitäkäämme lapsiamme kotona ainakin siksi, kunnes ovat kaksitoistavuotisia. Ja jos meidän silloin täytyy erota heistä, lähettäkäämme heidät johonkin toiseen perheeseen. Kaikkialla on olemassa yksinkertaisia ja hyviä perheitä. Sitä paitsi maksaa huokeakin asumakoulu liian paljon. Ja vaikka se olisi aivan maksuton, en siitä huolisi. Jos se olisi pakollinen saarnaisin minä kapinaa sitä vastaan.

* * *

Liian aikainen eroaminen kodista on siis lapsille vahingoksi, mutta terveellinen on ero, kun se oikeaan aikaan tapahtuu. Olemme jokainen voineet huomata, että lapsiemme, niin hyvin poikien kuin tyttöjenkin, kehityksessä on aika, jolloin heitä on vaikeampi ohjata kuin tavallisesti. Heidän käytöksensä ihmetyttää ja katkeroittaa meitä, ja yhdyselämä voi usein tulla kiusalliseksikin. Vanhempien

mielestä tuntuvat lapset tällaisena aikana kiittämättömiltä, sietämättömiltä ja taipumattomilta. Nuoret pitävät itseään kodin keskipisteenä. Kaiken pitää heidän ympärillänsä pyöriä, ja kumminkaan he eivät koskaan ole tyytyväisiä. He eivät ymmärrä panna arvoa sille hyvälle, mitä heillä on, ei vanhempainsa hellyydelle eikä sisarustensa seuralle.

Silloin on sopiva aika erottaa heidät kodista. Joskus tekevät olosuhteet tämän mahdottomaksi, mutta koettakaamme ainakin siinä tapauksessa useasti erottaa heitä alinomaisesta seurastamme ja heidän tavallisesta ympäristöstään. Ei ole mitään hermostuttavampaa kuin alinomaa kulkea samaa kiertokulkua, lakkaamatta nähdä samoja kasvoja ja kuulla samoja ajatuksia. Hankkikaamme heille vaihtelua, jos täydellinen eroaminen ei käy mahdolliseksi.

Mutta vaikkei ylläolevia syitä olisikaan olemassa, niin on toisia, jotka kehoittavat ajoittaiseen eroon. Kodin piiri ei ole kyllin suuri kehittääkseen kaikessa ihmisluonnetta. Se ei voi kaikkea korvata. Siinä on aina jotakin ahdasta. On jotakin umpinaista tuntea ainoastaan omaisensa, oma kotinsa ja kotikaupunkinsa.

Myönnän, että meistä vanhemmista tuntuu lapsistamme eroaminen kovalta. Ja se on kovaa kaksin verroin, sillä ensimmäinen eroaminen on vain lopun alkua. Sen helposti käsitämme. Me tunnemme että välimatkat itsemme ja rakkaittemme välillä tästedes yhä kasvavat, menneisyys, joka on meille ollut niin rakas, ei palaa koskaan, yhteiselämä kodin seinien sisällä on ainiaaksi loppunut ja on pian muisto vain. Sentähden on aivan luonnollista, että epäilemme ottaa tuota ensimmäistä askelta, mutta maksakoon se meille mitä tahansa, meidän täytyy se ottaa.

Kun lapsiansa todella rakastaa, suostuu myöskin laskemaan heidät luotansa, sillä sehän on heidän omaksi hyödyksensä.

Heidän näköpiirinsä tarvitsee laajentua, eikä mikään ole kasvattavampaa kuin ympäristön vaihtuminen. Se vaikuttaa ikäänkuin henkinen ja siveellinen opetus. Ja on huomattava, että välimatkan etäisyys usein vaikuttaa tunteisiin ikäänkuin puhdistaen ja jalostaen. Tätä kaikkea opettaa meille jokapäiväinen kokemus. Tullaksemme jälleen lähemmäksi niitä, jotka elävät välittömässä läheisyydessämme ja joista meitä jotkut pikkuseikat, jotkut erimielisyydet erottavat, ei meidän useinkaan tarvitse muuta kuin erota heistä joksikin aikaa.

* * *

Matkamiehet ovat lähteneet. Kodissa tuntuu tyhjältä heidän lähdettyänsä. Heidän sijansa pöydän ääressä on tyhjä, ja siellä, missä ennen oli iloa ja elämää, vallitsee nyt hiljaisuus ja vuodatetaan salaisia kyyneliä. Kuinka hyvin sen ymmärrämme ja kuinka otamme siihen osaa! Mutta jättäkäämme nyt vanhemmat ja seuratkaamme noita lähteneitä. He lähtivät kepein sydämin lukuunottamatta kenties viime hetkeä, jolloin vanhempien liikutus heidät valtasi. Saavathan he matkustaa, koetella siipiään, nähdä muutakin maailmaa, se on heidän mieleensä se! — Helliä ja ikävöiviä vanhempia tämä melkein huoleton eroaminen ihmetyttää ja surettaa.

Mutta päivät kuluvat, ja pian huomaavat nuoret, että heidän onkin vaikeampaa, kuin luulivat, tulla toimeen kaikissa uusissa olosuhteissa. Erotus on toisinaan hyvinkin

huomattava, ja vaivalloista ja vaikeata on perehtyminen uusiin oloihin. Vieraisiin kasvoihin, uusiin tapoihin tottuminen ei ole aivan helppoa. Tuntee ettei ole kotona. Ja kun ensimmäinen kirje kotoa saapuu, vetäytyy lapsi yksinäisyyteen sitä lukemaan saadakseen itkeä rauhassa.

Ja silloin tapahtuu hyvintunnettu ihme. Huolimatta kaikesta rohkeudesta, uuden elämän viehätyksistä, siitä ystävällisyydestä, jota uudet holhoojat, toverit ja opettajat osoittavat, laskeutuu kaiken ylitse ikäänkuin usva. Tämä usva peittää enemmän sydäntä kuin silmiä. Sen nimi on koti-ikävä. Niistä, joita se vaivaa, näyttää aurinkokin himmeämmältä kuin kotiseudulla. Mutta kotiseutu loistaa heidän mielessään kuin sädekehän kirkastamana. Siitä he uneksivat yölläkin. Siellä on kaunista ja suloista, ja kaikki ihmiset ovat siellä herttaisia; mutta varsinkin isä ja äiti sekä sisaret ja veljet. Joka hetki he seuraavat ajatuksissaan heidän jokapäiväisiä askareitaan, näkevät heidän kulkevan tutuilla teillä kotoisten puiden alla. — Kuinka heitä rakastammekaan, kun heidät jälleen saamme tavata! Mutta niin kaukana on vielä se päivä! Koittaneekohan se koskaan?

Mutta sillävälin tämä erossaolon tuottama tuska jalostaa meitä, kehittää luontoamme ja opettaa meitä tuntemaan niiden arvon, joista olemme kaukana. Ja näyttääksemme heille, että heitä rakastamme, ja todistaaksemme sitä itsellemme teemme työtä sitä suuremmalla innolla.

Eron tuska, vaikeat päivät, joita tahtoisi lyhentää, ette siis suinkaan ole hyödyttömiä! Jotta meistä tulisi tosi ihmisiä, täytyy meidän kulkea sitä tietä.

Koululaisena ei ylimalkaan jouduta kovin kauas maailmalle. Mutta mikäli vuodet kuluvat, sikäli pitenevät matkat, ja syyt kodin jättämiseen tulevat lukuisam-

miksi. Täytyy palvella sotaväessä, ansaita leipänsä, hankkia itselleen jokin toimi, kehittää taiteellisia taipumuksiaan tai harjoittaa tieteellisiä opinnoita. Ja sitten tulee naiminen. Yhä mahdottomammaksi käy miehelle jatkaa elämäänsä siellä, missä hän on syntynyt, ja rauhallisesti jatkaa isänsä ammattia. Mutta aineellinen toimeentulo ei ole ainoana syynä siihen, että meidän täytyy jättää kotimme ja joskus myöskin isänmaamme. Niin hyvin henkiset pyrinnöt kuin aineellinen vauraus vaativat nykyaikana, että kansat ulottavat vaikutuksensa kauas, omien rajojensa ulkopuolellekin, käyvät oppimassa muilta, hankkivat itselleen suhteita. Jos joku maa jatkuvasti eläisi vain omasta itsestänsä, joutuisi se varmasti häviöön. Velvollisuus isänmaata kohtaan ja korkeammat harrastukset meitä siis kehoittavat kulkemaan yli oman maamme rajojen ja merten tuolle puolle. Ja kodin tulee innostuttaa ja ohjata nuorten yritteliäisyyttä ja rohkeutta. Tuo pikaisen toimeentulon ihanne, tuo paikkojen kiihkeä tavoittelu antakoon sijaa itsenäisen elämän ihanteelle, tuo kuolettava, koneellinen palvelustoimitus tienraivaajan, oman onnensa sepän ihanteelle. Pelkäämme aivan liiaksi uusia uria — nuorisomme valitsee liian helposti ennen poljetut tiet, jotka johtavat tavallisille aloille, missä kaikki kulkee vanhaa latuaan. Me poljemme toisemme kuoliaiksi täällä kotona, ja moni on mieluummin valmis halpamaiseen tekoon saadakseen jonkun suuremmassa tai pienemmässä määrässä arvottoman toimen, kuin ottaa maapalstan viljeltäväkseen jossakin siirtomaassa.* Eikä sen kautta kukaan tule onnellisemmaksi. Elämän harrastukset vähe-

* Suomalainen lukija muistakoon että Ranskalla on laajat siirtomaat, joiden taloudellinen käyttäminen on Ranskalle tärkeä. Suom. huomautus.

nevät, ja näköpiiri tulee ahtaammaksi. Uudistuminen ei ole tieteen enemmän kuin kirjallisuudenkaan alalla riittävä. Muutamat ratkaisemattomat kysymykset, vanhat valtiolliset, uskonnolliset tai yhteiskunnalliset riidat vetävät kaiken yleisen huomion puoleensa, ja meiltä jäävät kaikki maailman suuret tapahtumat tietämättä. Perinpohjainen ilmanvaihdos on tarpeen. Minä toivon koko sydämestäni voimakasta, yksimielistä, toimeliasta ja yksinkertaista perhe-elämää, joka samalla on vastaan-ottavainen ulkoapäin tuleville raittiille tuulille — perhe-elämää, joka innostaa sankarillisuuteen, joka sanalla sanoen tekee valloituksia. Siinä on tulevaisuuden suuri tehtävä, ja siinä yksi keino kansalliseen kohoamiseen, yksi unhotettu tie onneen.

* * *

Tässä on puhe varsinkin miespuolisesta nuorisosta, ja suurin osa viimeisistä huomautuksista voidaan sovittaa ainoastaan heihin. Mutta vaikka tyttäremme jäävätkin kauemmaksi aikaa luoksemme, on elämän tavallinen kulku kumminkin sellainen, että hekin vuorostaan jättävät meidät. Jos toivomme heille omaa kotia — ja kukapa meistä ei sitä toivoisi? — täytyy meidän suostua eroamaan myöskin heistä. Uusia perheitä perustetaan harvoin ilman eroja. On tosin totta — ja siinä onkin lohdutus — että tyttäremme tavallisesti jäävät läheisyyteemme. Uusi koti perustetaan ainakin samaan maahan, jollei samaan kaupunkiin. Mutta vaikka nainen harvemmin kuin mies joutuukin asumaan vieraaseen maahan, ei hän kumminkaan saa liiaksi sitä pelätä. Kaikissa yhteiskuntaluokissa vaimon velvollisuus on olla miehensä apuna ja kumppanina vaihtelevissa kohtaloissa ja perehtyä olosuhteisiin. Kansalla

on suuri apu sellaisista naisista, jotka ovat kasvatettuja niin, etteivät pidä kaikin puolin mukavaa ympäristöä kotionnen välttämättömänä ehtona. Mitä tulisikaan insinööreistämme, tiedemiehistä, merimiehistä ja siirtolaisista, ja kuinka voisivatkaan he kestää kovaa ja siunausta tuottavaa työtänsä, jolleivät he löytäisi nuoria tyttöjä, jotka saattavat elää kaukana kauppapuodeista, huveista, seurustelusta, tuosta tavallisen seuraelämämme yksitoikkoisesta kiertokulusta niin sanoakseni. Me tarvitsemme naisen rohkeutta, joka kykenee seuraamaan miestä kaikille aloille. Eikä onni siitä kärsi, päinvastoin se siitä voittaa. Totta on, että lähteminen kauas omaisten luota vaatii suurta kieltäymystä. Sillä emme kaipaa ainoastaan sivistystä ja kaikkia sen etuja, jotka ovat ikäänkuin osa jokapäiväisestä leivästämme, me kaipaamme äidin neuvoja, kodin aina varmaa suojapaikkaa, siveellistä tukea vaikeina aikoina. Mutta näistä uhrauksista saamme korvauksen. Elämä, joka vaatii päättäväisyyttä ja tarmoa, antaa tyydytystä, jota helppoa ja rauhallista elämää viettävät eivät tunne. Kaikki, mikä lujentaa tahtoamme, lisää myös kykyämme olla onnellisia. Niistä, jotka ovat oppineet tuntemaan rakkautta sen jaloimmassa muodossa, ovat monet viettäneet nuoruutensa vieraalla maalla, villien kansojen sivistämisessä, uusien viljelysten raivaamisessa. Tällainen elämä antaa onnea, jota säännöllisissä yhteiskunnissamme elävät, hyvinvoivat, suojellut ja eri luokkiin jaetut ihmiset eivät tunne, tuskinpa voivat edes ymmärtää. Itse asiassa on erotus sama kuin häkkiin suljetun linnun ja avaruuden vapaan asukkaan välillä.

* * *

Ja nyt kun olemme puhuneet eroamisesta niin monessa eri tapauksessa ja perheiden hajaantumisesta, niin kohottakaamme sydämemme kohden sitä, joka on korkeampaa ja joka ei tiedä eroamisesta eikä katoavaisuudesta. On olemassa side, jota mitkään välimatkat eivät saata kuluttaa, jota mikään ero ei saata katkaista: sielujen side. Mitä pitemmälle elämä meidät erottaa toisistamme, sitä puhtaammaksi ja vahvemmaksi käy tuo side. Eron aika on koulu, jossa opimme rakastamaan ilman ruumiillista läsnäoloa.

On sananlasku, joka sanoo: »Poissaolijat ovat väärässä.» Mutta se on ruma sananlasku, ja se koskee vain velttosydämisiä ja heikkotahtoisia ihmisiä. Tarkastakaamme vain tavallisimpia tunteita itsessämme ja muissa.

Kenellä on paras, enin kadehdittu sija jokaisessa perheessä? Poissaolijalla. Mitä kauempana meistä he ovat, sitä enemmän heitä rakastetaan. Ja mikähän se ylläpitää poissaolijan omaa rohkeutta, on hänelle rakkainta, valaisee hänen tietään? Se on muisto. Kotimaan ja kodin muisto. Sen kirkas säde seuraa meitä teillämme, valaisee ja tukee meitä. Se on talismani, puhdas aarre, josta ei mistään hinnasta tahtoisi luopua.

Rajuina käyvät aallot, ja yön pimeässä valvoo merimies aluksessaan. Merituuli pieksää hänen kasvojansa, ja suolaiset hyökyaallot kuohuvat hänen ympärillänsä. Taivaalla ei näy ainoatakaan tähteä, meren ja pimeyden ääretön, kolkko tyhjyys vallitsee kaikkialla. Mutta merimiehen sydämessä on kirkasta. Hän uneksii kaukaisesta kotimaastaan, isänsä mökistä, jossa äiti lampun himmeässä valossa tekee työtään ja hiljaa rukoilee hänen puolestaan.

Ja se, jonka puoleen äiti kääntyy, on yhtä lähellä poikaa kuin äitiäkin. Häneltä saamme lievitystä surussa ja

ikävässä. Voidaksemme ilman kauhua kestää surua ja eron aikaa, täytyy meidän voida kääntyä Jumalan puoleen. Huolehtiessamme rakkaittemme tähden, tuntuu meistä joskus, kuin olisivat ne, jotka meidät ovat jättäneet, huonommin suojeltuja kuin toiset. Katseemme ei voi heidän askeleitansa valvoa. Kuvittelemme vaarojen heitä ympäröivän. Kuinka liiaksi luotammekaan omaan voimaamme! Kuinka vähän luotamme Jumalaan! Eikö meidän lähellämme ole siis mitään tuntematonta, mitään vaaroja? Määräämmekö me niiden kohtalon, jotka ovat meidän välittömässä läheisyydessämme? Ei, toinen valta kuin meidän hallitsee elämää, se on sama kaikkialla — niin hyvin siellä missä rakkaamme oleskelevat kuin siellä, missä me itsekin olemme. Uskokaamme heidät Hänen huostaansa.

Huolimatta kaikesta surullisuudestaan on sana »Jumalan haltuun!» kauneimpia ja lohduttavimpia sanoja. Mutta voidaksemme sitä lausua ilman suurta katkeruutta, täytyy meidän oppia lausumaan se totuudessa ja sen uskonnollisen merkityksen koko laajuudessa. »Jumalan haltuun!» Sillä tarkoitetaan: »Minä jätän sinut, ja se tekee mieleni surulliseksi, mutta jätän sinut Jumalan suojaan, ja se minua lohduttaa.» Oi, jospa kaikki, joita eroamisen koetus odottaa, voisivat lausua hyvästijätön sanan siinä merkityksessä. — Onhan niinkuin samalla sanoisimme: Jälleen tavataan!

XIX LUKU.

Kun linnut palaavat pesään.

Jäähyväisten katkeruudella on vastapainonsa siinä ilossa, jonka jälleennäkeminen tuo. Kun muuttolinnut syksyllä jättävät seutumme, täyttää kaipaus mielemme. Samaan aikaan lehdet varisevat puista, luonto lähestyy pitkää untansa, päivät käyvät lyhemmiksi ja herättävät ajatuksen kaiken katoavaisuudesta, kaiken lopusta.

Mutta kuinka suuri onkaan ilo, kun keväällä ensimmäinen haikara laskeutuu katollemme! Kuinka suurta ihastusta herättääkään ensimmäinen pääskynen, jonka kevätaamuna taivaalla huomaamme! Se päivä on meille juhlapäivä. Vaikka niin usein olemmekin nähneet tuota samaa, tuntuu se joka kerta kuitenkin uudelta ja liikuttaa mieltämme. Omenapuut pukeutuvat pehmoisen hienoon punertavaan pukuunsa, tuomet kukkivat lumivalkoisina, ensimmäiset päivänkukat loistavat kuin tähdet vihoittavilla niityillä ja ihmissydän lyö tahdissa luounon kanssa: kaikki ympärillämme puhuu uudestaansyntymisestä, toiveista. Minä pidän enemmän näistä vaihteluista kuin ikuisesta keväästä. Elämän taulussa kaipaamme yhtä paljon varjoja kuin valoakin!

Oi, tässä kohtaa meitä heti varjo, synkkä kuin yö. Voimmeko jälleennäkemisen iloista puhuessamme unohtaa, etteivät kaikki palaa takaisin? Emme. Omistakaamme heille ensiksi muutamia sanoja. Suokaamme kaipauksen kyynel niille, jotka ovat lähteneet eivätkä koskaan palanneet, niille, jotka nukkuvat vieraan nurmen alla, meren aaltojen peitossa, suurissa yhteisissä haudoissa taistelutantereilla, tai jotka ruumisarkussa ovat palanneet kotiin. He ovat kuolleet kaukana niistä, jotka heitä rakastivat, saamatta viimeisessä taistelussaan tuntea hellyyttä, joka huojentaa kuoleman tuskaa. Kirje tai lyhyt sähkösanoma on tuonut tiedon kuolemasta — ja vanhempain kotiin on suru tullut vieraaksi. Sitten heidän tavaransa saapuvat, heidän vaatteensa otetaan matkalaukuista,, heidän kirjansa ja ne muistot ja esineet, jotka he olivat mukaansa ottaneet — nuo katoavaiset pyhät muistot, jotka kuitenkin ovat säilyneet kauemmin kuin he itse. Sydäntä kouristaa ajatellessa, ettei heitä enää koskaan tässä elämässä näe.

Voi, kuinka suurella surulla näitä kaukana kuolleita ajatellaan! Emme voi edes käydä heidän haudoillaan itkemässä, emme voi niille kukkia istuttaa. Äiti raukat, isä raukat, joita sellainen raskas suru painaa! Jokainen lämminsydäminen ihminen ottaa osaa teidän tuskaanne ja rukouksissaan teitä ajattelee.

Toiset heistä palaavat — mutta siipirikkoina. He tulevat kotiin kuin haavoitetut linnunpojat, jotka pesälle ennättäessään putoavat maahan. Pitkien matkojen vaivat ja vaarat, kuumien maiden kuolettava ilmanala, kieltäymykset ja puutteet tai vihollisen luodit ovat murtaneet heidän voimansa. He matkustivat kotoa terveyttä ja nuoruuden rohkeutta uhkuen, ja he palaavat raajarikkoina,

ennen aikojaan vanhentuneina. Me tuskin enää tunnemme heitä, niin he ovat muuttuneet. Heidän näkemisensä peloittaa meitä, ja syleiltyämme heitä toivottaaksemme heidät tervetulleiksi kotiin, käännymme me toisaalle tuskaamme peittääksemme. He käyvät meille kahta vertaa rakkaammiksi siitä syystä että he ovat kärsineet, ja me hoidamme ja hellimme heitä! Joskus kotimaan ilma ja isänkoti saavat ihmeitä aikaan, he elpyvät jälleen, he toipuvat entiselleen. Mutta usein heidän tilansa on toivoton. Pahan tuhoava voima on liian suuri, ja he ovat palanneet vain kuollakseen meidän syliimme.

Mutta miksi puhumme näistä surullisista elämän kohtaloista? Sentähden, että tämä elämä on suurta taistelua, emmekä me saa unohtaa haavoittuneita ja kuolleita. On kiittämätöntä ja häpeällistä puhua voittajista ja jättää voitetut mainitsematta — juhlia voittoja ja pyyhkiä pois tappiot muistojen kirjasta. Ennen kaikkea kunnioittakaamme niiden muistoja, jotka taistelussa ovat kaatuneet, jotka eivät palaa — kaikkia niitä nuoria elämiä, jotka ennenaikainen kuolema on katkaissut! Tahtoisin mieluummin maata haudassa sellaisen rakastetun lapsen rinnalla kuin vaieten syrjäyttää hänen nimensä ja antaa hänen muistonsa sydämestäni hävitä. Älkäämme luulko, että kenenkään rohkeutta vähentää kuulla puhuttavan näiden poismenneitten onnettomuuksista. Päinvastoin. On rohkeita henkiä, jotka menevät juuri sinne, missä toiset ovat saaneet kuolemansa. Heidän mielestänsä päämaali tulee vain suuremmaksi sen kautta, että sankarit ovat sen edestä itsensä uhranneet.

Ei mikään voitto ole tieteelle ja uskonnolle antanut niin monta tienraivaajaa kuin niiden marttyyrit. Kaikki inhimillisen kehityksen tiet ovat risteillä viitoitetut. Sinne

ovat kaatuneet ne urhoolliset, jotka raivasivat tietä. Sinne suuret kutsumukset päättyvät ja sieltä ihanteen innostuksesta palava nuoriso hakee puhtaimmat aatteensa.

Mutta maksettuamme suruvelkamme ja itkettyämme itkeväisten kanssa on meidän otettava osaa toisten iloon! Meidän tulee ottaa elämä sellaisena kuin se on ja tuntea kaikkien kanssa. Unohtaa elävät ajatellaksemme vain vainajia olisi aivan yhtä väärää, yhtä vähän inhimillistä kuin unohtaa vainajat ajatellaksemme vain eläviä. Kaikki ovat he perheen jäseniä ja kaikkia heitä rakastetaan.

* * *

Puhuessamme niistä, jotka palaavat, ajattelen minä ensiksi nuorimpia, koululapsia, jotka tulevat kotiin loma-ajoiksi. He ovat laskeneet päivät, nämä nuoret! Almanakasta ovat he aina pyyhkineet pois kuluneen päivän, ja se on auttanut heitä kärsivällisyyteen. Tätä tapaa käyttävät myöskin sotamiehet, kun he ovat pitkässä sotapalveluksessaan. Palvelusaikansa lopulla piirtelevät he hiilellä kaikkiin seiniin: Kaksikymmentä päivää jäljellä! Viisitoista päivää jäljellä!

Nuo rakkaat lapsukaiset eivät ajattele enää muuta kuin meitä ja palaamistansa kotiin. Heidän sydämensä ei enää ole siellä, missä he oleskelevat, he uneksivat kodista ja ovat jo siellä ajatuksissaan. — Te jotka olette sitä kokeneet, muistelkaa, miltä teistä silloin tuntui.

En voi koskaan unohtaa ensimmäistä paluutani kotikylään oleskeltuani vuoden suuressa Pariisissa. Kaikki edelliset vuoteni yhteenluettuina eivät olleet tuntuneet niin pitkiltä. Luulin, ettei siitä koskaan loppua tulisikaan.

Mutta vihdoinkin se oli lopussa. Yön kestäneen rautatiematkan jälkeen astuin elokuun aamun auringossa valtamaantietä, joka kulkee Savernen vuorisolan kautta. Jätettyäni vanhan Pfalzburgin muurit taakseni olin pian ihanassa Fahlbergin metsässä. Kello oli noin kahdeksan aamulla. Edellisenä iltana, samaan aikaan, pakkasin matkalaukkuani kaukana asumakoulussa, ja suuret kielioppi- ja sanakirjakasat, sadat muurit ja talot erottivat minut tästä rakkaasta seudusta. Ja nyt! Mikä ero eilispäivän ja tämän aamun välillä.

Nyt olin metsässä, sulotuoksuisessa metsässä, joka herätti mieleeni niin monta muistoa. Aamukaste peitti puut ja maat, rastaat lauloivat, hyönteiset surisivat. Vanhat pyökkipuut ja naavaiset kuuset näyttivät tervehtivän minua tervetulleeksi. Me olimme taas tavanneet ja tunteneet toisenune. Ennenaikaan, kun myöhään iltasella olin eksynyt kaukaisille poluille, ja kun omatuntoni minua soimasi siitä, että luvattomasti olin ulkona, antoivat nuo vanhat, rakkaat puut kuten ymmärtäväiset ystävät minulle merkkejä oksillansa, joita he hiljaa keinuttivat edestakaisin. Ne toruivat minua luvattomista retkistäni ja rohkeudestani. Mutta nyt näytti minusta siltä, kuin avaisivat ne minulle sylinsä ja sanoisivat: »Hyvää päivää, poikaseni! Palasitpa vihdoinkin!» Minä vapisin onnesta, minä hypähtelin ilosta. Kepein askelin riensin eteenpäin metsän poluilla, joiden päässä minun piti nähdä punaiset katot vihreän ympäröiminä ja kylän kirkon torni. Äkkiä kuulin metsän hiljaisuudessa ääniä. Viidenkymmenen askeleen päässä takanani huomasin kaksi talonpoikaa, jotka keskenään puhellen tulivat tietä pitkin. Heidän varma, sointuva äänensä kaikui läpi metsän, ja selvästi erotin paikkakunnan murteen. He puhuivat yksinkertaista

maalaiskieltä, mutta siinä lauloi koko minun lapsuuteni! Tuota korutonta, ilmehikästä kieltä, jonka rinnalla kaikki muut kielet ovat minusta tuntuneet myöhemmin opituilta ja lainatuilta! Se soi kuin soitto korvissani — kauan oli jo siitä, kun olin kuullut sitä puhuttavan.

Enemmän kuin kolmekymmentä vuotta on kulunut tästä aamusta, ja kumminkin muistan sen niin selvään, kuin olisi se ollut eilen. Mistähän lienevät nuo kunnon talonpojat puhuneet? Sitä en enää tiedä, ja se myöskin vähän merkitsee. Ei puheen sisältö, vaan itse kieli se teki minut ylen onnelliseksi. En ollut koskaan luullut, että niin onnelliseksi voisi itsensä tuntea.

Tuleehan kodin juhlallisesti ottaa vastaan se, joka koko sielustansa ja mielestänsä sinne ikävöi!

Kuinka siis voi puhua lasten kotiintulosta, kuin olisi se koettelemus vanhemmille? Uskomattomalta se kuuluu, ja kuitenkin kuulee joskus sellaista luonnotonta puhetta. Eräässä lehdessä oli äskettäin kirjoitus lähestyvän pääsiäisluvan johdosta, joka koululapsille soi muutaman päivän vapauden, ja siinä oli lause: »Onnelliset nuoret — vähemmän onnelliset vanhemmat!» Kukahan luonnoton olento, kukahan vanha ihmisvihaaja tai erakko lienee hän ollut, joka voi sanoa jotakin sellaista? Hän ei tiennyt, mitä isänä oleminen on, ja hän oli unohtanut, miltä lapsena oleminen tuntui. Älkää kuunnelko hänen sanojansa, te rakkaat pienokaiset, joita kotona on niin kaivattu, te, jotka nyt sinne palaatte! Älkää olko levottomia — meidän tunteemme ovat samat kuin teidän. Me olemme alinomaa kasvavalla levottomuudella odottaneet teidän kotiintuloanne. Samoinkuin te, olemme mekin laskeneet päivät. Me ojennamme kätemme teitä vastaan. Kaukaa koti jo teille hymyilee, ja kaikki on valm iinateitä vastaanotta-

maan. Oven edustalla odottaa vanha koira, teidän lapsuudentoverinne — se tahtoo ensimmäisenä juosta teitä vastaan. Korvatkaamme syleilyillä ja suuteloilla eronajan kovuus, ja näyttäköön meille hilpeytenne, joka jälleen antaa eloa kodille, että te tunnette itsenne onnellisiksi saadessanne olla jälleen kotona.

Koululapset eivät tule kovin kaukaa. Mutta on toisia, jotka ovat olleet poissa, eläneet vieraissa maissa, matkustaneet merten taa, jotka ovat maailmaa matkailleet ja nähneet paljon. Joku kirje silloin tällöin on kaikki, mitä heiltä olemme saaneet. Ja nyt he palaavat kotiin. He ovat jo matkalla. Me tiedämme minä päivänä he astuvat laivaan, millä laivalla he tulevat ja koska he ovat odotettavissa. Mikään laiva ei koskaan vedä niin huomiotamme puoleensa kuin se, jossa omia lapsiamme on matkustavaisten joukossa. Tuo, mikä ennen oli meistä välinpitämätöntä tai tuntematonta, tulee tärkeimmäksi tapahtumaksi. Matkustamme itse mielikuvituksessamme. Toisena päivänä seuraamme karavaania istuen kameelin selässä, toisena kuljemme ruuhessa pitkin jokia. Villeinkin ranta, vähäpätöisinkin mökki tulee meille tutuksi, niin pian kuin joku omaisistamme on siinä oleskellut.

Mimmoisinahan heidät näemme? Ovatkohan he entisensä kaltaisia, vai saanemmekohan syliimme sulkea muukalaisia, joita tuskin enää voimme tuntea? Kuinka vaikeata lienee heidän tulla toimeen vanhassa ympäristössään!

Samantekevää! He tulevat, ja se on pääasia. Kun ensimmäinen hämmästys molemmin puolin tapahtuneista

muutoksista on ohitse, löydämme kyllä pian taas yhtymäkohtia, ja pian tulee vanha hellyys uudestaan esille. Sillä aikaa kun me ajatuksissamme seuraamme heitä kotimatkallaan, teemme me kodissa ja sydämessä suuria valmistuksia vastaanottaaksemme heitä. Kuinka suuri onkaan erotus kahden asunnon välillä, sen, jossa valmistetaan matkalle lähtöä, ja sen, jossa valmistaudutaan toivottamaan rakkaita poissaolleita tervetulleiksi kotiin! Matkavalmistuksia tehdessä on sydän raskas. Usea hiljainen kyynel putoaa niille esineille, joita matkalaukkuun järjestetään. Ilo, että vielä saa pitää kotona kaikki rakkaansa, on sekoittunut suruun, että kohta heidät täytyy jättää. Ilmassa on surua, ja joko sitten ilmaisemme taikka peitämme sitä, tunnemme me itsemme surullisiksi. Mutta valmistaessa iloista vastaanottoa kotiin palaaville on sydän täynnä valoisia toiveita.

Ja te, joita odotetaan! Sillä aikaa kun me koetamme valmistaa teille lämpöistä vastaanottoa, olette te matkalla kotiin. Mielestänne kulkee laiva liian hitaasti. Ajatuksissanne kuvailette jo olevanne perillä. Te tähystätte taivaan rantaa ja sanotte: »Tuolla on päämaali! Tuolla on kotimaa!» Salainen voima vetää teitä sinne. Kun matkustamme poispäin, tuntuu kuin jokin pidättäisi. Täytyy usein tehdä ponnistuksia päästäksensä lähtemään. Mutta kun palaamme, on meillä siivet. Hajamielisinä katselemme ohimeneviä seutuja. Eteenpäin! Yhä vain eteenpäin! Pysähtymättä, levähtämättä! Eteenpäin kohden kotimaata, kallista kotimaata! Silloin kun sieltä matkustimme, katselimme taaksemme sanoaksemme sille viimeisen jäähyväisemme sillä hetkellä, kun se hävisi näköpiiristä. Nyt katselemme eteenpäin — katse koettaa tunkea läpi sumun ja pimeyden,

Niillä, jotka eivät ole jättäneet isänmaataan eivätkä koskaan ole eläneet vieraassa maassa kansan joukossa, jolla ei ainoastaan ole toinen kieli ja toiset tavat, vaan joka ei tunne eikä ajattele niinkuin me — joilla niin sanoaksemme on toisenlainen sielu —, he eivät voi ymmärtää, mitä matkustavaisen sydämessä liikkuu, kun hän sumuisella valtamerellä erottaa ensimmäisen majakan tuikkivan tulen, näkee kotimaan rannan ensimmäiset himmeät ääriviivat.

Vuorten ja kallioiden epämääräisten piirteiden takana on kaikki, mikä hänelle on rakasta. Siellä elävät ja työskentelevät hänen maalaisensa, siellä lepäävät hänen esiisänsä nurmen alla, siellä ovat ne, jotka ovat hänelle elämän antaneet, siellä on hän nähnyt päivän valon. Tämä kaikki liikuttaa hänen sydäntään jo ensi silmäyksellä...

Ainoastaan muutamia tunteja enää — viimeinen matka junalla tai laivalla! Eikö se sitten koskaan pääty? Vihdoinkin hän seisoo kodin kynnyksellä. Hän oli tuhansien penikulmien päässä, toisessa päässä maailmaa — ja nyt hän on täällä! Häntä saa katsella, koskettaa, saa toivottaa hänet tervetulleeksi ja painaa hänet povelleen! Ilon kyyneliä vuodatetaan. Ystävä — sinä, joka niin kauan olet kaivannut hellyyttä ja hyväilyjä, korvaa vahinko jälleen! Antakoon jälleennäkemisen ilo ja onni sinun kokea, että elämässä on hetkiä, jolloin tunnemme niin syvästi, että yksi päivä sisältää tuhansia.

* * *

Kuinka onkaan silloin, kun kotiinpalanneet ovat olleet eksyneitä, tuhlaajapoikia, jotka elämän koulussa ovat parantuneet, — kadonneita mutta jälleen löytyneitä lam-

paita, jotka palaavat kotiin lammashuoneen rauhaan. Ulkonaiset etäisyydet eivät ole mitään verrattuina henkisiin, joita voi ilmaantua perheenjäsenten välille. Kun lapset ovat poikenneet oikealta tieltä ja lähteneet pois kotoansa, ovat he kaksinkertaisessa merkityksessä poissaolevia, ja eroaminen heistä on usein kuolemaa vaikeampi. Kuitenkin odotetaan heitä alinomaa kotiin. Voi, jos he tahtoisivat palata ja huomata harhaan joutuneensa! Jospa he tahtoisivat surra entisyyttään, alkaa säännöllistä elämää ja tehdä meille sen suuren ilon että tulisivat kunnollisiksi ihmisiksi!

Tämä kuitenkin tapahtuu harvoin. Olen nähnyt monen tuhlaajapojan jättävän kotinsa, mutta harvan palaavan. Kuitenkin sanoo heistä vanha raamatunlause: »Taivaassa on suurempi ilo yhdestä ainoasta syntisestä, joka itsensä parantaa, kuin yhdeksästäkymmenestä ja yhdeksästä vanhurskaasta, jotka eivät parannusta tarvitse.» Ilo on kodissa niin suuri, kun nämä surun lapset lahjoitetaan meille takaisin, viisaampina, koettelemuksien puhdistamina, että heidän kohtelunsa herättää kateutta niissä, jotka eivät ole oikeata tietä koskaan jättäneet. Sillä on todellakin vaikeata hillitä itseänsä ja olla liioittelematta, kun tapahtuu jotakin sellaista, jota ei enää ole uskaltanut toivoa. Isää ei voi moittia siitä, että hän tappaa juotetun vasikan. Luonnollista on, että vanhemmat tahtovat saada korvauksen kärsimyksistään. Älkäämme tällöin estäkö tunteitamme puhumasta. Tottukaamme siihen, että tuhlaajapoika paluunsa kautta synnyttää suurempaa iloa kuin veli, joka ei koskaan ole eksynyt.

Myöntäkäämme ylimalkaan tinkimättä kaukaa palaaville etuoikeutettu asema. Niin on oleva. Viinit, jotka palaavat merten takaa, ovat arvokkaammat kuin ne,

jotka vanhenevat viinitarhan omistajan kellarissa, ja sillä, joka on palannut kaukaa, on suurempi arvo kuin sillä, joka koko elämänsä on istunut paikallaan. He levittävät jonkunlaista valoa koko perheeseensä, ja tämä on oikeutettu heitä kunnioittamaan. Merimiehellä, sotamiehellä, tutkimusretkeilijällä, jokaisella joka tavalla tai toisella on tehnyt itsensä kuuluisaksi, on erityisen korkea arvo perheensä keskuudessa. Heitä kuunnellaan luottamuksella ja pannaan niin suuri arvo heidän sanoilleen, että he todellakin ovat profeettoja omaistensa kesken. Siinä voi kyllä piillä suuri vaara heille itselleen, sillä kaikilla etuoikeuksilla on vaaransa. Mutta tämä heidän arvoasemansa ei ole minulle vastenmielinen, ja kunhan he vain eivät käytä sitä väärin, olen minä valmis tunnustamaan sen oikeudenmukaiseksi ja terveelliseksi.

* * *

On vielä yksi kotiin palaamisen muoto mainitsematta. Tarkoitan niitä tilaisuuksia, jolloin poikamme ja tyttäremme, jotka jo ovat perustaneet oman perheensä, palaavat vanhempainkotiin viettääkseen entiseen tapaan muutaman päivän yhdessä. Silloin on eloa vanhassa kodissa, joka niin kauan on ollut autiona ja tyhjänä. Huoneissa ja käytävissä, aina tuonne muutoin niin hiljaiseen puutarhaan saakka kaikuvat lastenlasten iloiset äänet ja muistuttavat vanhalle isoisälle, ettei hänen nimensä vielä kuole. Onnellinen se perhe, jossa yhdessäpysymisen henki on säilynyt kyllin voimakkaana siirtyäkseen nuoriin sukupolviin ja heissä luodakseen pysyväistä ystävyyttä. Ei ole mitään kauniimpaa, kuin sellainen uskollinen ja erotta-

mattomasti yhdistynyt perhe, jossa lapset ja lastenlapset ovat säilyttäneet tavan kokoontua saman pöydän ääreen ja yhtyä isoisän kodissa. Siellä on sydämenrauhalla kotinsa, siellä tuntuu puolta suloisemmalta ja siellä tuntee itsensä paremmin varustetuksi elämän vaikeuksia vastaan. Niiltä, jotka eivät tunne tällaisen yhteiselämän suloisuutta, puuttuu yksi kaikkein puhtaimpia nautintoja, joita ihmiselle on annettu.

Tavallisesti on harvoin tilaisuuksia sellaiseen häiritsemättömään yhdessä oloon. Elämä itse tuo siihen esteitä, ja kuta lukuisammat perheen jäsenet ovat, sitä vaikeampi on nähdä perhettä täysilukuisena. Melkein aina puuttuu joku. Sitä paitsi tulee pian hetki, jolloin nuo kunnianarvoisat ainiaaksi meidät jättävät. Keskipiste, jonka ympärille kaikki kokoontuivat, on poissa, ja perheen muut jäsenet jatkavat kukin tietänsä. Sitä suurempi syy pysyä uskollisesti yhdessä, niin kauan kuin nuo vanhat siteet vielä ovat olemassa! Liian aikaiseen lyö se hetki, jolloin perhe hajaantuu ainiaaksi, jolloin vanha isänkoti ei enää ole olemassa muuta kuin muistossa.

XX LUKU.

Hävitetty koti. Lesket ja orvot.

Hajonnut ja hylätty pesä on surullinen näky. Moni koti on sellaisen pesän kaltainen, ja meidän täytyy sitä suuremmalla kunnioituksella ja myötätuntoisuudella astua sen kynnyksen yli.

Yhdessä oli kaksi ihmistä sen rakentanut ja yhdessä olivat he siellä jakaneet elämän ilot ja surut. Rakkaita pieniä vieraita oli tullut itselleen sijaa kodissa pyytämään. Nyt on poissa toinen noista kahdesta, jotka tahtoivat elää pitkän elämän toistensa rinnalla. Toinen on yksin ja kulkee kohden epävarmaa tulevaisuutta. Surun ja murheen varjo peittää kodin.

Joskus isä kuolee ensin, ja vaimo ja lapset ovat pelon ja surun valtaamina. Pienokaiset painautuvat äitinsä rintaa vasten, piiloutuvat hänen turviinsa niinkuin kananpojat emonsa siipien alle. Mutta äitiä, kukapa häntä lohduttaa? Hän on kadottanut turvansa. Hän ei enää koskaan saa kuulla tuota rakasta, varmaa ääntä, jonka pelkkä kaiku poisti häneltä kaiken levottomuuden, saattoi hänet rauhalliseksi ja antoi hänelle sen turvallisuuden tunteen, jota jokainen rakastettu nainen tuntee sen miehen läheisyydessä, johon hän luottaa. Hän ei enää koskaan voi

paeta tähän turvapaikkaan, joka aina oli hänelle avoinna. Hän on nyt ilman tukea elämän vaihtelussa, saaden jakaa niiden kohtalon, joilla on muita suojeltavana, mutta itse ovat ilman suojelijaa. Vastuunalaisuuden taakka painaa raskaana hartioita, jotka useinkaan eivät ole varustetut sitä kantamaan. Tärkeitä päätöksiä täytyy tehdä, ja mistä saa neuvoa ja tukea? Neuvonantajia leskillä kyllä on liiaksikin. On paljon sellaisia ihmisiä, jotka julkeasti sekaantuvat lesken asioihin ja tulevat antamaan neuvoja, heti kun perheen pää on poissa. Jos leski on köyhä, saa hän katkeria kokemuksia. Yhteiskunnalliset olot ja ihmisten itsekkyys kohtaavat raskaasti häntä ja hänen lapsiansa. Kaikki antavat hänen tuntea, kuinka yksin ja turvaton hän on. Jos joku esiintyy puhumaan hänen puolestansa, puoltamaan hänen oikeuttaan, on julma kokemus opettanut hänet tätä epäilemään, hänet, joka juuri tarvitsisi jonkun, johon voisi luottaa. Leski, joka elää vähemmän huolestuttavissa, vieläpä hyvissäkin oloissa, saa oppia tuntemaan toisia vaikeuksia. Hänellä ei ole leipähuolia, mutta hänen on vaikea suojella itsenäisyyttänsä. Hänen täytyy alistua ainaiseen taisteluun, jos hän tahtoo säilyttää vapautensa, jos hän itse tahtoo hoitaa asioitaan, käyttää omaa arvostelukykyään ja elää oman mielensä mukaista elämää. Herrasnaisella, joka jää leskeksi, on vaikeuksia, joista kansannaisella ei ole aavistustakaan.

* * *

Toisinaan, vallankin muutamissa virkamiesperheissä, kuolemantapausta seuraa äkillinen asunnon ja ympäristön muutos. Talo, jossa asuttiin, kuuluu isän virkaan.

Hänen kuoltuaan perheen täytyy se jättää. Silloin ei ole ainoastaan suru painamassa, lisäksi tulee vielä kodin hävittäminen, poismuutto. Vain se, joka on ollut läsnä tällaisessa surullisessa muutossa, saattaa täysin käsittää sen katkeruuden. Kuinka enentääkään eron tuskaa ja kuinka paljon raskaammaksi tekee onnettomuuden, kun täytyy ottaa paikoiltaan kaikki muistot, menneen onnen kaikki mykät todistajat. Ei voi liikuttaa ainoatakaan huonekalua, ottaa seinältä ainoatakaan taulua tuntematta kuolemaa tai eroa. Usein istuudutaan itkien kaiken tämän kapineiden sekamelskan keskelle, ikäänkuin jonkun kaupungin raunioille.

Paljon tässä mailmassa saa nähdä surkuteltavaa. Sydäntä särkevimpiä on mielestäni seuraava näky.

Kuormarattaiden takana, joille on kasattu heidän huonekalu-pahaisensa, astuvat leski ja orvot kohti tuntematonta tulevaisuutta.

Niin kauan kun lapset ovat pieniä, on leskeksi jääneen naisen niitä helpompi kasvattaa kuin leskeksi jääneen miehen. Johdonmukaisesti ja ymmärtäväisesti menetellen hän voi istuttaa niihin siveellisyyttä. Mutta se vaara on tarjona, ettei hänen holhoamisensa mukaannu kylliksi iän vaatimuksiin. Perheenäiti, joka yhdessä isän kanssa jakaa kasvatushuolet, välttää tämän salakarin. Mutta leski, joka vuosikausia on tehnyt työtä, taistellut, elänyt vain lastensa hyväksi, kiintyy heihin niin läheisesti ja tottuu niin heitä aina suojelemaan, että hän tuntee suurta tuskaa, kun näkee heidän lentävän omin siivin. Pieninkin vastaan sanominen on hänestä täydellisen rikkoutumisen merkki ja on kuin pistos hänen sydämeensä. Näitä tunteita on helppo ymmärtää, mutta meidän täytyy huomauttaa niissä piilevää vaaraa. Maksakoon hänelle mitä

tahansa, leskeksi jääneen äidin täytyy muistaa ajoissa antaa lapsillensa vapautta, varsinkin pojille. Se on paras keino säästää itseltään myöhemmin syviä suruja ja varjella lapsia vaikeilta hairahduksilta. Lasten on mahdoton ymmärtää, mitä sen naisen sydämessä liikkuu, joka on jäänyt yksin elämään. He antavat liian helposti pikaisen ja loukkaavan muodon itsenäisyydenhalulleen. Että nuoriso haluaa oikeutta persoonalliseen elämään, on oikein ja kohtuullista. Mutta usein se menettelee hyvin väärin saadakseen tämän oikeutetun vaatimuksensa tyydytetyksi. Oppikaamme ymmärtämään nuoria ja kohdelkaamme heitä niin, että heidän on helppo osoittaa meille kunnioitusta. Älkäämme synnyttäkö heissä vastustushalua tarpeettomalla ankaruudella tai lapsellisten ja nöyryyttävien vaatimusten kautta. Tällä suurella äidin uhrauksella, johon kehoitamme, on sitä paitsi runsas palkintonsa. Kun te äitiraukat vuosikausien kieltäymysten ja uhrautumisen jälkeen olette onnistuneet saamaan miehiä pojistanne, löydätte te heissä jotakin siitä, mitä olette kadottaneet. Te saatte tukea näistä luonteista, joiden te tuskallisella itsennekieltämisellä salliitte kehittyä ja lujentua. Koettelemuksien kypsyttämmä he pääsevät aikaisin perheenpään arvoon. Isän kuva elpyy nuoressa miehessä, isän esimerkki ohjaa hänen tekojaan, ja äiti saa jälleen tukijan ja puolustajan.

* * *

Kun äiti ensin temmataan pois — toisinaan aivan nuorena —, kohtaa se kotia kovemmin kuin jos isää ei enää olisi. Mies hoitaa ulkonaiset toimet, jatkaa työtänsä ja selviää ulkoapäin tulevista vaikeuksista. Mutta kodissa

häntä kohtaa kärsimys. Kun hän palaa kotiin työstänsä, tuntee hän, että kodin sielu on poissa. Tuo uskollinen sydän, joka valvoi kaikkea, ajatteli kaikkea, loi kaikkeen eloa, ei syki enää. Jos olet työmies, on kotiintullessasi tuli sammuneena, pöytä tyhjänä, pienokaiset ilman hoitoa. Päivän työn päätyttyä ei kodin rauha sinua odota, vaan talouden huolet ja hommat, joissa parhaimmalla tahdollasikaan et saata välttää epäjärjestystä. Jos taas olet onnellisemmissa olosuhteissa, jos saatat ympäröidä itsesi palvelijoilla, olet kuitenkin mitä tukalimmassa asemassa. Uskoessasi kotisi ja lastesi hoidon vieraille, joudut helposti sellaisten käsiin, jotka vain palkkaa pyytävät. Ja vaikka onnistuisitkin, kodin uudet olot ovat sinulle kärsimysten aiheena. Jos vastoinkäymiset sinua kohtaavat, katselet kyynelsilmin poissaolevan tyhjää sijaa. Kaipaat häntä joka hetki. Jos taas saat menestystä osaksesi, surettaa sinua, ettei hän siitä nauti kanssasi. Lapset, joiden hyväksi tahdot ja sinun tulee elää, muistuttavat sinulle alinomaa äitiä, joka heidät on jättänyt, ja heidän hyväilynsäkin, jotka tekevät hyvää isänsydämellesi, puhuvat sinulle onnettomuudestasi.

Maailma ei voi arvostella sitä, mitä tapahtuu surun sortamassa kodissa. Se tuska, joka syvimmin tuntuu, on pyhä, ja se kuuluu näkymättömän valtakuntaan. Ulkopuolella olevat eivät voi sitä arvostella eivätkä aavistaa. Sellaista täytyy itse kokea taikka täytyy olla kykyä asettua toisten kannalle, jotta voisi ymmärtää niiden salaisten taakkojen suuruuden ja sen sanomattoman tuskan, jonka painamana niin moni kuolemantapausten murjoma mies ja nainen vaeltaa rinnallamme.

* * *

Ajattelen nyt niitä, jotka ovat jääneet yksin ilman lapsia. Puhun ensiksi niistä, joiden jo nuorina on täytynyt erota, eivätkä ole tahtoneet perustaa uutta kotia. On tapauksia, jolloin uusi avioliitto tuntuu aivan luonnolliselta, melkeinpä välttämättömältäkin. Toisinaan se taas näyttää aivan mahdottomalta. Ajattelen juuri sellaista tapausta. Puolisot ovat rakastaneet toisiansa. Kuolema on tullut. Onnellinen yhteiselämä on päättynyt, nuoruutemme kukka on katkaistu, mutta side on jäljellä. Se on vain tullut henkiseksi. Rakkaus näyttää olevan kuolemaakin voimakkaampi. Elämme muistoissa, läsnä on näkymättömänäkin se olento, jota emme enää koskaan tässä elämässä näe, mutta joka kuitenkin kuolemasta ja tuosta kauheasta ruumiillisesta häviöstä huolimatta on lähellämme, vieläpä lähempänäkin kuin ne, joihin koskemme ja joita näemme. Tämä kautta koko elämän kestävä uskollisuus, varsinkin jos se ei ilmene välinpitämättömyytenä muita kohtaan, vaan päinvastoin hyvyytenä ja osanottavaisuutena, on mielestäni yksi sielunjalouden ylevimpiä muotoja.

Osoittakaamme sille kunnioitustamme, kun sitä tiellämme kohtaamme. Olkoon meillä tarpeeksi hienotuntoisuutta ymmärtämään ja kunnioittamaan niitä, jotka ovat luopuneet elämän suloudesta. ja nuoruudentoiveista ja kuitenkin ovat säilyttäneet sydämen, joka kykenee ottamaan osaa muiden onneen ja iloitsemaan heidän rakkaudestaan.

* * *

Ainoastaan muutamien harvojen on sallittu elää yhdessä pitkä elämä vanhuuden päiviin asti. Se on armo,

josta ei voi olla kyllin kiitollinen, mutta ei sekään ole ilman salaista tuskaa, kun ilta joutuu. Mitä lujemmin pitkän yhteiselämän kautta olemme toisiimme kiintyneet, sitä tuskallisemmaksi tulee lopulla kysymys: kumpi lähtee ensiksi? Olemme niin tottuneet toisiimme, ettei eroamista voi ajatellakaan. Muutamissa vanhustenkodeissa, joihin otetaan vanhoja pariskuntia, jotta heillä olisi rauhallinen turvapaikka, käytetään leskistä puhuttaessa hyvin sattuvaa nimitystä. Heitä kutsutaan *parittomiksi*. Niin se on. Kuten kirja, joka on joutunut kauas toisesta samaan teokseen kuuluvasta osasta, kuten kokoelmasta eksynyt vanha raha, niin hekin ovat parittomia, he, jotka ovat olleet eroamattomia, viettäneet yhdessä hopea- ja kultahäänsä ja yht'äkkiä näkevät olevansa yksin. Heillä on sama tunne kuin juhlasta myöhästyneellä vieraalla. Näytäntö on jo loppunut, esirippu on laskenut, ja hän harhailee tuskallisena tyhjässä salissa, ikäänkuin hän olisi jotakin kadottanut eikä ajattele muuta kuin sen etsimistä. Mielellään he sanoisivat: »Ettekö ole nähneet ystävääni? Sanokaa, mistä minä hänet löytäisin.»

Mieleeni tulee surullinen, mutta samalla suloinen muisto:

He olivat rakastaneet toisiaan täydellisimmällä ja uskollisimmalla rakkaudella. Ja he olivat aivan toistensa näköiset, nuo ihanteellisen kauniit ja muuttumattoman hyvät kahdeksankymmenvuotiaat, niin he olivat sulautuneet toisiinsa. Eräänä aamuna mies ilman sanottavaa tautia nukkui iäksi. Vuosi sen jälkeen astuin tuon leskenasunnon kynnyksen yli niinkuin astutaan pyhäkköön. Siellä oli kaikki ennallaan. Kaikki pienimmätkin esineet olivat samalla paikalla, jossa ne aina olin nähnyt. Kaikki kuvasti pysyväisyyttä ja muuttumattomuutta. Leski is-

tui tavallisessa nojatuolissaan, mutta toinen nojatuoli, jossa miehen oli tapa istua, oli tyhjä, ja siihen oli hänen katseensa kiinnitetty, ikäänkuin siinä olisi istunut joku salaperäinen vieras, kun hän itkien puhui puolisostaan. Minä tunsin, että hän ajatteli puolisoaan joka hetki. Hänestä hän aina puhuikin. »Tahdotteko nähdä häntä? Tulkaa tänne», sanoi hän minulle, meni ikkunan luo ja näytti minulle pienen läpikuultavan valokuvan, jota päivänvalo kirkkaasti valaisi. Se kuvasi heitä molempia nuorena rakastuneena parina; he nojasivat parveketta vastaan, päät lähekkäin. Mies näytti puhuvan vaimolleen, joka hymyillen oli luonut katseensa alas. Siinä näin auringon säteissä muuttumattoman hellyyden kuvan. Ja minä lähdin sieltä tuntien, että olin ollut lähellä jotakin taivaallista, jotakin, joka ei koskaan kuole.

Suunnatkaamme nyt ajatuksemme orpoihin, niihin, jotka jo aivan pieninä ovat kadottaneet vanhempansa. Heidän pelkkä nimensä jo herättää osanottoamme. Kaikki tunnemme, että suuri onnettomuus on heitä kohdannut ja että sitä seuraa suuria velvollisuuksia. Jokaisessa, jossa vain on isän- tai äidintunteita, heräävät ne heidän nähdessään tuollaisia pieniä olento raukkoja, jotka ovat kadottaneet luonnolliset suojelijansa. Lapsi, joka elää onnellisena vanhempainsa luona, jotka häntä rakastavat ja joille hän puolestansa antaa vastarakkautta, ei voi koko sydämestään olla surkuttelematta sitä, jolla ei ole maan päällä ketään, jolle voisi sanoa: isä, äiti! Ihmiskunnassa on jäseniä, jotka ovat tavallista tunteellisempia ja helpommin loukkaantu-

vaisia. On aivan kuin koko sen kärsimystaito olisi niihin keskittynyt, aivan kuin se niissä tuntisi joka sysäyksen, joka haavan kymmenkertaisesti. Sellainen jäsen on orpo. Mitä turvattomampi, sitä pyhempi hän on. Mitä hänelle teemme, sen teemme kaikille, teemme itse Jumalalle. Emme koskaan tunne heikon oikeutta tai kaiken vääryyden halpamaisuutta selvemmin kuin orpoa katsellessamme. Jonkin salaperäisen leima on hänen hennossa, suloisessa päässään. Hänen hymyilyssään, hänen leikissään on elämän aamun viatonta viehkeyttä, ja ne, jotka siitä saattaisivat iloita, nukkuvat mustassa mullassa. Hänen äitinsä ei koskaan ota häntä polvelleen eikä peitä häntä suuteloillaan. Isän syliä ei hän koskaan saa tuntea. Olkoot kaikkien sydämet hänelle avoinna, löytäköön hän sijaa toisten lieden ääressä, kun hän itse on niin köyhä ja osaton! Olkoon hän kaikkien lapsi! Onneton se, joka yhden näistä pienistä pahentaa, se, joka pettää tai sortaa niitä! Orpojen isä ja puolustaja on Jumala taivaassa.

* * *

Monestakin syystä olen tahtonut puhua näin surullisesta aineesta. Ensiksikin sentähden, ettemme koskaan saa unohtaa, niitä, jotka itkevät. Ja näihin sivuihin, jotka ovat kodille omistetut, jäisi suuri aukko, ellei niissä puhuttaisi suurimmista onnettomuuksista, jotka saattavat kotia kohdata, sekä siitä vastuunalaisuudesta, johon ne joutuvat, jotka ovat sellaisesta surusta säästyneet. Sitä paitsi on terveellistä joskus ottaa huomioon niitäkin seikkoja, jotka ovat poikkeuksia, mutta joilta ei kukaan ole varmasti suojassa. Viisaus kehoittaa meitä muistamaan, että olemme

kuolevaisia, ja kysymään itseltämme, mitä rakkaistamme tulisi, jos he sattuisivat meidät kadottamaan. Käytämme paremmin päivämme, kun ajattelemme, että ne saattavat päättyä.

Mutta pääasiallisena syynä siihen, että luomme silmämme ja huomiomme tällaisiin tapauksiin, on tämä:

Koti, jossa kuolema on käynyt vieraana, on epäilemättä surullinen näky. Meitä kohtaa siellä synkät kasvot, me näemme kärsimystä ja puutetta. Mutta siellä tapaamme myöskin ennen aavistamattomia hyveitä: suurta kärsivällisyyttä, pyhää alistumista, lukemattomia uhrautumisen, rakkauden, yhteisyyden tunteen aarteita. Siellä tapahtuu hyvyyden ihmeitä, ja siellä saa nähdä tavallista suurempaa kuntoa. Me saamme silmätä ankaraan ja kovaan todellisuuteen, mutta se on kuin musta aarrearkku, jossa verrattomat helmet loistavat kuin tähdet.

XXI LUKU.

Perhemuistot.

Vanhoissa maalaiskodeissa on aina joku ullakko täynnä vanhoja kapineita. Sellaisessa romuhuoneessa minä otin ensimmäiset opinaskeleeni isänmaallisuudessa ja historiassa, kun kylminä tai sateisina päivinä en voinut juoksennella ulkona. Ennenkuin taisin lukeakaan, löysin siellä jälkiä entisistä kodin ja kotiseudun asukkaista. Sieltä löysin vanhoja ajan hampaan kuluttamia tauluja, joissa paksun tomukerroksen alta saattoi erottaa kuvien jälkiä. Kunnianarvoisia nojatuoleja, joista puuttui joko jalka tai toinen käsinoja. Vaatekappaleita, lippuja, vanhanaikaisia aseita, kiviluotisia kiväärejä ja univormuja eri aikakausilta. Suuria, raskaita kuvitettuja teoksia puisine, rautaheloilla koristettuine kansineen; puolet lehdistä puuttui niistä. Mikä rikkaus! Ja kuinka lapsen aivot joutuvat liikkeeseen! Ei koskaan väsy koskemasta esineisiin ja niitä tarkastamasta joka puolelta. Jos vielä joku vanhempi perheenjäsen on halukas kertomaan, mistä nämä esineet ovat — niin silloin ilo on täydellinen. Nuo puoleksi kuluneet valokuvat saavat eloa. Ontuvilla tuoleilla luulee näkevänsä eläviä olentoja, ja kaikki nuo vanhat asiat, joita lapset niin suuresti ihailevat ja rakastavat, kulkevat sie-

lumme silmien ohi. Niin on ollut ihmissuvun alusta astı, ja niin on aina oleva.

Muisto vaikuttaa kuin taikavoima vilkkaaseen ja elämää uhkuvaan lapseen. Se tulee aivan haltioihinsa, se seisoo kuin naulattuna lattiaan ja kuuntelee suu auki! Tarinoita, tarinoita menneiltä ajoilta, niitä nuoret aina haluavat kuulla, oikein janoavat kuulla. Mielestäni tätä halua tulee ravita ja pitää huolta siitä, että ennen meitä eläneitten jäljet eivät häviä. Ne eivät ole ainoastaan runollinen ja kasvattava aines elämän alussa: ne merkitsevät yhtenäisyyttä, eri aikojen yhteenkuulumista. Ja huomaamatta vievät meidät perhemuistot isänmaallislin muistoihin. Kotiseutu, jossa olemme kasvaneet, johtaa suureen isänmaahan. Me jätämme kotikolkan ja läheiset kukkulat ja kuljemme kohti avarampaa näköpiiriä, missä suurempia kohtaloita avautuu silmiemme eteen. Ja perhemuistoissamme rakastamme maatamme: se tulee todella meille esi-isiemme maaksi.

Muisto on suuri siveellinen ja yhteiskunnallinen voima. Traditsioneja vailla on ihminen kuin ilman perustusta. Muistoilleen uskottomana hän on niinkuin puusta katkaistu oksa. Mielestäni täytyy muistojen kunnioittamista kasvattaa ja istuttaa tuleviin sukupolviin. Se on vahvistava voima. Luonnollisesti tulee välttää kaikkea liioittelua. Jotkut eivät voi erota mistään, ei paperilapusta eikä mistään vanhasta kapineesta, mikä se lieneekin. He täyttävät niillä asuntonsa, jossa ne aina ovat heidän tiellään. Älkäämme koskaan unohtako, että kohtuus on välttämätön kaikessa. Ei mitään liioittelua! Mutta olkoon meidän sallittu koko sydämestämme rakastaa kaikkea, mikä puhuu meille menneistä päivistä!

* * *

Puhun aluksi pikkuseikoista. Sallikaa meidän, te jotka jokaista muotikautta varten hankitte itsellenne uuden puvun, kiintyä johonkin vanhaan hattuun, vanhaan nuttuun ja tehdä niiden kanssa liitto ainaista vaihtelua vastaan! Myönnän, että teidän pukunne ovat komeammat ja muodikkaammat ja että ne enemmän tekevät teidät huomatuiksi. Mutta ne ovat lyhytaikaisia. Ne ovat hienoja muukalaisia, jotka tulevat yhtenä päivänä ja lähtevät toisena. Te ette ehdi kiintyä niihin. Kaukaa ne estävät meidän teitä tuntemasta, ja lähempää ne näyttävät liian usein uudistuvilta muodonvaihdoksilta, joiden alta meidän täytyy teitä etsiä ja jotka usein tekevät teidät toisenlaisiksi kuin olette. Kun muutamme pukua, muutamme osaksi muotoa ja joskus myöskin aatteellista leimaa.

Minä rakastan vanhoja vaatteita. Ne ovat koeteltuja ystäviä, tovereita työssä ja taistelussa. Kun tartun vanhaan keppiini, tai otan päähäni kunnioitusta herättävän hattuni, tuntuu minusta kuin tekisimme liiton niin sanoaksemme oikulliselle ja vaihtelevalle maailmalle: me kuulumme yhteen. Tämä vanha vaippa hartioillani luulen olevani järkähtämättömän uskollisuuden voimalla kiintyneenä siihen, mikä on aina pysyväistä. Älkää ottako sitä minulta lahjoittaaksenne sen köyhälle. Koskapa köyhä on kieltäytynyt ottamasta vastaan uutta vaatekappaletta! . Antakaa hänelle uusi nuttu. Minä pidän mieluummin vanhan. Jollei se olisi epäjumalan palvelemista, sanoisin, että sitä jumaloin.

Samaa tahtoisin sanoa kansallispuvuista ja vanhoista huonekaluista. Voi, nuo vanhanaikuiset uunit, vanhat kaapit, vanhat porsliinit! Kuinka ne puhuvat sydämelle ja mielikuvitukselle. Ne ovat vain tavallisia talouskaluja jokapäiväisten ihmisten mielestä, sellaisten, jotka pitävät

naurettavana kaikkea, mikä on joltain toiselta vuosisadalta. Mutta nämä esineet puhuvat kieltä, jota meidän tulisi kuunnella, ne antavat meille oppia, jota emme saisi laiminlyödä. Uuden uutukaisilla tuotteilla ei ole meille mitään sellaista annettavana.

Muutamat ihmiset säilyttävät vanhoja esineitä, jotka ovat ikäänkuin todisteita entisestä loistosta ja kunniasta, todisteita siitä, että he polveutuvat arvokkaista esi-isistä. Yksinkertaiset ja vaatimattomat muistot saavat usein syrjäytetyn sijan. Kuinka rumaa ja lapsellista se on! Kuinka voimmekaan olla niin ahdasmielisiä? Me ripustamme seinille esi-isäimme miekat ja asetamme näkyviin heidän vaakunoilla koristetut huonekalunsa. Se on aivan oikein. Mutta jos meillä on sepän vasara, lukkosepän viila, räätälin sakset, saha, höylä tai muurarin lapio, joka on kuulunut kunnon työmiehelle, isoisällemme, tulee meidän asettaa sekin samanlaiselle kunniasijalle. Jos perhe on kohonnut varallisuuteen, saattaa näiden työkalujen näkeminen vaikuttaa lapsiimme sangen paljon hyvää. Kertokaamme niiden tarina, kirjoittakaamme se perhekirjaan toisten muistorikkaiden tapahtumien joukkoon ja lisätkäämme ja suojelkaamme siten omaistemme henkistä isäin perintöä. On hyvä, jos voimme jättää lapsillemme maallista tavaraa, ei ole vahingoksi antaa heille tietoja, mutta paras kaikesta on ravita heidän sielujansa voimakkailla perhemuistoilla.

* * *

Esi-isiemme muiston, niiden, jotka jo kauan sitten ovat poistuneet riveistämme, peittää suloinen rauha. Tuska

ja kaipaus ei synkistä mieltämme; meidän ei tarvitse taistella omaa suruamme vastaan. Niin ei ole laita, kun aikalaisemme temmataan luotamme, kun näemme nuorten tai vanhojen perheemme jäsenten kuolevan viereltämme ja jättävän tyhjän sijan kotilieden ääreen. Me vuodatamme katkeria kyyneliä heidän haudoillansa; heidän muistonsa seuraa meitä ja herättää meissä tuskaa. Meistä tuntuu kuin olisivat he perheen piiristä poissuljettuja, karkoitettuja, pakolaisia, jonnekin unohdettuja, ja usein on vaikeata nähdä, kuinka elämä kulkee tavallista kulkuaan ilman heitäkin.

Heidän kuvansa ei ole vielä noussut haudan pimeästä piilosta sinne valoisaan korkeuteen, jossa se kirkastuu. Säilyttäessämme sitä elävänä mielessämme koettakaamme karkoittaa siitä surun synkkyyttä. Nuo viimeiset vaikeat hetket ja kuolon kamppailu ovat painaneet rakkaittemme kasvoihin jotakin häiritsevää ja peloittavaa. Koettakaamme oppia muistelemaan heitä sellaisina, kuin he olivat ennen. Sekin on voitto kuolemasta, ainakin sen kovuudesta ja kauheudesta. Kuolema ei saa muuttaa niiden kuvaa, joita rakastamme. Meillä on oikeus, vieläpä velvollisuuskin vastustaa sen hävitystyötä. Se on oikeaa kunnioitusta, elävää uskoa ja suurta rakkautta. Luottamuksemme Jumalaan ja ihmissielun tarkoitusperään, se lämmin rakkaus, jota tunnemme rakkaita vainajia kohtaan, auttaa meitä unohtamaan sen hävityksen, johon koko heidän olentonsa ensimmäisinä aikoina kuoleman jälkeen näyttää vaipuneen. Kuolema näyttää meille monin kerroin, kuinka perin mitättömiä ja parantumattoman heikkoja me olemme. Sitä tarvitsemmekin, mikäli se koskee turhaa ylpeyttämme, oikeuden ja totuuden polkemistamme, kaikkea pahuuden ääretöntä, mutta häviävää

työtä meissä ja ympärillämme. Kuolema tekee kaikesta sellaisesta lopun, näyttää, että kaikki se on tomua ja tuhkaa. Mutta olisi väärin sovittaa tätä kaikkeen, mikä koskee ihmistä, hänen sisälliseen elämäänsä, siihen mikä hänessä on jumalallista ja katoamatonta. On olemassa kuitenkin jotakin, joka on kuolemaakin väkevämpi. Ja jos meidän uskonnollinen toivomme horjuisi, tulee sen avuksi syvä rakkautemme.

Kaikki, mikä on hyvää, on tarkoitettu toinen toisensa tueksi. Kun todella rakastamme jotakuta, ei kuolema saata lopettaa rakkauttamme. Se elää yhä, ja jollei niin olisi, tuntisimme itsemme kuoleman liittolaisiksi. Kuolema tekee meille tuon poismenneen vielä rakkaammaksi, antaa hänelle vielä suurempia oikeuksia, pyhittää hänen sijansa meidän sydämessämme, jossa hänen kuvansa säilyy rakastettuna ja elävänä. Ja mitä tuon pyhän vaiston johtamina teemme, on vain ensimmäinen askel korkeampia aavistuksia ja korkeampaa varmuutta kohden. Kulkekaamme sitä tietä, Jumala on sen osoittanut, Hän tuntee sen suunnan ja määränpään.

Vainajien rakkaassa muistossa pitäminen on omiaan lujittamaan perhe-elämää. Mutta siinä muistelemisessa täytyy vähitellen tapahtua mainitsemamme muutos. On onnetonta antaa surun himmentää poismenneiden todellista kuvaa, tehdä elossa olevien mieli raskaaksi, synkentää lapsuutta ja vähentää elämäniloa kodissa. Velvollisuutemme sekä vainajia että eläviä kohtaan vaatii, että ylläpidämme yhteisyyden tunnetta, säilytämme henkisiä suhteita niiden kanssa, jotka ovat eronneet näkyväisestä maailmasta, ja siten totumme elämään korkeampaakin elämää kuin vain ruumiillista. Tehkäämme usein heidän muistokseen sitä, mistä he pitivät! Innostukaamme hei-

dän hengestään, jatkakaamme sitä työtä, joka heiltä jäi kesken, ja puhukaamme heistä perheen keskuudessa, kuten puhutaan rakkaista poissa olevista. Siten elävien piirin yläpuolelle muodostuu vähitellen piiri näkymättömiä ystäviä, lempeitä ja rauhallisia, jotka antavat meille helliä, anteeksiantavia ja rohkeita ajatuksia, antavat meille voimaa elää parempaa elämää sekä vapauttavat meidät siitä rauhattomuudesta, jota kuoleman ajatus meissä synnyttää. Seurustelemalla vainajien kanssa me liitymme lujemmin elossa oleviin ja tunnemme syvempää luottamusta Häneen, jolle elävät ja kuolleet ovat vain yksi ainoa hajoittamaton perhe.

XXII LUKU.

Kodin uskonto.

Näiden kotielämää koskevien mietelmien lopussa tahtoisin kohottaa katseeni ja lyhyesti ilmaista, mitä mielessäni on liikkunut.

Tältä korkeammalta näkökohdalta katsottuna koti mielestäni näyttää uskonnolliselta keskukselta, josta itse uskontokin on saanut paljon sitä, mikä siinä on syvintä ja pysyvintä.

Yhdyssiteineen, mielikuvituksineen ja pyhine aarteineen koti jo itsessään on pyhäkkö. Kuten jumaluudella on silläkin uskovaisensa, alttarinsa, juhlansa, tapansa ja uskonkappaleensa. Useat, joilla ei enää ole mitään uskontoa, ovat kuitenkin säilyttäneet tämän uskonnon. Siihen he uskovat, siitä he pitävät kiinni ja sille he rakentavat elämänsä. Ei mikään uhraus ole heidän mielestään liian suuri, kun on kysymys sen suojelemisesta. Siihen kajoaminen — sen he hyvin tuntevat — on elämänjuuriin kajoamista; sen häpäiseminen ja loukkaaminen on jumalanpilkkaa. Surkuttelen, että uskonnon suuri valo niin monelta on peittynyt, mutta iloitsen, jos he onnettomuudessaan ovat voineet säilyttää edes kodin uskonnon. Tämä on yksi niitä kohtia, joissa inhimillinen alinomaa koskettaa yli-

inhimillistä, jossa kaikki, mikä tapahtuu, käy yli nykyhetken ja utilististen tarkoitusperien rajojen, jossa mahtavat salaiset voimat lakkaamatta vaikuttavat. Ihmistä, joka pitää pyhänä perhe-elämää, se ei voi olla auttamatta oikein elämään. Jo sen kautta, että hän rakastaa ja kunnioittaa jotakin ulkopuolella omaa persoonaansa, hän säilyy liioitellun yksilöllisyyden ja vastapainottoman itsekkäisyyden vaaroilta. Hän antaa kenties vähemmän johtaa itseään sääntöjen ja oppien kuin muistojen, tapojen, sydämen tunteiden. Hän hillitsee himonsa ja oppii kieltämään itseänsä. Tuo hurja, hillitsemätön olento, joka uinuu meissä jokaisessa, huomaa olevansa tekemisissä isän, veljen, pojan kanssa ja havaitsee heissä herransa.

Perhe-elämän siveellistä voimaa eivät voi kieltää ketkään muut kuin ne, jotka eivät koskaan ole oppineet sitä tuntemaan. Luulen puolestani, ettei mitään voimaa maailmassa voi siihen verrata. Tänä hajaantumisen, tai ainakin kuohun aikana täytyy meidän saada uutta voimaa alkulähteistä, palata joka uskonnon, joka siveysopin ja joka yhteiskuntalaitoksen ensimmäisiin perusteihin. Perheeseen sisältyy ituna kaikki se, mikä on inhimillistä. Se on rakennuksen perustus. Vahvistamalla, kunnioittamalla ja puhdistamalla sitä, rikastuttamalla sitä suloudella, ilolla, hyvyydellä, totuudella ja oikeudella me laadimme lujan yhteiskunnan, vahvistamme ihmiskuntaa, autamme elämän kaikkia hyviä voimia, estämme pahan vaikutusta. Levittämällä oppeja, jotka heikontavat perhesiteitä, luomalla laitoksia, jotka ovat esteinä perhe-elämälle, antautumalla aineellisiin pyrintöihin, jotka sitä vahingoittavat, saarnaamalla uskonnollista oppia, joka siltä vie sen keskeisen aseman, iskemme kirveen elämänpuun juureen. Ei ole olemassa mitään yhteiskunnallista

tai uskonnollista totuutta, joka sotisi perhe-elämää vastaan. Se vaikutus, joka *niillä* on perhe-elämään, on niiden mittakaava.

Jos kodin uskonnolla olisi enemmän tunnustajia, ei joukossamme olisi niin paljon eksyneitä. Me olisimme hyväntahtoisempia ja armahtavaisempia, kohtuullisempia ja puhtaampia, vähemmän velttoja kohdatessamme vääryyttä, parempia köyhille, kunnioittavampia kaikkea kohtaan, joka kunnioitusta ansaitsee, inhimillisempiä vanhoja ja murtuneita ja kaikkia kärsiviä kohtaan. Luulen että meidän on jokaisen lyötävä rintaamme kodin pyhäkköä ajatellessamme. Tavalla tai toisella me olemme kaikki sitä loukanneet joko omassa kodissamme tai muualla. Tutkikaamme omaatuntoamme, se antaa meille terveellistä miettimistä.

* * *

Mutta kodin maailma on sitä paitsi lähde, josta uskonto varsinaisessa merkityksessäkin saa ravintoa. Korkeammat totuudet ilmenevät ihmiselle monella tavalla. Jumala puhuu hänelle joka kielellä kaikenlaisten merkkien kautta. Koko maailman kaikkeus ilmaisee tuhansin äänin sitä korkeaa ja kätkettyä totuutta, jota meidän janoovainen sielumme etsii kaikista muodoista. Jumala puhuu luomisen ihanuuden, luonnon voimien ja ihmeitten kautta. Hän puhuu historiallisten tapahtumain ihmeellisen yhteyden kautta, ja Hän puhuu omantuntomme kautta. Jokaisesta, joka tahtoo kuulla ja nähdä, jokainen elämän tapaus osoittaa iankaikkisuutta kohden, jokainen polku vie kohden kukkuloita, jokainen puro, joka kiertelee läpi niitty-

jen, johtaa valtamereen. Kaikessa näkyväisessä, kerkeästi katoavassakin, voimme huomata iankaikkisuuden vertauskuvan.

Mutta on seikkoja, jotka enemmän kuin muut kykenevät tätä meille ilmaisemaan, jolloin se vaippa, joka meidät erottaa katoamattomasta maailmasta, on läpikuultavampi ja olemme välittömässä yhteydessä sen kanssa. Tunnemme silloin jotakin samantapaista kuin vanhat roomalaiset tunsivat silloin, kun oraakelin ääni heille huusi: »Deus, ecce Deus!» ja samaa kuin Mooses tunsi Horebin vuorella, kuullessaan Jumalan äänen, joka sanoi: »Riisu kengät jaloistasi, sillä paikka, missä sinä seisot, on pyhä paikka.» — Koti on sellainen alue.

Vanhimmallakaan historiallisella alueella, kunnioitusta herättävimpienkään pyhäkköjen varjossa en ole voimakkaammin tuntenut sitä, mikä saattaa meidät pelosta ja autuudesta vapisemaan, kun sanomme: »Tässä asuu Jumala, tässä on taivaan portti!»

Niistä pyhistä vanhoista nimityksistä, joilla heikot ihmislapset ovat Jumalaa nimittäneet, moni on ensiksi kuultu kodissa. Ihanimman Jumalalle antamistaan nimityksistä ihmiset ovat oppineet lasten suusta. Abba on kaikkien kielten ensimmäisiä huutoja. Kristus on tuonut sen kätkyistä ja tehnyt sen sanaksi, jolla luottamuksella ja rakkaudessa voimme Jumalaamme lähestyä. Meille itsellemme se sana on lohdutuksena ja valona elämän pimeydessä.

Joka täydellisesti käsittää perhesiteen merkityksen, hän ymmärtää asioiden kätketyn tarkoituksen. Jumala on tahtonut, että meidän on toisiamme kiittäminen elämästämme. Olkaamme todellisia isiä ja lapsia, olkaamme uskollisia elämän pyhille laeille, niin olemme toisillemme Jumalan sanansaattajia.

En luule, että kehenkään isään tai äitiin voi olla vaikuttamatta se rajaton luottamus, jota heidän pienet lapsensa heille osoittavat. Kun pidämme sylissämme pienokaisia ja näemme, kuinka levollisina ja turvallisina ne siinä lepäävät, emmekö tunne silloin tottelevamme jotakin, joka on meitä korkeampaa?

Mistä saavat pienokaiset tuon levollisen luottamuksen meihin? Miksi ei mikään voi heitä tehdä levottomiksi, kun painamme heitä sydäntämme vasten? Mitä me sitten olemme, kun sellaista ääretöntä luottamusta voimme herättää? Me olemme renkaita siinä ketjussa, joka yhdistää nämä pienet viimeksitulleet Jumalaan. Heidän levollisuutensa osoittaa, että ketju on kestävä ja side luja.

Miksi ei sitten sinulla, joka muissa herätät luottamusta, ole sitä itselläsi? Miksi puuttuu sinulta itseltäsi sitä rauhaa, jota muille annat? Sentähden, että olet eronnut liitosta etkä enää tunne sidettäsi. Olet koonnut ne muutamat hajanaiset mielipiteet maailmasta, joita järkesi voi käsittää, ja niistä luonut itsellesi horjuvan maailman, joka uhkaa romahtaa päällesi. Ja kun poikasi nukkuu polvillasi, turvallisena kuin tähti, joka kulkee rataansa, niin sinä, hänen tukensa, tunnet itsesi epävarmaksi. Teistä kahdesta hän on oikeassa, vaikkei hän vielä osaa sitä selittää. Seuraa hänen esimerkkiään! Mitä sinä olet hänelle, sitä joku toinen on sinulle. Opi hänen kieltänsä! Kun hän kutsuu sinua isäksi, niin katsahda sinä korkeuteen, tunne samaa luottamusta, jota itse annat, palaa jälleen sille lähteelle, josta tämä luottamus saa alkunsa, äläkä pelkää epäilyksestä huolimatta vuorostasi sanoa: Isä!

Lapsen käsi on pieni, mutta ei mikään profeetan tai apostolin käsi voi suuremmalla voimalla osoittaa taivaallisen Isän puoleen. Minä avaan raamatun pyhällä kun-

nioituksella, en ainoastaan sen sisällyksen vuoksi, vaan myöskin kaikkien niiden ihmishenkien tähden, jotka niin monen vuosisadan kuluessa sitä ovat lukeneet; annan mitä suurinta arvoa opeille ja traditsioille, vieläpä ulkonaisille jumalanpalveluksen menoillekin. Välinpitämättömäksi ei jätä minua mikään sellainen, joka ihmissielulle antaa muodon ja äänen. Mutta koskaan ei mikään kirjoitus, mikään sana tai mikään jumalanpalveluksen meno, olkootpa ne olleet kuinka valtavia tahansa, ole minua niin liikuttanut kuin pienten lasteni iltarukous.

* * *

Uskonnollisen käsityksemme perusteen olemme saaneet lapsina. Se on syvempi kuin myöhemmin saadut mielipiteet ja käsitykset, sillä ensimmäiset vaikutelmat ovat ikäänkuin kiinnikasvaneet olentomme juuriin. Se uskonto on ennen uskonkappaleita, ennen kirkon oppia — se on puhdasta yksinkertaista hurskautta. Se elää yli ajatuksen taistelujen ja yli uskontunnustuksien vaihtelun. Se yhdistää kaikki hurskaat, inhimillisesti hurskaat eri uskontunnustuksista huolimatta. Tätä uskontoa, jolla ei vielä ole mitään nimeä, ei lippua eikä leimaa, meidän tulee harjoittaa. Mitä pitemmälle ehdimme elämässä, sitä lujemmin meidän on siinä pysyminen. Ei mikään kykene enemmän elähdyttämään uskoa ylipäänsä, nostattamaan elonnestettä vuosisatoja vanhojen uskonoppien kuivaan puuhun ja kasvattamaan viheriöitä oksia niin monien kuihtuneiden joukkoon. Ei mikään ole soveliaampi luomaan veljeyden maata, jossa eri oppien tunnustajat voivat yhtyä. Silloin olisi vähemmän muodollisuutta, uskonnol-

lista intoilua, tekopyhyyttä, vähemmän uskon vihaa ja kirkollista valtioviisautta, mutta sen sijaan enemmän todellista uskoa, vahvempaa tukea elämässä ja kuolemassa. Ja ehkäpä silloin eri uskontunnustuksien tunnustajat saattaisivat yhdessä sanoa kuten lapset iltarukouksessaan: »Isä meidän, joka olet taivaassa.» Sen uskonnon alttarilla tahtoisin polttaa monta uhritulta, ja tuntisin itseni hyvin onnelliseksi, jos hiljaa saisin istuutua näiden eri oppia tunnustavien joukkoon, jotka siten todella olisivat tulleet veljiksi. Ristissä käsin kuuntelisin sanoja korkeudesta: »Lapsukaiseni, rakastakaa toinen toistanne!»

Vaikeaa on luetella kaikkea, mistä uskonto saa kodille olla kiitollinen. Sen elinvoimaisuus on suoranaisessa yhteydessä sen kanssa, mitä se saa kodilta ja mitä se sille antaa. Uskonto, joka tyytyy vain julkisen jumalanpalveluksen menoihin ilman vastakaikua kodissa, joka tahtoo uskonnonopetuksen antamisen tehdä yksinoikeudeksi, jota isät ja äidit eivät meille opeta, senmoinen uskonto välttämättömästi menettää vaikutusvoimaansa. Kenties se on suojattu niitä muutoksia vastaan, jotka riippuvat yksityisten aloitteista, mutta vähitellen kadottaa se kaiken yhteyden elämän, sydämen ja omantunnon kanssa. Se alenee teatteripuvun kaltaiseksi, joka helposti riisutaan pois, kun kappale on näytelty.

Kun yleiset laitokset, joissa uskonto »tulee lihaksi», uskonkappaleet, jotka ovat sen ilmaisukeinoja, aikojen kuluessa ovat vakaantuneet ja saavuttaneet merkitystä, näemme niiden toisinaan unohtavan alkuperänsä. Niinkuin aatelismiehet, jotka eivät enää muista esi-isiensä aatelittomuutta, kuvittelevat nämä mahtavat vallat polveutuvansa vain itsestään. Se on sekä kiittämättömyyttä että heikkoutta. Vanhassa testamentissa on ihmeellinen

kertomus, jonka pitäisi heitä johtaa oikeampaan käsitykseen. Tunnemme kaikki kertomuksen Jaakobin unesta. Veljensä vainoamana, joka tunsi oikeutettua vihaa häntä kohtaan, harhailee nuori mies pakolaisena arojen pimeydessä, jossa villit pedot hiipivät. Väsymyksestä ja mielenliikutuksesta uupuneena hän heittäytyy maahan ottaen kiven päänalaiseksensa. Hänen sydämensä on täynnä kipua ja tuskaa, ja hän tuntee joutuneensa hukkaan tässä suuressa, julmassa ja kylmässä maailmassa. Mutta väsymys saa hänestä voiton, hän vaipuu uneen, ja hänen unensa on yhtä suloinen kuin todellisuus on synkkä. Loistavilla tikapuilla, jotka ulottuvat taivaaseen, Jaakob näkee lempeitä enkelejä kulkevan ylös ja alas. Jumala itse puhuu hänelle. Ja mitä Hän sanoo? Hän sanoo: »Minä olen Herra, sinun isäsi Abrahamin Jumala ja Iisakin Jumala.»

Kuningasten Kuningas, Herrain Herra, Kaikkivaltias, joka asuu kirkkaudessa, vetoo tälle lapselle puhuessaan isään ja iso-isään. Hän tahtoo sanoa lapsellensa: Älä pelkää, minä olen sinun kanssasi. Ole hyvässä turvassa, sinun isäsi tuntevat minut.— Voiko maallinen koti koskaan saada suurempaa kunnioituksen osoitusta? Hän, joka olisi voinut sanoa: »Taivaan ja maan olen minä luonut, vuoret ja meret; minä olen myrskyssä ja tuulen viimassa, päivän valossa ja yön pimeydessä», Hän vetoo perhemuistoon. Hän tahtoo olla yhdistettynä ihmiseen samoilla siteillä kuin isät lapsiinsa.

Voisi sanoa uskonnoille ja niiden edustajille: »Tutkikaa näitä raamatun sanoja. Te vetootte ikäänne, vaikutusvaltaanne, voimaanne, uskonkappaleittenne järkähtämättömyyteen ja temppelienne loistoon. Kaikella sillä on tosin arvonsa. Siinä on paljon sellaista, joka voi vakuuttaa järkeämme, lumota silmiämme ja korviamme, paljon,

joka voi meitä ihastuttaa, hämmästyttää ja vetää puoleensa. Mutta on olemassa salainen polku, joka vie pitemmälle, joka johtaa ihmisten sisimpään olemukseen, sydämeen. Joka sillä tiellä vaeltaa, hän on vahvin. Uskokaamme siihen Jumalaan, joka sen on osoittanut ja joka itse ei koskaan halveksinut vaeltaa sitä tietä!

* * *

Ja lopuksi isänkotimme lainaa piirteet taivaallisen kodin kuvalle. Jokainen maja on katoavainen, jokainen liesi sammuu. Aika tai myrsky hävittää pesän, ja sen asukkaat hajaantuvat kaikille ilmansuunnille. Ja sen asunnon jätteillä, joka näki meidän ylenevän, niiden raunioiden keskellä, joita elämä yhä enentää, meidät valtaa ikuisen kodin kaipuu. Me toivomme »pysyväistä kaupunkia», jossa ei ole surua eikä eroa, jossa kukaan ei enää ole orpo, eksynyt, yksinään, jossa päämaaliin päässeet pyhiinvaeltajat pudistavat tomun jaloistaan ja laskevat kädestään matkasauvansa, jossa vihdoin täysilukuinen, ääretön, yksimielinen perhe saa levätä isän huoneen ikuisessa rauhassa.

Ja me rakastamme sinua, sinä vaatimaton koti maan päällä, vielä enemmän sentähden, että sinun rakkaussiteesi on inhimillinen ennustus jumalallisesta täydellisyydestä, sentähden, että sinä olet sen turvapaikan vertauskuva, jota ihmiskädet eivät ole rakentaneet ja josta Jeesus on sanonut: »Minun isäni huoneessa on monta asuinsijaa.»

SISÄLLYS.

Hinta 10 mk.